

בס"ד

ספר

תשובות להיכל שלמה

חושן משפט חלק ג'

סימנים קפט-תכז

שאלות שנשאלו במבחני ההסמכה לדיינות
ובנוסף שאלות אקטואליות בחושן משפט

המחבר

יוסף מלכה

מח"ס טור מלכא על הש"ס,

הר המלך על הרמב"ם

אייר תשפ"ד

© כל הזכויות שמורות

עמל רב הושקע

בכתיבת הספר

אין להעתיק או לצלם

ללא רשות מפורשת

מהמחבר

ניתן להשיג את הספר

אצל המחבר

בכתובת:

רח' חב"ד 27/3

ביתר עילית

טלפון 02-5808972

וכן בכולל 'זכור לאברהם'

רח' אש קודש 5

ביתר עילית

הרב זלמן נחמיה גולדברג

"משכן דוד"
ראש הכולל לדיינות

ב"ה

ה'תשנ"ו ד'תשנ"ז א"ת תשנ"ח
ה'תשנ"ט י"א תש"ס י"ב תש"א

וכך ה'תש"א ת"ת ת"ת ת"ת ת"ת

שנת ה'תש"א ע"ש ת"ת ת"ת ת"ת

א"ת ת"ת ת"ת ת"ת ת"ת ת"ת

א"ת ת"ת ת"ת ת"ת ת"ת ת"ת

א"ת ת"ת ת"ת ת"ת ת"ת ת"ת

ה'תש"א ת"ת ת"ת ת"ת ת"ת

ב"ה

הנני בזה לשבח את הרה"ג המופלג בתורה יוסף מלכה שליט"א
וכעת הראני חיבור גדול היכל שלומה
שהוא עושה ברבנות למבחן לדיינות
וביודעי הוא נחון ראשית תועלת ללומדי תורה
לדעת תירוצים על השאלות וגם תועלת לפסוק הלכה
ואסיים בברכה שהקב"ה יזכהו לדעת כל
התורה כולה

זלמן נחמיה גולדברג

רחוב הפסגה 5, בית וגן ירושלים 91160
טל.ב. 02-6514160 מ. 02-6416166 נייד. 050-6229132
aritora@zahav.net.il

ההסכמה ניתנה לספרי על חושן משפט חלק ג

הרב יעקב ורהפטיג
Rabbi Yakov Warhaftig
 "אריאל" מפעלי תורה יהדות וחברה
 ראש בית המדרש

הסד שכ' סדר התל"ה

כ"ה יוסף מלכה שליטא
 שמואל ישיגא

ראיתי כמה תלמידים מספיק "גלגלים" למה."

עבודה רבה הושקעה במתן התלמיד.

השאלה בתמצית והתאמת תלמיד מתוך דיון התלמיד

מהלך והיה. ומתלמידים שגם והתאמות.

ובין קצת קוסמי האתגרים, כנראה לי השוע' הטע' והשק' וצ"ל.
 ודיון הקצות הנתיבות.

עם דחיית ה"דאור" פני מלך חיים."

מאתם את לך שמעכה להוציא את הספר השלם.

ערוך ומאכן, עכ"ל ו שמונה להיטם ולפיין את משוון
 בתלמידים דספר.

ויהי שמעכה שיפוצו מעין מלך חיים.

קשרי התורה
 יעקב ורהפטיג

Shlomo Yedidya Zahafrani

Rav of Kehilot Ameley HaTorah

Rosh-Kollel & Av Beit Din Keter Torah

שלמה ידידיה זעפראני

נשיא קהילות "עמלי התורה"

ר"כ ואב"ד "כתר תורה"

ב"ג אלול תשפ"ב

מכתב ברכה

הנני לברך את מלכת הרה"ג יוסף מלכה שליט"א שהיננו ת"ח הלן באהלה
של תורה. ועתה איוותה נפשו דבר טוב לחבר חיבור שואל ומשיב
בחז"מ טוען ונטען הודאות והלואות.

וזכר את הדברים האלה שזמן ארוך, הנהיג נשיא אהרן
למנוח יוסף הולגה בו לקנות את ההלכות בהבנה נכונה וקלה.
ואמינא לפעליה יישר, וחפץ ה' בידו יצליח, להגדיל תורה ולהאדירה,
מתוך בריות דגופא ונהורא מעליא, וכט"ס.

ביקורא דאורייתא
ובברכת כתיבה וחתימה טובה
שלמה זעפראני

בס"ד כ"ג אלול תשפ"ב

מכתב ברכה

הנני לברך את מעלת הרה"ג יוסף מלכה שליט"א שהיננו ת"ח הלן באהלה
של תורה. ועתה איוותה נפשו דבר טוב לחבר חיבור שואל ומשיב
בחז"מ טוען ונטען הודאות והלואות.

וערך את הדברים בטוב טעם ודעת, בצורה נגישה ובהירה
למען יוכל ההוגה בו לקנות את ההלכות בהבנה נכונה וקלה.
ואמינא לפעליה יישר, וחפץ ה' בידו יצליח, להגדיל תורה ולהאדירה,
מתוך בריות דגופא ונהורא מעליא, וכט"ס.

ביקרא דאורייתא

ובברכת כתיבה וחתימה טובה

שלמה ידידיה זעפראני

Rabbi Efraim coen Imash
 Rab Kehilat Iechave Daat
 Dayan Bet Din Beitav

הרב אפרים כהן עמאש
 ראש כולל לדיינות "זכור לאברהם"
 רב קהילת "יחווה דעת"
 וחבר ביה"ד ביתר

הסכמה

ראיתי את הספר חשוב "השואב" ליהודה שילה, אשר חיבר
 ידית הרב"ק יוסף מלכה, שבה יצא רב לו בעניי מחוננים וכן שאר
 חלקי התורה, וכן ג"ה מובין ורש"י עליו כחלק מן התורה ואל
 החסידים.

הספר שחיבר מביא כל השאלות שנשאלו מחבריו הרבנים, ומביא את
 התשובות הלוב לרוב ודעת. וכל הלומד בו יראה גודל גדולה,
 ובפרט כל הרוצה להבחין בדעות, מוחלף מאוד למדור על כל הספר.
 בנוסף מביא חנינים אקטואליים הלכה, וכן תדושים חשובים, אשר מביאים
 את ההלכה אל הוראה. בהאור נקרא "האור פני חלק ח"י" שמואל רב
 עלומדים, וזו ליכנס את ההלכה.

ואם לא באנו אל התורה לבי חלק התורה

אפרים כהן עמאש

הקדמה

בעניין מעלת לימוד התורה בארץ ישראל

המדרש בראשית רבה פרשה ל"ז 'אין חכמה כחוכמת ארץ ישראל ואין תורה כתורת א"י' צריך ביאור במה התייחדה התורה בא"י יותר מכל המקומות והרי הלכה פסוקה היא שמותר לצאת לגור בחוץ לארץ בשביל שלושה דברים ואחד מהם הוא כדי ללמוד תורה, ואם יש מעלה לתורת א"י מדוע התירו לאדם לצאת לחוץ לארץ כדי ללמוד תורה.

הגר"א בדברים פרק א' פסוק ה' גלוי של תורה הוא בארץ ישראל כמו שאמרו בגמ' בב"ב קנ"ח עמ' ב' אורא דארץ ישראל מחכים וגם הנבואה אינה שורה אלא בארץ ישראל.

מבואר מדברי הגר"א שמעלת התורה בא"י היא משום שאוירה דא"י מחכים.

וכן כתב הגר"א בשיר השירים עיקר התורה היא בא"י כמו שכתוב (איכה ב, ט) מלכה ושריה בגוים אין תורה.

הגמ' בקידושין דף מ"ט עמ' ב' 'עשרה קבין של יופי ירדו לעולם תשעה נטלה ירושלים', וצריך ביאור במה התייחדה ירושלים ביופיה מכל הערים בעולם, מי שחזר מהרי האלפים בשוויץ יודע לספר על גופים מרהיבים ביופיים. וא"כ צריך להבין מה רצו חז"ל לחדש לנו במאמר זה, כמובן שאי אפשר להבין את מאמר זה כפשוטו.

הגר"א על הפסוק בראשית פרק כ"ט פסוק י"ז 'ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה' הקשה, למה התורה מייחסת חשיבות ליופי של רחל, והרי שלמה כתב בספרו משלי 'שקר החן והבל היופי' מבואר באופן מוחלט וברור שהחיצוניות של האדם הוא שקר והבל, והעיקר באדם הוא הפנימיות וא"כ מדוע התורה מהללת את יופייה של רחל.

ותירץ הגר"א ע"פ סוף הפסוק 'אישה יראת ה' היא תתהלל', שהיופי הוא שקר זה רק אם האישה היא אינה יראת השם, אבל כאשר האישה יראת ה' גם את היופי אפשר להלל.

מבואר שהמושג של יופי נאמר כשאין סתירה בין החיצוניות לפנימיות שאם לא כן, אם הפנימיות מקולקלת, היופי הוא שקר. זהו ההבדל בין ירושלים לכל העולם, ירושלים הוא מקום קדוש, וכן כל ארץ ישראל, עד שגדולי החכמים הוי מנשקים את הסלעים של א"י כדברי הגמ' בכתובות דף קי"ב ע"א 'רבי אבא

מנשק כיפי דעכו' מחמת קדושת א"י, חוץ לארץ כיון שאדמתה טמאה אף שנופיה יפים, היופי שלה הוא שקר. כמו אישה יפה בלי יראת שמים. ולכן אמרו חכמים עשרה קבין של יופי ירדו לעולם תשעה נטלה ירושלים.

מעלת א"י היא שאדמתה קדושה ומכח זה יש השפעה למי שמתפלל מתוכה, וכן מי שלומד תורה בה, ולכן אין תורה כתורת א"י, שמכח הקדושה, התורה בא"י במעלה אחרת. ומה שמותר לצאת לחו"ל כדי ללמוד תורה הוא באופן שאינו יכול ללמוד תורה בא"י בישוב הדעת. דבלאו הכי אין לצאת לחו"ל.

מה שנותר להבין מהו הקב הנוסף של יופי שיש בחוץ לארץ על אף שאדמתה טמאה, ותירץ לי הרב יעקב ורהפטיג שליט"א שאם האדם מסתכל על היופי של הבריאה ומשבח את הקב"ה יש משמעות גם ליופי החיצוני הזה, דבר זה יכול להיות גם בחו"ל, וזהו הקב הנוסף.

אחר הדברים האלה, צריך ביאור מדוע כשיש מחלוקת בין התלמוד הבבלי והירושלמי ההלכה אינה כהירושלמי אלא כהבבלי, והרי אין תורה כתורת אר"י.

הרי"ף בסוף מסכת עירובין דף צ"ז 'ואנן לא סבירא לן הכי דכיון דסוגיין דגמרא דילן להיתרא לא איכפת לן במאי דאסרי בגמ' דבני מערבא דעל גמרא דילן סמכינן דבתרא הוא'.

מבואר ברי"ף שהסיבה שהלכה כבבלי ולא כירושלמי משום דהלכה כבתרא. והתלמוד בבבלי הוא בתראי.

הרמב"ם בהקדמתו ליד החזקה כותב 'אבל כל הדברים שבגמרא הבבלי חייבים כל ישראל ללכת בהם וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהוג בכל המנהגות שנהגו חכמי הגמרא ולגזור גזירותיהם וללכת בתקנותיהם הואיל וכל אותם הדברים שבגמ' הסכימו עליהם כל חכמי ישראל'.

בספר החינוך בהקדמה כתב שהסיבה שפוסקים כמו הבבלי, 'שהבבלי הוא יותר ארוך ומבואר ועליו אנו סומכים יותר'.

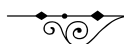
בספר יד מלאכי חלק שני, כללי שני התלמודים כתב שבמחלוקת בין שני התלמודים הלכה כבבלי נגד הירושלמי, וכ"כ הכנסת הגדולה בכלליו.

בספר האשכול בהלכות ס"ת כתב שאכן היו תקופות שהלימוד בארץ ישראל היה טוב יותר, אולם בימות רבינא ורב אשי קרי סוף תקופת האמוראים היה שלום בבבל, זאת שבאותה עת בא"י היו צרות. ורבים מחכמי א"י עברו לבבל

עד שאמרו שמימות רבי עד רב אשי לא מינו תורה וגדולה במקום אחד. ואשר על כן סומכים על פסיקתם של חכמי הבבלי שכוללים שני התלמודים.

מבואר מדברי האשכול שהסיבה שפוסקים כהירושלמי היא בגלל המציאות שהיתה אז, שבסוף תקופת האמוראים היו בא"י צרות ורבים מחכמי ישראל ירדו לבבל, הא בלאו הכי היו פוסקים כהירושלמי מפני שאין תורה כתורת ארץ ישראל, אלא שסובבה ההשגחה שבבבל יהיה יותר ישוב הדעת ללימוד התורה וירדו לשם חכמי א"י ולכן לא נפסק כהירושלמי, ולכן אם לאדם יש ישוב הדעת יותר גדולה בחו"ל מותר לצאת וללמוד בחו"ל, הא לאו הכי אסור לצאת לחו"ל כי אין תורה כתורת א"י. לא במקרה הייתה סנהדרין בלשכת הגזית במקום הכי מקודש, רק כדי שהקדושה תשפיעה על הפסיקה של הסנהדרין, וכן שאין מקדשין את החודש אלא בארץ ישראל.

אחתום בתפילה שנזכה לראות בטוב ירושלים ויתקיים בנו הפסוק בתהלים פרק קב פסוק ט"ו 'כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו'. ואז יתקיים בנו 'כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים'.

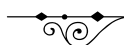
בראשית דברי אודה לה' על שזיכני לעסוק בתורה ולחדש חידושים, שהכל ממנו יתברך, בתפילה לעתיד ללמוד וללמד לשמור ולעשות ושלא תמוש התורה מזרעי וזרע זרעי עד עולם.

לחידושים שהתחדשו לי קראתי באור פני מלך חיים כדברי אנשי כנסת הגדולה בתפילה 'כי באור פניך נתת לנו תורה וחיים'.

השאלות בספר מחולקות לשתיים

א. שאלות שנשאלו במבחני הדיינות היכל שלמה.

ב. שאלות אקטואליות שיתכן שישאלו אותם בעתיד לסימן כתבתי כוכבית מעל לשאלות אלו.

התודה והברכה לרבני וחברי בית המדרש אריאל בבית וגן שלמדתי שם כעשרים שנה בדיבוק חברים ובמיוחד לראש הכולל הגאון הרב יגאל צפירה שליט"א על שיעוריו הנפלאים, וכאן המקום לעלות את זכרו של מורי ורבי הגאון הרב זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל שיסודות הספר בנויים משיעוריו

העמוקים, ובקיאותו המיוחדת בכל חלקי התורה. ועליו נאמר 'אם הרב דומה למלאך יבקשו תורה מפיו'.

מן השמיים זיכו אותי לשבת באוהלה של תורה בכולל 'זכור לאברהם' ביתר עלית בראשות מוריני ורבינו הגאון הרב אפרים עמאש שליט"א לשמוע חידושים נפלאים משיעוריו העמוקים, ומספריו 'בגין שלם' 'זכור לאברהם'. יאריך ה' ימיו בטוב ושנותיו בנעימים להרביץ תורה ולהגדיל תורה ולהאדירה, ולראות בשמחת בניו ובנותיו, 'יפוצו מעיינותיו חוצה ברחובות פלגי מים'. ברכות לגאון הרב יואב סימן טוב שליט"א מרבני הכולל על שיעוריו הנפלאים מלאים בעיון ובקיאות.

לפטרוני הכולל הרב מרדכי עטיה שליט"א וגוות ביתו חוה שתחיה, בברכת בריאות איתנה ואריכות ימים ושנים.

לידידי היקרים אלי אסולין, טוביה דהן ובוועד עמדי, ברכות לבריאות איתנה, ושיראו נחת דקדושה מכל יוצ"ח, וכל אשר יעשו יצליחו.

לחברי הכולל היקרים 'זכור לאברהם', שהספר נכתב בדיבוק חברים, ובמיוחד לחברותא היקר הרב נאור אוזן על כל הסיוע בהוצאת הספר.

לאימי היקרה מרת חנה מלכה על העזרה המתמדת, ישלם ה' שכרה ויאריך ימיה בטוב, ושנותיה בנעימים בבריאות איתנה אמן.

אחרונה חביבה אישתי מרת אסתר חנה על המסירות ללימוד התורה שנזכה לגדל בנינו לתורה וחופה אמן.

ספר זה הוא המשך לספר 'תשובות להיכל שלמה' חושן משפט חלק ב' שבחסדי ה' התקבל באהדה רבה בעולם הכוללים, לאחר שעזר לאברכים רבים לעבור את המבחנים לדיינות.

סימן א**שו"ע סימן קפט סעיף א**

מכר חפץ לנפקד אם קנה מדין חצר.
ומה הדין אם נתן חפץ לנפקד.

תשובה**פתיחה**

ראובן שהפקיד חפץ אצל שמעון, וכעת שמעון רוצה לקנותו מראובן, האם קונה מדין חצר, דין זה תלוי בשאלה אם המקום שמונח עליו החפץ שייך לנפקד, או למפקד. אם המקום שייך למפקד, אין הנפקד יכול לקנות את החפץ מדין חצרו, שהרי הוא שייך למפקד, ואם המקום שייך לנפקד, אזי הוא קונה מדין חצר, ודין זה הוא מחלוקת בפוסקים.

א. מכר חפץ לנפקד אם קנה מדין חצר

הטור בסימן קפט

אין המקח מתקיים לקונה אלא אם כן יקנה לו המקנה, אבל אם היה לו פקדון בידו וכיון לקנות בסכום ידוע שאמר ליתן למפקד, לא קנה.

הב"י בבדק הבית בסימן קפט

הקשה על דברי הטור הרי מבואר בגמ' דרשותו של הנפקד קונה לו לאחר שקצבו לו דמים וז"ל הגמ' ב"ב דף פ"ה עמ' א' "ברשות לוקח כיון שקיבל עליו מוכר קנה" ע"כ. כלומר אם הביא המוכר את התבואה לבית הלוקח קנה הלוקח אותה מדין רשותו. ומדוע כתב הטור שהנפקד לא קנה את הפקדון הרי הוא ברשותו. ולכן הגיה דברי הטור ותיבת "בידו" טעות סופר, וצ"ל "ביד אחרים".

הט"ז ס"ק א'

העמיד את גירסת הטור "בידו". ותירץ את קושית הב"י בשני תירוצים.

תירוץ ראשון

הטור דיבר באופן שהנפקד אומר שקונה החפץ שלא בידיעת המפקיד שלא קנה, מפני שאין מי שיקנה לו.

אולם תירוץ זה אינו ברור דמה החידוש שהנפקד אינו קונה בלא ידיעת המפקיד הרי אין מי שיקנה לו.

תירוץ שני

ע"פ דברי הרשב"ם ב"ב בדף פה עמ' א' ד"ה 'המופקדים אצלו'. שכתב שהמקום שמונח עליו החפץ נחשב לרשות המפקיד, ולכן אם אמר המפקיד לנפקד לקנות החפץ הדבר אינו מועיל, מפני שהחפץ מונח על רשות המפקיד מבחינה הלכתית.

כשיטת הב"י מצינו שסובר גם **הנתיבות בפתיחה** לסימן ר' שאם המפקיד הקנה לנפקד את החפץ המופקד אצלו קנה.

הקצות בסימן קפט ס"ק א'

בתשובת מוהרי"ט ח"א סימן ס"ה הביא בשם אחד מגדולי החכמים הפוסק כדברי הט"ז, והקשה עליו המוהרי"ט לדברי הט"ז שהמקום שמונח עליו החפץ נחשב לרשות המפקיד, לכאורה במה קנה המפקיד רשותו של הנפקד דקרקע נקנה בכסף שטר וחזקה. ועוד הרי לא יחד לו מקום מסוים לקנות, ועוד הקשה הרי המפקיד מקנה את הפקדון אם כן הוי כחצרו ומתנתו באים כאחד ולא קנה.

הקצות תירץ קושיתו ע"פ דברי הרמב"ם בפרק א' מהלכות מכירה הלכה ט"ו שכתב דקרקע נקנית באכילת פירות, א"כ כאן כיון שהנפקד נתן רשות למפקיד להניח חפציו, הוי ליה חזקה כאכילת פירות, ואפילו למ"ד שאין קרקע נקנה באכילת פירות, אולם לאותו תשמיש שמשאילו קונה בשימוש כמו בשביל של כרמים הואיל ונעשה להילוך קונה. ומה שהקשה הרי לא יחד לו מקום, תירץ הקצות, שהשאל לו לכל מקום שירצה. ובסוף דבריו תירץ את הקושיה הרי גיטו וידו באים כאחד, וכתב שהוא דוקא שנותן לו שטר, אבל בדיבור אין חסרון של גיטו וידו באים כאחד.

מהנתיבות בסימן קצב ס"ק ו'

משמע שאכילת פירות כגון שהכניס בהמות לתוכו אינה קונה לגמרי אלא רק שיעבוד, אבל נעל גדר, וכדומה קנה לגמרי.

סיכום

מכר חפץ לנפקד ישנה מחלוקת האם קנה מדין חצר, לשיטת הטור לא קנה. ולשיטת הנתיבות ולשיטת הב"י קנה, גירסתו בטור היא "ביד אחרים" לכן לא קנה.
שיטת הט"ז והקצות כדברי הטור שלא קנה כיון שמקום החפץ קנוי למפקיד.

ב. ראובן המפקיד רוצה לתת החפץ שהפקיד לנפקד, מה הדין.

הטור בסימן רמ"א סעיף ב' אבל המוחל לחבירו דבר שהוא חייב לו אין צריך קנין אלא מיד שמחל לו זכה במה שבידו. וכתב הרמב"ם וכן הדין בנותן פיקדון לחבירו שהיה מופקד בידו קנה בלי קנין. עכ"ל לשון הטור.

הב"י בסימן רמ"א סעיף ב' כתב שמקורו מדברי הרמב"ם פרק ג' הלכות זכיה הלכה ב', וביאר דבריו איך מועיל מתנה בלי קנין, וכתב משום שהוא בידו מיד זכה בו 'דאין לך משיכה גדולה מזו'.

וכן פסק בשו"ע בסימן רמא סעיף ב' מחל לחבירו חוב שיש לו עליו או נתן לו הפיקדון שהיה מופקד אצלו, הרי זה מתנה הנקנית בדברים בלבד.

הפרישה בסימן רמא ד"ה שהיה הקשה על דברי הב"י למה כתב שהטעם הוא משום שהוא דומה למשיכה, ולא כתב משום שחצרו של הנפקד קונה לו מדין חצר. ותירץ שהב"י לומד שרשותו של הנפקד מושאל למפקיד והוי כרשותו של המפקיד, לכן לא קנה הנפקד ע"י חצרו, ולכן כתב הב"י שהוא דומה למשיכה.

באור פני מלך חיים

הפרישה סובר שהב"י לומד כשיטת הרשב"ם בב"ב דף פה עמ' א' ד"ה המופקדים. אולם מקושת הב"י בסימן קפ"ט על דברי הטור מוכח שאינו סובר כשיטת הרשב"ם, וז"ל הטור אבל אם היה לו פיקדון בידו וכיון לקנות בסכום ידוע שאמר ליתן לו למפקיד לא קנה, והקשה הבית יוסף הרי החפץ נמצא ברשות הנפקד ולמה לא יקנה מדין חצר, ולכן שינה את הגירסה בטור וכתב שהוא 'ביד אחרים', ואם הב"י סובר כשיטת הרשב"ם לא היה צריך לשנות את הגירסה אלא להסביר את דברי הטור כשיטת הרשב"ם אלא בהכרח שאינו סובר כך.

הרמב"ם הלכות זכיה ומתנה פרק ג' הלכה ב'
מחל לחבירו חוב שיש לו עליו או נתן לו הפקדון שהיה מופקד אצלו הרי זו מתנה הנקנית
בדברים בלבד ואין צריך דבר אחר כמו שביארנו.

בספר אבן האזל הלכות זכיה ומתנה בפרק ג' הלכה ב'
הקשה על דברי הרמב"ם הרי פקדון כל היכי דאיתא ברשותא דמרא איתא ולמה לא צריך
קנין. ותירץ שיש הבדל בין פקדון לדבר אחר הנמצא ברשותו של אדם, שבפקדון נחשב הדבר
ברשות הנפקד וכיון שגבי קנין העיקר הוא הרשות לכן נקנה לנפקד בדיבור בעלמא משא"כ
בפירות הנמצאים ברשות לוקח שלא בגדר פקדון נקנה ללוקח בקניין חצר, ולכן הרמב"ם
בהלכות מכירה פרק ד' הלכה ו' לא הזכיר הלשון שכתב בהלכות זכיה ומתנה 'הרי זו מתנה
הנקנית בדברים בלבד' מפני שנקנה בקנין חצר.

באור פני מלך חיים

אולם מדברי **הב"י** בסימן רמא' סעיף ג' בבדק הבית
שאם היה הפקדון ביד הלוקח כיון שקיבל עליו למכור שפסקו ביניהם קנה לו רשותו, כדתניא
בפרק הספינה וכן פסק הרמב"ם בפרק ד' מכירה הלכה ו' ע"כ.

משמע שלמד שאין חילוק בין פקדון לסתם דבר הנמצא אצל הלוקח שבשניהם קונה מדין
חצר מזה שהביא ראיה מדברי הרמב"ם במכירה פרק ד' הלכה ו' לדין פקדון.
ומה שכתב הב"י בסימן רמ"א הלכה ב' על דברי הרמב"ם בפרק ג' מזכיה הלכה ב' הטעם
שקונה הנפקד 'כיון שהוא בידו מיד זכה בו דאין לך משיכה גדולה מזו' נראה שקנה מדין
רשותו, כמו שביאר בסימן קפ"ט בבדק הבית. על אף שהלשון אינו ברור וחלק, אולם כיון
שהב"י עצמו בבדק הבית ביאר דבריו שהוא מדין חצר, כך נפרש דבריו כאן.

סימן ב*

שו"ע סימן קצ סעיף א

קנה דירה בחוזה ונתן שיק, או כסף, ושילם את כל סכום הדירה, בנתיים
התקלקל הדוד שמש, האם על המוכר לתקן את הדוד, שהרי הדירה לא
נכתבה בטאבו, או על הלוקח לתקן, כיון שהיה כסף ושטר, והדירה קנויה לו.

תשובה

מקור

קידושין דף כו' עמ' א'

במשנה נכסים שיש להם אחריות נקנים בכסף, ושטר, וחזקה.

הגמ' בדף כו' עמ' א'

אמר רב לא שנו אלא במקום שאין כותבין את השטר, אבל במקום שכותבין את השטר, לא
קנה.

לכאורה במקרה דידן שהיה כסף ושטר, אע"פ שלא שילם את כל הסכום, הדירה נקנית לקונה,
או אולי כיון שהדירה לא נכתבה בטאבו, אין כאן מכירה, דדינא דמלכותא דינא.

בשו"ת חתם סופר חו"מ סימן קמ"ב

כתב במקום שיש דינא דמלכותא, אזי המוכר דבר ולא נכתב בטאבו, לא נקנה לו הנכס, דדינא
דמלכותא דינא. וכן פסק בספר עמק שאלה חלק א' סימן ט"ו שכל עוד לא רשמו הערת
אזהרה, אין סמיכות דעת, וכן כתב הגר"ח נאה בספרו קצות השולחן סי' סד אות ב'.

ועיין בארוכה בשו"ת 'יביע אומר' בחלק י' יורה דעה סימן מ' שכתב שהרישום בטאבו בזמן
הזה דאינו מעכב, וכן בחזון עובדיה ט"ו בשבט עמ' פא כתב בשם החשק שלמה שאפילו את"ל
דמשום דינא דמלכותא לא קנה עד הרישום בטאבו, מ"מ כיון שהמנהג פשוט לקנות ולהקנות
מבלי לחוש להעבירו בטאבו על שם הלקוח, המנהג עיקר, ומנהג מבטל הלכה.

החזו"א בחלק חושן משפט ליקוטים סימן ט"ז
 כתב שהקונה שדה מחבירו בכסף, ושטר, ולא כתבו בטאבו, ה"ז קנין גמור, ואע"פ שהיה תנאי של הלוקח שלא נתרצה בלי כתיבה בטאבו, מ"מ אם המוכר רוצה לחזור, אינו יכול לחזור, ומה שכתבו הפוסקים שלא סמכא דעתו במקום שכותבין שטר, לא נאמר כאן שלא סמכא דעתו עד שיכתבו בטאבו, מפני שאין מבטלים קנין דאורייתא מפני חסרון סמיכות דעת, כמבואר ברשב"א קידושין דף כו עמ' א' אלא תקנת חכמים שבלי שטר אינו קונה, והיכן שתיקנו תיקנו, והיכן שלא תיקנו לא תיקנו, והראיה שבסודר לא תיקנו שצריך שטר, אזי קונה בלי שטר, ולכן גם בלי רישום בטאבו קנה.

בשו"ת שבט הלוי בחלק ט' סימן ס"ו
 כתב שרישום בטאבו אינו מעכב את הקניה, אלא אם הלוקח קיים התנאים, והמוכר הרשה ללוקח להשתמש בבית, שאז יש כאן גמירות הדעת לקניין. אולם אם לא מסר לו מפתח בטענה שלא קיים תנאי התשלומים, כנראה שעדיין אין גמירות דעת, דהכל תלוי במסירת מפתח.

אולם בספר **ערוך השולחן** בסימן ק"צ סעיף כה'
 כתב שבמקום שהמנהג שכל זמן שלא בא קיום מערכאות לא נגמרה המכירה, ואין הקניין נגמר עד שיתקיים בערכאות, וכשנגמר, קונה למפרע משעת הקניין.

באור פני מלך חיים
 משמע מדברי **ערוך השולחן** שרישום בטאבו מעכב את המכירה, אולם כיון שהחוק קובע כיום שאין הרישום מעכב העברת בעלות, רק אם התנו להדיא זה מעכב, ועוד שרוב הפוסקים, והם החזו"א, והשבט הלוי, ועוד פוסקים אחרים חולקים על הערוך השולחן וסוברים שרישום בטאבו אינו מעכב הקניין, נראה שמסירת המפתח הוא הקובע לגמירות דעת לקניין, וכן המנהג.

סיכום

מכר דירה ועדיין לא נרשמה בטאבו, ובנתיים התקלקל הדוד שמש, אם המוכר נתן לקונה את המפתח, יש כאן גמירות דעת לקניין, והקונה צריך לתקן התקלה. ואם לא נתן המוכר את המפתח לקונה, אין גמירות דעת לקניין, ולכן המוכר צריך לתקן את התקלה.

סימן ג**שו"ע סימן קצ סעיף א**

האם מלווה נחשב ככסף לענין קנין וקידושין

תשובה

מקור

הגמ' קידושין דף מו' עמ' א'
שמע מינה המקדש במלוה אינה מקודשת.

הריטב"א בקידושין דף מז' עמ' א' ד"ה אמר
אין אדם קונה קרקע במלוה שיש לו על המוכר, וכן מבואר בירושלמי שאין לקנות קרקע
במלוה, ומה שהרי"ף לא הביא דין זה בהלכותיו, מפני שסמך על מה שפסק שאין אשה
מתקדשת במלוה, ואפילו קידושי ספק אין כאן.

הרא"ש בפרק ראשון דקידושין סימן ה'
כתב לדמות דין מלוה בקידושין, לדין מלוה בקנין שאינו מועיל, ולכן הקונה קרקע במלוה לא
קנה, אולם בהנאת מחילת מלוה קנה.

הרמב"ם בהלכות מכירה פ"ז הלכה ד'
מי שהיה לו חוב אצל חברו ואמר לו מכור לי חבית של יין בחוב שיש לי אצלך ורצה המוכר
הרי זה כמו שנתן הדמים עתה, וכל החוזר בו מקבל מי שפרע. לפיכך אם מכר לו קרקע בחובו
אין אחד מהן יכול לחזור בו.

הראב"ד חלק על דברי הרמב"ם בטענה שמלוה להוצאה ניתנה, ואינה כנתינת מעות כלל, ולכן
לא קנה.

הש"ך בסימן קצ ס"ק א'

פסק כשיטת הרא"ש, והריטב"א, ובעל העיטור, שאין לקנות במלוה, ואינו נחשב ככסף, בין בקנין, בין בקידושין, וכן מבואר בירושלמי.

הפת"ש בסימן קצ ס"ק ב'

כתב שרוב הפוסקים סוברים **כהראב"ד**, ולא כשיטת הרמב"ם.

השו"ע בסימן רד סעיף י'

מי שהיה לו חוב אצל חברו וא"ל מכור לי מטלטלין אלו בחוב שיש לי אצלך, ורצה המוכר, יש אומרים שהרי זה כמי שנתן דמים, וכל החוזר בו מקבל מי שפרע, ויש חולקים.

הסמ"ע שם ס"ק טו'

הרא"ש מודה בחוב מחמת מכר שקונים בו אפילו מטלטלין קנין גמור, כיון שחוב זה אינו שכיח, לא גזרו חז"ל שמא יאמר לו נשרפו חטך בעלייה.

השו"ע בסימן קצט סעיף ב'

וכן ראובן שמכר מטלטלין לשמעון במנה, וקנה שמעון המטלטלין ונתחייב לראובן בדמים, ואחר כך היה לשמעון מטלטלים אחרים למכור ואמר ליה ראובן מכור אותם בדמים שיש לי בידך מדמי המכר, ואמר ליה הן, נקנין אותן המטלטלים לראובן בכל מקום שהם, ואף על פי שלא משך ולא הגביה, שגם זה דבר שאינו מצוי הוא ולא גזרו בה רבנן. אבל אם היה עליו חוב שלא מחמת המכר ואמר לו מכור לי מטלטלין בחוב שיש לי אצלך, ונתרצו שניהם, לא קנה.

לסיכום

הרא"ש, והריטב"א, והראב"ד סוברים שאין לקדש במלוה, ואין קנין במלוה, לשיטת הרמב"ם המקדש במלוה אינה מקודשת, אולם לגבי קנין מועיל במלוה.

ובחוב מחמת מכר קונים בו, כיון שאינו שכיח לא גזרו בו חכמים שמא יאמר לו נשרפו חטך בעלייה.

שטר חוב שיש לו על אחרים

הש"ך בסימן קצ ס"ק א'

כתב שאם קנה קרקע בשטר חוב שיש לו על אחרים, לא קנה, מפני שלא סמכא דעתיה, דשמא ימחול הקונה ללוה.

אולם בממרני ודאי קונה, והראיה מקידושין דף מז' עמ' א' התקדשי לי בשט"ח, ר' מאיר אומר מקודשת, וחכ"א אינה מקודשת, משום דלא סמכא דעתא, כיון שיכול למחול. אולם בממרני שאינו יכול למחול, דנכתב לכתחילה לשום המוציא אותו, הדין דמקודשת ודאי, וה"ה המכר מכר.

הפת"ש בס"ק ב'

כל דברי הש"ך שמועיל לקנות בממרני, הוא דוקא בממרני של אחרים, אבל בממרני של עצמו, לא קנה, מפני שהוא אגיד גביה, וכמו שבקידושין לא מועיל, כך גם בקנין לא מועיל.

הקצות בסימן קצ' ס"ק א'

הביא את דברי הש"ך שכתב, שאין לקנות בשטר חוב שיש לו על אחרים, וחלק עליו, והביא ראיה מדברי התוס' ב"ב דף קמ"ז עמ' ב' ד"ה המוכר, שמועיל לקנות בשטר חוב שיש לו על אחרים, כיון שהמוכר אינו בוש לתבוע את הלוקח אם ימחול ללווה.

סימן ד

שו"ע סימן קצ סעיף א

האם קנין כסף אפילו בפרוטה מהווה חלק משווי המקח, או פעולת קנין.

תשובה

מקור

המשנה קידושין דף כו עמ' א' נכסים שיש להם אחריות נקנים בכסף, ובשטר, ובחזקה.

השו"ע בסימן קצ סעיף ב'

בכסף כיצד, מכר לו בית או שדה ונתן לו כסף שוה פרוטה קנה, ואין אחד מהם יכול לחזור בו, ואפילו נתן לו הכסף ע"מ שיחזירהו, לו קנה.

הסמ"ע בסימן קצ ס"ק א'

קנין כסף מועיל דוקא כשנתן לו השוה פרוטה על דמי הפרעון, והשאר זקף במלווה, כלומר קנין כסף הוא דמי שווי השדה, מפני שקנין כסף נלמד 'משדה עפרון', ושם הכסף היה דמי שווי השדה.

הט"ז ס"ק ב'

חולק על הסמ"ע וסובר, שכסף הוא 'כסף קנין', לא 'כסף שווי', והראיה שקנין כסף נלמד מקנין אשה, ושם אין קונה האשה בדרך שווי, אלא בדרך קנין. ועוד שהרמ"א בסימן ק"צ סעיף י"ז האומר ערבוני יקון, קנה הכל. משמע שכסף קונה מדין קנין.

ולכן לסמ"ע בנתן הכסף לשם קנין, לא מועיל רק בנתן לשם פרעון, וזקף השאר במלווה, קנה. **ולט"ז** דוקא בנתן לשם קנין קנה.

בנתיבות ביאורים ס"ק ב'

הכריע כדעת הט"ז. והקשה על הסמ"ע שלמד קנין כסף משדה עפרון, הרי מבואר בקידושין דף כו' עמ' א' שקנין כסף נלמד מהפסוק "שדות בכסף יקנו", ועיין בתוס' שם ד"ה אמר קרא שכתב שאי אפשר ללמוד כלל משדה עפרון, ולכן כסף הוא כסף קנין, כמו שמבואר בפסוק 'שדות בכסף יקנו'.

הנפקא מינה בין הסמ"ע, לט"ז הוא במתנה, לשיטת הט"ז שהכסף קונה מדין קנין, א"כ מתנה אפשר לקנות בכסף, וכן משמע ברשב"ם ב"ב דף מ"ד ע"ב ד"ה 'ומקשינן' וכן ברשב"א, וכן כתב התוס' רי"ד קידושין י"ג ע"א ד"ה כי תניא ההיא'.

אולם לשיטת הסמ"ע שכסף קונה מדין שווי, לא יועיל במתנה. וכן מוכח מהתוס' בע"ז דף ע"א ד"ה 'פרדשני' שכתב שבמציאה ובמתנה שאין כסף נקנה במשיכה, ובהגבהה. משמע שבמתנה, אין כסף קונה.

סימן ה**שו"ע סימן קצ סעיף א**

- א. מה הם הקנינים ששדה נקנית בהם.
 ב. מוכר שדהו מפני רעתה ומסר המוכר שטר ללוקח בלי עדים האם קנה.
 ג. קיימא לן במקום שרגילים לכתוב שטר לא קנה קרקע בכסף לחוד, איך
 הדין בקנין חליפין לחוד במקום שכותבין שטר, האם קונה.

תשובה

א. מה הם הקנינים ששדה נקנית בהם

קנין כסף

מקור

המשנה קידושין דף כו' עמ' א'
 נכסים שיש להם אחריות נקנים בכסף, בשטר, ובחזקה.

השו"ע בסימן קצ סעיף יב'

בכסף כיצד, מכר לו בית או שדה ונתן לו כסף שוה פרוטה קנה, ואפילו נתן לו הכסף ע"מ
 להחזיר לו קנה.

קנין כסף במקום שכותבים שטר, צריך שטר כמבואר בקידושין דף כו' עמ' א' לא שנו אלא
 במקום שלא כותבין שטר, אבל במקום שכותבין את השטר לא קנה. וכן פסק בשו"ע סימן
 ק"צ סעיף ז.

קנין שטר

מקור

המשנה קידושין דף כ"ו עמ' א'
 נכסים שיש להם אחריות נקנים בכסף, ובשטר, וחזקה.

בשו"ע סימן קצא סעיף א'

בשטר כיצד, כתב לו על הנזיר, או על החרס, או על העלה, שדי נתונה לך, שדי מכורה לך, כיון שהגיע השטר לידו, קנה, אע"פ שאין שם עדים כלל.

הסמ"ע ס"ק א' ד"ה על החרס.

אע"ג שחרס, ועלה, הם דברים שיכולים לזייף הכתב שעליו, שטר קנין שונה משטר חוב, שאין צריך להתקיים ימים רבים.

שטר האם צריך דמים

הגמ' קידושין דף כו' עמ' א'

אומר שמואל לא שנו אלא שטר מתנה, אבל שטר מכר, לא קנה עד שיתן לו דמים. ולכן צריך גם דמים נוסף לשטר, ולא מועיל לקנות בשטר לבד בלי דמים, רק במוכר שדהו מפני רעתה. כדברי הגמ' 'במוכר שדהו מפני רעתה'.

והסברה מבוארת ברש"י ד"ה מפני רעתה מפני שנח למוכר למכור שדהו בשטר בלבד רק כדי שלא יחזור בו הלוקח.

ב. ולכן מוכר שדהו מפני רעתה, ומסר המוכר שטר ללוקח בלי עדים, נחשב לשטר, כמבואר בסעיף א', ששטר הנכתב על חרס כשר וגם בלי דמים הקניין קיים, שהרי מכר שדהו מפני רעתה.

וכן בשו"ע סעיף ב'

בד"א במוכר שדהו מפני רעתה, אבל שאר קרקעות אע"פ שהגיע השטר המכר בעדים לא קנה עד שיתן דמים.

קנין חזקה

מקור

הגמ' ב"ב דף מב' עמ' א'. קידושין דף כו' עמ' א' נכסים שיש להם אחריות נקנים בכסף, ובשטר, ובחזקה.

בשו"ע בסימן קצ"ב סעיף א'

בחזקה כיצד, מכר או נתן בית או שדה כיון שנעל, גדר, או פרץ, כל שהוא והועיל במעשיו, הרי זה קנה.

הרא"ש פרק קמא דקידושין בסימן ל"ו
חזקה לחוד בלא כסף, ובלא שטר, קניא, כל היכא דלא עייל ונפיק אזוזי.

וכן פסק **בשו"ע** סימן קצ"ב סעיף טז
חזקה לחודה, בלא כסף ובלא שטר, קניא כל היכא דלא עייל ונפיק אזוזי.
הרמ"א ואפילו במקום שנהגו לכתוב שטר (טור). מיהו, אם התנה, הכל לפי תנאו (רבנו ירוחם נ"א ח"א).

סודר

מקור

הגמ' קידושין דף ג' עמ' א'
ס"ד אמינא הואיל וגמר קיחה קיחה משדה עפרון, מה שדה מקניא בחליפין, אף אשה נמי מקניא בחליפין, קמ"ל.

בשו"ע סימן קצ סעיף א'
קרקע נקנה באחד מארבע דברים בכסף, בשטר, בחזקה, ובקנין סודר.
הגה וכדין המקח כך דין שכירות קרקע כל ימי השכירות. ועיין לקמן סוף סימן קצ"ה.

ג. האם קנין חליפין צריך שטר

הבאר היטב ס"ק א'
כתב בשם מהריב"ל שלא מועיל ק"ס במקום שכותבין שטר, מהרי"ט הביא ראיה מריו"ח
דק"ס לבד מועיל, ולא צריך שטר.
והוסיף שהרב **פני משה** ח"מ סימן ס"ד כתב דאם קנה בעדים בפני הלוקח, כיון שסתם קנין
לכתיבה עומד, קנה.

הפת"ש בס"ק א'

כתב שהתפשט המנהג לכתוב שטר לחזקה, ולק"ס, ובודאי כ"ז שלא נכתב השטר לדידן
שניהם יכולים לחזור מגוף המקח.

קנין סיטומתא

מקור

הגמ' ב"מ דף עד עמ' א'
האי סיטומתא קניא, למאי הלכתא, רב חביבא אומר למקניא וכו'. ובאתרא דנהיגי למקני
ממש, קנו.

רש"י ד"ה סיטומתא

חותם שרושמן החנוונים על החביות כשלוקחין הרבה ביחד, ומניחין אותן באוצר הבעלים ומוליכין אותן אחת, אחת, למכור לחנות, ורושמן אותם לדעת שכל הרשומות נמכרות.

הרמב"ם הלכות מכירה פרק ז' הלכה ו'

דבר ברור הוא שאין דין זה, אלא בשרשם בפני המוכר, או שאמר לו המוכר רשום מקחך.

השו"ע בסימן רא סעיף א'

מכר לו בדברים בלבד, ופסקו הדמים, ורשם הלוקח רושם על המקח כדי שיהיה לו סימן ידוע שהוא שלו, אף על פי שלא נתן לו מהדמים כלום, כל החוזר בו אחר שרשם מקבל "מי שפרע". ואם מנהג המדינה הוא שיקנה הרושם קנין גמור, נקנה המקח, ואין אחד מהם יכול לחזור בו, וחייב זה ליתן הדמים. והוא שרשם בפני המוכר, או שאמר ליה המוכר רשום מקחך.

הש"ך ס"ק א'

הביא את שיטת הב"ח שכתב שסיטומתא מועיל דוקא במטלטלין, אבל בקרקעות לא מועיל סיטומתא, שהרי לא נהגו לקנות בקרקע, אולם הש"ך כתב שגם בקרקע מועיל קנין סיטומתא במקום שנהגו לקנות בסיטומתא, ואפשר שהב"ח מודה בזה.

הנתיבות חידושים ס"ק ב'

כתב שקנין סיטומתא מועיל מדרבנן.

בפתחי תשובה בסימן רא' ס"ק א'

הביא בשם שו"ת החתם סופר חושן משפט סימן י"ב שכתב שסיטומתא מועיל מדאורייתא, מפני שהוא מנהג. שהרי לדעת הרמב"ן קנין מכח מנהג הוא מדאורייתא, ופוסט מבכורה.

אודיתא

מקור

הגמ' ב"ב דף קמ"ט עמ' א'

ולודי איסור דהלין זוזי דרב מרי נינהו ולקנינהו באודיתא.

הקצות סימן קצ"ד ס"ק ג'

הוכיח מדברי הרמב"ם שאודיתא הוא קנין גמור, ומועיל גם בבריא, והוא ע"י הודאה שיכתוב חתימת ידי תעיד עלי איך שמכרתי את החפץ לפלוני, או שיאמר בפני עדים כשרים.

הנתיבות בסימן מ' בס"ק א' בביאורים
באודיתא מועיל הודאה גם שלא בפני עדים, משום שלא נבראו עדים אלא לשיקרי, כלומר
רק במקום חשש משקר צריך עדים.

סימן ו

שו"ע סימן קצ סעיף ז

קנה דירה ושילם כסף או עשה חזקה ולא כתב שטר
א. האם תופס הקנין.
ב. האם מועיל תנאי לקנות בכסף בלבד או בדברים.

תשובה

א. בכסף ללא שטר

מקור

קידושין דף כו' עמ' א' במשנה
נכסים שיש להם אחריות נקנים בכסף, ובשטר, ובחזקה.

הגמ' בדף כו' עמ' א'

בכסף מנלן, אמר רב לא שנו אלא במקום שאין כותבין את השטר, אבל במקום שכותבין את
השטר, לא קנה.

רש"י ד"ה לא קנה

דכיון דרגילין בהכי לא סמכא דעתיה דלוקח עד דנקיט שטרא, ועיקר דעתו לקנות על השטר
הוא.

וכן פסק הר"ף בדף י' עמ' א' מדפי הר"ף. וכן פסק הרא"ש פ"א סימן לג.

וכן פסק בשו"ע בסימן ק"צ סעיף ז' בד"א שקנה בכסף לבדו במקום שאין דרך לכתוב שטר, אבל במקום שדרכן לכתוב שטר, לא קנה עד שיכתוב את השטר.

הסמ"ע ס"ק ח'
הכל לפי המנהג, בין אם כתב שטר ראיה, בין אם כתב שטר קנין.

בפת"ש ס"ק ה'
כתב בשם ספר רשמי שאלה שאם לא כתב שטר, גם המוכר יכול לחזור בו, אפילו לא מתרצה הלוקח לחזור.

ברעק"א על השו"ע בסעיף ז'
כל דין זה הוא במכירה, אבל בשכירות קנה בלא שטר.
ומקור דבריו הוא הרמ"א בסימן קצ"ה סעיף ט' וז"ל מ"מ שכירות סגי ליה בכסף לחוד.

הסמ"ע בסימן קצ"ה ס"ק כ'
דשכירות לאו מדרך העולם לכתוב עליו שטר, דסמכה דעת השוכר בלא שטר, כיון דלימים קצובים שכרוהו.

אולם כיום בשכירות לטווח ארוך, כיון שיש רגילות לכתוב שטר, צריך לכתוב שטר.

הנתיבות חידושים ס"ק י'
כתב שאם דרכן לכתוב שטר קנין, אינו קונה רק משעת כתיבת השטר, ואם דרכן לכתוב שטר ראיה, אזי כשכותב את השטר, קונה למפרע משעת נתינת הכסף.

בחזקה ללא שטר

מקור
הגמ' קידושין דף כז' עמ' א'
מכר לו עשר שדות בעשר מדינות, כיון שהחזיק באחת מהן, קנאם כולם, במה דברים אמורים בנתן דמי כולן, אבל לא נתן לו דמי כולן, לא קנה אלא כנגד מעותיו.

הר"ן בקידושין בדף י' עמ' ב'
כתב שבחזקה קונה הכל בלי דמים כלל, לפי שהוא קונה גוף הדבר מצד עצמו.

הרא"ש קידושין בפרק ראשון סימן לו
כתב שחזקה קונה בלי שטר, משום שעשה מעשה בגוף הדבר.

השו"ע סימן קצב סעיף טז
חזקה לחודה, בלא כסף ובלא שטר, קניא כל היכא דלא עייל ונפיק אזוזי.
ואפילו במקום שנהגו לכתוב שטר (טור). מיהו, אם התנה, הכל לפי תנאו (רבנו ירוחם נ"א ח"א).

הסמ"ע בס"ק כח'
בחזקה לחוד קנה, והטעם, דחזקה עדיפא שעושה מעשה בגוף הקרקע.

סיכום
חזקה קונה ללא שטר, וללא כסף, אם לא עייל ונפיק אזוזי, אבל אם התנה, הכל לפי תנאו.

ב. האם מועיל תנאי לקנות בכסף בלבד או בדברים

מקור
הגמ' קידושין דף כו' עמ' א'
אמר רב לא שנו אלא במקום שאין כותבין את השטר, אבל במקום שכותבין את השטר, לא קנה. ואי פריש פריש, כי הא דרב אידי בר אבין, כי זבין ארעא אמר, אי בעינא בכספא איקני, אי בעינא בשטרא איקני.

השו"ע בסימן קצ סעיף ח'
התנה הלוקח ואמר אם ארצה אקנה בכסף, ואם ארצה אקנה בשטר, ונתן הכסף על תנאי זה, הרי זה קיים ואין המוכר יכול לחזור בו מפני התנאי, והלוקח יכול לחזור בו עד שיכתוב לו השטר. וכן אם התנה המוכר בזה, אז הדבר תלוי בו.

הרעק"א בס"ק ח' ד"ה אם ארצה
אם לא אמר כן בשעת מכירה, ואח"כ אמר ארצה לקנות בכסף לחודיה, הוי קנין למפרע משעה שאמר כן, ואפילו נתאכלו המעות.

וצ"ע האם המוכר יכול לחזור בו בכה"ג, וראיתי בספר **פתחי חושן** קנינים פרק ב' הערה י' שכתב שאם בא המוכר לחזור בו מודה הרע"א שאין הקונה יכול לומר בקנין כסף אני רוצה

לקנות, ולא אמר הרע"א את חידושו, רק קודם שהמוכר רוצה לחזור בו, שאז חל הקניין באמירתו.

סיכום

בין הקונה, ובין המוכר יכולים להתנאות שיקנו בכסף לחוד, ויכול הקונה להתנות תנאי זה גם לאחר המכירה. ובתנאי שהמוכר אינו רוצה לחזור בו.

תנאי לקנות בדברים

סיטומתא

מקור

הגמ' ב"מ דף עד עמ' א'

האי סיטומתא קניא.

השו"ע בסימן רא סעיף א'

מכר לו בדברים בלבד, ופסקו הדמים, ורשם הלוקח רושם על המקח כדי שיהיה לו סימן ידוע שהוא שלו, אף על פי שלא נתן לו מהדמים כלום, כל החוזר בו אחר שרשם מקבל "מי שפרע". ואם מנהג המדינה הוא שיקנה הרושם קנין גמור, נקנה המקח, ואין אחד מהם יכול לחזור בו, וחייב זה לתן הדמים. והוא שרשם בפני המוכר, או שאמר ליה המוכר רשום מקחך.

הנתיבות בביאורים ס"ק א'

כתב שסיטומתא הוא קנין המועיל מדרבנן.

החתם סופר כתב שסיטומתא הוא קנין המועיל מדאוריתא. מובא בפתחי תשובה ס"ק א'.

ישנה מחלוקת האם סיטומתא מועיל בדיבור.

הרא"ש בתשובה כלל יב סימן ג'

כתב שלא מועיל סיטומתא בדיבור רק במעשה.

הפת"ש בסימן רא ס"ק ב'

הביא דברי המרדכי במסכת שבת סימן תע"ג במי שנדר לאחד לתת בנו למולו, שמועיל מדין סיטומתא, משמע שמועיל סיטומתא בדיבור.

הכנסת הגדולה סימן ר"א הגהות הטור אות כ"ב
הביא מחלוקת הפוסקים אם מועיל סיטומתא בדיבור.

סיכום

סיטומתא ע"י דיבור לשיטת הרא"ש אינו מועיל בלי מעשה, ולשיטת
המרדכי מועיל סיטומתא ע"י דיבור בלבד.

קנין אודיתא

הוא קנין שנעשה על ידי דיבור.

מקור

הגמ' בבא בתרא דף קמט עמ' א'
ולודי איסור דהלין זוזי דרב מרי ניהו וליקנינהו באודיתא.

הקצות בסימן קצד ס"ק ג'

כתב שקנין אודיתא הוא מדרבנן. דהיינו שיכתוב חתימת ידי תעיד עלי איך שמכרתי את כל
החמץ, או שיאמר בפני שני עדים כשרים, והוא מועיל בדבר שמועיל בו קנין כגון, בדבר שבא
לעולם, וכדומה.

הנתיבות בסימן מ' בס"ק א'

כתב שמתוס' משמע שלא צריך עדים באודיתא, וכן כתב התומים.

סימן ז**שו"ע סימן קצ סעיף י**

מכר קרקע או מטלטלין ועייל ונפיק אזוזי מתי קנה כנגד מעותיו, והאם יש
הבדל בין קרקע למטלטלין.

תשובה

מקור

הגמ' ב"מ דף עז עמ' ב'

דאמר רבא האי מאן דזבין מידי לחבריה וקא עייל ונפיק אזוזי לא קני, לא קא עייל ונפיק אזוזי
קני וכו'. אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי והא אמרין משמיה דרבא קני, אמר ליה
תתרגם שמעתין במוכר שדהו מפני רעתה.

רש"י ד"ה מפני רעתה

דאנן סהדי דבלאו אונסא דזוזי נמי הוה מזבין לה, והאי דעייל ונפיק אזוזי, ממחר הוא לגבות
שלא יחזור לוקח.

בראשונים

ישנה מחלוקת האם בעייל ונפיק אזוזי המקח בטל לגמרי, או שקונה כנגד מעותיו.

הרא"ש פרק ו' הלכה ז'

בעייל ונפיק אזוזי המקח בטל לגמרי, וכל אחד יכול לחזור בו. וכל זה בחמור שאין ראוי
לחלוקה והמוכר אין רוצה להיות שותף עמו, אבל במידי דבר חלוקה אין המקח בטל אלא
כנגד המעות שחייב לו.

הר"ן בקידושין דף י' עמ' ב' מדפ' הרי"ף

בעייל ונפיק אזוזי המקח קיים כנגד המעות שנתן, שאר המקח בטל.

השו"ע בסימן ק"צ סעיף י'

המוכר שדה לחבירו באלף זוז ונתן לו מקצת הדמים והיה יוצא ונכנס ותובע שאר הדמים, אפילו לא נשאר לו אלא זוז אחד לא קנה הלוקח את כולה וכו'.

הרמ"א סעיף י'

אם זקף עליו הנשאר במלוה, אע"פ שיוצא ונכנס אחר הדמים קנה, וכל זה שנתן לו מקצת הדמים בתורת פרעון.

הסמ"ע בס"ק יא'

כתב שהשו"ע פסק בקרקע כהרא"ש, שהמקח בטל לגמרי, אבל במטלטלין באופן שיש אפשרות לחלוקה, קנה כנגד מעותיו. ובשיטת הרמ"א כתב שאין הכרע איך פסק אם כהרא"ש, או כהר"ן.

ישנה נ"מ בין הרא"ש לר"ן והיא, האם הולכים כשער של עכשיו, או כשער שפסק עמו. לרא"ש כיון שהכל בטל הולכים כשער של עכשיו, ולר"ן שאינו בטל לגמרי, הולכים אחר השער שפסק עמו, וכן כתב הסמ"ע בסימן ק"צ ס"ק י"א.

הנתיבות בס"ק ו' בביאורים

השו"ע פסק כהר"ן, שבעייל ונפיק אזוזי קנה כנגד מעותיו. אולם אם אין ללוקח לשלם, יכול המוכר לבטל המקח, דאדעתא דהכי לא מכר, והוי כמקח טעות.

עייל ונפיק אזוזי במטלטלין**הרא"ש בפרק שישי בסימן ז'**

והא דאמר גבי חמרא שהמקח בטל לגמרי, היינו לפי שהחמור אינו ראוי לחלק, והמוכר אינו רוצה להיות שותף עמו, אבל במידי דבר חלוקה, אין המקח בטל אלא כנגד המעות שחייב לו.

וכן פסק השו"ע בסימן ק"צ בסעיף י"ז

דין מטלטלין כדין הקרקעות לדבר זה, שאפילו משכן והכניסם לרשותו, והמוכר עייל ונפיק אזוזי, לא קנה, אלא שבזה יש חילוק במטלטלים אם הוא דבר שאינו ראוי ליחלק, כגון שמכר לו בעל חי, ונתן לו קצת מהדמים, ועייל ונפיק אזוזי המקח בטל לגמרי, לפי שאינו ראוי ליחלק והמוכר אינו רוצה להיות שותף עמו, אבל במידי דבר חלוקה הוא, אין המקח בטל אלא כנגד מה שחייב לו.

הסמ"ע ס"ק כט'

אפילו בהמה כשרה אינה עומדת לחלק, דבחייה עומדת לג' דברים לחלוב, לחרישה, ולשחיטה.

סימן ח

שו"ע סימן קצ סעיף יח

אדם שנאלץ למכור מחמת עלילה, ואח"כ נתבטלה, אימתי המקח בטל, ומה דין הפירות שאכל הקונה, והאם הכסף שקיבל או השטר יכולים להועיל לאחר הביטול.

תשובה

מקור

ב"י בסימן ק"צ

כתב בשם הרשב"ץ בחלק א' סימן י"ג שנשאל על ראובן שמת בלא בנים, וכדי שלא יעלילו האומות על נכסיו מכרו קרוביו קרקע אחד לשמעון בפני עדים, וקבלו המעות בפניהם, ואחר שיצאו העדים החזירו לו המעות, ואחר שנסתלק האונס לא רצה שמעון להחזיר הקרקע, והשיב, שאין לשמעון זכות בקרקע מכמה טענות, דלא נקנה הקרקע אלא להברית, ודמי לשטר אמנה.

וכן פסק הרמ"א בסימן ק"צ סעיף י"ח

מי שהעלילו עליו וכדי להברית מכר קרקעותיו וקיבל המעות, כשנתבטלה העלילה בטל המקח,

אפילו אם נתרצו אח"כ במקח, דמאחר ששטר שעשו בראשונה לא היה כלום, דלא היה רק כדי להברית, הו"ל אח"כ שטר מוקדם, ופסול.

הסמ"ע ס"ק ל"א

דין זה הוא דין מברחת כמבואר בסימן צ' באבן העזר אשה המוכרת מנכסיה קודם נישואין כדי להבריה מבעלה, ואחר כך מת בעלה, המקח בטל.

הנתיבות בס"ק ט"ז

חולק על הסמ"ע שדימה דין זה למברחת, שהרי במברחת צריך שיבריה כל הנכסים, וגם המקבל אוכל פירות, ולא מחשבין הפירות, ואילו כאן מבואר שמחשבים אכילת הפירות. ולכן העמיד באופן שלאחר שיצאו העדים, החזיר המוכר ללקוח את המעות, והיה רק אמנה ביניהם, ולכן צריך להחזיר גם הפירות.

ברמ"א אפילו אם נתרצו אח"כ במקח, דמאחר ששטר שעשו בראשונה לא היה כלום, דלא היה רק כדי להבריה, הו"ל אח"כ שטר מוקדם, ופסול.

הסמ"ע ס"ק ל"ב

כתב וצריכים קנין אחר בכסף, או שטר, שהכסף שנתן לו בראשונה לא היה בו קנין, ואותו שטר היה שטר מוקדם.

הפת"ש ס"ק ח'

בשם בית מאיר דייק מלשון הרשב"ץ שדוקא אם הלוקח החזיר למוכר את הכסף לא מועיל הריצוי, ומשמע שאם הכסף היה בידי המוכר, אין צריך כסף חדש, ושלא כדברי הסמ"ע.

סימן ט***שו"ע סימן קצב סעיף א**

עשה קנין חזקה ע"י הפועלים שלו, כגון שאמר להם לגדור בשדה פלונית, האם הוי חזקה שקונה, והאם יש הבדל בין פועל גוי, ליהודי.

תשובה

מקור

המשנה ב"ב דף מב' עמ' א'
נעל, גדר, ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה.

בשו"ע סימן קצב סעיף א'

בחזקה כיצד, מכר או נתן בית או שדה, כיון שנעל, או גדר, או פרץ כל שהוא והועיל במעשיו, הרי זה קנה.

בפת"ש ס"ק ב'

הביא את דברי תשובת מהרשד"ם חושן משפט סימן שע"ו שאין הבדל אם חפר בעצמו, או ע"י פועליו, אפילו הם גוים הוי חזקה, ואע"פ שעכו"ם אינו בתורת שליחות, לא צריך שליחות בכה"ג.

אולם בספר מחנה אפרים הלכות מכירה סימן טו

הסתפק אם מועיל הגבהה ע"י פועלים, וכן בבונה ע"י פועלים, כיון שאין הפועלים מכוונים לזכות ללוקח. ודעתו נוטה שלא קנה, דאף שיד פועלים כיד בעה"ב, מ"מ הוי כחצר מהלכת, ולא קנה. ובנידון דידן כיון שהפועלים צריכים לכין לזכות לבעל הבית, ולא כיונו, לכן אינו מועיל.

ובנתיבות בסימן קפח בביאורים ס"ק א'
חקר בדין זה והסיק, שהגבהה, או משיכה, או חזקה, מועיל גם ע"י פועלים, אף שהפועלים לא נתכוונו לזכות, כיון שבעל הבית נתכוין לזכות, מועיל, דמה לי חפר ע"י שורו, או ע"י פועליו, אבל ע"י שלוחים עובדי כוכבים, לא מועיל. ולכן אין הבדל בין פועל גוי, לפועל יהודי. אולם פועל הקונה מדין יד, כגון שלא הגביה רק שנטלו בידו והחזיק בו, לא קנה הבעה"ב, כיון שיד פועל הוי כחצר מהלכת.

האבני מילואים בשאלות ותשובות סימן כה
כתב שתיקון הקרקע מועיל ע"י עכו"ם, ובלבד שיתכוין ישראל לזכות ע"י תיקון, וחזקת העכו"ם. שדוקא משיכה, והגבהה דהוי משום זכיה, וקנין, צריך שליחות, ועכו"ם לא בר שליחות הוי, משא"כ חזקת קרקע, דלא בעי אלא שיתקן הקרקע, אפילו ע"י בהמתו מועיל, או ע"י עכו"ם. וכן כתב המחנה אפרים הלכות קנין מעות סימן ט"ו בשם תשובות מהרשד"ם סימן שע"ו דחזקה נעל, גדר, ופרץ, מועיל ע"י עכו"ם.

סימן י

שו"ע סימן קצב סעיף ב

האם מועיל קנין חזקה שלא בפני המוכר.

תשובה

מקור

הגמ' ב"ב דף נב עמ' ב'

תני רב הושעיא בקידושין דבי לוי נעל, גדר, ופרץ כל שהוא בפניו, הרי זו חזקה. בפניו אין, שלא בפניו לא. אמר רבא הכי קאמר בפניו לא צריך למימר ליה, לך חזק וקני, שלא בפניו צריך למימר ליה, לך חזק וקני.

וכן בטור בסימן קצב
הך חזקה לא מהני אלא בפניו, בין במכר, בין במתנה, אבל שלא בפניו לא מהניא, אלא אם כן
אמר לו לך חזק וקני.

הרשב"ם ב"ב דף נב עמ' ב' ד"ה ה"ק
כתב שטעם האמירה של לך חזק וקני הוא, משום החשש שמא יחזור בו, וא"כ הסיבה 'ללך
חזק וקני', הוא נתינת רשות.

השו"ע בסימן קצב סעיף ב'
בד"א כשהחזיק בפני המוכר, או הנותן אבל שלא בפניו לא קנה, אלא א"כ אמר לו לך חזק
וקני, ואם מסר לו המפתח, הוי כאומר לו לך חזק וקני, וכן המוכר בור לחבירו, כיון שמסר לו
דליו, הוי כאומר לו, לך חזק וקני.

המשנה למלך פרק יא מהלכות זכיה
הטעם באמירת לך חזק וקני הוא, כנתינת רשות, ולכן מועיל גם בדבר שלא בא לעולם.

הקצות סימן רמח סעיף י'
במתנה מועטת שאסור לחזור בו, לא צריך לומר לך חזק וקני.

אבן האזל בפרק ב' דשכנים הלכה י'
כתב בטעם הדבר שצריך לומר לך חזק וקני הוא, משום שלא מספיק הסכמה על המכירה,
אלא בעינן דעת הקנאה מצד המוכר.

סימן יא**שו"ע סימן קצב סעיף יא**

- א. האם אכילת פירות הוי מעשה קניין לקנות
על ידי כך שדה חבירו או שדה הפקר
ב. באיזה אופן אפשר לקנות מקום תפילה בבית כנסת
ג. מה הדין בהציע מצעות ושכב עליהם האם הוי מעשה קניין
ד. פינה שרידי מבנה לצורך הקמת מבנה אחר האם זו חזקה, הוכח מדיני שביעית.

תשובה

א. מקור
הגמ' ב"ב דף נז ע"א
והרי אכילת פירות דבנכסי חבירו קנה.

הב"י בסימן קצב סק"י
הביא דברי הירושלמי המוכר בית לחבירו כיון שצבר לתוכו פירות קנהו. העיטור הביא ראיה
מהירושלמי שאכילת פירות הוי חזקה.

וכן ברמב"ם בפרק א' מכירה הל' טו
היתה הקרקע צחיח סלע שאין בה לא גדר, ולא פרצה, ואינה בת זריעה הרי החזקה שקונה
אותה שטיחת פירות, או העמדת בהמה שם.

הראב"ד על אתר חלק עליו וסובר, שאכילת פירות אינה קונה, וכן דעת הטור, הרמב"ן,
הרשב"א, והר"ן, שאכילת פירות אינה קונה.

השו"ע בסימן קצב סעיף יא'
וכן אם אסף המוכר סל של פירות ונתן ללוקח, קנה לוקח. הגה ויש חולקין וסבירא להו דאין
קונין בחזקות אלו לא באכילת פירות ולא בהעמדת בהמה וכיוצא בזה, שאינו מועיל לקרקע,

והכי מסתברא (טור בשם הראב"ד ור"ן פ"ק דקדושין והמגיד). היה גבשושית בשדה, ונטלה, או גומא וסתמה, הוי חזקה. ונראה לי, דוקא אם מהני לקרקע, אבל חפר מעט, לא קנה, אלא בשדה העומד לחרישה (מרדכי פרק חזקת הבתים).

סיכום

השו"ע פסק כהרמב"ם והעיטור, שאכילת פירות הוי חזקה.
אולם מהרמ"א משמע שפסק כהראב"ד שאין אכילת פירות נחשב לקנין.
הנתיבות ביאורים ס"ק ב'
כתב שבהפקר ובנכסי הגר גם הרמב"ם מודה שאין אכילת פירות קונה,
מפני שאין דעת אחרת מקנה.

ב. קניית מקום בבית הכנסת

מקור

הגמ' ב"ב דף ק' עמ' א'

תניא הלך בה לארכה ולרחבה קנה מקום הילוך, דברי ר' אליעזר, וחכמים ואמרים אין הילוך מועיל כלום עד שיחזיק וכו'. אומר ר' יוסי ב"ר חנניא מודים חכמים לר"א בשביל של כרמים, הואיל ונעשה להילוך נקנה בהילוך.

וכן פסק בשו"ע בסימן קצב סעיף ז'

המוכר או הנותן לחבירו שדה בצד שדהו, כיון שדש המצר שבין שתי השדות, ונעשו שתיהן כשדה אחת, קנה. אבל אם הלך בה לאורכה ולרוחבה, אין הילוך זה מועיל כלום. ואם שביל של כרמים מכר לו, הואיל ונעשה להילוך, קנה בהילוך.

הט"ז בסעיף ז' ד"ה 'קנה בהילוך'

עיקר הטעם כיון דכל הנאת השביל הוא ההילוך, ע"כ קנה בהילוך, מזה יש ללמוד למי שקנה מקום בבית הכנסת מחבירו, וישב עליו, הוי חזקה, כיון דכל תשמיש המקום הוא בכך, לכו"ע לא מצי לחזור בו.

הנתיבות בחידושים ס"ק ז'

הביא דברי הט"ז שאדם קונה מקום בבית הכנסת על ידי ישיבה. והקשה מצחית סלע שלא קנה בשטיחת פירות לדעת הראב"ד, והרמ"א, ותירץ, דשאני הכא דגופו נהנה, משא"כ בשטיחת פירות אין גופו נהנה.

ג. הציע מצעות ושכב עליהם האם קנה

מקור

הגמ' ב"ב דף נג עמ' ב'

המציע מצעות בנכסי הגר קנה, ואנהרינהו עינין ממתניתא, מאי היא, דתניא כיצד בחזקה נעל לו מנעלו או שהולך כליו אחריו לבית המרחץ והפשיטו, והרחיצו, סכו, גרדו, והלבישו, והנעילו והגביהו, קנאו.

רשב"ם ד"ה נעל לו

עבד לרבו, שישמש העבד לרבו הוא חזקה, וכן כולן, אף הציע מצעות ששמשו הקרקע קנה.

הב"י כתב בסימן קצ"ב

שמדברי הגמ' הנ"ל מוכח, שהמציע מצעות ושכב עליהם, קנה.

וכן מבואר בדברי הרשב"ם ד"ה הציע מצעות שאם הציע מצעות בנכסי הגר, ושכב עליהם, קנה.

הרא"ש ב"ב פרק שלישי סימן סא

המציע מצעות בנכסי הגר קנה, אם שכב עליהם, אבל אם ישב בבית, או מצא מצעות מוצעות ושכב עליהם, לא קנה, דתשמיש חשוב בעינין, ויראה שאם ערך שלחן ואכל, דקנה עכ"ל.

והוסיף בב"י בסימן קצ"ב

כיון שבנכסי הגר קנה, מכל שכן שקנה במכר, שיש דעת אחרת מקנה.

בשו"ע בסימן קצב סעיף ט'

הציע מצעות בבית, או בשדה, ושכב עליהם, או ערך שלחן ואכל, ולא עוד, אלא אפילו נתן כליו לתוכו או צבר בו פירות הראוים לצבור, קנה.

הסמ"ע בס"ק יז

כתב שהרמ"א מודה בהציע מצעות ושכב עליהם שקנה, כיון שגופו נהנה מגוף השדה, ולא דמי לאכילת פירות שלא קנה, לשיטת הרמ"א, כיון שלא נהנה מגוף השדה, וכ"כ הרא"ש.

ד. פינה שרידי מבנה לצורך הקמת מבנה אחר, האם זו חזקה, הוכח מדיני שביעית**הנתיבות בשו"ת השייך לסימן קצ"ב**

דן בראובן שקנה בית משמעון, אלא שלא עשה קנין סודר על הבית, רק שסתר את הבית הישן, ורצה לחזור בו מהעסקה, ושמעון טען שקנה ראובן בחזקה ע"י סתירת הבית הישן, מהו הדין. כתב הנתיבות, דלא מיבעי לשיטת הרא"ש בב"ב פרק שלישי סימן סא' דס"ל דבחפירת היסודות לבית, לא קנה, כיון שלא נגמר למה שרוצה לדור בו, כ"ש כאן דלא הוי חזקה בסתירת הכתלים, אף שתיקן הקרקע לבנין, אלא אפילו לדעת הר"י מיגש שבחפירת היסודות קנה, כתב הרב המגיד משום שעשה מעשה בגוף הקרקע, אבל בנידון דידן הסתירה מקלקלת את הבניין, שהרי קודם הסתירה היה הקרקע שווה אלף, וכעת הקרקע, והעצים, שווים פחות.

האבני מילואים בתשובות סימן כה'

חלק על דברי הנתיבות וכתב, שסתירת הבנין נחשבת כחזקה, והראיה מדברי הרמ"א בסימן קצ"ב סעיף יא 'היה גבשושית בשדה ונטלה או גומא וסתמה, הוי חזקה, ונ"ל דוקא אם מהני לקרקע', מבואר דתיקון הקרקע הוי חזקה. ואין צורך בחזקה שתהיה ע"י אחת מל"ט מלאכות שמוזהרין עליהן בשבת, אלא כל שהוא תיקון לקרקע, הוי חזקה, שהרי נועל, הוי חזקה, וכן מציע מצעות בנכסי הגר פירש הר"י מיגש שמיפה הקרקע ע"י המצעות, ואפילו לא שכב עליה קנה. ובהני אין חיוב משום שבת, וכן בשביעית אסור לסקל עצים ואבנים מתוך השדה, ודוקא בנוטל הגס, הגס, התירו, דמינכר דלעצים הוא צריך, אבל במסקל לצורך השדה, ה"ל מתקן השדה.

ולכן נקוי עפר וחומר של כותלי בתי החומר, ה"ל חזקה, כמו הסרת גבשושית, ואע"ג דהוא עצמו סתרו, ועל ידו בא ההיזק והתיקון, ה"ל חזקה כה"ג, כיון דנתן לו רשות לסתרו, והוי כי הך דפותח ונועל.

אולם הנתיבות בסימן קצ"ב בשו"ת דחה ראיית האבני מילואים, מזה שאסור לסקל אבנים בשמיטה, לקנין חזקה, שהרי שם האיסור הוא מפני מראית העין, שנראה כמתקן הארץ. אבל לענין קנין, צריך תיקון הארץ ממש, וכל שאינו תיקון הארץ לענין שבת, לא מיקרי תיקון הקרקע לענין קנין.

סימן יב**שו"ע סימן קצב סעיף יב**

הנותן לחבירו מתנה עשר שדות בעשר מדינות והחזיק באחת מהן קנה כולן
או לא.

תשובה

מקור

הגמ' קידושין דף כז עמ' א'

מכר לו עשר שדות בעשר מדינות, כיון שהחזיק באחת מהם קנאם כולם. במה דברים אמורים
שנתן לו דמי כולן, אבל לא נתן לו דמי כולן, לא קנה אלא כנגד מעותיו.

הרמב"ם הלכות מכירה פרק א' הלכה כ'

במה דברים אמורים שנתן דמי כולן, אבל אם לא נתן דמי כולן, לא קנה אלא כנגד מעותיו,
לפיכך אם היו כולן במתנה, קנה כולן.

הרא"ש ב"ב פ"ג סימן ס'

כתב לחלוק על הרמב"ם, והסיק שאין הבדל בין מכר, למתנה, ולא קנה כולן, עד שיאמר לו
החזק באחת וקנה כולן.

הב"י בסימן קצ"ב פסק כהרמב"ם.

השו"ע בסימן קצב סעיף יב

המוכר לחבירו עשר שדות בעשר מדינות, כיון שהחזיק באחד מהם, קנה כולם, ואפילו היתה
אחד מהם הר גבוה והשנית מצולה, שהרי אין תשמיש של זו כתשמיש של זו. במה דברים
אמורים, שנתן דמי כולם; אבל אם לא נתן דמי כולם, לא קנה אלא כנגד מעותיו. לפיכך, אם
היו הכל במתנה, קנה כולם.

רמ"א

ויש חולקין במתנה. (טור בשם הרא"ש). והוא הדין בעשרה בתים, או בית ושדה, דינן כעשרה שדות (נמוקי יוסף פרק המוכר בית).

הסמ"ע בס"ק כד

סברת הרא"ש שלא לחלק בין מתנה, למכר היא, כיון שלא קיבל ממנו כלום, מסתמא דעתו של הנותן שיהא הברירה בידו לחזור בו כל זמן שלא קנאוהו המקבל, ולכן לא קנה הכל במתנה כמו במכר.

הנתיבות בביאורים ס"ק ה'

הקשה על הרמ"א, למה לא הביא סיום דברי הטור על הרא"ש שכתב שאם אמר לו החזק באחת וקנה כולן מועיל במתנה, וברשב"א כתב שגם במכר, אם אמר לשון זו, קנה, אע"פ שלא נתן דמי כולן.

סימן יג**שו"ע סימן קצב הלכה יד**

מוכר לחבירו קרקע אחת, וקרקע שניה בשכירות, והחזיק הקונה בקרקע של המכר או בקרקע השכירות, האם קונה גם את השניה.

תשובה**מקור**

תוספתא ב"ב פרק ב' הלכה ה'. [מובא ברא"ש פרק חזקת סימן ס']
לקח מקצתו, ושכר מקצתו, והחזיק בין בלקיחה, בין בשכירה הרי זו חזקה.

הרמב"ם הלכות מכירה פרק א' הלכה כ' היו מקצת הקרקעות במכר, ומקצתן בשכירות, כיון שהחזיק בין במכירה, בין בשכירות, קנה הכל.

וכן פסק **הרא"ש** בפרק חזקת סימן ס', וכן פסק **רבנו ירוחם** בנתיב י"א חלק א'.

הב"י בסימן קצב ס"ק יד כתב אע"ג דגבי מכר בעינן שנתן דמי כולן, גבי שכירות, כיון דאינה משתלמת אלא לבסוף, אפילו לא נתן דמים, כיון שהחזיק באחת מהן, החזיק בכולן.

השו"ע בסימן קצב סעיף יד היו מקצת הקרקעות במכר, ומקצת בשכירות, כיון שהחזיק בין בשל מכר, בין בשל שכירות, קנה הכל.

סימן יד שו"ע סימן קצג

מה הדין מחובר לקרקע לגבי קניינים, האם דינם כקרקע, או כמטלטלין.

תשובה

מקור א'

המשנה ב"ב דף פד עמ' ב' הלוקח פשתן מחבירו, הרי זה לא קנה עד שיטלטלנו ממקום למקום, ואם היה מחובר לקרקע ותלש כל שהוא, קנה.

ובגמ' בדף פז עמ' א'
משום דתלש כל שהוא קנה, אמר רב ששת הכא במאי עסקינן דאמר ליה יפה לך קרקע כל
שהוא, וקני לך הכל מה שעליה.

הרשב"ם ד"ה לך
כתב כלומר שע"י תלישת הקש מת"פ קצת הקרקע, שעכשיו ראויה לזריעה, וע"י זה קנה
שאר הפשתן המחובר.

מקור ב'

משנה שבועות דף מב' עמ' ב'
ר"מ אומר יש דברים שהם כקרקע, ואינם כקרקע, ואין חכמים מודים לו.

הגמ' שבועות דף מג עמ' א'
א"ר יוסי ברבי חנינא הכא בענבים עומדות להבצר קמיפלגי, ורבי מאיר סבר כבצורות דמ"ן,
ורבנן סברי לאו כבצורות דמ"ן.

מקור ג'

כתובות דף נא עמ' א'
סוף סוף כל העומד לגזוז כגוזז דמי, דצריכא לדיקלא קאמינא.

הרמב"ם הלכות מכירה פרק א' הלכה יז'
ענבים העומדות להבצר, דינם כבצורים, ואין דינם כקרקע אלא כמטלטלין.

הכסף משנה ד"ה הרי הן כמטלטלין
כתב שדעת הרמב"ם כדעת ר"י הלוי, שיש לחלק בין מכר לשומרים, שלגבי שומרים ענבים
אלו נחשבו כקרקע, שאדעתא שלא יתלשם מסר לו, משא"כ לגבי מכר אדעתא דיתלשם
מכר לו, ולכן דינם כמטלטלין.

הטור בסימן קצג
אפילו ענבים שאינם צריכים לקרקע, דינם כקרקע.

השו"ע בסימן קצג סעיף א'
כל המחובר לקרקע שצריך לקרקע, הרי הוא כקרקע, ונקנה בכסף, או בשטר, או בחזקה.
אפילו לא נתכוין לקנות הקרקע, אלא החזיק בקרקע לקנות המחובר בו, או נתן כסף בעד

הקרקע כדי לקנות המחובר בו, קנה, אף על פי שלא קנה הקרקע. אבל אם אינו צריך לקרקע, כגון ענבים העומדים ליבצר, הרי זה כמטלטלין לקנין, ויש להם אונאה. ויש חולקין ואומרים דאפילו אין צריך לקרקע, דינן כקרקע (טור).

הסמ"ע בס"ק ב'

הקשה על דברי השו"ע כאן, הרי השו"ע בסימן ש"א ס"ה פסק שהמוסר לחבירו לשמור דבר המחובר לקרקע דינו כקרקע, אפילו ענבים העומדות להבצר, ולא חילק בין צריכים לקרקע, ללא צריכים לקרקע. ותרץ שיש להעמיד בענבים שצריכים עדיין קצת לקרקע, ולכן לענין שומרים ס"ל בכה"ג הוי כקרקע. אבל לענין קנין, יש להם דין של מטלטלין.

הש"ך בס"ק א'

הביא את דברי הסמ"ע שהעמיד את השו"ע בענבים הצריכים קצת לקרקע. ודחה את דבריו וכתב, שהחילוק בין סימן קצ"ג, לסימן ש"א הוא מהותי, ויש לחלק בין דין שמירה, לקנין, שבדין שמירה כיון שנתן לו לשמור, אע"פ שאין צריך לקרקע, הרי הוא כקרקע, משא"כ כאן שמדובר לגבי קנין, אין דינו כקרקע, כיון שאינו צריך יותר לקרקע, והוסיף דהעיקר כהטור.

סימן טו*

שו"ע סימן קצד סעיף א

התנה לקנות קרקע מגוי בכסף בלבד, האם מועיל התנאי לקנות בכסף בלבד

תשובה

הב"י בסימן קצד סעיף א'

ונ"ל שאם אמר הלוקח בכסף לבדו אני קונה, שקנה, ואינם כמדובר, כדאמרינן לגבי ישראל דאי אמר אי בעינא בכספא אקנה, שקנה, וכמ"ש בסימן ק"צ.

הדרכי משה ס"ק א'

כתב בתחילה שלשיטת הטור דסתם קנין מעכו"ם אינו אלא בשטר, לא יועיל תנאי, אבל בסוף דברי הטור משמע, שהכל תלוי בדעת הלוקח, ולכן אפשר שיועיל תנאי, אפילו לדעת הטור.

הב"ח ס"ק א'

חלק על דברי הב"י, וכתב שאפילו אם התנה לקנות בכסף, לא קנה.

הרמ"א בסימן קצד סעיף א'

וכן אם התנה לוקח שיקנה לו בכסף בלחוד, קנה מיד.

הקצות בסימן קצד ס"ק ב'

הביא דברי הרמ"א בסימן קצ"ח סעיף ה' שכתב שכסף קונה במטלטלין, באופן שהתנה לקנות בכסף, ואף שהש"ך שם חולק על הרמ"א, כאן יודה לדברי הרמ"א, משום שבמטלטלין תיקנו חכמים דוקא לקנות במשיכה, ולא מועיל בכסף, לכן לא יועיל התנאי, אבל כאן מה שלא קונים מעכו"ם בכסף, הוא בגלל גמירות הדעת, וכיון שהתנה, יש כאן סמיכות הדעת.

אבל הט"ז והב"ח חולקים גם כאן וסוברים שלא מועיל תנאי. אולם דעת הקצות שאם במטלטלין מועיל לקנות בתנאי, כ"ש כאן.

הפתחי תשובה בס"ק ב'

כתב בשם תשובת כנסת יחזקאל סימן צ"ג שדברי הב"י שמועיל לקנות בתנאי ע"י כסף בלבד, הוא דוקא לאחר שנכתב השטר, דאז סמכא דעתיה וקונה למפרע מעת נתינת המעות.

**סימן טז
שו"ע סימן קצד**

תן דוגמא שאחד החזיק בקרקע, ובא השני ועשה קנין, שהשני קנה.

תשובה

מקור

הגמ' ב"ב דף נד' עמ' ב'

אמר רב יהודה אמר שמואל נכסי עובד כוכבים הרי הן כמדבר, כל המחזיק בהן זכה בהן, מ"ט, עובד כוכבים מכי מטו זוזי לידיה אסתלק ליה, וישראל לא קני עד דמטי שטרא לידיה, הילכך הרי הן כמדבר, וכל המחזיק בהן זכה בהן.

השו"ע בסימן קצד סעיף ב'

מאחר שעכו"ם אינו קונה הקרקע מישראל, ולא מקנהו לישראל אלא בשטר, ישראל שלקח מעכו"ם ונתן דמים, וקודם שהחזיק בה בא ישראל אחר והחזיק בה, כדרך שמחזקין בנכסי הגר זכה אחרון.

הרמ"א וי"א אפילו החזיק בה הראשון קנה אחרון, דלא סמכא דעתיה דראשון בלא שטר (רשב"א). והוסיף וכן נראה לי, ואם החזיק הא' קודם שנתן המעות, זכה לכולי עלמא.

הב"י בסימן קצד

הביא מחלוקת ראשונים באופן שהישראל הקונה שדה מגוי, ונתן דמים, ואח"כ החזיק בה, ובא ישראל שני ועשה בה קנין. לדעת הרמב"ם הל' זכיה בפרק א' הלכה יד' הראשון קנה כיון שנתן מעות וגם החזיק, והשני לא קנה. וכן כתב הרשב"ם ב"ב דף נד עמ' ב' ד"ה אסתלק ליה.

אולם הרשב"א, והראב"ד מובא בנ"י דף כט עמ' א'

סוברים שאע"פ שהראשון עושה חזקה, לא קנה רק השני, כיון שהראשון שנתן מעותיו לא סמכא דעתו לקנות עד שהגוי יכתוב לו שטר, אבל השני שהחזיק בלא מעות, דעתו לקנות באותה חזקה.

וכן פסק הטור כהרשב"א, וכן הביא הרמ"א בסעיף ב' דעת הרשב"א, והוסיף דברי המרדכי בפרק חזקת אבל אם החזיק הא' קודם שנתן המעות, זכה לכולי עלמא.

הסמ"ע ס"ק ח'

הראשון שנתן מעות לא זכה בו, מפני שאינו מתכוין לקנות במעות, רק בשטר, אע"פ שהחזיק בה, משא"כ השני שלא נתן מעות, מתכוין לקנות בחזקה, המ"מ בשם הרא"ש כתב, שאם הוא פיקח, יחזיק בו אחר נתינת המעות בתורת הפקר, קודם שיקדימונו אחר, וגם הרשב"א מודה שאם החזיק בתורת הפקר, קנה, וצ"ע שהשו"ע, והרמ"א, לא הביאו דין זה.

הנתיבות חידושים ס"ק ז'

אם אמר שמחזיק בתורת הפקר, הראשון קנה.

הפת"ש בס"ק ג'

הביא בשם שו"ת כנסת יחזקאל לפסוק כדעת הרמ"א, שהכריע כהראב"ד, והרשב"א, שאפילו החזיק בה הראשון, זכה האחרון. וכתב, שקבלה בידנו שבמקום שהרמ"א מכריע, אפשר להוציא ממון. אומנם כתב שבאופן שהחזקה היתה ע"י פועלים, ולא ע"י עצמו, אין כאן זכיה, שאין דעתם לזכות.

סיכום

הקונה שדה מעכו"ם, ונתן דמים, והחזיק בה, לדעת השו"ע והרמב"ם קנה המחזיק הראשון, לדעת הרשב"ם והרשב"א אם החזיק השני זכה בה, אבל אם החזיק הראשון, לא זכה בה, שדעת הראשון לקנות דוקא בשטר, וכן פסק הרמ"א.

סימן יז**שו"ע סימן קצה סעיף א****האם בגוי שיין קנין סודר****תשובה**

מקור

התוס' בקידושין דף ג' עמ' א' בד"ה ואשה
כתב שגוי קונה בקנין חליפין, כלומר קנין סודר, וכן היה רגיל ר"ת לשלוח הרשאה ע"י גוי,
ולמד דין זה מהפסוק "מכסף מקנתו".

הש"ך בסימן קכג סעיף יד ס"ק ל'
חולק על דברי התוס', וכתב שאין כותי יכול לקנות בקנין סודר, וראייתו, שלא מצינו בשום
מקום בתלמוד שגוי קונה בחליפין, ועוד שהראיה שהביא תוס' אינה מוכחת, שהפסוק "מכסף
מקנתו" אינו נאמר דוקא בגוי, אלא גם בישראל. וא"כ אין לדייק שגוי קונה עבד בכסף, אבל
בשאר דברים, קונה בחליפין.

הקצות בסימן קצה ס"ק א'
חולק על הש"ך, וסובר שהפסוק 'מכסף מקנתו' מוכיח שדוקא בעבד עברי אינו נקנה בחליפין,
אבל שאר דברים, קונה הגוי בחליפין, ואם בא הפסוק לומר שע"ע אינו נקנה בחליפין, היה
צריך הפסוק לדבר בישראל, ולא בגוי. ואם הפסוק דיבר בגוי, ש"מ דוקא בעבד עברי אינו
נקנה בחליפין, אבל שאר דברים, הגוי קונה בחליפין.

באור פני מלך חיים

מחלוקת הש"ך, והתוס' בקנין סודר, האם מועיל בגוי קנין סודר. תלויה במחלוקת אחרת, מהו
המהות הגדר של קניין סודר, האם קנין סודר הוא מדין כסף, או מדין אחר, הרשב"א בשבועות
דף לט ע"ב תלה חקירה זאת במקדש אישה בכלי שהוא פחות משוה פרוטה, שאם סודר הוא

מדין כסף, אזי אישה מתקדשת בכלי פחות משה פרוטה, שהרי עושים קנין סודר בכלי שהוא פחות משה פרוטה, וקנין סודר מדין כסף, בהכרח שכלי פחות משה פרוטה נחשב כשווה פרוטה. אולם אם נגיד שקנין סודר אינו מדין כסף, אז אין ראייה מזה שקונים בכלי אע"פ שאין בו שוה פרוטה, ולכן אשה אינה מתקדשת בכלי שאין בו שוה פרוטה.

לכן לפ"ז שיטת תוס' שמועיל קנין סודר בגוי, הטעם הוא משום שקנין סודר הוא מדין כסף, ולכן כיון שבגוי מצינו קנין כסף, ה"ה שמועיל סודר, שהוא מדין כסף, כלומר תמורה, וכן פסק הקצות בסימן קצה ס"ק א'.

שיטת הש"ך

שלא מועיל קנין סודר בגוי, מפני שדין סודר נאמר דוקא בישראל, נראה שסובר שקנין סודר הוא קנין בפני עצמו, ולא מדין כסף, שאם היה מדין כסף, למה שלא יקנה בגוי, שקנינו בכסף.

סימן יח

שו"ע סימן קצה סעיף ב

א. האם מועיל קנין סודר בעופות, פרחים או בהמות.

ב. האם מועיל לעשות קנין סודר בכלי חד פעמי.

תשובה

מקור

הגמ' ב"מ דף מז' עמ' ב'

תנא קונין בכלי אע"פ שאין בו שוה פרוטה. אמר רב נחמן לא שנו אלא בכלי, אבל בפרי לא. רב ששת אמר אפילו בפירות, מ"ט, דרבי נחמן, אמר קרא 'נעלו', 'נעל' אין, מידי אחריני לא. והלכה כרב נחמן.

הב"י בסימן קצ"ה ס"ק ב'

דייק מדברי **תוס'** בקידושין דף כח' עמ' ב' ד"ה הכי קאמר, בשם ר"י ור"ח שכל שמשמשים בהם הוי כלי, כמו חמור ושור, וכן דעת הר"ף, וכן דעת הר"ן, אולם דעת רש"י שרק בכלי ממש עושים קנין, ולא בבהמה.

הגהות אשר"י ב"מ פ"ד סימן ב'

טלה, וכיצא בו, שאין ראויין למלאכה, מודה ר"י דלא נחשב לכלי.

הגהות מיימוניות בפרק ה' מכירה אות ה'

לשיטת הר"ף דוקא בשר הוי פירי, אבל שור, וחמור, הוי כלי, הואיל וראויים למלאכה, וכן משמע ברמב"ם.

המרדכי ב"מ סימן תמ"ט

בעל העיטור כתב שכל שנעשה בידי אדם, הוי 'כלי', והנעשה בידי שמים, אינו 'כלי'.

הטור בסימן קצ"ה סעיף ח'

אין קונין בדבר שהוא אסור בהנאה ולא בפירות, ולא בשאר כל המטלטלים שאינו כלי, אבל בהמה, פירש רבי יצחק שהוא כמו כלי, וקונין בהם.

תלמידי **הרשב"א** כתבו אם הדבר אינו עומד להירקב, הוי כלי.

השו"ע בסימן קצה סעיף ב'

אין קונים אלא בכלי, ואף על פי שאין בו שוה פרוטה, ובלבד שיהא עשוי מדבר חשוב, לאפוקי כלי העשוי מגללי בקר (טור). ואין קונים בדבר שאסור בהנאה, ולא בפירות, ולא במטבע. בהמה מקרי כלי, וקונין בה, אבל שאר מטלטלין שאינן כלי, אין קונין בהם (טור). מטבע שנפסל לגמרי, הוי ככלי וקונין בהם (טור סימן ר"ג). ואין קונין בכליו של מקנה.

הסמ"ע בס"ק ח'

כתב בשם הגהמ"ר שכל דבר שנעשה בידי אדם הוי כלי, והנעשה בידי שמים הוא פירי, וכן כתב העיטור.

הש"ך בס"ק ד'

הביא דברי הסמ"ע, והקשה עליו מדברי הרמ"א, שכתב להדיא שבהמה נקראת כלי, וקונין בה, והרי לפי דבריו כל שנעשה בידי שמים הוא פרי, ולא כלי.

לסיכום

בעופות לשיטת בעל העיטור אינו כלי, כיון שנעשה בידי שמים, אולם לשיטת תלמידי הרשב"א כיון שאינו עומד להרקב, הוא כלי. הרמ"א בסימן קצ"ה סעיף ב' פסק שבהמה הוא כלי, א"כ לכאורה גם בעופות אפשר לקנות, כמו שמבואר בסמ"ע שטלה הוא כלי, כיון שנהנים ממנו שיש לו צמר, וולדות, ה"ה בעופות יש וולדות. פרחים כיון שאינו נעשה בידי אדם, ואינו משתמר, ואינו מתקיים, לכן לשו"ע ולרמ"א אין קונים בו.

ב. האם מועיל לעשות קנין סודר בכלי חד פעמי

הפתחי חושן קנינים בפרק ז' הערה יא
הסתפק בכלי פלסטיק, או נייר, אם קונים בו קנין סודר.

האגרות משה בחלק ג' סימן ל"ט

כתב שאין עושים קידוש בכלי חד פעמי, משום חשיבות כוס של ברכה, ולא משום שאינו חשוב כלי, ויסוד דבריו ממה שכתב השו"ע בסימן קפ"ט ס"ג שכוס של ברכה צריך להיות שלם. ובמגן אברהם סימן קפ"ג ס"ג כתב, שאפילו נשבר בסיס הכוס מלמטה, נפסל, ומזה למד ר' משה ק"ו, ומה כוס שנעשית לקבע פסול מפני שנשבר מקצתו, כוס שכולה מנייר, ואינה עשויה כי אם לשעה, ואין לה כל חשיבות בודאי פסולה, וסיים האגרות משה דבריו שכאשר אין לו כוס אחרת, יתכן שיש להקל. אולם נראה שהפתחי חושן לא פסק כך, עיין שם בכותרת.

בשו"ת ציץ אליעזר חי"ב סימן כ"ג

תמה על דברי האגרות משה, וכתב שאף לדברי המגן אברהם שאין לקדש על כוס שנשבר בסיסו, זהו משום שהיה מתחילה כוס שלם עם בסיס, וכשנשבר הבסיס נעשה חסר, אך כלי חד פעמי הרי הוא שלם מתחילה ועד סוף, על כן הסיק הציץ אליעזר שאין כל פקפוק לעשות קידוש, והבדלה, על כוס זו.

אולם בספר מנחת יצחק ח"י סימן כ"ג

הסכים עם פסק האגרות משה שאין לקדש בכוס חד פעמית, אך מטעם אחר, אלא שהקדים מחלוקת במחבת העומדת לשימוש חד פעמית, האם חייבת בטבילה, ויסוד מחלוקתם היא, האם מדמים את דין טבילת כלים, לדין קבלת טומאה, שהרי כתב הרמב"ם שכלי חד פעמי אינו מקבל טומאה, ונחלקו באחרונים אם ניתן ללמוד מזה לדיני טבילה, שכלי חד פעמי אינו חייב בטבילה. **השב יעקב** סימן ל"א כתב שלמדים דיני טבילה, מטומאה, ולדעתו כלים חד

פעמיים אינם מוגדרים ככלי, ואינם חייבים בטבילה, ואילו הגידולי טהרה נקט שאין למדים טבילה, מטומאה, ולדעתו כלי שמשליכים אותו תיכף לאחר השימוש, חייב בטבילה.

אומנם הוסיף המנחת יצחק כי לענין קידוש, לדברי הכל כלי חד פעמי אינו נחשב כלי, ואין מקדשין עליו, שהרי בגידולי תרומה כתב שיורה שמבשלים בה יין שרף, שאינה טעונה טבילה, היות ושהיית היין ביורה גורם לקלקולו, ואין היא מוגדרת ככלי העשוי לתשמיש, ואף שאסור להשתמש בכלי שנעשה ע"י גוי, אפילו תשמיש ארעי בלא טבילה, זהו דוקא בכלי שבמהותו ראוי לתשמיש קבע, אך כלי שאינו ראוי לתשמיש קבע, אינו בגדר כלי, ואינו חייב בטבילה, ועל פי זה פסק המנחת יצחק שהוא הדין לענין קידוש, כיון שאינו ראוי לתשמיש של קבע, אין לקדש עליו.

בשו"ת אור לציון ח"ב פי"א אות ו'
התיר ליטול ידים בכוס חד פעמי, כאשר דעת הנוטל להשתמש בכלי באופן קבע, וראיתו, שכתב הרמב"ם שכאשר חישב על קרן שתהא כלי, מקבלת טומאה, ולכן בכלי חד פעמי, אם דעתו לזורקו לאחר הנטילה, אסור ליטול בזה.

בחזון עובדיה שבת חלק ב' הלכות קידוש הלכה טז
כוס שעשוי מפלסטיק או מנייר עבה כשר לקדש בו קידוש היום. ומשום 'זה אלי ואנוהו' התנאה לפניו במצות, טוב לקדש על כוס של כסף, או זהב. וכן כתב בשם הציץ אליעזר חלק י"ב סימן כג שכוסות הנייר ששותים מהם, מותר לקדש בהם. וכן כשרים לנטילת ידים. משמע שיש להם דין כלי.

אולם הנתיבות בביאורים בסימן פח ס"ק א'
כתב שלגבי קידושין, והודאה בעינן כלי חשוב, א"כ כלי חד פעמי אינו כלי חשוב.

וכן משמע מהסמ"ע בסימן פח בס"ק ד'
שכתב דכלים חשובין דעומדין לעשות בהם מלאכה הרבה, משמע שכלי חד פעמי לא עושים בו מלאכה הרבה, דינו שונה.

באור פני מלך חיים
בספר 'חושן למעשה' תשובה כ"ד כתב שהרב המסדר קידושין יכול לעשות קנין סודר בכלי חד פעמי, ובתנאי שיחשוב להשתמש בכוס שימוש קבע, כעצת האור לציון.
בהמשך התשובה הביא דברי ספר 'דיני ממונות' לרב אלחנן פרץ שכתב חמש סיבות על פיהן אין לעשות קנין סודר בחופה בכלי חד פעמי.

אולם נראה שלפי שיטת 'הציץ אליעזר' ומורנו הרב עובדיה זצ"ל בחזון עובדיה שאפשר לעשות קידוש בכלי חד פעמי, ועוד הרבה פוסקים, נראה שגם קנין סודר אפשר לעשות בכלי חד פעמי, כפשטות לשון השו"ע בסימן קצ"ה סעיף ב' 'אין קונים אלא בכלי ואע"פ שאין בו שוה פרוטה. הרמ"א הוסיף ובלבד שיהא עשוי מדבר חשוב, לאפוקי כלי העשוי מגללי בקר. **מבואר** ברמ"א שכלי חשוב, בא לאפוקי רק כל מאוס ולא כלי חד פעמי.

סימן יט

שו"ע סימן קצה סעיף ב

אמר הקונה למוכר קנה הסודר, ואחר עשרה ימים אקנה אני את החפץ,
האם מועיל.

תשובה

מקור

הגמ' נדרים דף מח ע"ב

ההוא גברא דהוה ליה ברא דהוה שמיט כיפי דכיתנא, אסרינהו לנכסיה עליה. אמרו ליה ואי הואי בר ברך צורבא מרבנן מאי, אמר להון ליקני הדין. ואי הואי בר ברי צורבא מרבנן לקנייה מאי, אמרי פומבדיתאי קני על מנת להקנות הוא, וכל קני על מנת להקנות לא קני. ורב נחמן אמר קני, דהא סודרא קני על מנת להקנות הוא. אמר רב אשי ומאן לימא לן דסודרא אי תפיס ליה לא מיתפיס. ועוד סודרא קני על מנת להקנות, וקני מן השתא. הלן ניכסין דהדין לאימתי קני, לכי הוי בר בריה צורבא מרבנן, לכי הוה הדר סודרא למריה.

מבואר מדברי הגמ' שבקנין סודר צריך להקנות החפץ מייד, שאם הקנה לאחר זמן, שהסודר חזר לבעליו, נחשב שאין כאן סודר.

המרדכי בקידושין סימן תקכ"ו
כתב שקנין חליפין הוא כקנין כסף, ולא צריך מעכשיו, ולכן עשה קנין סודר שיחול לאחר
שלושים יום, קנה.

אולם דעת המרדכי הנ"ל הוא דעת יחיד, ועיין תוס' קידושין דף סג' עמ' א' ד"ה כגון, שכתבו
שאם עשה קנין שיחול לאחר שלושים יום, לא קנה, כיון שהסודר הוחזר.

באומר מעכשיו ולאחר שלושים יום מתי חל הקנין

המשנה קידושין דף נח עמ' ב'
אמר הרי את מקודשת מעכשיו, ולאחר ל' יום, ובא אחר וקידשה בתוך שלושים יום.

ישנם ג' דעות בגמ' בדין זה.

דעת רב מקודשת, ואינה מקודשת לעולם.
כלומר היא אסורה לשניהם, שמא ימות הראשון קודם שלושים יום, ואז יחולו קידושי השני.
יש ספק אם הוא מתכוין לתנאי, או לחזרה.

דעת שמואל מקודשת, ואינה מקודשת אלא עד שלושים יום.
ופשוט לשמואל שמתכוין לתנאי.

ובגמ' בדף ס' עמ' א' מובאת דעת רבי יוחנן
שמעכשיו ועד שלושים יום זה שיורא הוא, כלומר מעכשיו יתחילו הקידושין, ולא יגמרו אלא
עד לאחר שלושים יום, ולכן כל מי שיקדש אותה בזמן הזה, יחולו הקידושין.

התוס' בקידושין בדף סג' ע"א ד"ה כגון
הקשה לר' יוחנן איך אנו קונים דבר לאחר זמן, כגון שידוכים, ושאר תנאים, דהא אפילו אמר
ליה מעכשיו, לא מהני לר' יוחנן, אם הוא קנין סודר, שאין הסודר ביד הקונה בסוף הזמן,
דהדרא סודרא למריה. ותירץ התוס', שמא על מנת מהני אפילו לר' יוחנן, ולא הוי שיורא, אלא
תנאי, ולכך טוב לומר על מנת, ומעכשיו.

שו"ע בסימן קצה סעיף ה'
יש אומרים שאין הקנין מועיל, אלא אם כן מקנה לו החפץ הנמכר או הניתן מיד, אבל אם אמר
לו הקונה תקנה סודר זה, ותקנה חפצך לי לאחר שלשים, לא קנה, מפני שבשעה שיש לו

לקנות, כבר החזיר הסודר לקונה. אבל אם אמר לו קנה על מנת שתקנה לי מעכשיו, ולאחר שלוש יום, קנה.

הגה ובסתם אמרין דהוי מעכשיו, באופן המועיל, דודאי בכדי לא הוי עבד (פסקי מהרא"י סימן קע"ג).

הסמ"ע בס"ק טו

כתב לפסוק כר' יוחנן, שמעכשיו, ולאחר שלוש יום, הוי שוירא, כלומר שהקנין התחיל עכשיו, ויגמר בסוף השלושים. וכיון שחזר הסודר לבעלים, אין במה לקנות, אבל אם אמר על מנת אין כאן שויר בקנין, אלא תנאי בעלמא, וכאלו אמר מעכשיו קנהו בסודר זה, רק שאני מתנה שלא תקחנו עד לאחר שולשים יום.

הש"ך בס"ק ח'

הביא דברי הסמ"ע שכתב שצריך לומר על מנת דוקא. והקשה עליו, הרי הקונה אומר על מנת. והסיק שהלכה כשמואל שמעכשיו ולאחר שלוש יום, הוי תנאי, ומספיק לומר מעכשיו.

הקצות ס"ק ה'

תירץ קושית הש"ך על הסמ"ע וכתב, שאין הבדל אם הקונה אומר, או המקנה, והסיק, שהעיקר כהסמ"ע, שהרי פוסקים כר' יוחנן דאמר שהוי שוירא.

הנתיבות בחידושים ס"ק יב

פסק כהש"ך, דבמעכשיו לחוד סגי.

סימן כ**שו"ע סימן קצה סעיף ב**

האם אפשר לעשות קנין

א' בדבר שאסור בהנאה. ב' בפירות. ג' מטבע שנפסל.

תשובה**א'. בדבר שאסור בהנאה**

מקור

הגמ' בב"מ דף מז' עמ' ב'

אמר רב ששת בריה דרב אידי כמאן כתבינן האידינא, במנא דכשר למקניא ביה, במנא, לאפוקי מדרב ששת דאמר קונין בפירות. דכשר, לאפוקי מדשמואל דאמר קונין במרוקא. ורב זבד ואיתמא רב אשי אמר לאפוקי איסור הנאה, איכא דאמרי ביה אמר רב פפא למעוטי מטבע.

הטור בסימן קצה

אין קונין בדבר שהוא אסור בהנאה.

השו"ע בסימן קצה סעיף ב'

אין קונים אלא בכלי, ואף על פי שאין בו שווה פרוטה, ובלבד שיהא עשוי מדבר חשוב, לאפוקי כלי העשוי מגללי בקר (טור). ואין קונים בדבר שאסור בהנאה, ולא בפירות, ולא במטבע. בהמה מקרי כלי, וקונין בה, אבל שאר מטלטלין שאינן כלי, אין קונין בהם (טור). מטבע שנפסל לגמרי, הוי ככלי וקונין בהם (טור סימן ר"ג). ואין קונין בכליו של מקנה.

ב. פירות.

מקור

הגמ' בב"מ דף מז' עמ' א'

אמר רב נחמן לא שנו אלא בכלי, אבל בפרי לא.

ישנם שלש שיטות בהגדרת 'נעל'

א. רש"י ד"ה אבל פרי
כל דבר שאינו כלי.

ב. תוס' קידושין דף כח' עמ' ב' ד"ה הכי קאמר
נעל ראוי למלאכה, פרי אינו ראוי למלאכה.

ג. הר"ן בחידושים
נעל דבר שאינו נרקב.

כתב בשו"ע בסימן קצה סעיף ב'
אין קונים אלא בכלי, ואף על פי שאין בו שווה פרוטה, ובלבד שיהא עשוי מדבר חשוב, לאפוקי כלי העשוי מגללי בקר (טור). ואין קונים בדבר שאסור בהנאה, ולא בפירות, ולא במטבע. בהמה מקרי כלי, וקונין בה, אבל שאר מטלטלין שאינן כלי, אין קונין בהם (טור). מטבע שנפסל לגמרי, הוי ככלי וקונין בהם (טור סימן ר"ג). ואין קונין בכליו של מקנה.

ועיין ברעק"א ס"ק ב'
אם נתן לו פירות בתנאי שיתן לו כלי זה, ואמר שמוכר הפירות בכלי זה, כיון שמשך הפירות, נתחייב זה ליתן לו כלי בתורת חיוב, והוא הדמים שנותן לו תחת הפירות, רק שלא נקנה לו אותו כלי אלא בתורת חיוב.

מטבע שנפסל.

מקור
הגמ' ב"מ דף מה' עמ' ב'
איתמר רב ולוי. חד אמר מטבע נעשה חליפין, וחד אמר אין נעשה, ואמרו **בגמ'** משם דדעתיה אצורתא, וצורתא עבידא דבטלה, שהמלך פוסלה.

רש"י ד"ה משום דדעתיה אצורתא
דעת המקנה על הצורה, וצורה עבידא דבטלה, שהמלך פוסלה, וגוזר לצור צורה אחרת, הלכך הוי ליה כדבר שאינו מסוים ושלם, ולקמן ממעטים דבר שאינו מסוים, מדכתיב 'נעל'.

תוס' ב"מ דף מה עמ' ב' ד"ה אין מטבע נעשה חליפין
כתב שמטבע מיקרי כלי, שראוי לשקול בו משקולות, ועוד שראוי לתלותו על צואר בתו.

הב"י בסימן קצ"ה

הביא דברי הר"ן ב"מ ד"ף מ"ה עמ' ב' צורתא עבידא דבטלה, והו"ל כאותיות שאין גופן ממון.

הב"ח

הביא שהטור בסימן ר"ג כתב שמטבע שנפסל קונין בו.

הרמ"א בסימן קצה סעיף ב'

מטבע שנפסל לגמרי, הוי ככלי, וקונין בהם.

וכן כתב **בסמ"ע** ס"ק ו'

שמטבע שנפסל, ואין יכולים להוציאה, קונין בו.

אולם זו דעת הרמ"א, אבל השו"ע חולק על דין זה, ופוסק כהרמב"ם הלכות מכירה פרק ו' הלכה ו' מטבע שנפסל, הוי כפירות לכל דבר.

השו"ע בסימן רג סעיף ח'

מעות הרעות, שפסלתן מלכות או מדינה, או דינרים שאין יוצאים באותה מדינה ואין נושאים ונותנים בהם עד שמשנים אותם למטבע אחר, הרי הם כפירות לכל דבר, ונקנין בקנין, ומתחייבין על ידי משיכתן לתת מעות שפסקו, ואם נטלו כנגדן מעות, לא נקנו.

הגה ויש אומרים דאפילו מעות הרעות שלא נפסלו לגמרי, רק שאינן יוצאין בהוצאה להדיא, נקראו מטלטלין (טור ונ"י פרק הזהב והמגיד פ"ז דמכירה), וכן נראה עיקר.

הש"ך בס"ק ב'

כתב בשם הטור שהם ככלי לכל דבר, וקונין בהם, וכ"כ הב"י בסימן קצ"ה וכ"כ מור"ם בהג"ה שם ס"ב.

מבואר שמטבע שנפסל לגמרי, לרמ"א הוי כלי, וקונין בו. ולשו"ע נחשב כפירות לכל דבר, ואין קונים בו.

סימן כא**שו"ע סימן קצה סעיף ג**

קנין סודר משמש בבית הדין למתן תוקף להתחייבויות שונות. הקנין מתבצע בסודר של בית הדין, הסבר כיצד מועיל קנין סודר ליצירת התחייבות, ומה הטעם לשימוש בסודר ששייך לבית הדין.

תשובה

מקור

הגמ' ב"מ דף מ"ז עמ' א'

במה קונין, רב אמר בכליו של קונה, דניחא ליה לקונה דלהוי מקנה, קונה, כי היכי דלגמר ולקני ליה, ולוי אמר בכליו של מקנה.

ולהלכה נפסק

כרב, בכליו של קונה, כמבואר ברמב"ם פ"ה מכירה הלכה ה'.

השו"ע סימן קצה סעיף א'

בקנין כיצד, יתן הקונה למקנה כלי כל שהוא, ויאמר לו קנה זה חלף הקרקע, או המטלטל שמכרת, או שנתת לי. ואין נוהגין שיאמר לו הקונה כן, כי מסתמא אדעתא דהכי הוא נותן לו (טור). וכיון שמשך המקנה הכלי, נקנה הקרקע או המטלטלים ללוקח או למקבל מתנה בכל מקום שהוא, אף על פי שלא החזיק, ולא נתן כסף, ולא כתב שטר, ולא משך, ואין שום אחד מהם יכול לחזור בו, אפילו אין עדים בדבר, אם מודים זה לזה.

הגה וכן אם קבלו קנין לפני פסולי עדות, הוי קנין, הואיל ומודים זה לזה שקנה (הרא"ש כלל ס"ו סימן ח').

ובפשטות מדברי הגמ' משמע שהוא מסברא, משום דניחא ליה לקונה, דלהוי מקנה קונה, כי היכי דלגמר ולקני ליה.

אולם בריטב"א

משמע שעיקר הסיבה משום שהוא גזירת הכתוב, בין לרב ובין לשמואל, אלא שכל אחד נותן טעם קצת לפסוק.

כיצד מועיל קנין סודר ליצרת התחייבות

מצינו באחרונים מחלוקת מאיזה דין פועל קנין סודר.

לשיטת הקצות בסימן קצה ס"ק ט'

משמע שקנין סודר פועל מדין עבד כנעני, כדאמרינן בקידושין דף ז' הילך מנה, ויהי שדך קנוי לפלוני, קנה, שהרי אם היה מדין שליחות, היה צריך הקונה לתת סודר שלו, אבל סודר שנותנים העדים מעולם לא זכה בו הקונה, אלא מה שזוכה בו הקונה הוא מדין עבד כנעני.

אולם הרע"א בסימן ק"צ סעיף ב'

כתב בשם המקנה שקנין סודר אינו קונה מדין עבד כנעני, אלא מדין זכין, כלומר מדין שליחות.

הטעם לשימוש בסודר של בית דין.

והאם צריך לעשות קנין סודר בפני הקונה, או לא, תלוי במחלוקת הראשונים.

התוס' בקידושין דף כו' עמ' ב' ד"ה ה"ג

מכאן מדקדק הרב שמעיה דאין מועיל קנין סודר אלא בפני הקונה.

אולם שיטת ריב"ן בתוס' שם, מעשים בכל יום שקונין בסודר, שלא בפני הקונה המקבל מתנה.

וכן כתב הרא"ש בב"מ בפרק חמישי סימן לה

אם צריך שיהא הקנין בפני הקונה, היה צריך לפרש בשטר שנעשה הקנין בפניו, וכן הביא דבריו הטור בסימן קצ"ה, שהרא"ש סובר כריב"ן.

העיטור במאמר שני

בשם גאון תיקנו חכמים לקנות בסודר שאינו של קונה, כדי שלא יבאו לידי מריבה, שאם יקנה בסודר של קונה, והמקנה לא ירצה להחזירו, שכן הדין, יבואו לידי קטטה, לכן תיקנו לעשות קניין בסודר של עדים.

וכן פסק ברמ"א בסימן קצה בסעיף ג' ולכך הרגלו לעשות הקנין בסודר של עדים, אפילו בפני הקונה, לפי שרוב הקנינים הן שלא בפני הקונה (טור בשם הרא"ש). והא דנקנה המקח שלא בפני הקונה, היינו במתנה וכיוצא בזה, דודאי נחא ליה אבל במקח, שאפשר שאינו חפץ לקנות, לא קנה, ושניהן חוזרין. (מהרי"ו סימן ד').

סימן כב*

שו"ע סימן קצה סעיף ג

האם מועיל קנין סודר שלא בפני הקונה, והאם יש הבדל בין מקח, למתנה.

תשובה

מקור

הגמ' קידושין דף כו' עמ' ב'

ת"ש דאמר רב יהודה א"ר מעשה באדם אחד שחלה בירושלים כרבי אליעזר, ואמרי לה בריא היה כרבנן, שהיו לו מטלטלין הרבה, וביקש ליתנם במתנה, אמרו לו, אין לו תקנה עד שיקנם אגב קרקע, מה עשה, הלך ולקח בית רובע סמוך לירושלים, ואמר, טפח על טפח לפלוני וכו', ואי אמרת בעינן צבורים, טפח על טפח, למאי חזי, הכא במאי עסקינן לדמי.

רש"י ד"ה הכי נמי מסתברא

דמעוות היו, ולפיכך לא יכול לקנותו בחליפין, דקי"ל בפרק הזהב, אין מטבע נקנה בחליפין.

תוס' ד"ה ה"ג אלא מאי לדמי

הביא דברי הרב שמעיה, שכתב מכאן ראיה שלא מועיל קנין סודר אלא בפני הקונה, ושלכך לא הקנה לו בחליפין ע"י אחר, כיון שמקבל המתנה אינו בפנינו.

אולם ריב"ן חלק עליו וכתב, שהרי מעשים בכל יום שקונים בסודר שלא בפני הקונה, המקבל מתנה.

הב"י בסימן קצה

הביא את שיטת המרדכי בב"מ (סימן רמ"ב) הסובר שקנין מועיל שלא בפני הקונה, משמע שפסק כמותו.

השו"ע בסימן קצה סעיף ג'

הקנה אחד כלי למוכר, כדי שיקנה הלוקח אותו הממכר, זכה הלוקח, אפילו הקנהו שלא בפני הקונה; ואף על פי שהקנה לו הכלי על מנת להחזירו, נקנה המקח.

הגה ולכך הורגלו לעשות הקנין בסודר של עדים, אפילו בפני הקונה, לפי שרוב הקנינים הן שלא בפני הקונה (טור בשם הרא"ש). והא דנקנה המקח שלא בפני הקונה, היינו במתנה וכיוצא בזה, דודאי ניחא ליה אבל במקח, שאפשר שאינו חפץ לקנות, לא קנה, ושניהן חוזרין. (מהרי"ו סימן ד').

הסמ"ע בס"ק יא ד"ה היינו במתנה

הביא את תשובת מהרי"ל וויל שגם במתנה לא קנה, דלא ניחא ליה לזכות בה, דשונא מתנות יחיה, אבל אם עשהו שליח, מועיל.

הקצות בסעיף ב'

חלק על הבנת הסמ"ע בדברי המהרי"ל וויל, וכתב שכל דברי המהרי"ל וויל הם במקח, אבל במתנה, לכל הדעות מועיל שלא בפני הקונה. אולם במקח באופן שהוא מקח בזול, לכולי עלמא זכין שלא בפניו, והראיה מדברי הטור בשם הרמב"ן, שאם בא לחצירו סחורה בזול, שזוכה לו חצירו, ואין אדם אחר יכול לקנותו.

סימן כג**שו"ע סימן קצה סעיף ד**

לקח סודר שלא מדעת חבירו, האם מועיל קנין.

תשובה

הב"י בסימן קצה

כתב בשם **המרדכי** בב"ב סוף פרק הספינה סימן תקס"ה שלא מועיל לקנות בסודר שהוא שאול, כיון שאינו יכול להקדישו, אינו יכול ליתנו.

אולם **הב"י** בסימן קצ"ה

חלק עליו, וסובר, שאין דרך בני אדם להקפיד אם נוטל הסודר כדי לקנות בו, ולהחזירו אח"כ.

בדרכי משה בס"ק ו'

השיג על דברי **הב"י** מדברי **הרשב"א** בתשובה דאין להקנות בסודר חבירו שלא מדעתו, אבל מדעת חבירו, שפיר דמי, אף שאין יכול להקדישו, מפני שהוא כמתנה על מנת להחזיר דשמיה מתנה, וה"ה אם משאיל לו לקנות, מועיל.

הרמ"א בסעיף ד'

ולכן מי שלקח סודר חבירו בלא דעתו ומקנה בו, אינו קנין (תשובת רשב"א ח"א סי' אלף י"ט ותשובת רמב"ן סימן ק"א). ויש אומרים אפילו הוי כלי שאול לו, אינו קנין אלא אם כן השאילו כדי להקנות בו (מרדכי סוף פרק הספינה), וכן נראה לי.

הרעק"א ס"ק ד'

הביא את שיטת הריטב"א שאפשר לעשות קנין בסודר שאול, כיון דקני על מנת להקנות הוא, בכל דהו סגי, אולם בשיטה מקובצת בשם תלמיד הרי"ף כתב, שאינו יכול להקנות בשאול, מטעם דהאי סודר כמאן דפסיק דמי, ואולי לא נחא ליה לבעלים שיפסק סודרם.

סיכום

סודר שאינו שאול לכו"ע אין לקנות בו. בסודר שאול נחלקו הב"י והרמ"א אם אפשר לקנות בו, לדעת הב"י קונים בו ולדעת הרמ"א אין לקנות בו.

סימן כד**שו"ע סימן קצה סעיף ד**

האם מקבל הסודר יכול לתפוס את הסודר, או חייב להחזירו.

תשובה**מקור**

הגמ' נדרים דף מח' עמ' ב' ורב נחמן אמר קני, דהא סודרא קני על מנת להקנות הוא.

הר"ן ד"ה לענין הלכה בסודר קיימא לן כרב נחמן דסודרא קני על מנת להקנות הוא, ולא מצי מקנה לעכובי, וכן כתב בעל העיטור, וכן כתב הרא"ש נדרים פ"ה סימן ה'.

ובב"י בסימן קצה ס"ק יא'

הביא בשם המרדכי ב"מ סימן ש' בפרק הזהב, וסמ"ג עשין סימן פ"ב, ועוד ראשונים שהוכיחו מהגמ' בנדרים שיכול המקנה לתפוס את הסודר, ולא חייב להחזיר את הסודר לקונה.

וברמ"א בסימן קצה סעיף ד

ואין המוכר יכול לעכב הכלי, או לחתוך קצתו, דסתם קנין על מנת להחזיר הכלי הוא.

הקצות סק"ד

הביא דברי את הר"ן ס"פ השותפין, שמתנה ע"מ להחזיר שונה מסודר, שהרי בסודר אינו מקנה לו לשום דבר רק ע"מ להקנות, משא"כ במתנה ע"מ להחזיר, שזוכה לשעתו.

סיכום

מקבל הסודר אינו יכול לתפוס את הסודר, מפני שאין הקונה מקנה את הסודר לגמרי, רק כדי להקנות.

סימן כה**שו"ע סימן קצה סעיף ד**

סודר המונח על שולחן הגבוה שלפני הדיינים, האם יש צורך להגביהו ג' טפחים מעל השלחן, או די בהגבהה כל שהיא, הוכח את דבריו.

תשובה**מקור**

הגמ' ב"מ דף ז' עמ' א'

אמר רב משרשיא ש"מ האי סודר כיון דתפיס ביה שלש על שלש, קרינן ביה "ונתן לרעהו", דכמאן דפסיק דמי, וקני.

רש"י ד"ה דכמאן דפסיק דמי

ודוקא נקט שלש על שלש, דכלי בעינן, דכתיב 'נעלו', ובציר משלש אצבעות, לאו 'בגד' הוא, כדאשכחן גבי טומאה.

הטור בסימן קצה

אפילו לא תפס המקנה בכל הכלי, אלא במקצתו, ונשאר מקצתו ביד הקונה, קנה בו, והוא שיאחוז ממנו שיעור כלי, דהיינו שיעור ג' אצבעות.

והרמב"ם בפרק ה' הלכות מכירה ה"ז
אע"פ שלא תפס המוכר כל הכלי שקנהו חלף ממכרו, אלא אחז מקצתו, ואחז המקנה לו
מקצתו, קנה הלוקח, והוא שיאחז ממנו כדי שיעור כלי, או יאחזנו אחיזה שהוא יכול לנתק את
כל הכלי מיד המקנה לו.

משמע מדברי הרמב"ם, שלא צריך שיאחז שיעור ג' אצבעות, אלא אחיזה שיכול לנתק את
כל הכלי מייד המקנה.

השו"ע בסימן קצה סעיף ד'
אף על פי שלא תפס המקנה כל הכלי, אלא מקצתו, ונשאר קצתו ביד הקונה, קנה בו; והוא
שיאחז ממנו שיעור כלי, שהוא שיעור ג' אצבעות. ואם אחז פחות מג' אצבעות, צריך שיאחז
בענין שיהא יכול לנתק כל הכלי ולהביאו אצלו. הגה ויש אומרים דאין קנין בפחות מג' (המגיד
פ"ה דמכירה ור"ן סוף פ"ד דנדירים ובית יוסף בשם עטור ונ"י פ"ק דמציעא). ואין המוכר יכול
לעכב הכלי או לחתך קצתו, דסתם קנין על מנת להחזיר הכלי הוא (הגהות אשר"י פרק הזהב).
ואין מקנין בכלי אלא מדעת בעליו (בית יוסף בשם עטור ור' ירוחם והרא"ש והר"ן ספ"ד
דנדירים ונ"י פ"ק דמציעא); ולכן מי שלקח סודר חבירו בלא דעתו ומקנה בו, אינו קנין
(תשובת רשב"א ח"א סי' אלף י"ט ותשובת רמב"ן סימן ק"א). ויש אומרים אפילו הוי כלי
שאול לו, אינו קנין אלא אם כן השאילו כדי להקנות בו (מרדכי סוף פרק הספינה), וכן נראה
לי.

משמע שהשו"ע פסק כדעת הרמב"ם, שלא צריך אחיזה של ג' אצבעות.

והרמ"א פסק שצריך דוקא שיאחז שיעור ג' אצבעות, כשיטת הטור והר"ן.

ובספר **באר שלמה** על סימן קצה
כתב שמכל הנלמד משמע שלא צריך להגביה כלל את הסודר, שעצם הקנין הוא בתפיסה
בסודר, אפילו בפחות מג' אצבעות.

אולם צ"ע, במה קנה את הסודר, הרי לא הגביה את החפץ.

מצינו מחלוקת ראשונים בקידושין דף כו' עמ' א' בקנין הגבהה

שיטת **רש"י** ד"ה חבילי זמורות
צריך להגביה ג' טפחים.

ובתוס' ד"ה אי נמי
הגבהה סגי בטפח אחד.

ובשו"ע בסימן קצח סעיף ב'
הגבהה י"א שצריך להגביה ג' טפחים, וי"א דסגי בהגבהת טפח.

כתב הנהיבות בסימן קצ"ח בס"ק ג'
אם החפץ נמצא בידו קונה מטעם חצר בלי הגבהה כלל, אולם אם החפץ יצא ובולט מידו, צריך הגבהה, למר ג"ט, ולמר טפח.

הקצות סימן רסח ס"ק ב'
כתב שאין למדין מגיטין, לדרכי ההקנאות, ולכן לא מצינו שיד יקנה מדין חצר, ומה שמועיל בזרק לקלטה, הוא משום דהוי כלי, וקני מדין רשותו. וכיון שמוכח מרש"י שידו לא קונה מדין רשותו, שהרי רשותו לא בעי הגבהה של ג' טפחים, וידו בעי הגבהה של ג' טפחים.

יוצא שקנין סודר צריך קנין לשיטת הקצות, כגון הגבהה, ולשיטת הנהיבות, אם החפץ מונח כולו ביד האדם, לא צריך קנין, שקונה מדין יד, ואם לאו, צריך קנין. אולם בסודר כיון שמבואר בגמ' כמאן דפסיק דמי, א"כ גם אם אינו כולו ביד האדם, קונה מדין יד.

וכשהצעת את הדברים בפני מורי ורבי הגאון הרב זלמן נחמיה גולדברג שליט"א הקשה עלי, הרי בגמ' **בב"מ** דף ז' מבואר שעצם התפיסה בסודר קונה, ומה יענה הקצות על פשטות הגמ'.

ותירצתי שאדם התופס חפץ בגובה יותר מג' טפחים, נחשב להגבהה, כמבואר **בתוס' בב"ק** דף צח ד"ה וה"מ דאדייה אדויי, דדוקא בהנזקין לא חשיבא הגבהה דאיכא תרתי לגריעותא, דלא תפסם, וגם אין מגביה, משמע, שתפיסה בגובה חשיב הגבהה, וכן משמע מהרשב"ם ב"ב בדף פה עמ' ב' בד"ה תלויה בה, שאפשר לקנות בלי מעשה הגבהה.

והוסיף לי מורנו הרב זלמן נחמיה שליט"א שאם עושים קנין סודר בעט, ושניהם מחזיקין בעט, לא קנה. כיון שאי אפשר לחלק את העט לשניים, ולכן לא קנה. שרק בדבר שאפשר לחלק לשניים, ויש בו שימוש בכל חתיכה וחתיכה, מועיל קנין סודר, כמו במטפחת וכדומה.

הט"ז באורח חיים סימן שסו ס"ק ו'
כתב שגם בדבר התלוי באויר צריך שיגביה טפח, שלא כדעת תוס' בכתובות דף ל"א ד"ה דאי, שכתב שידו קונה בלי הגבהה.

באבן האזל פרק א' הלכה א' הלכות נזקי ממוון
כתב שגם אם החפץ מחוץ לידו, קנה מדין חצר.

סימן כו

שו"ע סימן קצה סעיף ד

בקנין חליפין אם תפס הקונה בכלי, והתפיסה היא פחות משלוש אצבעות
האם קנה.

תשובה

מקור

הגמ' ב"מ דף ז' עמ' א'

אמר רב משרשיא ש"מ האי סודרא כיון דתפיס ביה ג' על ג', קרינן ביה 'ונתן לרעהו', דכמאן
דפסיק דמי וקניא.

רש"י ד"ה דכמאן דפסיק דמי

ודוקא נקט ג' על ג' ד'כלי' בעינן דכתיב 'נעלו', ובציר מג' אצבעות לאו בגד הוא, כדאשכחן
גבי טומאה.

וכן כתב הנ"י ב"מ דף ג' עמ' ב'

ישנו הבדל בין גט שמספיק אחיזה שיכול לנתק, לבין קנין סודר, שצריך דוקא אחיזה של שם
כלי, שהוא ג' אצבעות.

הטור בסימן קצה

אפילו לא תפס המקנה בכל הכלי אלא במקצתו, ונשאר מקצתו ביד הקונה קנה בו, והוא
שיאחוז ממנו שיעור 'כלי', דהיינו שיעור ג' אצבעות.

הרמב"ם פ"ה מהלכות מכירה הלכה ז'

אע"פ שלא תפס המוכר כל הכלי קנהו, חלף ממכרו, אלא אחז מקצתו ואחז המקנה אלא מקצתו קנה הלוקח, והוא שיאחז ממנו כדי שיעור כלי, או יאחזנו אחיזה שהוא יכול לנתק את כל הכלי מיד המקנה לו.

ובטעם הדין של הרמב"ם, כתב הרב המגיד שיש לדמות גיטין לקנין, וכמו שבגיטין אם יכול לנתק מועיל, ה"ה בקנין, מספיק שיכול לנתקו.

הב"י בסימן קצב

הביא דברי הרשב"א שחלק על הרמב"ם, שהרי מדברי הגמ' מבואר שאין להשוות קנין לגיטין, שבגט צריך כריתות ולכן מספיק יכול לנתק, משא"כ בקנין צריך נתינת כלי. וכן כתב הר"ן בב"מ דף ז' לדחות את דברי הרמב"ם, מהטעם שכתב הרשב"א.

השו"ע בסימן קצה סעיף ד'

אף על פי שלא תפס המקנה כל הכלי, אלא מקצתו, ונשאר קצתו ביד הקונה, קנה בו; והוא שיאחז ממנו שיעור כלי, שהוא שיעור ג' אצבעות. ואם אחז פחות מג' אצבעות, צריך שיאחזו בענין שיהא יכול לנתק כל הכלי ולהביאו אצלו.

הגה ויש אומרים דאין קנין בפחות מג' (המגיד פ"ה דמכירה ור"ן סוף פ"ד דנדירים ובית יוסף בשם עטור ונ"י פ"ק דמציעא). ואין המוכר יכול לעכב הכלי או לחתוך קצתו, דסתם קנין על מנת להחזיר הכלי הוא (הגהות אשר"י פרק הזהב). ואין מקנין בכלי אלא מדעת בעליו (בית יוסף בשם עטור ור' ירוחם והרא"ש והר"ן ספ"ד דנדירים ונ"י פ"ק דמציעא); ולכן מי שלקח סודר חבירו בלא דעתו ומקנה בו, אינו קנין (תשובת רשב"א ח"א סי' אלף י"ט ותשובת רמב"ן סימן ק"א). ויש אומרים אפילו הוי כלי שאול לו, אינו קנין אלא אם כן השאילו כדי להקנות בו (מרדכי סוף פרק הספינה), וכן נראה לי.

הש"ך ס"ק ו' ד"ה בענין שיהא יכול לנתק כל הכלי

מה שמועיל לשיטת הרמב"ם לתפוס הכלי אף בפחות מג' אצבעות, הוא רק לקנין סודר, כדי לקנות כנגדו, אולם כדי שיקנה כל הכלי, לא מהני.

סיכום

השו"ע פסק כשיטת הרמב"ם, שמספיק אחיזה כדי לנתק בקניין סודר, אולם הרמ"א פסק כהנ"י, שצריך אחיזה של ג' אצבעות.

סימן כז**שו"ע סימן קצה סעיף ו**

א. קנין שנעשה במשיכה, או במסירה, או בהגבהה, או חזקה, או בפרוטה או בסודר, האם יכול לחזור בו בכל זמן שעסוקים באותו ענין, ומה הדין אם אחד עסוק, והשני הפליג, האם יכול לחזור בו.
ב. תקיעת כף, חזקה, מהו השיעור שיכול לחזור בו.

תשובה

מקור

הגמ' ב"ב דף קיד עמ' א'

איתמר קניין עד אימתי חוזר, רבה אמר כל זמן שיושבין, ורב יוסף אמר כל זמן שעסוקין באותו ענין. ופסקו בגמרא הלכה כרב יוסף.

הרא"ש פרק שמיני בסימן ה'

דוקא בקנין סודר נתנו חכמים זמן לחזרה, כי דרך לקיים כל דבר פתאום מקיימים אותו בקנין סודר, אבל כל שאר הקנינים הגבהה, ומשיכה, ומסירה, כסף, ושטר, וחזקה, אין בהם חזרה אחרי כדי דיבור.

השו"ע בסימן קצה סעיף ו'

אע"פ שנגמר הדבר בקנין סודר, כל אחד משניהם יכול לחזור בו, כ"ז שעסוקין באותו ענין, ואם הפסיק הענין, אין אחד מהם יכול לחזור בו.

השו"ע בסימן קצה סעיף ז'

בשאר דרכי הקנייה, אין שום אחד מהם יכול לחזור בו לאחר כדי דיבור.

הסמ"ע בס"ק י"ז ד"ה בשאר דרכי הקנייה

החילוק בין שאר הקנינים, לקנין סודר, ביחס לחזרה הוא, משום ששאר הקנינים נעשים בגוף החפץ, ולכן זמן החזרה הוא תוך כדי דיבור, משא"כ בסודר הקנין אינו נעשה בגוף החפץ, ולכן

זמן החזרה הוא כל זמן שהם עסוקין באותו עניין, כיון שאין הכלי שניתן לו הוא כמו שווי המקח. ולכן אין המקנה מסתלק לגמרי כל עוד שלא קיבל תמורה, בניגוד לכסף, שברגע שקיבל המוכר את הכסף, כולם הסתלקו, ולכן בקנה בפרוטה שאינה כל התמורה, יכול לחזור בו כל זמן שעסוקים באותו עניין, ונשאר בצ"ע, ובסוף דבריו הביא, שהע"ש כתב טעם אחר מלבדו, ולא שם ליבו למ"ש הטור, והוא עצמו בריש סימן קכ"ו.

הנתיבות חידושים ס"ק יד

כתב שגם קנין סיטומתא כיון שאינו נעשה בגוף הדבר, זמן החזרה הוא, כל זמן שעסוקין באותו עניין.

הש"ך ס"ק ט' ד"ה בשאר דרכי הקנייה

הביא דברי הסמ"ע שהשיג על הע"ש, אלא שכתב שיפה כיוון העיר שושן, שיש לחלק בין קנין הנעשה בגוף הדבר, שאז נתישבה דעתו של האדם, ואינו נעשה מייד, ולכן אינו יכול לחזור בו לאחר כדי דיבור. משא"כ בקנין שלא נעשה בגוף הדבר, כסודר, שאז נעשה הקניין מייד, לכן יכול לחזור בו גם לאחר כדי דיבור, כל עוד שעסוקין באותו עניין, שסברא זאת מבוארת ברא"ש, ובטור.

הקצות בס"ק ו'

הקשה על דברי הסמ"ע שכתב שבקנין כסף, אם נותן את כל הכסף, נסתלק ממנו המוכר והמקנה מייד, אם כן נותן מתנה שאינו מצפה כלל לתשלום, צריך להסתלק מייד לשיטת הסמ"ע, ובגמ' מבואר דאף במתנה מהני חזרה, כל זמן שעסוקין באותו עניין, ולכן הסיק כדברי העיר שושן, שכל דבר שאינו נעשה בגוף החפץ, ונעשה פתאום, יכול לחזור בו כל זמן שעסוקין באותו עניין.

הכסף הקודשים ס"ק ו'

מסתפק בדין זה אם אחד עסוק באותו ענין, והשני אינו עסוק, ונוטה לומר שמועיל בכה"ג גם.

ב. תקיעת כף

הפת"ש בס"ק ה' הביא דברי חוט המשולש שתקיעת כף כדי לקיים המקח במקום שנהגו התגרים לקנות בו, יכול לחזור בו כל זמן שעסוקים באותו עניין, דלא עדיף מקניין.

חזקה

כתב הרא"ש ב"ב בפרק שמיני הלכה ה' אבל בשאר הקנינים הגבהה, משיכה, ומסירה, כסף שטר, וחזקה אין בהם חזרה תוך כדי דיבור.

סימן כח
שו"ע סימן קצה

- א. פרט ארבעה דברים שבהם קנין סודר שונה מיתר הקנינים.
ב. האם שכירות קרקע נקנית בקנין סודר

תשובה

א. אפשרות חזרה

מקור
הגמ' ב"ב דף קיד עמ' א'
קנין עד מתי חוזר, רבה אומר כל זמן שיושבין. ורב יוסף אמר כל זמן שעסוקין באותו ענין.
והלכה כרבי יוסף.

הרא"ש ב"ב פרק יש נוחלין סימן ה'
כתב דוקא בקנין סודר שנעשה פתאום, לכן נתנו לו שעה להתבוננות, אבל שאר קנינים לא.

וכן נפסק בשו"ע סימן קצה סעיף ו'.
אף על פי שנגמר הדבר בקנין סודר, כל אחד משניהם יכול לחזור בו כל זמן שעסוקים באותו ענין. ואם הפסיקו הענין, אין אחד מהם יכול לחזור בו.

ב. קנין שכירות בסודר

תוס' קידושין דף כז' עמ' א' ד"ה 'ומקומו'
כתב שאין שכירות נקנה בחליפין, והראיה מהגמ' ב"מ דף צ"ט ע"א 'וכשם שהקרקע נקנה בכסף ושטר ובחזקה, כך שכירות נקנה בכסף, ובשטר, וחזקה', ובחליפין לא כתוב.

הרא"ש ב"מ פרק א' סימן לא'
כתב ששכירות נקנה בחליפין.

השו"ע בסימן קצה סעיף ט'

בדרכים שהקרקע נקנה בהם, שכירות ושאלת קרקע נקנין.
הגה ואפילו במקום שכסף אינו קונה בלא שטר, כמו שנתבאר לעיל סימן ק"ץ, מכל מקום
שכירות סגי לה בכסף לחוד (בית יוסף). ויש אומרים שאינם נקנים בקנין סודר.

הקצות בסימן קצה ס"ק ח'

פסק כדברי הרא"ש, דשאלה ושכירות נקנה בחליפין, והביא ראיה מגמ' ערוכות לדין זה.

ג. מתנה על מנת להחזיר

מקור

תוס' ערכין דף ל' עמ' א' ד"ה ולא ידענא

כתב שאין לקנות בסודר במתנה על מנת להחזיר, או בשאלה, ושכירות, דהוי כמו טובת הנאה,
וכן פסק הרעק"א ס"ק ט'.

אולם **הקצות** בס"ק ח'

חולק וסובר, שמתנה על מנת להחזיר, נקנה בחליפין, והראיה מדברי הרא"ש.

ד. קנין סודר בלילה

המשאת בנימין סימן ע"ח, והסמ"ע בסימן ה' ס"ק ז' כתבו שאין קנין סודר בלילה, אלא
לאור הנר, או הלבנה, כדי שיכירו העדים היטב מי הקונה, ומי המקנה. ובשאר קנינים לא מצינו
חילוק זה.

סימן כט***שו"ע סימן קצה סעיף י**

האם שכירות או משכונא נקנים במלוה, ומאי שנא מקרקע שנקנית בשטר ומלוה כמבואר בסימן קצא ס"ק ה' בסמ"ע.

תשובה

מקור

בעל התרומות בשער סד

שכירות ומשכונא אינם ניקנים במלוה.

השו"ע בסימן קצה סעיף י'

שכירות ומשכונא אינם נקנים במלוה. הגה משום דהויין כמכר, ואין קונים במלוה אפילו בתורת כסף. ועיין לקמן סימן ר"ד סעיף י'.

הסמ"ע בס"ק כא

כתב ששכירות נקנית בהנאת מחילת מלוה, כמו שאפשר לקנות מטלטלין בהנאת מחילת חוב, אע"פ שאין לקנות מטלטלין בחוב.

הנתיבות בחידושים בס"ק כ'

הביא דברי הסמ"ע ששכירות נקנה בהנאת מחילת מלוה, ופסק כמותו.

השו"ע בסימן קצא סעיף ב'

במה דברים אמורים, במוכר שדהו מפני רעתה; אבל בשאר קרקעות, אף על פי שהגיע שטר המכר בעדים לידו, לא קנה עד שיתן דמים.

הסמ"ע ס"ק ה'

כתב שאם יש לו חוב מחמת מכר, מועיל לקנות בו במקום כסף.

וצ"ע הרי מבואר בשו"ע בסימן קצ"ה סעיף י' ששכירות אינה נקנית במלוה.

בספר באור פני מלך חיים

תירץ שמה שבסימן קצ"א מועיל לקנות במחילת חוב, משום שעיקר הקנין הוא בשטר, והכסף הוא משום גמירות הדעת. משא"כ בסימן קצ"ה מדובר שרוצה לקנות השכירות בחוב, וכיון שחוב אינו ממון לקנות בו, לכן אינו קונה השכירות.

סימן ל

שו"ע סימן קצה סעיף יא

מקח שנעשה בשבת, האם חל המקח

תשובה

מקור

הרי"ף ביצה דף כ' עמ' ב'

שמע מינה דמאן דעבר ואקני בשבת מקרקעי, או מטלטלי, הקנאתו הקנאה.

הרא"ש כתובות פרק א' סימן ג'

כתב שאין לעשות חופה בשבת, שאין עושין קנין בשבת.

משמע שלכתחילה אין לקנות בשבת. אולם אם עבר וקנה הקנאתו הקנאה. מקור נוסף הוא הגמ' בב"מ דף ט' ע"מ א' אלא מעתה הגביה ארנקי בשבת, הכי נמי דלא קני, אלא מאי דעבד עבד, וקני.

הב"י בסימן קצה בשם ריו"ח נתיב טו

אין קונים בשבת זולתי בשכיב מרע, ואם קנו אע"פ שעשו עבירה, קנייתן קנין.

השו"ע בסימן קצה סעיף יא'
אין קונין בשבת קנין סודר; ואם קנו, אף על פי שעשו עבירה, קנו.

בסמ"ע ס"ק כב
הטעם שאין קונים בשבת הוא גזירה שמא יכתוב.

הש"ך ס"ק יא
כתב שהוא פשוט בכל הפוסקים בכמה דוכת'.

הקצות בס"ק ט'
הקשה, ניחא מקח שנעשה באיסור מועיל בשאר קנינים, אולם בקנין סודר שכותבים וקנינא מיניה, שהעדים נותנים הסודר שלהם ומזכין לקונה, וכיון שהמעשה נעשה בשבת, קיימא לן דאין שליח לדבר עבירה, והשליחות בטלה, כמו שמבואר בתוס' בב"מ בדף י' עמ' ב' גבי כהן שאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרושה, שנתבטלו הקידושין.
אף **שהמוהרי"ט** בחלק א' סימן קי"ו כתב שבאיסור דרבנן יש שליח לדבר עבירה, אולם **המשנה למלך** בפרק ב' מהלכות רוצח כתב שגם באיסור דרבנן אומרים שאין שליח לדבר עבירה.

ותירץ **הקצות** שהסודר שנותנים העדים אינו מדין שליחות, אלא מדין עבד כנעני, לכן אע"פ שעשו עבירה חל הקניין, כיון שאינו בתורת שליחות. אולם אם נתן להם הקונה את החפץ כדי שיקנו אותו, אזי הוי מדין שליחות, ובטל המקח.

סימן לא***שו"ע סימן קצו סעיף א**

קיימא לן שעבדים הוקשו לקרקעות, א"כ מדוע קונים עבד במשיכה, הרי אין קרקע נקנית במשיכה

תשובה

מקור

הגמ' קידושין דף כב' עמ' ב'

אמר שמואל עבד כנעני נקנה במשיכה.

בשו"ע בסימן קצו' סעיף א'

עבד כנעני דינו כקרקע לקניה; נקנה בכסף או בשטר או בחזקה או בקנין סודר. הגה ונקנה גם כן במשיכה, כגון שתקפו והביאו אליו (טור), וכמו שיתבאר למטה.

הקשה הפנ"י בקידושין דף כב'

הרי עבד הוקש לקרקע, וקרקע אינה נקנית במשיכה, ותי"ר דאין דנין אפשר, משאי אפשר, דקרקע אי אפשר במשיכה, ועבד נקנה במשיכה.

הנתיבות ביאורים סימן קצו ס"ק א'

הקשה על תירוצו זה, הרי בסימן ר"ב מבואר שזרעים המונחים בעציץ אינם נקנים במשיכת העציץ, משמע שקרקע אע"פ שאפשר למושכה, לא נקנית במשיכה. וכתב שהעיקר כתירוצו הראשון בפנ"י שכתב, שעבדים הוקשו לקרקעות לרבות קנינים, ולא למעט קנינים.

באור פני מלך חיים

כתב שמסידור דברי השו"ע נראה שיש הוכחה לתירוצו זה, שהרי בסעיף א' כתב 'עבד כנעני דינו כקרקע לקניה נקנה בכסף, ושטר, או חזקה, או סודר' ולא הזכיר קנין משיכה, משום

שהלימוד מקרקע בא לרבות ולא למעט, לכן מועיל קנין סודר, שטר, וכדומה, המועלים בקרקע. משא"כ משיכה הזכיר השו"ע בסעיף ה', שדין משיכה אינו קשור ללימוד מקרקע.

סימן לב

שו"ע סימן קצח סעיף א

האם קנין משיכה במתנה הוא מדאוריתא, או מדרבנן.

תשובה

מקור

הגמ' ב"מ דף מז' עמ' ב'

אמר ר' יוחנן ד"ת מעות קונות, ומפני מה אמרו משיכה קונה, גזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטך בעלייה. ריש לקיש אמר משיכה מפורשת מן התורה.

הרמב"ם הלכות מכירה פרק שלישי הלכה א'

אחד הבהמה ואחד שאר המטלטלין נקנין במעות דין תורה, ומשנתן את המעות קנה, ואין אחד מהם יוכל לחזור בו, אבל חכמים תיקנו שלא יקנו המטלטלין אלא בהגבהה, או במשיכה דבר שאין דרכו להגביה.

משמע שפסק כר' יוחנן שמדאוריתא מעות קונות. וכן מבואר ברא"ש סימן ח', וברי"ף בדף כח' עמ' ב'.

רש"י ב"מ דף מו' עמ' ב' ד"ה סבר לה כר' יוחנן

כתב שמעות קונות נלמד מהקדש שאמרה תורה 'ונתן הכסף וקם לו'.

הנ"י ב"מ דף כח' עמ' ב' ד"ה דבר תורה
כתב שמעות קונות נלמד מסברא ולא מפסוק, והסברה היא, כיון שכל הקנינים נעשים בכסף.
אולם משיכה היא מדרבנן.

הרי"ף בב"מ דף כח' עמ' ב'
כתב שלומדים קנין כסף ק"ו מעבד עברי, אם כסף קונה גוף העבד, ק"ו שיקנה ממונו.

במקום שאין כסף כגון במתנה מצינו מחלוקת בראשונים.

תוס' במסכת ע"ז דף עב' עמ' א' ד"ה פרדשני
היכן שאין כסף כמו במתנה, לכל הדעות קונה משיכה מדאורייתא, כמו במציאה.

בשיטה מקובצת ב"מ בפרק הזהב
הביא בשם הרמב"ן שקנין משיכה במציאה, או במתנה, הוא מדרבנן.

הנתיבות ביאורים ס"ק א'
פסק כדברי התוס' שבמקום שאין מעות משיכה קונה מהתורה כגון בהפקר או במציאה.

ברעק"א בס"ק א'
הביא שדין זה הוא מחלוקת התוס', והרמב"ן.

סימן לג***שו"ע סימן קצח סעיף א**

קנין סודר, אגב, חצר, משיכה, סיטומתא, אודיתא, האם הם קנינים
מדאוריתא או מדרבנן.

תשובה**קנין סודר**

מקור

הגמ' ב"מ דף ז' עמ' א'

האי סודר כיון דתפיס ביה שלש על שלש, קרינן ביה 'ונתן לרעהו', כמאן דפסיק דמי.

הרמב"ן סובר שסודר קונה מדאוריתא.

הרדב"ז שסודר הוא קנין מדרבנן, והפסוק הוא אסמכתא.

קנין אגב

מקור

הגמ' קידושין דף כו' עמ' א'

מנה הני מילי אמר חזקיה דאמר קרא 'ויתן להן אביהם מתנות וגו'. עם ערי מצורות ביהודה.

הרמב"ן כתב שקנין אגב הוא מדאוריתא.

תוס' בב"ק דף יב עמ' א' ד"ה 'אנא מתניתא ידענא'

כתב שקנין אגב הוא מדרבנן, והפסוק הוא אסמכתא בעלמא.

הקצות בסימן רב' ס"ק ה' כתב בשיטת הנ"י שסובר שקנין אגב דאורייתא.

הקצות בסימן ק"ז ס"ק ז' הביא בשם הר"ן דשיעבוד מטלטלין אג"ק דאורייתא, וס"ל דקנין אגב מדאורייתא וילפינן שיעבוד מקנין.

קנין חצר

הרמב"ן כתב שקנין חצר הוא קנין דאורייתא.

הקצות בסימן קצ"ח ס"ק א' הקשה על דברי הרמב"ן שכתב שחצר קונה מדאורייתא, הרי חצר קונה מטעם יד, וקניין יד אינו אלא מדרבנן הוא, ונשאר בצ"ע.

כתב **החינוך** מצוה של"ו ס"ק י"ב שקנין חצר, כסף, שטר, חזקה, הגבהה, ומשיכה הם מדרבנן.

אולם **המנחת חינוך** חלק עליו וסובר שכסף, ושטר, וחזקה, חליפין, וחצר, הוא דאורייתא.

קנין משיכה

מקור

ב"מ דף מז עמ' ב'

אמר ר' יוחנן דבר תורה מעות קונות, ומפני מה אמרו משיכה קונה, גזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטך בעליה. ריש לקיש אמר משיכה מפורשת מהתורה.

הרא"ש ב"מ פרק ד' סימן ח'. **התוס'** ב"מ מח' עמ' א' ד"ה נתנה. **הרי"ף** דף כח' עמ' ב'. פסקו שהלכה כר' יוחנן שמשיכה היא מדרבנן.

המאירי

כתב שמשיכה היא מדאורייתא.

וכן כתב **הש"ך** בסימן ר' ס"ק ה' שקנין ד' אמות דרבנן, אבל משיכה דאורייתא.

השו"ע בסימן קצח סעיף א'

דבר תורה מעות קונות; אבל חכמים תיקנו שלא יקנו המטלטלים אלא בהגבהה, או במשיכה, דבר שאין דרכו להגביה. וכיון שמשך או הגביה, קנה אף על פי שלא נתן המעות (טור). כיצד, המקבץ עצים או פשתן וכיוצא בהם, ועשה מהם טעון גדול שאי אפשר להגביהו, אינו נקנה במשיכה, שהרי אפשר להתירו ולהגביהו עץ עץ. אבל אם היה טעון של אגוזים או של פלפלים או של שקדים וכיוצא בהם, שאין אחד יכול להגביהו, הרי זה נקנה במשיכה. ויש חולקין וסבירא להו דאפילו בעצים ופשתן נקנה במשיכה, הואיל ואיכא טורח להתיר ולהגביה. וע"ל סימן ר' סעיף ז' בדין משיכה והגבהה (טור).

הנתיבות בסימן קצח בביאורים ס"ק א'

כתב שבמקום שאין מעות, משיכה קונה מהתורה, כגון שמגבהו בחובו או בהפקר.

הרעק"א בשו"ע בסימן קצח ס"ק א'

כתב בשם הריטב"א שמתנה מדאורייתא נקנית במשיכה, אולם שיטת הרמב"ן שאין משיכה קונה מדאורייתא אלא מדרבנן.

קנין סיטומתא

מקור

הגמ' ב"מ דף עד עמ' א'

האי סיטומתא קניא, למאי הילכתא. רב חביבא אמר למקניא ממש וכו', ובאתרא דנהיגו למקני ממש קנו.

השו"ע בסימן רא סעיף א'

מכר לו בדברים בלבד, ופסקו הדמים, ורשם הלוקח רושם על המקח כדי שיהיה לו סימן ידוע שהוא שלו, אף על פי שלא נתן לו מהדמים כלום, כל החוזר בו אחר שרשם מקבל "מי שפרע". ואם מנהג המדינה הוא שיקנה הרושם קנין גמור, נקנה המקח ואין אחד מהם יכול לחזור בו, וחייב זה ליתן הדמים. והוא שרשם בפני המוכר, או שאמר ליה המוכר רשום מקחך.

הנתיבות בס"ק א'

כתב שסיטומתא שהוא קנין דרבנן.

הפת"ש בסימן קצח ס"ק א'

הביא בשם החתם סופר חו"מ סימן י"ב שסיטומתא הוא קנין מדאורייתא, שכל שהוא קנין מכח המנהג הוא מועיל מדאורייתא, ופוסט מבכורה.

קנין אודיתא

מקור

הגמ' ב"ב דף קמ"ט עמ' א'

ת"ש דאיסור גיורא הוה ליה תריסר וכו' וליקנינהו באודיתא.

בקצות בסימן קצד סעיף ד'

אודיתא הוא קנין גמור, כלומר שיכתוב חתימת ידי תעיד עליו איך שמכרתי דבר לפלוני, וכיון שמודה, קנה אותו אדם, אע"פ ששניהם יודעים שאינו כן, והוא קנין מדרבנן ומועיל גם לאיסור תורה.

שיטת הקצות בסימן מ' ס"ק א' שצריך עדים באודיתא, ושיטת הנהיגות בסימן מ' ס"ק א' בביאורים שלא צריך עדים כלל כמבואר בתוס' ובפוסקים, וכ"כ התומים.

סימן לד'**שו"ע סימן קצח סעיף א**

איזה מטלטלין נקנין במשיכה, הגבהה, ובמסירה.

תשובה

מקור

הגמ' ב"ב דף פו' עמ' א'

תנן התם נכסים שיש להן אחריות נקנין בכסף, ובשטר, ובחזקה, ושאיין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה.

ואמרו בגמ' בהמשך 'לא שנו אלא דברים שאין דרכן להגביה אבל דברים שדרכן להגביה בהגבהה אין, במשיכה לא'.

כלומר מדאורייתא הכל נקנה בכסף, אלא שחכמים תיקנו שיקנו המטלטלין בהגבהה, ומה שאי אפשר לקנות בהגבהה, קונים במשיכה.

הראשונים נחלקו בדברים שיש טורח גדול להגביה

מקור

הגמ' ב"ב דף פו עמ' ב'
שאני פשתן דמשתמיט.

הרשב"ם ד"ה שאני פשתן

כלומר שמחליק, ואין יכולת לעשות ממנו משאות גדולות, הלכך בעי הגבהה דדרכו בכך.

שיטת הרמב"ם בהלכות מכירה פ"ג הלכה ב'

גם משוי גדול של פשתן או של עצים שאינו יכול להגביהו, נקרא דבר שדרך להגביהו, כיון שאפשר להתיר האגד, ולהגביה כל עץ, ועץ לבדו. ואינו נקרא דבר שאי אפשר להגביהו, אלא כמו משוי של פלפלין, או אגוזים, ושקדים, שאם יתירהו יהיה בו טורח גדול.

הטור בסימן קצח

סובר שבמשוי כבד נקנה במשיכה, שלא הצריכו אותו להגביה אחד אחד.

עיין שלטי גיבורים ב"ב דף מג' עמ' ב' אות א'

השו"ע בסימן קצ"ח סעיף א'

דבר תורה מעות קונות; אבל חכמים תיקנו שלא יקנו המטלטלים אלא בהגבהה, או במשיכה, דבר שאין דרכו להגביה. וכיון שמשך או הגביה, קנה אף על פי שלא נתן המעות (טור). כיצד, המקבץ עצים או פשתן וכיוצא בהם, ועשה מהם טעון גדול שאי אפשר להגביהו, אינו נקנה במשיכה, שהרי אפשר להתירו ולהגביהו עץ עץ. אבל אם היה טעון של אגוזים או של פלפלים או של שקדים וכיוצא בהם, שאין אחד יכול להגביהו, הרי זה נקנה במשיכה. ויש חולקין וסבירא להו דאפילו בעצים ופשתן נקנה במשיכה, הואיל ואיכא טורח להתיר ולהגביה. וע"ל סימן ר' סעיף ז' בדין משיכה והגבהה (טור).

הרמ"א ויש חולקין וסבירא להו דאפילו בעצים נקנה במשיכה, הואיל ואיכא טורח להתיר ולהגביה.

מסירה

דבר שאין אפשרות להגביה או למשוך נקנה במסירה.

מקור

הגמ' ב"ב דף ע"ו עמ' א'

דתניא ספינה נקנית במסירה דברי רבי, וחכ"א לא קנה עד שימשכנה.

הטור בסימן קצח

הביא דעת הרב יונה שספינה נקנית במשיכה, כגון שמונחת במים, אבל מונחת ביבשה נקנית בהגבהה.

הרמב"ם הלכות מכירה פ"ג הלכה ג'

הספינה הואיל ואי אפשר להגביהה, ויש במשיכתה טורח גדול, ואינה נמשכת אלא לרבים, לא הצריכה משיכה, אלא נקנית במסירה, וכן כל כיוצא בזה.

הב"י בסימן קצ"ח

בשם הרב המגיד פרק ג' הלכות מכירה הלכה ג' כתב, שכלים גדולים כגון תיבות גדולות, שדרך הבעלים להכניסם בביתם, לא קנה עד שימשוך. זה דעת כל רבותיו של הרשב"א, אבל הרשב"א כתב שדינן כספינה, שכל שאינו נמשך אלא לרבים, דינו במסירה כספינה.

השו"ע בסימן קצ"ח סעיף ז'

הספינה הואיל וא"א להגביהה, ויש במשיכתה טורח גדול, ואינה נמשכת אלא לרבים, לא הצריכה משיכה, אלא נקנית במסירה, וכן כל כיוצא בזה. ואם אמר לו לך משוך וקנה, אינו קונה הספינה עד שימשכנה כולה ויוציאנה מכל המקום שהיתה בו, שהרי הקפיד המוכר שלא יקנה זה אלא במשיכה.

הסמ"ע בס"ק י"ד ד"ה אלא נקנית במסירה

פירוש, כשהיא עומדת בר"ה או בחצר שאינה של שניהן.

סימן לה**שו"ע סימן קצח סעיף ג**

א. מהו שיעור הגבהה.

ב. האם מועיל הגבהה מכח האדם או שצריך דוקא שיחזיק המגביה את החפץ בידו.

תשובה**א. מהו שיעור הגבהה**

מצינו מחלוקת ראשונים בדין הגבהה אם מספיק להגביה החפץ לגובה טפח, או שצריך להגביה ג' טפחים.

מקור

הגמ' קידושין דף כו' עמ' א'
אי נמי בחבילי זמורות.

רש"י בד"ה בחבילי זמורות

הגבהה צריכה להיות בג' טפחים כדי להוציא הדבר מתורת לבוד.

התוס' ד"ה אי נמי

כתבו בשם ר"ת שהגבהה צריכה להיות טפח מהקרקע, כמו שמצינו לגבי שיתופי מבואות.

השו"ע בסימן קצ"ח סעיף ב'

הגבהה, יש אומרים שצריך להגביה ג' טפחים, ויש אומרים דסגי בהגבהת טפח.

הסמ"ע ס"ק ד' ד"ה שלושה טפחים

לשיטת רש"י שהגבהה צריך ג' טפחים, הטעם כדי שיצא מתורת לבוד. לתוס' שסגי בהגהת טפח, הסברא היא, כיון שהוא בידו, הרי הוא כמונח ברשותו.

הנתיבות בביאורים ס"ק ג'

כתב שמדברי הסמ"ע משמע שמגביה טפח קונה מדין יד, שכל המונח בידו של אדם הוי כמונח ברשותו. והקשה עליו, מדוע א"כ כתב תוס' שצריך להגביה טפח, שאם הוא קונה מדין חצר, לא צריך להגביה טפח. ולכן כתב שאם החפץ בולט מהיד של האדם, אינו קונה מדין יד, אלא מדין הגבהה, ובציור זה נחלקו רש"י, ותוס', כמה צריך להגביה.

אולם הקצות בסימן רסח ס"ק ב'

כתב שלא מצינו קנין יד רק בגט, ואין למדין מגט לשאר קנינים, ולכן דוקא אם הגביה החפץ, או עשה משיכה, קנה החפץ.

יוצא שהקצות חולק על הנתיבות, והסמ"ע בקנין יד, וסובר שאינו קונה מדין רשותו.

ב. הגבהה מכח האדם

התוס' בקידושין דף כו' ע"מ א' ד"ה אי נמי

כתבו שאם הראה מאכל לפיל, והגביה המאכל למעלה, והפיל קפץ והגביה את עצמו מן הארץ, ואכל, קנה את הפיל. משמע שאם ההגבה באה מכח האדם, הוי הגבהה, אע"פ שלא גביה בידו.

וכן פסק הש"ך בסימן קצ"ח בס"ק ג'

שאם הוגבה מחמתו, אפילו שלא תפס בידו קנה, ודוקא שהוא דרך עליה, אבל דרך ירידה לא קנה.

סימן לו**שו"ע סימן קצח סעיף ה**

חז"ל הפקיעו קניין מעות מה הדין אם התנה שיקנו המעות

תשובה

מקור

הגמ' ב"מ דף מז עמ' א'

אמר ר' יוחנן דבר תורה מעות קונות, ומפני מה אמרו משיכה קונה, גזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטך בעליה, אי אוקמת להו ברשותיה, מסר נפשיה טרח ומציל. ור"ל אמר משיכה מפורשת מן התורה.

הרמב"ם, הרי"ף, והרא"ש פסקו שהלכה כר' יוחנן שמשיכה קונה מדרבנן, ולא מעות.

הב"י בסימן קצח ס"ק א'

כתב שאם התנו שתגמר קנייתם במעות המכר קיים, ואין אחד מהם יכול לחזור בו, כמו שאמרו גבי קרקע בגמ' קידושין בדף כו' ע"א דאי אמר אי בעינא בכספא אקני, אי בעינא בשטרא אקני.

בדרכי משה ס"ק א'

כתב לדחות ראיית הב"י מקנין שטר, וכסף בקרקע, שאין בזה תקנת חכמים שלא יקנה, משא"כ קנין מעות במטלטלין, יש תקנת חכמים שלא יקנה, ולכן לא מועיל תנאי בזה.

הרמ"א בסימן קצח סעיף ה'

ויש אומרים דאם היו המטלטלין במקום דליכא למיחש לדליקה, נקנו במעות (הגהות ראשונות דמרדכי פרק הזהב). וכן אם התנו בהדיא דמעות יקנו, קנו (בית יוסף).

הש"ך בס"ק י' ד"ה אם התנו בהדיא

הקשה על דברי הב"י שהביא ראיה מקנ"ן קרקע שמועיל תנאי, דיש לחלק, במקום שהחסרון הוא משום סמיכות הדעת, מועיל תנאי, אבל במקום שחכמים תיקנו שלא קונים בכסף, לא פלוג חכמים.

הב"י בסימן קצח

הביא את דברי המרדכי שכתב שאם היו המטלטלין במקום דליכא למיחש לדליקה, מעות קונות, ודחה אותם משום שלא נתנו חכמים דיבריהם לשיעורים.

ולכאורה צ"ע איך פסק הב"י בסימן קצ"ח סעיף א' שמועיל לעשות תנאי במטלטלין שכסף יקנה, הרי נתת דבריו לשיעורין.

הרמ"א בסימן קצח סעיף ט'

אמר ליה המוכר לקנות במסירה או במשיכה במקום שאין קונין, לא מהני, ולא קנה.

הגר"א בס"ק יד

כתב שדין זה שלא מועיל תנאי, סותר את דברי הרמ"א בסעיף ה' שפסק, שאם התנה לקנות במעות תנאו קיים.

ותירץ לי ידיד נפשי הרב **יואל אסייג** שליט"א

שמה שמועיל תנאי שמעות קונות במטלטלין, משום שהוא תקנה ללוקח, ויכול לומר אי אפשר בתקנת חכמים, אולם משיכה ברה"ר אינה מועילה, ואין כאן תקנה בשביל הלוקח, אלא מהות המשיכה היא הכנסה לרשותו, וברשות הרבים אין הכנסה לרשותו.

אולם כל זה בדברי הרמ"א, אולם בדברי הב"י יש להבין, מהו החילוק בין העושה תנאי במטלטלין, שמעות יקנו, שהדין שקנה, ולא אמרינן נתת דבריו לשיעורין, למקום שלא שכיח דליקה, ששם כתב הב"י נתת דבריו לשיעורין.

סימן לז**שו"ע סימן קצח סעיף ה**

- א. קנה מטלטלין בכסף והמטלטלין היו מבוטחים האם מועיל קנין זה.
 ב. שכירות של מטלטלין האם נקנה בכסף.

תשובה

א. קנה מטלטלין בכסף והמטלטלין היו מבוטחים האם מועיל קנין זה.

מקור

גמ' ב"מ דף מז' עמ' א'

דבר תורה מעות קונות, ומפני מה אמרו משיכה קונה, גזירה שמא תיפול דליקה באונס. אי מוקמת ליה ברשותיה מסר נפשיה טרח ומציל, ואי לא, לא טרח ומציל.

העיטור מובא בהגהות מרדכי פרק הזהב תמ"ט

כתב שדוקא בעליה שכיח דליקה, ולכן מעות אינם קונות, אבל מכר לו חיטים בבית, דלא שכיח בה דליקה, מעות קונות. וכן מבואר בירושלמי.

אולם הב"י בסימן קצח

חלק עליו וסובר, שאין נראה כן מדברי הפוסקים, מפני שלא נתנו חכמים דיבריהם לשיעורים.

ובבדק הבית

הוסיף הב"י שהדליקה מצויה בבית כמו בעליה.

הרמ"א בסימן קצח סעיף ה'

וי"א דאם היו המטלטלין במקום דליכא למיחש לדליקה, נקנו במעות.

הש"ך בס"ק ט'

פסק כב"י שלא נתנו חכמים דיבריהם לשיעורין, וכן כתב הב"ח.

הפת"ש בסימן קצח ס"ק ו'

כתב שאפילו אם יש ביטוח על המטלטלין, בכל אופן מעות אינם קונות, כדברי הש"ך, שלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין, וגם שיש תקנת חכמים שלא יגיע הפסד לאנשי החבורה.

בספר באור פני מלך חיים

כתב שכל דין זה הוא לש"ך, ולשו"ע, שאומרים נתת דברך לשיעורין אפילו במקום שאין חשש לדליקה, או בהתנה לקנות במעות שלא מועיל, אבל לשיטת הרמ"א שפסק כבעל העיטור, שבמקום שאין חשש לשריפה, מעות קונות, כ"ש כאן, שישלמו לקונה הביטוח. אולם מהטעם השני אין להקל, שיש חשש הפסד לאנשי החבורה, אלא שבחברה שאינה יהודית יש צד להקל.

ב. שכירות של מטלטלין האם נקנה בכסף

הר"ן ב"מ פרק הזהב דף מט עמ' ב'

י"א ששכירות מטלטלין נקנה בכסף, שאין לחשוש שיאמר לו נשרפו חטיף בעליה, כיון שהוא שלו טרח ומציל, כמו שאמרו בגמ' כגון שהיתה עליה של לוקח מושכרת למוכר, דקנה בכסף.

הנימוקי יוסף ב"מ דף נז' עמ' א' ד"ה בעבד עברי

כתב שאין שכירות מטלטלין נקנה בכסף, משום שלא פלוג חכמים אלא נקנה רק במשיכה.

השו"ע בסימן קצח סעיף ו'

י"א דשכירות המטלטלים נקנה בכסף, דליכא למיחש שמא יאמר לו נשרפו חטיף בעלייה, דכיון שהגוף שלו טרח ומציל.

הסמ"ע ס"ק י"ב ד"ה דשכירות מטלטלין

דכיון דהגוף שלו, פי' אם ראובן השכיר דבר מטלטל לשמעון, ושמעון נתן לראובן דמי השכירות, ועדיין לא משכו לרשותו, אין א' יכול לחזור בהשכירות, דלא שייך כאן חשש חכמים שראובן לא יציל הטלטול מהדליקה, מפני שיאומר לשמעון עליך להציל, שהרי אין לשמעון בו אלא תשמיש מעט זמן מה, והגוף נשאר של ראובן.

הבאר הגולה ס"ק ל'

דימה דין זה לאם היתה עליה של לוקח מושכר למוכר, דנקנה בכסף.

הפתחי תשובה ס"ק ח'

הביא דברי השער המשפט שהקשה על השו"ע שהכריע ששכירות מטלטלין נקנה בכסף, הרי רש"י, והרשב"א, ותוס', סוברים אחרת. ותירץ כיון שדבר תורה מעות קונות, אלא שחז"ל תיקנו שצריך משיכה, וכיון שיש מחלוקת ראשונים אם תקנת חז"ל היתה בשכירות מטלטלין, לכן מעמדים הדין דאורייתא שמעות קונות, ומוצאין מיד המשכיר, שלא יבוא ספק תקנה, ומוציא מידי ודאי דאורייתא.

סימן לח**שו"ע סימן קצח**

האם בזמננו כסף קונה במטלטלין לגמרי

תשובה**פתיחה**

קיימא לן שחכמים עקרו קנין כסף כמבואר בגמ' ב"מ דף מז' עמ' א' אמר ר' יוחנן דבר תורה מעות קונות, ומפני מה אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חטך בעליה. הנידון שלנו הוא האם כסף קונה בזמנינו, כיון שנהגו כך מדין סיטומתא.

מקור

הגמ' ב"מ דף עד עמ' א'

האי סיטומתא קניא וכו' ובאתרא דנהיגו למקני ממש קנו.

הרא"ש בפרק חמישי סימן עד

רבנו חננאל פירש כדרך שנהגו הסוחרים בגמר המקח כגון, במקום שנוהגים שנותן הלוקח מטבע אחד למוכר, ובזה נגמר המקח.

השו"ע בסימן רא סעיף א'

מכר לו בדברים בלבד, ופסקו הדמים, ורשם הלוקח רושם על המקח כדי שיהיה לו סימן ידוע שהוא שלו, אף על פי שלא נתן לו מהדמים כלום, כל החוזר בו אחר שרשם מקבל "מי שפרע". ואם מנהג המדינה הוא שיקנה הרושם קנין גמור, נקנה המקח ואין אחד מהם יכול לחזור בו, וחייב זה ליתן הדמים. והוא שרשם בפני המוכר, או שאמר ליה המוכר רשום מקחך.

סעיף ב'

וכן כל דבר שנהגו התגרים לקנות בו כגון ע"י שנותן הלוקח פרוטה למוכר, או ע"י שתוקע לו כפו, או במקום שנוהגים הסוחרים שמוסרים לקונה המפתח, וכן כל כיוצא בזה.

הסמ"ע ס"ק ד' ד"ה כגון ע"י שנותן הלוקח פרוטה למוכר

הנותן פרוטה למוכר כדי שיקנה קנה, ואין כאן חשש של נשרפו חיטך בעליה, שלא אמרו דבר זה רק במקום שקיבל המוכר את כל הכסף.

מבואר א"כ לשיטת הסמ"ע בנתן כל הכסף לא קנה משום סיטומתא, שיש חשש של נשרפו חיטך בעליה.

בספר פתחי חושן הלכות קנינים פרק שני הערה לה

הביא בשם **שער המשפט** סימן קצח סק"ב שחלק על הסמ"ע וכתב, שאין נ"מ אם נותן כל הכסף, או מקצתו, וכשם שתנאי מועיל לקנות בכסף לבד, הכא נמי **מנהג** מועיל מדין סיטומתא, וקונה גם היום בכסף.

וכן פסק בספר **'שמרו משפט'** חלק ב' עמ' פג לגר"ש זעפרני שליט"א כדברי השער המשפט, ולכן ראובן שקנה אוטו בכסף, נקנה מדין סיטומתא.

סימן לט**שו"ע סימן קצח סעיף טו**

- א. מה הדין בראובן שמכר לשמעון מטלטלין ונתן הלוקח את הדמים, או מקצתו, ולא משך וחזר בו אחד מהן, ואמר המוכר ללוקח בא וטול מעותיך, ונגנבו או אבדו, ברשות מי נגנבו או אבדו.
- ב. הקונה מטלטלין בקנין כסף, דמן התורה קונה, רק מדרבנן אינו קונה, ויש מי שפרע, האם לגמרי בטל הקנין כסף, או שבטל רק לאחר קבלת מי שפרע.

תשובה

מקור

הגמ' ב"מ דף מט' עמ' א'

ההוא גברא דיהיב זוזי אשומשמי לסוף אייקר שומשמי הדרו ואמרו ליה לית לן שומשמי שקול זוזך, לא שקיל זוזיה איגנוב. אתו לקמיה דרבא אמר ליה כיון דאמרי לך שקול זוזך ולא שקלית, לא מבעיא שומר שכר דלא הוי, אלא אפילו שומר חנם נמי לא הוי. אמרו ליה רבנן לרבא והא בעי לקבולי עליה מי שפרע, אמר להו הכי נמי.

הרמב"ם בהלכות מכירה פ"ז הלכה ג'

הנותן דמי המטלטלין או מקצת הדמים וחזר בו הלוקח, ואמר לו המוכר בוא וטול מעותיך הרי המעות אצלו כמו פקדון, ואם נגנבו או אבדו אינו חייב באחריותו. אבל אם חזר בו המוכר הרי המעות ברשותו וחייב באחריותו ואע"פ שחזר בו ואמר ללוקח בא וטול את שלך עד שיקבל עליו מי שפרע ויאמר לו אחר כך בוא וטול את שלך.

הראב"ד

הקשה על חילוק הרמב"ם בין חזר בו המוכר, לחזר בו הלוקח, ושאל, מנין לרמב"ם דין זה.

אומנם כל זה בלא קיבל עליו המוכר מי שפרע, אולם אם קיבל עליו המוכר מי שפרע, מצינו בזה מחלוקת בראשונים.

לרמב"ם הלכות מכירה פרק שביעי הלכה ג', והרא"ש פרק הזהב סימן י"ג, הרי"ף ב"מ דף כ"ט ע"ב, ורבנו האי הדין דפטור מאונסים אם קיבל עליו מי שפרע.

לדעת הרמ"ה אפילו שקיבל עליו מי שפרע, ואמר לו טול מעותיך חייב בכל האונסים, כדין מלוה גמורה, עד שיעשה השבה שמועלת במלוה. וכתב עליו הטור, וכן מסתבר.

הוציא המעות והשתמש בהן

הנ"י בדף כ"ט עמ' ב' הביא מחלוקת ראשונים אם הוציא המעות והשתמש בהם:

לדעת הרנב"ר והרשב"א אע"ג שקיבל עליו מי שפרע, ואמר לו טול מעותיך, חייב באונסים עד שיבאו לרשותו של לוקח.

והרמב"ן כתב אע"ג שהוציאם, אם קיבל עליו מי שפרע, פטור.

השו"ע בסימן קצ"ח סעיף ט"ו

הנותן דמי המטלטלים או מקצתן, וחזר בו הלוקח, ואמר לו המוכר בוא וטול מעותיך, הרי המעות אצלו כמו פקדון, ואם נגנבו או אבדו אינו חייב באחריותן. אבל אם חזר בו המוכר ואמר ללוקח בא וטול את שלך, הרי המעות ברשותו וחייב באחריותו, אפילו מאונסים גדולים, עד שיקבל עליו "מי שפרע" ויאמר לו אחר כך בוא וטול את שלך, ואז אי איתנהו בעין הנך זוזי ממש דיהיב ליה לוקח, פטור; אבל אם הוציאם ויחד אחרים תחתיהם וקבל מי שפרע, יש אומרים שחזרו הלואה, וחייב אפילו באונסים, עד שיבאו לרשות לוקח. ויש מי שאומר, שאפילו הוציאם, כיון שקבל עליו מי שפרע ונותנם לו, אף על פי שלא רצה הלוקח לקבלם, פטור.

בחזר בו הלוקח

כתב השו"ע שהוא כפקדון ביד המוכר.

ובסמ"ע ס"ק כא' ד"ה כמו פקדון

כתב שהוא כשומר חנם, שפטור מגניבה ואבידה.

ובחזר בו המוכר

פסק כהרמב"ם שאם קיבל מי שפרע, ואמר לו טול את שלך, פטור. אולם בהוציאם, הביא דעת הרשב"א שחייב באונסים, אע"פ שקיבל מי שפרע, ודעת הרמב"ן ב"א שפטור.

בקצות ס"ק ה'

כתב הסבר לחילוק בשו"ע בין פקדון, להוציא המעות, שבפקדון, כיון שאינו גזלן שיש עליו חיוב השבה, לכן מועיל שיקבל עליו מי שפרע כדי להיפטר. משא"כ אם הוציאם, צריך דוקא השבה כדי להיפטר.

סימן מ**שו"ע סימן קצט**

א. הבא דוגמאות שמעות קונות.

ב. הנכנס לחנות בערב שבת ושילם למוכר כסף ליין, או לחלות ולא הגביה ואחר כך בא אחר והגביה לפני הגבהת הראשון, מי זכה, ציין מקור, ונמק.

תשובה**א. אופנים שמעות קונות****א. מעות בלא מנין**

מקור

הגמ' ב"מ דף מז עמ' ב'

אמר רבה אמר רב הונא מכור לי באלו קנה, ויש לו עליו הונאה. קנה, אף על גב דלא משך, דכיון דלא קפיד, קנה, דכי חליפין דמי.

ובגמ' בדף מז עמ' א'

רב הונא סבר לה כר"י דאמר ד"ת מעות קונות, ומפני מה אמרו משיכה קונה, גזירה שמא יאמר לו נשרפו חטך בעליה, מילתא דשכיחא גזרו בה רבנן, מילתא דלא שכיחא, לא גזרו בה רבנן.

בשו"ע בסימן קצט סעיף א'

יש מעות קונות. כיצד, היו לו מעות בידו בלא מנין ובלא משקל, ואמר לחבירו מכור לי חפץ

שלך במעוה אלול שבידי, ולקחם המוכר ולא דקדק לידע מנינם, נקנה החפץ ללוקח ואין אחד מהם יכול לחזור בו, מפני שהוא דבר שאינו מצוי לא גזרו בה רבנן.

הגה ואפילו הלוקח ידע מנינם, רק שאמר למוכר מכור לי באלול, והמוכר לא דקדק במנינם, יש אומרים דקנה (עיין בב"י).

בסמ"ע בס"ק ב' ד"ה מפני שהוא דבר שאינו מצוי. כתב שמכירה וקנין במעוה שלא נודע מנינם אינו שכיח, ובדבר שאינו שכיח לא גזרו לומר נשרפו חיטך בעליה.

ברעק"א ס"ק א' ה"ה אם אין ידוע מנין הפירות קנה, אע"פ שידוע מנין הכסף, כיון שלא שכיח.

ב. חוב מחמת מכר

מקור

הגמ' ב"מ דף מו' עמ' ב'

יש דמים שהן כחליפין כיצד, החליף דמי שור, בפרה, או דמי חמור, בשור, סבר לה כר' יוחנן דאמר דבר תורה מעוה קונות, ומפני מה אמרו משיכה קונה גזירה שמא וכו'.

שו"ע סימן קצט סעיף ב'

וכן ראובן שמכר מטלטלין לשמעון במנה, וקנה שמעון המטלטלין ונתחייב לראובן בדמים, ואחר כך היה לשמעון מטלטלים אחרים למכור ואמר לה ראובן מכור אותם בדמים שיש לי בידך מדמי המכר, ואמר לה הן, נקנין אותן המטלטלים לראובן בכל מקום שהם, ואף על פי שלא משך ולא הגביה, שגם זה דבר שאינו מצוי הוא ולא גזרו בה רבנן. אבל אם היה עליו חוב שלא מחמת המכר ואמר לו מכור לי מטלטלין בחוב שיש לי אצלך, ונתרצו שניהם, לא קנה.

הגה מיהו, יש אומרים דמירי דוקא שאמר ליה מכור לי בהנאת מחילת הדמים שיש לי אצלך, אבל אם אמר לה מכור לי בדמים שיש לי בידך, לא קנה (המגיד בפ"ז דמכירה ור"ן פרק הזהב, ועין בב"י). ועיין לקמן סימן ר"ד סעיף י'.

ג. הנותן מעוה בד' פרקים לקנות בשר ליו"ט

מקור

המשנה חולין דף פג' עמ' א'

בארבעה פרקים אלו משחיטין את הטבח בעל כורחו, אפילו שור שוה אלף דינר, ואין לו ללוקח אלא דינר, כופין אותו לשחוט, לפיכך אם מת, מת ללוקח, אבל בשאר ימות השנה אינו כן, לפיכך אם מת, מת למוכר.

ובגמ' בהמשך ר' אליעזר אומר אמר ר' יוחנן בארבעה פרקים אלו העמידו חכמים דבריהם על דין תורה, דאמר ר' יוחנן דבר תורה מעות קונות, ומה טעם אמרו משיכה קונה וכו'.

השו"ע סימן קצט סעיף ג'

יש זמן שמעות קונות, שהעמידו חכמים דבריהן על דין תורה בבשר בארבעה פרקים, ואלו הם ערב יום טוב האחרון של חג, וערב יום טוב הראשון של פסח, וערב העצרת, וערב ראש השנה; שאם היה לטבח שור שזה מאה דינרים, ולקח מהלוקח דינר כדי ליתן לו בשר כשישחט, ולא נתקבצו לו כל דמי השור, משחיטין אותו בעל כרחו, כדי ליתן הבשר ללוקח; לפיכך, אם מת השור, מת ללוקח, ומפסיד הדינר.

הגה ויש מי שכתב, דהוא הדין הנותן מעות על יין לקידוש בערב שבת, דקנה, דכל כהאי גוונא העמידו דבריהם על דין תורה (מהרי"ל).

הקצות בסימן קצ"ט ס"ק ב'

כתב דין נוסף שמעות קונות, בנותן פרוטה לנחתום על חלת לחם לשבת, כיון שמקדשין גם על הפת.

החתם סופר על השו"ע בסימן קצ"ט סעיף ג'

כתב שמעות קונות גם בבשר, כדי לאוכלו בפורים, ששיטת המ"א היא, שיש חיוב לאכול בשר בפורים, ולא גרע מדין לקידוש. והא דלא חשיב ליה בד' פרקים, משום שהיו רגילים בעגלים דוקא, ולא פרה.

הגר"א בס"ק ו'

כתב שדברי המהרי"ל אינם מוכרחים.

המ"א באו"ח סימן שסט סעיף א'

הקשה, למה בעירוב לא קונים בקנין כסף, הרי הוא צורך מצוה.

המחצית השקל

תירץ, שיש לחלק בין קידוש, שהסמיכהו על הפסוק, משא"כ עירוב, שאינו מצוה גמורה, אלא רק כדי להציל מאיסור טלטול.

ביאור דבריו, עירוב נתקן כדי להינצל מאיסור, משא"כ קידוש הוא חיוב של מצווה, ולכן נקנה בכסף בלבד.

באור פני מלך חיים

לפי דברי המחצית השקל, מובן מה שכתב הקצות שמעות קונות בחלות לשבת, מפני שמקדשין עליהן, ולא כתב משום שיש חיוב לאכול לחם בשבת, שהרי קידוש הוא חיוב גדול יותר מהחיוב לאכול לחם בשבת, שהוא תלוי במחלוקת הפוסקים, שהרי יש פוסקים הסוברים שאין חיוב לאכול פת בשבת.

לפי זה אם אדם שילם על חלות ערב שבת, או על יין, קנה בכסף, כדברי הרמ"א, והקצות, ולכן אפילו שהשני הגביה נקנה לראשון.

ד. הקדש

שיטת הרמ"א שהקדש נקנה במעות, ומקורו במרדכי בניזקין סימן שצ"ד, וחר"ן בפ"ק דקידושין דף י"א עמ' ב' מדפי הרי"ף.

הרמ"א בסימן קצט סעיף ד'

ולכן אם נתן אחד דמים להקדש על המקח, ונת"ק, אין הקדש יכול לחזור בו.

ה. שוכר המקום שאותם מטלטלים הנמכרים מונחים בו

מקור

ב"מ דף יא עמ' ב'

מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה. אמר רבן גמליאל עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו.

השו"ע סימן קצט סעיף ה'

ולמה תקנו חכמים שלא יהא מעות קונות, גזרה שמא יתן הלוקח דמי החפץ וקדם שיקחנו יאבד באונס, כגון שתפול דלקה וישרף, או יבואו לסטים ויטלוהו, ואם היה ברשות הלוקח יתמהמה המוכר ולא יציל, לפיכך העמידוהו חכמים ברשות המוכר, כדי שישתדל ויציל. לפיכך, אם היה ביתו של לוקח, שיש בו החפץ שנמכר, מושכר למוכר, העמידוהו על דין תורה, שהרי מצוי הוא אצל ביתו ויכול להציל. וכן השוכר המקום שאותם המטלטלים הנמכרים מונחים בו באחד מדרכי קניית השכירות שנתבארו בסימן קצ"ה (סעיף ט'), קנה המטלטלים שבו ואין שום אחד מהם יכול לחזור בו; והוא שתהא חצר המשתמרת לדעת השוכר, או שהוא עומד בצד המקום ההוא.

הגה ויש אומרים דאם היו המטלטלין במקום דליכא למיחש לדליקה, נקנו במעות (הגהות ראשונות דמרדכי פרק הזהב). וכן אם התנו בהדיא דמעות יקנו, קנו (בית יוסף).

באור פני מלך חיים

נראה לתרץ קושיית הט"ז על הסמ"ע, ונקדים דברי התוס' בב"ק דף כ"ז עמ' ב' ד"ה קמ"ל שהקשה למה אין הולכים בממון אחר הרוב, נלמד ק"ו מדיני נפשות שהולכים אחר הרוב. ותירץ שבממון יש מיעוט, וחזקה, לכן אין הולכים בממון אחר הרוב. א"כ במוכר שדה כיון שיש לו חזקת ממון שהוא מחזיק בקרקע, אין ללמוד דין זה מקידושין, אע"פ שהוא חמור מצד אשת איש, אבל אין שם חזקת ממון כלל, לכן כתב הסמ"ע שצריך שבועה.

בנתיבות חידושים ס"ק י'

הביא דברי הסמ"ע, ואפשר, כיון שבא להוציא מידו חייב שבועה, אף שאין נגדו רק טענת שמא, והוסיף שהש"ך חלק על דברי הרמ"א וראיתו מהרשב"א.

ובסברת הרשב"א שכתב שהאומר אני הלוקח אינו נאמן משום שהמוכר אע"פ שמכר יש עליו חיוב השבת אבידה, וא"כ כל עוד שהלוקח אינו מביא ראיה אינו נאמן, אע"פ שטוען ברי כמו כל אבידה שצריך בירור גדול, מברי ושמא ברי עדיף.

ד. מה הדין אם יש ספק אם היה תנאי במכירה

הרמב"ם הלכות מכירה פרק כ' הלכה ה'

הרי שטען על חבריו ואמר מכרת, וזה אומר לא מכרתי, או מכרתי, ולא נתת לי דמים, או שטען הלוקח וכו'. או שאמר אחד מהם כך וכך תנאי היה בינינו, והאחד אומר לא היה שם תנאי כלל בכל אלו הטענות וכיוצא בהן, המוציא מחבירו עליו הראיה.

השו"ע בסימן רכ"ב סעיף ד'

הרי שטען על חבריו ואמר מכרת לי, והוא אומר לא מכרתי, או מכרתי ולא נתת לי הדמים, או שטען הלוקח ואמר שנתן הדמים ועדיין לא משך, או משכתי ולא ראיתי חפץ זה, והמוכר אומר לו הודעתיו לך; או שאמר אחד מהם תנאי היה בינינו, והאחד אומר לא היה תנאי כלל; בכל אלו הטענות וכיוצא בהם המוציא מחבירו עליו הראיה. לא היתה שם ראיה, נשבע הכופר שמבקשים להוציא מידו, שבועת היסת. ואם הודה במקצת הטענה, ישבע, או שיש עליו עד אחד, נשבע שבועת התורה כשאר הטענות כולן. הגה יש מי שכתב, האומר שדה מכרתי ואיני יודע למי, ובא אחד ואמר אני הלוקח, נאמן (הגהות מימוני פרק תשיעי מאישות).

סימן קד**שו"ע סימן רכד סעיף ב**

- א. המוכר בהמה לשחיטה ונמצאת טריפה, על מי להוכיח מתי נולד
 ב. הקונה פרה ושחטה ופתאום מצא בא סימן טריפה, ומסופקים מתי קרה
 המום.

תשובה

מקור

א. הגמ' כתובות דף עו עמ' ב'
 אמר שמואל כל שנולד ספק ברשותו, עליו להביא ראיה.

ב. הגמ' חולין דף נ' עמ' ב'
 תנו רבנן מחט שנמצאת בעובי בית הכסות, מצד אחד כשירה, משני צדדים, טרפה, נמצאת
 עליה קורט דם, בידוע שלפני שחיטה, לא נמצא עליה קורט דם בידוע שלאחר שחיטה. הגליל
 פי המכה, בידוע ששלשה ימים קודם שחיטה, לא הגליל פי המכה, המוציא מחבירו עליו
 הראיה.

הרא"ש בכתובות פרק שביעי הלכה ט"ז
 הביא מחלוקת ראשונים בהסבר דברי הגמ', כל שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה.
 האם רשותו נקראת הרשות הפיזית, כשיטת הרי"ף, או הרשות הדינית, כשיטת הרא"ש.

השו"ע בסימן רכ"ד סעיף א'

כל מי שנולד ספק ברשותו, עליו להביא ראיה. כיצד, המחליף פרה בחמור, ומשך בעל החמור
 את הפרה, ולא הספיק בעל הפרה למשוך החמור עד שמת החמור, על בעל החמור להביא
 ראיה שהיה חמורו קיים בשעת משיכת הפרה, וכן כל כיוצא בזה.

הג"ה וי"א דעל בעל הפרה להביא ראיה דמאחר שקנה החמור בכל מקום שהוא הרי הוא ברשות בעל הפרה ועליו להביא ראיה כמו שיתבאר בסמוך לענין טבח (טור בשם הרא"ש)

מבואר מדברי השו"ע שכאן נמצא וכאן היה, הוא לפי הרשות המצאותית, כלומר הפיזית, לכן על בעל החמור להביא ראיה שבמציאות החמור נמצא ברשותו. אולם לפי הרמ"א הכל תלוי ברשות הדינית, וכיון שמבחינה דינית החמור ברשות בעל הפרה, עליו להביא ראיה.

השו"ע בסעיף ב'

מחט שנמצא בעובי בית הכוסות, ונקבה אותו נקב מפולש, אם נמצא עליה קורט דם, בידוע שזו נטרפה קודם שחיטה; לפיכך אם הגליד (פרוש, עור דק שעלה על המכה, ערוך ורש"י פרש קרושט"א) פי המכה, בידוע שזו נטרפה שלושה ימים קודם שחיטה; לא הגליד פי המכה, הרי זה ספק, ועל הטבח להביא ראיה שקודם לקיחתו נטרפה, שהרי ברשותו נולד הספק, ואם לא הביא ראיה, ישלם הדמים למוכר.

הסמ"ע ס"ק ט' ד"ה ועל הטבח

כתב שבדין זה יודו גם הרי"ף, וגם הרא"ש, שעל הטבח להביא ראיה, שהרי גם מבחינה פיזית, וגם מבחינה דינית, השור נמצא בידו.

הקצות בס"ק ב'

כתב שמה שאומרים בטבח, כאן נמצא כאן היה, הוא דוקא בצירוף חזקת הגוף, אבל בלאו הכי, לא אומרים כאן נמצא כאן היה. ונ"מ באופן שעשו קנין סיטומתא בחפץ, והחפץ נגנב או אבד ואין יודעים אם קודם, או אחרי, אין הקונה צריך לשלם, ורק בפרה שיש חזקת הגוף שמסייע למוכר, הקונה צריך לשלם. וכן מבואר במרדכי כתובות סימן כ"ו.

סימן קה**שו"ע סימן רכה סעיף ג, ד**

ראובן שכר חברת הובלה להוביל ספינת משא מת"א לנמל אשדוד כדי להטעינו על ספינה המפליגה ביום פ', והחברה קיבלה על עצמה והתחייבה בכל אונס שיארע. ובינתיים הוכרזה שביתת תחנות הדלק בכל הארץ ועל ידי כך נמנע מן מהחברה להוביל את המטען בזמן השוכר תובע מן החברה לפצותו על כל ההפסדים שנגרמו לו שהרי התחייבה בכל האונסים, החברה השיבה מה עלינו לעשות הרי הוכרזה שביתה על תחנות הדלק בכל הארץ מה הדין.

תשובה

מקור

הגמ' גיטין דף עג עמ' א'

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע זבן שומשמי' אגודא דנהר מלכא, אגור מלחי לעבורינהו קבילו עלייהו כל אונסא דמתילד, לסוף איסתכר נהר מלכא אמרו להו אוגרו חמרי אפקיענהו ניהלן דהא קבילתו עלייכו כל אונסא דמתילד. אתו לקמיה דרבא אמר להו קאקי חיורי משלחי גלימי דאינשי, אונסא דלא שכיח הוא.

הטור בסימן רכה

הביא את שיטת הרמב"ם שהמוכר מקבל עליו אונסא דשכיח, אבל אונסא דלא שכיח אינו מקבל עליו.

השו"ע בסימן רכה סעיף ג'

במה דברים אמורים, בשלא התנה עמו. אבל אם התנה עמו שכל אונס שיולד בקרקע זה יהיה חייב לשלם, אפילו בא גוי וגזלה מחמת המוכר, חייב לשלם. אבל אם נפסק הנהר שהיה משקה אותה, או שחזר הנהר לעבור בתוכה ונעשית בריכה, או שבאה זועה והשחית אותה, הרי זה

פטור, שאלו וכיוצא בהן אונס שאינו מצוי הוא, ולא עלה על לב המוכר דבר זה הפלא בעת שהתנה. והוא הדין לכל תנאי ממון, שאומדים דעת המתנה ואין כוללין באותו תנאי, אלא דברים הידועים שבגללן היה התנאי והם שהיו בדעת המתנה בעת שהתנה.

השו"ע בסעיף ד'

מעשה באחד ששכר מלחים להביא שומשמים למקום פלוני, והתנה עמהם שהם חייבים בכל אונס שיארע להם עד שיגיעו השומשמים למקום פלוני, ונפסק הנהר שהיו מוליכים בו, ואמרו חכמים זה אונס שאינו מצוי, ואין חייבין להוליך השומשמים על גבי בהמה עד אותו מקום, וכן כל כיוצא בזה.

הרעק"א בס"ק ג'

כתב בשם הב"י בשם תשובת הרשב"א שאם קיבל עליו כל אונסים שבעולם, עד"ן פטור, כיון שלא קיבל אונס שלא שכיח. אולם הב"י בתשובת קידושין סימן ג' כתב שאם קיבל על עצמו שלא יטעון שום טענת אונס שבעולם, חייב, דכל אונס בכלל.

סיכום

גם כאשר אדם מקבל עליו אונסין הוא מקבל עליו אונס דשכיח, אבל אונס דלא שכיח הוא אינו מקבל עליו, אלא אם כן קיבל עליו שלא יטעון שום טענת אונס שבעולם.

סימן קכב**שו"ע סימן רלא סעיף כח**

מה הדין אם חלק מבעלי אומנויות עשו תנאי ביניהם שכל אחד מהם שיעסוק באומנות חברו ביום של חברו יענש וכדומה, האם תנאים קיים, או לא.

תשובה

מקור

הגמ' ב"ב דף ט' עמ' א'

הנהו בי תרי טבחי דעבדי עניינא בהדי הדדי, דכל מאן דעביד ביומא דחבריה, נקרעוה למשכיה. אזל חד מנייהו עבד ביומא דחבריה, קרעו למשכיה. אתו לקמיה דרבא חייבינהו רבא לשלומי. איתיביה רב יימר בר שלמיא לרבא ולהסיע על קיצתם לא אהדר ליה. רבא אמר רב פפא שפיר עבד דלא אהדר ליה מידי, ה"מ היכא דליכא אדם חשוב, אבל היכא דאיכא אדם חשוב לאו כל כמינייהו.

כלומר מה שבאין בני אומנויות לפסוק ביניהם, ויש לזה תוקף, זה דוקא כשאין אדם חשוב בעיר, אבל אם יש בעיר אדם חשוב, אין התנאי שלהם מועיל, אא"כ עשו מדעת אותו החכם, ובמקרה זה רבא היה האדם החשוב שבעיר, והטבחים היו צריכים לקבל את רשותו.

הרמב"ם הלכות מכירה פרק י"ד הלכה י'

רשאין אנשי אומנויות לפסוק ביניהם שלא יעשה אחד ביום שיעשה חברו וכיוצא בזה, וכל מי שיעבור על התנאי, יענשו אותו כך וכך.

הרמב"ם בהלכה י"א

בד"א במדינה שאין בה חכם חשוב לתקן מעשה המדינה ולהצליח דרכי יושביה, אבל אם יש בה אדם חכם חשוב, אין התנאי שלהן מועיל כלום.

דעת הר"ן דף ט'

צריך שכל הטבחים של העיר יסכימו לדבר זה.

השו"ע בסימן רלא סעיף כח'

רשאים בעלי אמנות לעשות תקנות בענין מלאכתם, כגון (טור) לפסוק ביניהם שלא יעשה אחד ביום שיעשה חברו וכיוצא בזה, וכל מי שיעבור על התנאי יענישו אותו כך וכך. הגה והא דבני אמנות יכולים לתקן ביניהם תקנות, היינו כולם ביחד, אבל שנים ושלושה מהם, לא מהני (בית יוסף בשם הר"ן והמגיד פי"ד). במה דברים אמורים, במדינה שאין בה חכם חשוב ממונה על הציבור. אבל אם ישנו, אין התנאי שלהם או של כל בני העיר (טור) מועיל כלום, ואין יכולים לענוש ולהפסיד למי שלא קיים התנאי, אלא אם כן עשו מדעת החכם.

הג"ה מיהו אם ליכא הפסד לאחרני יכולים לתקן ביניהם מה שירצו (ב"י בשם הר"ן).

הסמ"ע ס"ק מה

הביא דברי מהר"ם אלשקר בשם הרמב"ם והרמב"ן שדוקא בני אומנות צריכים רשות מהאדם החשוב שבעיר, אבל אם כל בני העיר מתקנים תקנה אינם מתחשבים באדם חשוב.

הש"ך ס"ק ד'

חולק על הסמ"ע וסובר כשיטת הרא"ש פרק א' סימן ל"ג שגם אם כל בני העיר שמתקנים תקנה, צריכים הם רשות מדעת אדם חשוב.

הפת"ש בס"ק ו'

הביא ראשונים רבים שגם אם כל בני העיר מתקנים תקנה צריכים רשות מאדם חשוב.

האם צריכים שכל בעלי האומנויות יעמדו במעמד אחד

הבאר היטב בס"ק כ"ז הביא דברי מהרש"ך חלק ה' סימן קט

וכתב שצריך שיהיו עומדים כולם במעמד אחד, וישאו ויתנו בדבר ותעלה הסכמתם לפטור או לחייב, אבל כל שאינן נקבצין במעמד אחד כולם, אלא שהשמש הולך לכל אחד ואחד בפני עצמו, אין הרוב מועיל כנגד המיעוט.

סימן קכג**שו"ע סימן רלב סעיף ג**

ראובן תושב באר שבע קנה מכונית משא משמעון שגם הוא תושב באר שבע על מנת שהיא תקינה והקונה נסע במכונית כדי להוביל משא לחיפה, באמצע הדרך הרגיש בתקלה ומיד חזר לבאר שבע, ותובע מהמוכר לבטל את העסקה כי מכונית תקינה קניתי ממך והרי היא לא תקינה. והמוכר טוען היה עליך להודיעני מיד שהרגשת בתקלה, עם מי הדין.

תשובה

מקור

הגמ' כתובות דף עה עמ' ב'

א"ל משנתארסה משום דאיכא למימר חזקה אין אדם שותה בכוס אא"כ בודקו.

כלומר שאם אדם השתמש בחפץ לאחר שקנאו, אינו יכול לטעון מקח טעות, שחזקה שאין אדם שותה בכוס אלא א"כ בודקו. אולם דין זה תלוי בהרבה פרטים.

דעת הראשונים

הרי"ף ב"מ דף ל' עמ' ב'

היכא דזבין אינש מידי, ולאחר זמן איגלי ליה דאית ביה מומא דהוה ביה מעיקרא מקמי דליזבני. אית ליה לאהדורי למריה ולא אמרינן בכי הא, הא שהה ליה בכדי שיראה לתגר או לקרובו. דלא אמרינן רבנן הכי אלא לגבי אונאה, אבל לגבי מומין מקח טעות הוא, וכל אימת דמגלי ליה מהדר ליה למריה, והכי כתב רבנו האי גאון ז"ל.

כלומר שיעור החזרה הנאמר בגמ' שהוא 'כדי שיראה לתגר או קרובו' נאמר ביחס לאונאה, אולם ביחס למקח טעות, מתי שמגלה את המום יכול לחזור בו.

אולם בראשונים מבואר, שישנו עוד תנאי כדי לחזור בו במום, והוא בתנאי שהקונה לא השתמש בחפץ, שאם השתמש בחפץ, אז יש אומדנא שמחל, כמבואר בגמ' כתובות דף ע"ה עמ' ב' במקדש אישה ובא עליה, ונמצאו בא מומין, חייב בכתובתה, שחזקה שאין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו יפה יפה, וכן כתב הרב המגיד הלכות מכירה פרק ט"ו הלכה ג'.

הטור בסימן רלב סעיף ג'

מכר חפץ לחבירו ונמצא בו מום שלא ידע בו הלוקח, מחזירו אפילו לאחר כמה ימים, שזהו מקח טעות, והוא שלא נשתמש במקח אחר שידע המום, אבל נשתמש במקח אחר שידע המום הרי זה מחלו, ואינו יכול לחזור בו. וכן כתב הרמב"ם הלכות מכירה בפרק ט"ו הלכה ג'.

השו"ע בסימן רל"ב סעיף ג'

המוכר לחבירו קרקע או עבד או בהמה או שאר מטלטלים, ונמצא במקח מום שלא ידע בו הלוקח, מחזירו אפילו לאחר כמה שנים, שזה מקח טעות הוא. והוא שלא ישתמש במקח אחר שידע במום; אבל אם נשתמש בו אחר שראה המום, הרי זה מחל ואינו יכול להחזיר.

הסמ"ע בס"ק י'

כתב בשם הרב המגיד שאם הוא דבר שהלוקח יכול להבחין לאתרוג, כגון שיכול לנסותו ולטעמו, ולא הקפיד לעשות כן, אינו חוזר.

הנתיבות בביאורים ס"ק א'

העמיד את דברי הסמ"ע בנשתמש בדבר לבסוף, וכתב שכוונת הסמ"ע היא שכמו בראה המום ונשתמש בו אמרין שמחל, גם ביכול להבחין במום, ונשתמש אמרין דמחל.

המשנה למלך פרק טו הלכה ג'

מדברי הרמב"ם משמע שדוקא אם נשתמש בחפץ אינו יכול לטעון מקח טעות, שלא כדברי הסמ"ע.

אם הודיע למוכר האם יכול להשתמש ועדיין לטעון מקח טעות.

הרע"א על סעיף ג'

כתב בשם המחנה אפרים הלכות אונאה סימן ה', שאם הודיע למוכר ואח"כ נשתמש בו, לא אמרין שמחל.

הפת"ש בס"ק א'

כתב בשם **גליא מסכתא**, שגם אם הודיע למוכר שיש בו פגם, לא מועיל ההודעה כדי לחזור בו אם השתמש בחפץ.

עוד בפתחי תשובה בס"ק א'

הביא בשם **אורחות משפט** נתיב לב' סימן י"ז

הסתפק באדם שאינו יודע את הדין, שאינו יכול לטעון מקח טעות לאחר שהשתמש בחפץ שיש בו מום. האם יכול לטעון מקח טעות. ועוד הסתפק במקרה שמצא מום בסוס שקנה והשתמש בסוס מכח אונס, האם אומרים בזה שמחל.

הפתחי תשובה פשט את הספקות של האורחות משפט

א. חכמים לא נתנו דבריהם לשיעורין, ולא חילקו בין האנשים שיודעים את ההלכה, לבין מי שהוא אינו יודע את ההלכה. ולכן כל שראה המום והשתמש בחפץ אינו יכול לטעון מקח טעות.

ב. כל השתמשות מכח אונס אינה נקראת השתמשות להיקרא מחילה.

ולכן במקרה דידן שהקונה חזר מיד לבאר שבע, וכל ההשתמשות היתה מכח אונס, אינה נקראת מחילה.

הש"ך ס"ק ז'

כתב שמדברי הסמ"ע משמע שאם ציוה ליורשים ליתן אע"פ שלא השליש אמרין מצוה לקיים דברי המת, וכן כתב הריטב"א.

אולם הב"י בשו"ת אבקת רוכל סימן פ"ג

כתב דנודר לעניים ומת, מחוייבים היורשים לקיים נדרו.

הקצות בסימן ר"צ ס"ק ג'

כתב ליישב דעת הב"י שדעתו בנודר ומת מחוייבין היורשין לקיים דבריו, והיינו משום דס"ל דנודר לעניים כיון דכתיב 'בפיך זו צדקה' אית ביה שיעבוד נכסים, לכן היורשים מחוייבים לקיים דבריו.

אולם הקצות בסימן רנ"ב ס"ק ה'

העלה למסקנה שמדברי ה"ה פרק כ"ב מהלכות מכירה מבואר שהיורשים חייבים לקיים נדר אביהם, מדין מצוה לקיים דברי המת.

הנתיבות בביאורים בס"ק ג'

הביא דברי הקצות והוסיף שאם אחר שנדר ואח"כ בחליו ציוה שיתנו, הוי כמתנת שכיב מרע ולכן גובין מהיורשים.

בפת"ש בסימן רי"ב ס"ק ט'

הביא דברי החתם סופר בחו"מ בתשובה שסובר בפשיטות לפסוק הלכה דנודר לעניים נשתעבדו נכסיו ומחויבים היורשים לשלם, ומפרש דברי הרמ"א בסימן רנ"ב במי שנשבע או נדר לפלוני שאין היורשים מחויבים לשלם, מדובר בנשבע או נדר ליתן לעשיר, דלא נשתעבדו נכסיו לזה.

לסיכום

בנדר או נשבע ליתן לפלוני סכום כסף ואח"כ מת, לשיטת הרמ"א אין היורשים צריכים לקיים דבריו. לשיטת הקצות חייבים מדין מצוה לקיים דברי המת.

אולם אם נדר ליתן סכום מסוים ואח"כ בשעת חוליו ציוה לתת את אותו סכום, לשיטת הנתיבות צריכים היורשים לקיים את דבריו כמתנת שכיב מרע.

סימן קעח**שו"ע סימן רנג סעיף ב**

- א. איזה לשון מועיל בצוואת בריא, ואיזה לא מועיל, ואם לשונות המועילים בשכיב מרע מועילים גם בבריא.
- ב. אם כתב לשון שאינו מועיל, האם יש בזה משום מצוה לקיים דברי המת.

תשובה**א. מקור**

הגמ' ב"ב דף קמ"ח עמ' ב' אמר רב ששת יטול, ויזכה, יחזיק ויקנה כולן לשון מתנה הן, איבעיא להו יהנה בהן מהי וכו', יראה בהן מהו, יעמיד בהן מהו, ישען בהן מהו, תיקו.

הטור בסימן רנ"ג

כתב בשם הרא"ש שלשון יטול, יחזיק, יקנה כמו שהם מועילים בשכיב מרע הם מועילים גם בבריא שיש עמו קנין, הרמ"ה כתב הני מילי בשכיב מרע, אבל בבריא לא מהני הני לישני.

השלטי גיבורים ב"ב דף ס"ט עמ' ב'

הביא בשם הרמ"ה שלשונות אלו מועילים בש"מ אבל לא בבריא. וכן דעת הרמב"ם הלכות זכיה פרק ט' הלכה ג'. וכן דעת הרמב"ן.

השו"ע בסימן רנ"ג סעיף ב'

שכיב מרע שצוה ואמר יטול פלוני כל נכסי, או מקצת נכסי, או יחזיק או יזכה או יקנה, כולם לשון מתנה הם. וכן אם אמר יחסון או יירש, על מי שראוי ליורשו, הרי זה קנה. אבל אם אמר יהנה פלוני בנכסי, או יעמוד בהם או יראה או ישען בהם, לא קנה. ואם אמר אני מניח לפלוני, הוי לשון מתנה. ואם אמר לשון יפול לפלוני כך וכך, לשון ירושה הוא.

הגה ובכל זה דוקא שהזכיר לשון מתנה, אבל אם אמר כך וכך לפלוני בנכסי, לאו כלום הוא (מהרי"ק שרש צ"ד). האומר לפרוע לאשתו כתובתה במעות מזומנים, אין זה לשון מתנה, ואין יורשין צריכין לקיים משום מצוה לקיים דברי המת (בית יוסף סימן רנ"ב בשם הריטב"א) כמו שנתבאר סוף סימן רנ"ב.

סעיף ג'

לשונות אלו של מתנה המועילים בשכיב מרע, יש אומרים שהוא הדין שמועילים בבריא, ויש אומרים שאינם מועילים.

הסמ"ע ס"ק ט' ד"ה וי"א שאינם מועילים
דוקא בשכ"מ שאין דעתו מיושבת עליו לדבר בלשון מתנה מבורר הקילו שלא תטרף דעתו.

הפת"ש ס"ק ה'

כתב להוכיח שדעת השו"ע לפסוק כדעת הרא"ש, שאם מועילים לשונות אלו בשכ"מ, כ"ש בבריא שמועילים.

ב. אם כתב לשון שאינו מועיל האם יש בזה מצוה לקיים דברי המת.

הרמ"א בסימן רנ"ג סעיף ב'
האומר לפרוע לאשתו כתובתה במעות מזומנים, אין זה לשון מתנה, ואין יורשין צריכין לקיים משום מצוה לקיים דברי המת (בית יוסף סימן רנ"ב בשם הריטב"א) כמו שנתבאר סוף סימן רנ"ב.

הסמ"ע ס"ק ז'

כתב הטעם שכל שלא השליש הממון, לית ביה משום מצוה לקיים דברי המת.

סימן קעט***שו"ע סימן רנג סעיף טז**

ראובן תרם צדקה לצורך רפואת פלוני, לבסוף הטיפול נעשה במימון הקופה, למי שייך כסף זה.

תשובה

מקור

המרדכי בכתובות בפרק אע"פ סימן סימן קע"ו
הראב"ה כתב מעשה באחד שנדר מעות להשיא יתומה אחת להרויח בהם ונפטרה היתומה, ותבועה יורשיה, ופטרו הרב חיים הכהן, והביא ראיה שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה. והראב"ה חלק עליו וכתב שאם נדר לעני זכו בה היורשים, דתניא מותר המת ליורשיו.

שיטת הריטב"א. וכן פסק **השו"ע** בסימן רנ"ג סעיף ט"ז
אם אמר ק"ק זוז לפלונית בנדונייתא אין להם לתת עד שתנשא ותצטרך לכך, ואם מתה בנתים אין ליורשה כלום. אבל האומר תנו ק"ק זה לנדונייתא חייבים לתת לה מעכשיו, ויזקרא וזולא ידידה הוי, ואם מתה קודם שתנשא זכו בהם יורשיה.

הרמ"א

פסק כדעה הראשונה במרדכי בשם ר' חיים הכהן וז"ל 'ויש חולקין באלו הדינים וסבירא להו דאם אמר ליתן להשיאה ומתה, לא זכו בהם יורשיה, וכנ"ל עיקר.

הש"ך בס"ק כא'

כתב בשם מהרש"ל אם נתנו לו אחרים כסף להשיא את בתו, ולא השיאה, וק"ו אם מתה, שחייב להחזיר המעות לנותנים, שלא נתנו אלא על מנת להשיאה.

מדברי הרמ"א משמע שיש מחלוקת בדין זה, אולם מדברי החתם סופר משמע אחרת, כמבואר בפת"ש המובא להלן.

הפתחי תשובה בס"ק יד

הביא דברי החתם סופר שבעצם כולם מודים לשיטת הריטב"א, שאם נתנו הכסף לבת לנדוניה אם מתה זכו בהן יורשיה, אולם המרדכי מיירי שנתנו לאביה ליתן לבתו בשעת נישואיה, וכיון שמתה ולא היה צריך להשיאה, צריך להחזיר לנותנים. אבל אם נתנם ליד הבת, אינו צריך להחזיר.

סימן קפ

שו"ע סימן רנג סעיף כא

- א. שכיב מרע שאמר פלוני יאכל פירות אילן זה, ובשעת הציווי לא היו פירות ולפני מיתתו גדלו פירות, האם מתנתו קיימת.
 ב. באיזה אופן יזכה בפירות אע"פ שלא צמחו.

תשובה

מקור

הגמ' ב"ב דף קמז עמ' ב'

אמר רבא אמר רב נחמן שכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה, יאכל פלוני פירות דקל זה, לא אמר כלום, עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו.

הרשב"ם ד"ה א"ר נחמן

שהדירה אין בה ממש להקנותה, ופירות דקל נמי, אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וכיון דמתנת בריא אפילו בקנין סודר לא קני, דמילי לא מיקנו אלא א"כ הקנה לו החפץ, כגון דקל לפירותיו, ובית לדור, מתנת שכיב מרע נמי לא קניא, דמילתא דליתא בבריא, ליתא בשכיב מרע, שאין שכיב מרע חמור מן הבריא.

סימן רלח

שו"ע סימן רצ סעיף טז

- א. אפוטרופוס של יתומים שסילקוהו מחמת חשד שנהנה מנכסי יתומים, האם משבעין אותו שלא הפסיד מנכסיהם בטענת שמא.
 ב. מתי נאמרת באפוטרופוס שבועת המשנה ומתי נאמר באפוטרופוסין שבועת היסת, פרט את התנאים שמחייבים שבועות אלו.

תשובה

- א. אפוטרופוס של יתומים שסילקוהו מחמת חשד שנהנה מנכסי יתומים, האם משביעין אותו שלא הפסיד מנכסיהם בטענת שמא.

מקור

גיטין דף נ"ב עמ' א' במשנה

אפוטרופוס שמינהו אבי יתומים ישבע, מינהו ב"ד לא ישבע. אבא שאול אומר חילוף הדברים.

ובגמ' דף נ"ב עמ' ב'

אמר רב חנן בר אמי אמר שמואל הלכתא כאבא שאול.

מבואר שהלכה כאבא שאול שאם מינהו אבי יתומים לא משבעין את האפוטרופוס, שאם נחייב אותו שבועה, אנשים לא ירצו להתמנות, אבל מינהו בית דין ישבע.

השו"ע בסימן ר"צ סעיף ט"ז

כשיגדלו היתומים נותן להם ממון מורישן ואינו צריך לעשות להם חשבונות מה שהכניס והוציא, אלא אומר להם זה הנשאר, ונשבע בנקיטת חפץ שלא גזלם כלום. בד"א שמינהו בית דין, אבל אפוטרופוס שמינהו אבי היתומים, וכן שאר המורישין, אין נשבע על טענת ספק. הגה ויש אומרים דהואיל ואינו נשבע, צריך ליתן חשבון במינהו אבי יתומים (מרדכי פרק הנזקין בשם העטור), והכי יש לנהוג (מהר"ם פדוואה).

השו"ע בהמשך סעיף ט"ז

אבל נשבע על טענת ודאי, וכן אם אבד שום דבר מנכסי היתומים נשבע שבועת השומרים, ואם יש לאפוטרופוס חלק בריוח, אפילו מינהו אבי היתומים, נשבע אפילו על טענת ספק.

הסמ"ע ס"ק מ"ז

הביא דברי הר"ף בגיטין דף כ"ו עמ' ב' שאם טענו היתומים בטענת ודאי וכפר בהם האפוטרופוס, צריך להישבע. והוסיף שכוונת השו"ע שבטענת ודאי של הבית דין והאפוטרופוס כפר, אם הם שנים נאמנים נגדו, אבל אם הוא אחד, נשבע כנגד האחד שהוא כעד נגדו.

ב. מתי נאמרת באפוטרופוס שבועת המשנה, ומתי נאמר באפוטרופוסין שבועת היסת, פרט את התנאים שמחייבים שבועות אלו

הטור בשם הרמ"ה

אפילו בטענת שמא משכחת לה דמשבעינן ליה כגון היכא דאיתניס גביה מידי ממונא דיתמי דמחייב לישבע שבועת שומרין. ואם יש טענת ברי, כמו מודה במקצת, חייב לישבע לא מחמת אפוטרופוסות, אלא מצד מודה במקצת.

השו"ע בסימן ר"צ סעיף ט"ז

כשיגדילו היתומים, נותן להם ממון מורישן, ואינו צריך לעשות להם חשבונות מה שהכניס והוציא, אלא אומר להם זה הנשאר, ונשבע בנקיטת חפץ שלא גזלם כלום. במה דברים אמורים, בשמנוהו בית דין. אבל אפוטרופוס שמינהו אבי היתומים, וכן שאר המורישין, אין נשבע על טענת ספק.

הגה ויש אומרים דהואיל ואינו נשבע, צריך ליתן חשבון, במינהו אבי יתומים (מרדכי פרק הנזקין בשם העטור), והכי יש לנהוג (מהר"ם פדוואה סימן ל"ח). ומחרימין חרם סתם על מי שלקח משל יתומים (בית יוסף בשם הרשב"א). ראובן שאומר שיש לו בידו מעות של שמעון, ואומר שצוהו לתת לבניו, אם רוצה לתת לכל בניו בשוה אינן יכולין להשביעו, דהוי לה כאפוטרופוס שמנהו אבי יתומים. אבל אם רוצה ליתן לקצתן ולא לכולן, אם כן לפי דבריו אינו אפוטרופוס עליהן, ויכולין להשביעו שלא עכב כלום לעצמו. ואם הם קטנים, בית דין מעמידן להם אפוטרופוס ומשביעין אותו (מרדכי פרק הנזקין). אבל נשבע על טענת ודאי. וכן אם אבד שום דבר מנכסי היתומים, נשבע שבועת השומרים. ואם יש לאפוטרופוס חלק בריוח, אפילו מינהו אבי היתומים, נשבע אפילו על טענת ספק.

הסמ"ע ס"ק מ"ט ד"ה נשבע שבועת השומרים
מפני שכל שבועת השומרים על ספק באה שהשומר טוען שאבדו, או נגנב מידו, והמפקיד
אינו יודע אם כדבריו כן הוא, או עדיין בידו, שחייבה אותו תורה להישבע מספק.

הרעק"א בסעיף ט"ז
כתב שדעת תוס' בב"ק שאף בידעין שנאבד לא משבעין ליה, ודעת תוס', והרא"ש שווים
דבמינוהו ב"ד לא ישבע שלא פשע, אלא בידוע שנאבד.

הגמ' שבועות דף מ"ה עמ' ב'
אמר רב נחמן והוא שיש טענה בינייהו שתי כסף, כמאן כשמואל.

הטור בשם הרמ"ה
אין משבעין אותו עד דאיכא כפירת שתי כסף, אבל אם אין כפירת שתי כסף לא מחייב,
ואפילו הכי לא בעינן הודאה במקצת.

הב"י שם
הקשה מנין לרמ"ה שלא בעינן הודאה במקצת.

השו"ע בסימן ר"צ סעיף י"ט
כשמשיבין אפטרופוס שבועת המשנה, צריך שיטענוהו בית דין או היתומים, אפילו בטענת
שמא, שתי כסף ופרוטה, וכפור בשתי כסף ויודה בפרוטה. אבל אם לא היתה טענה או כפירה
והודאה כשיעור זה, אם טוענין אותו טענת ודאי, נשבע היסת ומגלגל עליו שלא עכב בידו
משלו כלום.

הגר"א ס"ק מ'
השו"ע פסק כרש"י, והרשב"א, שצריך הודאה, לשיטת הרמב"ם, אין צריך הודאה.

סימן רל"ט**שו"ע סימן רצ סעיף כו**

מי שמינה אפוטרופוס לבניו הגדולים על עזבונו ורוצים הבנים לסלקו האם
רשאים לסלקו

תשובה

מקור

שו"ע בסימן ר"צ סעיף כו

קטן שהגדיל, אפילו היה אוכל ושותה יותר מדאי ומפסיד והולך בדרך רעה, אין בית דין מונעים ממנו ממנו ואין מעמידים לו אפוטרופוס, אלא אם כן צוה מורישו שלא יתנו אלא אם יהיה כשר ומצליח, או שלא יתנו לו עד זמן מרובה. ואף על פי כן מוכיחים אותו ומלמדין אותו ללכת בדרך ישרה וארחות צדיקים.

הגה מי שמינה אפוטרופוס לבניו הגדולים, יכולים לומר אין אנו צריכין אפוטרופוס, אלא אם כן יש בו משום מצוה לקיים דברי המת (רבנו ירוחם נכ"ו ח"א) ועיין לעיל סימן רנ"ב.

הסמ"ע בס"ק נ"ט

כתב דוקא כשהוציא המעות מידו, כלומר כגון שנתן הממון בחייו לידו של האפוטרופוס, או ליד שלישי אחר.

כלומר מצוה לקיים דברי המת הוא דוקא אם נתן האב את הממון ליד האפוטרופוס, או ליד שלישי אחר, אבל בלאו הכי, אין מצוה לקיים דברי המת, ויכולים בניו הגדולים לומר לו אין אנו צריכים אפוטרופוס.

סימן רמ**שו"ע סימן רצ סעיף כח**

- א. אפטרופוס שנתמנה ע"י אבי יתומים או ע"י בית דין וטוען שהוציא כספים משלו לצורך היתומים אם נאמן ואם יש הבדל אם כספי היתומים נמצאים ברשותו או שכבר נתנם ליתומים.
- ב. מה הדין אם בנו של אפטרופוס טוען שברשימות של אביו כתוב שהוציא משלו האם נאמן.

תשובה**א. מקור**

בתשובות הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן ג' אפטרופוס בעודו חי נאמן על מה שאמר שהלוה ליתומים ונוטל בשבועה.

השו"ע בסימן ר"צ סעיף כ"ח אפטרופוס שמת, והוציא בנו פנקס אביו שכתוב בו שהוציא בפרנסת היתומים מנה, אין מוציאים מהיתומים בכך, דשמא נתפרע ולא נמחק.

הרמ"א
אבל בעודו חי, נאמן על מה שאומר שהלוה להן, ונוטל בשבועה (רמב"ן סימן ג').

הש"ך ס"ק ל' ד"ה אין מוציין מן היתומים אם הנכסים ביד היתומים אפילו הוא חי, אינו נאמן להוציא מן היתומים ע"פ פנקסו.

הנתיבות בביאורים ס"ק י"ד חלק על דברי הש"ך, שהרי השו"ע בסימן רצ"א סעיף ה' כתב שהאפטרופוס יכול לישבע על פנקסו ולהוציא מן היתומים. אולם אפשר שכונת הש"ך שהאפטרופוס החזיר להם את החפצים, שאז הוי כהודאת האפטרופוס.

בספר **שער המשפט** ס"ק ג'
כתב שמדברי הרמב"ן משמע שאף להוציא יכול האפוטרופוס ע"י פנקסו אם הוא סומך עליו,
ועיין בפת"ש ס"ק ט'.

ב. נאמנות בנו של האפוטרופוס

מקור

תשובת הרא"ש

אפוטרופוס שמת והוציא בנו פנקס אביו שכתוב בו שהוציא בפרנסת היתומים מנה, אין מוצאין מהיתומים בכך, שמא נתפרע ולא נמחק.

וכן **פסק השו"ע** בסעיף כ"ח, עיין לעי"ל בסימן זה לשונו של השו"ע.

הש"ך ס"ק ל'

הביא דברי המהרשד"ם בסימן קע"ב שדייק מדברי הרא"ש, שאם היו הנכסים ביד בן האפוטרופוס היה נאמן להחזיק מה שבידו, כפי מה שכתוב בפנקס, אף על פי שבן האפוטרופוס לא יוכל להישבע שלא נפרע אביו מזה החוב.
אולם **הש"ך** חלק עליו, וראיתו ממה שאמרינן סימן ע"ה סעיף ד' שלא מועיל תפיסה באמר לי אבא, וה"ה במצאתי בפנקסו של אבא, דהוי ליה כאמר לי אבא, ומה שכתב שאין מוצאין, מדובר בנכסים שביד האפוטרופוס, שבנכסים שביד היתומים אפילו היה חי האפוטרופוס שלא היה נאמן להוציא מן היתומים ע"י פנקסו.

סימן רמא**שו"ע סימן רצא סעיף ב**

מי שעומד בתחנת אוטבוס וביקש מידיד הנוסע לעיר אחרת שיקח איתו חבילה לבנו בישיבה, ושכחו באוטבוס, או שנגנב, או כל אונס אחר.
א. האם חייב הידיד על התשלום של דמי החבילה.
ב. האם כשעמדו בתחנה ראה שהוא מזיע, קנה לו פחית שתיה, האם השתנה דינו.

תשובה**א. פתיחה**

יש להסתפק בשאלה זאת האם הידיד נחשב כשומר, שהרי כדי להיות שומר צריך לומר הנח לפני, כלומר לקבל שמירה, או כיון שמוכח שהוא שומר, לכן הוא נחשב לשומר.

מקור

בב"מ במשנה דף פ' עמ' ב'
שמור לי, ואמר הנח לפני, שומר חנם.

בגמ' בב"מ דף פ"א עמ' ב'
שמור לי ואמר הנח לפני שומר חנם, אמר רב הונא אמר לו הנח לפניך אינו לא שומר חנם, ולא שומר שכר. איבעיא להו הנח סתמא מאי, ולא איפשטא.

הרא"ש ב"מ פרק ו' סימן י"ז. **והרי"ף** דף נ' עמ' ב'
כתבו שאם אמר לו הנח סתם, לקולא עבדינן, והוא פטור.

וכן **פסק השו"ע** בסימן רצ"א סעיף ב'

שומר חנם הוא שהפקיד אצלו כסף או כלים או בהמה או כל דבר לשמור, והוא קבל עליו לשומרו. ואפילו לא קיבל בפירוש, אלא שאמר לו הנח לפני, הוא שומר חנם. אבל אם אמר לו

הנח לפניך, או הנח, סתם, או שאמר לו הרי הבית לפניך (רמב"ם פ"ב מה' שכירות וטור) אפילו שומר חנם לא הוי, ואינו חייב שבועה כלל, אבל מחרים על מי שלקח פקדון שלו ולא יחזירנו לבעליו. ומכל מקום מי שהיה מהלך בדרך, וא"ל חבירו הולך עמך אלו המנעלים, וא"ל הניחם כאן על החמור והניחם שם, ולא קבלם הנפקד בידו אלא כמו שהניחם המפקיד על החמור, כך הולכים ולא קשרם, והלך לו מן הצד להסך רגליו, והניח החמור על אם הדרך ונאבדו המנעלים הוי שומר חנם, והוי ליה פושע וחייב לשלם.

א"כ במקרה דידן שלא אמר הידיד למבקש כלום, לכן לא קיבל עליו שמירה, ויהיה פטור.

אולם בנתיבות בביאורים בס"ק ב' ד"ה או כל דבר לשמור הביא דברי הרמב"ן במלחמות שכתב שאין השומר מתחייב עד שיאמר שמור לי. וכן כתבו התוס' בב"ק דף צ"ג עמ' א' ד"ה ורמינהי, כשיטת הרמב"ן, אולם כל זה במקום שאין צריך שמירה, אבל במקום שצריך שמירת הבעלים, הרי מוכח מענינו שכוונתו לשמירה, ולא צריך לומר שמור לי.

לכאורה חידושו של הנתיבות תלוי בשני הדעות ברמ"א.

הרמ"א בסימן רצ"א סעיף ב'

הגה דלא אמרינן דאם אמר הנח סתם לא הוי שומר חנם אלא במקום המשתמר, אבל בדרך וכיוצא בו, ודאי קבל עליו שמירה, ויש חולקין וסבירא להו דאפילו במקום שאינו משתמר לא הוי שומר חנם עד שיאמר הנח לפני.

ולכן מכח דברי הנתיבות נראה שהידיד יתחייב בשמירה, שהרי נתן לו חבילה במקום שצריך שמירה, וגם בלי שיאמר הריני שומר, התחייב בשמירה.

האם נחשב הדבר לפשיעה מה ששכח הדבר באוטבוס

מקור

הגמ' ב"מ דף מ"ב עמ' א'

ההוא גברא דאפקיד זוזי גביה חבריה א"ל הב לי זוזי א"ל לא ידענא היכא אותבינהו, אתא לקמיה דרבא א"ל כל לא ידענא פשיעותא היא זיל שלים.

וכן פסק **השו"ע** בסימן רצ"א סעיף ז'

המפקיד אצל חבירו בין כלים בין מעות, ואמר תן לי פקדוני, ואמר לו השומר איני יודע אנה הנחת פקדון זה, או באיזה מקום קברתי הכספים, המתן לי עד שאבקש ואמצא ואחזיר לך, הרי זה פושע וחייב לשלם מיד.

הנתיבות בביאורים ס"ק י"ד

כתב שחייב מדין מזיק, וגם בבעלים יהיה חייב, ואפילו אם אינו שומר חייב. ודומה לראובן שלקח חפץ ממקום המגולה, והטמינו במקום שאי אפשר למוצאו, כיון שניזק ע"פ מעשיו חייב.

אולם בספר **פתחי חושן** הלכות פקדון ושאלה פרק ג' הלכה ג' הביא בשם ספר אמרי שפר שדחה דברי הנתיבות וחילק, שרק באדם דעלמא שלקח שלא ברשות, והניח במקום מסוים, ואינו יודע היכן הניח, נחשב למזיק. אבל שומר שעשה מעשה שמירה שהיה מוטל עליו לעשות, והחביא הפקדון, רק אח"כ נולדה סיבה ושכח היכן הניחו למה יחשב למזיק, שהרי שכחה היא אונס. ולכן שומר ששכח למכור את החמץ ועבר פסח אינו פושע, משום שאינו שכחה במעשה השמירה.

וכן כתב בשו"ת יד יצחק חלק ב' סימן קע"ו

בדין שלח שליח בחנם להוליך חפץ לעיר אחרת ובדרך במסילת הברזל הניח החפץ במקום המיוחד לחפצים אלא ששכח לקחתו, וחזר ולא מצאו שאין זה פשיעה, והניח הדין בצ"ע. **נמצא** שהוא מחלוקת באחרונים אם נחשב לפשיעה וחייב, או לא, והמוציא מחבירו עליו הראיה.

בספר שבות יעקב ח"ב סימן קמ"ח

אם השומר הניח מראש הדבר במקום שמזומן לשכחה כלומר שלא נהג אחריות הראויה כשנתנו במקום המזומן לשכחה, לכן הוי פשיעותא. אבל אם נתן במקום הראוי לשמירה רק שכחו לא אמרינן ששכחה הוי פשיעותא כמו שמצינו בכל התורה ששכחה אינה פשיעה כמו בתפילה, ועירוב תבשילין, ולענין נזיקין. וכן כתב במאירי יסוד דין זה שאם הניח במקום המשתמר רק שכח היכן הניח לא הוי פשיעותא.

ב. יש להסתפק אם קנה לידיד פחית שתיה נחשב כשומר שכר.**ובהגהות מרדכי ב"מ סימן תנ"ד**

אדם ששלח לחבירו שום דבר להוליך למקום אחר, ובתוך כך שלח לו דורון, נראה דשומר שכר הוי, כדאמרינן גבי טובל עמו בציר הוה.

וכן פסק הרמ"א בסימן ש"ג סעיף א' הג"ה י"א אדם ששולח לחבירו שום דבר להוליכו למקום אחר ובתוך כך שלח לו דורון, הוי שומר שכר.

סימן רמב**שו"ע סימן רצא סעיף ג**

- א. מכניס ברשות אם חייב הנפקד
ב. שומר אם צריך קנין

תשובה**א. מכניס ברשות אם חייב הנפקד**

מקור

המשנה ב"ק דף מ"ז עמ' ב'

אם הכניס ברשות בעל חצר חייב. רבי אומר בכולן אינו חייב עד שיקבל עליו לשמור.

בגמ' בב"ק דף מ"ח עמ' ב'

איתמר רב אמר הלכתא כת"ק, ושמואל אמר הלכתא כרבי.

הרי"ף בדף כ"א עמ' ב'

והלכתא כשמואל, דקי"ל הלכתא כשמואל בדיני.

הטור בסימן רצ"א

רב אלפס כרבי. ור"י כחכמים, וכן מסקנת א"א הרא"ש.

הב"י בסימן רצ"א

הקשה על דברי הטור שכתב שהרא"ש פסק כחכמים, הרי הרא"ש הביא ב' דעות ולא הכריע כחכמים. ולכן כתב כיון שפשיטא לרי"ף ולרמב"ם לפסוק כרבי, הכי נקטינן.

השו"ע בסימן רצ"א סעיף ג'

בקש מחברו שיתן רשות להכניס בהמתו או פירותיו לחצרו, ונתן לו רשות ולא פירש כלום בשמירתו, אינו חייב בשמירתו כלל.

הש"ך ס"ק ח' ד"ה לחצרו
כתב דוקא שהכניסו לחצר, אבל אם הכניסו לביתו, קיבל בעל הבית שמירה אפילו לשיטת רבי. וכן כתב הג"א פרק ה' סימן ג' על הרא"ש. וכן עיקר.

הש"ך ס"ק ט' ד"ה אינו חייב בשמירתן כלל
כתב שיש חולקים וסוברים דחייב בהיזק דאתי ליה מיניה. וגם הרמ"א הביא סברתם בס"ס שצ"ח, וצ"ע על הרמ"א למה סתם כאן ולא פירש דחייב בהיזק דאתי ליה מיניה. וגם בהיזק הבא מעלמא, הוא בעיא דלא איפשטא, ואי תפס לא מפקנן מינה.

ב. שומר אם צריך קנין

מקור
הגמ' ב"מ דף צ"ט עמ' א'
אמר רבי אליעזר כדרך שתקנו משיכה בשומרים, כך תיקנו משיכה בלקוחות.

האם שומר צריך קנין, דין זה הוא מחלוקת בראשונים.

הטור בסימן רצ"א סעיף ה'
השומר הזה מיד כשמקבל עליו לשמור או שאמר הנח לפני חייב עליו אם פשע, אף על פי שלא משך.
מבואר מדברי הטור ששומר לא צריך קנין, אלא כיון שקבל עליו לשמור הוי שומר.

הרמב"ם הלכות שכירות פרק ב' הלכה ח'
כתב שאינו חייב עד שימשוך, ובמקום שמשיכה קונה.

התוס' ב"מ דף צ"ט עמ' א' ד"ה כך תיקנו
כתב שש"ח חייב בפשיעה גם בלי משיכה.

הרא"ש בב"מ פרק ו' הלכה ט"ז
אע"פ שלא משכו השומר, דשומר חנם, ושומר שכר, חייבים כשקיבלו עליהם לשמור.

לשיטת הרא"ש הגמ' שאמרה 'שתקנו משיכה בשומרים' הוא לענין שיכול המשאיל לחזור בו לפני המשיכה, אבל לא לענין חיוב אונסין, שבזה חייב אף בלא מעשה קנין תיכף שהסתלקו הבעלים מהחפץ. ואילו הרמב"ם פירש שתקנו משיכה בשומרים הוא אף לענין גוף חיוב השמירה, שאין השומר מתחייב באונסין טרם מעשה הקנין.

השו"ע בסימן רצ"א סעיף ה'

ויש מי שאומר, שהשומר הזה מיד כשקבל עליו לשמור, או שאמר הנח לפני, ונסתלקו הבעלים משמירה, חייב עליו אם פשע, אף על פי שלא משך. ויש מי שאומר, שאינו חייב עד שימשוך, ובמקום שמשיכה קונה.

הש"ך ס"ק י"ג ד"ה ויש מי שאומר

כתב שכן כתב רש"י ב"ק בדף ע"ט עמ' א' ד"ה תיקנו, ששומר אינו חייב בשמירה עד שימשוך, וכן כתב הנ"י פרק האומנין, וכן נראה שהלכה כהרמב"ם.

השו"ע בסימן ש"מ סעיף ד'

השואל בהמה חייב במזונותיה משעה שמשכה עד סוף ימי שאלתה, **הרמ"א** ויש אומרים דלא בעינן משיכה, אלא מיד שנסתלקו הבעלים. ועיין לעיל סימן רצ"א.

משמע שהשו"ע פסק כהרמב"ם שכל שומר אינו מתחייב בלי משיכה. מהרמ"א משמע שפסק כשיטת הרא"ש, שמתחייב ללא מעשה קנין.

הנתיבות בביאורים בסימן ש"מ ס"ק ח'

שואל שהשתמש בדבר בלי משיכה נעשה שואל, כגון ספסל לישיב עליו בחצר המשאיל, או ספר ללמוד ממנו ולמד בלי הגבהה, ונאנס נעשה שומר, והראיה מהגמ' ב"מ דף צ"ט דאמר רב הונא השואל קרדום מחבירו בקע בו קנאו, משום שקבלת הנאה של השואל הוי ככסף, ובהנאה זו מחייב עצמו באחריות.

סימן רמג

שו"ע סימן רצא סעיף ד

שרה שאלה משכנתה רבקה תכשיט שלדברי רבקה היה מצופה בזהב, שרה איבדה את התכשיט, ואז טענה רבקה כי התכשיט היה של זהב טהור וכי אמרה שהוא מצופה זהב בלבד, כדי שלא להשביע את עיני השכנים, ורבקה הוכיחה את דבריה בעדים, האם חייבת שרה לשלם לרבקה דמי תכשיט זהב, ציין המקור.

תשובה

מקור

הגמ' ב"ק דף ס"ב עמ' א'

אמר רבא הנותן דינר זהב לאשה, ואמר לה היזהרי בו של כסף הוא, הזיקתו, משלמת דינר זהב. משום דאמר לה מה הוה ליך גביה דאיזקתיה. פשעה בו, משלמת של כסף, דאמרה ליה נטירותא דכספא קבילי עלי נטירותא, דדהבא לא קבילי עלי.

השו"ע בסימן רצ"א סעיף ד'

אפילו כשקיבל עליו חייב אלא כפי שווי החפץ שקבל עליו לשמור, שאם נתן לו לשמור דינר זהב, ואמר לו היזהר בו של כסף הוא, ופשע בו ונאבד, אינו חייב אלא בשל כסף, שיאמר לו לא קבלתי עלי אלא שמירת דינר של כסף, וכן כל כיוצא בזה, אם הפסידו בידים משלם של זהב.

הש"ך בס"ק י'

כתב וה"ה בשואל דינא הכי, כדמוכח בהגהות מרדכי ב"ק פרק הכונס סימן ר"ז.

הקצות בס"ק ד'

הביא בתחילה דברי המרדכי ב"ק סימן ר"ז בראובן ששאל סייף משמעון שהיה לו במשכון מעכו"ם ואבד, ומבקש ממנו ממון הרבה בעד הסייף שאבדו, והשואל לא ידע שהיה סייף יקר,

השואל יכול לטעון דעל סייף יקר לא קיבלתי עלי שמירה, כדאמרינן לגבי נתן דינר לאשה, וכמו חז"ל מחופין שעורים וצ"ע. עכ"ל המרדכי.

הים של שלמה פרק הכונס סימן ל"ד

כתב לדחות את דברי המרדכי שהרי מפקיד דינר של זהב, ואמר לו של כסף, פשע בכך, ולכן השואל קיבל עליו רק שמירה של כסף, ולא של זהב, משא"כ בסייף שלא אמר לו כלום, לכן השואל קיבל עליו שמירתו בין רב, בין מעט.

הש"ך בסימן ע"ב ס"ק מ'

חלק עליו, וכתב שאדם שהפקיד דינר זהב אינו נחשב פושע כשאמר שהוא של כסף, מפני שעשה כן כדי שתקבל עליה שמירה, שאם היה אומר לה שהוא של זהב, היא לא היתה מקבלת עליה שמירה, וה"ל לאסוקי אדעתא שהיא של זהב, אבל בסייף, כיון שאין רגילות שיהיה יקר לכן יכול לומר לו לא קיבלתי עלי שמירת סייף יקר, וכיון שהמרדכי כתב הדבר בצ"ע, לכן הוי ספיקא דדינא, עכ"ד.

אולם הקצות בסימן רצ"א ס"ק ד' כתב לדחות את טענת הש"ך שכתב שאינו פושע כיון שעשה כן כדי שתקבל עליה שמירה, לכן אמר לה שהוא של כסף, א"כ כיון שסבר שלא תקבל שמירת זהב, הרי לא רמי עלה שמירת זהב, ולא היה לה לאסוקי אדעתא שמא זהב הוא, ולכן כתב שדברי המוהרש"ל נכונים, ובסייף שלא אמר המשאיל כלום, השואל קיבל עליו שמירתו בין רב ובין מעט, כדברי הים של שלמה. והוכיח הקצות כדבריו שהלא חפץ שהתייקר אצל השומר חייב לשלם היוקר כשעת הפשיעה, ואינו יכול לומר קיבלתי שמירת הזול דוקא, ומבואר שדעת השומר לשמור אף על היקר.

השו"ע בחושן משפט בסימן עב סעיף ח'

ראובן שאל משמעון סייף שהיה לו במשכון מעכו"ם, ואבדו, ושואל ממנו ממון הרבה כמו ששואל ממנו עכו"ם, לא ישלם לו אלא דמי שוויו, דסתם סייף דעלמא. **מבואר** שהשו"ע פסק כדברי המרדכי להלכה.

בנידון דידן שרה ששאלה תכשיט מרבקה שאמרה לה שהוא מצופה זהב, לאחר שאבד, אמרה לה רבקה שהוא זהב, לשיטת לדעת המרדכי, השו"ע, והש"ך, אינה משלמת אלא תכשיט שמצופה זהב, אולם לשיטת הים של שלמה, והקצות החושן, חייבת לשלם דמי תכשיט מזהב.

וכיון ששרה מוחזקת בכסף, לכן תוכל לומר קים לי כהשו"ע, הש"ך, והמרדכי.

סימן רמז**שו"ע סימן רצא סעיף כא**

אדם שהשאיל או הפקיד או הלוח או מסר משכון לחבירו, והלה החזיר את הפריטים הנ"ל לאשת המפקיד, או המשאיל, או המלוה, האם נפטר מחיובו

תשובה

מקור

הגמ' ב"מ דף מב עמ' ב'

כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד.

המרדכי ב"מ סימן ער"ב

ראובן אמר לשמעון תן לי את אשר יש לי בידך, ושמעון משיב נתתי לאשתך. וראובן משיב מה איכפת לי במה שנתת לאשתי, הדין עם שמעון, דכל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד.

וכן פסק הרמ"א בסימן רצ"א סעיף כ"א

וכן אם הנפקד החזיר הפקדון לאשת המפקיד, פטור (וע"ל סימן ש"מ סעיף ח').

הרמ"א בסימן ש"מ סעיף ח'

וי"א דהוא הדין אם החזירה ליד אשת המשאיל ונאנסה, חייב (ב"י בשם הרשב"א).

הסמ"ע בסימן רצ"א ס"ק ל"ב

פירוש, שם בסימן ש"מ כתב מור"ם דין אם החזיר השואל לאשת המשאיל די"א דחייב, ולכאורה הוא סתירה למה שפסק כאן דפטור. ובדרכי משה כתב שאפשר לחלק בין שואל שכל הנאה שלו לשאר השומרים, כלומר בשואל אם החזיר לאשת המשאיל חייב, אולם בשאר השומרים הדין שונה שאם החזיר לאשת המפקיד, פטור.

סימן רסה

שו"ע סימן שג סעיף ג

ראובן הפקיד אצל שמעון חפץ לשומרו כשומר חנם, לימים נפלה דליקה בביתו של שמעון והלה עסק תחילה בהצלת חפציו הפרטיים, ובינתיים נשרף החפץ של ראובן, האם ניתן לחייב את שמעון, ציין המקור.

תשובה

מקור

המשנה ב"מ דף מג' עמ' א'

המפקיד מעות אצל שולחני אם צוררין לא ישתמש בהן, לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן, מותרין ישתמש בהן, לפיכך אם אבדו חייב באחריותן.

הגמ' ב"מ דף מ"ג עמ' א'

אמר רב הונא ואפילו נאנסו. והא אבדו קתני, כדרבה דאמר רבה נגנבו בליסטים מזוין. אבדו שטבעה ספינתו בים, ורב נחמן אמר נאנסו לא.

הב"י בסימן ש"ג סעיף ג'

ונראה לי שאם נפלה דליקה בעיר ונשרפו חפצים שהוא שומר שכר עליהם, אם יודע בבירור שנשרפו נשבע שנשרפו ופטור, דהוי כטבעה ספינתו בים, והוא שלא היה יכול להציל לא ע"י עצמו, ולא ע"י אחרים, בשכר שהיה נותן להם. ומקורו הוא מתשובת הרמ"א סימן ק"ו.

הדרכי משה ס"ק א'

וכן פסק המרדכי פרק המפקיד סי' רפ"ב אם נשרף הפקדון, והיה יכול להציל על ידי שכירות פועלים חייב לשלם.

הרמ"א בסימן ש"ג סעיף ג'

אם נפלה דליקה בעיר ונשרפו החפצים שהיה שומר שכר עליהם, הוי אונס, אם לא היה יכול להציל בעצמו ולא על ידי אחרים (מרדכי פרק המפקיד ופ' השואל). ודוקא שידע בודאי שנשרפו, אבל אם אינו יודע בבירור, רק שהיו בבית שנשרף, אינו יכול לישבע שנשרפו, דדלמא גויים נכנסו וגנבו אותם, ולכן חייב לשלם, אלא אם כן הגויים הנכנסים הם לסטים מזויינים, דאז ישבע שנשרפו או נגנבו בלסטים מזויינים, ופטור.

הש"ך בס"ק ז' ד"ה אם לא היה יכול להציל בעצמו

כתב שאם השומר התעסק בהצלת חפציו, ונשרף החפץ שהיה שומר עליו, כיון שהיה יכול להציל את החפץ, לא נקרא אונס, מטעם שהיה נשרף החפץ שלו, כ"כ הרמ"א בתשובה. והוסיף הש"ך שיש לדקדק מדבריו שגם אם היה שומר חנם חייב, מפני שנחשב כפשיעה, ומ"מ צ"ע לדינא.

הנתיבות ביאורים סימן ה'

הביא את דברי הש"ך וחלק עליו וסובר, שיש לחלק בין שומר שכר, לשומר חנם, שבשומר חנם אם מציל את שלו, ונשרף של חבירו פטור, שאינו נחשב לפשיעה, אבל שומר שכר כל שלא הגיע אונס לגופו של החפץ, רק לגופו של שומר הוי פשיעה. ולכן כאן כיון שיכול להציל את ממון חבירו והלך להציל את שלו, נחשב לאונס בגופו שאז חייב. אולם כל זה בשומר שכר אבל בשומר חנם, גם אם הגיע אונס לגופו של שומר, פטור.

הפתחי תשובה בס"ק ה'

שהביא הרבה אחרונים החולקין על הש"ך, וסוברים כשיטת הנתיבות. וכן פסק בערוך השולחן בסימן ש"ג אות ט'.

סימן רסו

שו"ע סימן שג סעיף ג

א. שומר שכר שנגנב או נאבד, האם מפסיד שכרו
 ב. שומר שכר שהתנה להיות כדין שומר חנם, ונגנב, האם מגיע לו שכרו
 ג. ראובן קבל משמעון חפץ לשמורו כשומר שכר, לבסוף נאנס החפץ על ידי
 שודדים, שמעון המפקיד שהפסיד את החפץ, מסרב לשלם לראובן את שכרו,
 האם יש הצדקה לסירובו

תשובה

מקור

הגמ' ב"מ דף נ"ז עמ' ב'

שומר חנם אינו נשבע וכו'. ורמינהו בני העיר ששלחו את שקליהן ונגנבו או שאבדו אם
 משנתרמה התרומה נשבעין לגזברין, ואם לאו נשבעין לבני העיר וכו', ומקשה הגמ' נהי
 דשלומי לא משלמי, אגרייהו מיהא לפסיד. אמר רבה נגנבו בליסטים מזויין, אבדו שטבעה
 ספינתם בים.

מבואר מדברי הגמ' ששומר שלא שמר כראוי, אף שלא משלם כגון שהוא הקדש, מ"מ מפסיד
 שכרו. אולם אם שמר כראוי וקרה לו אונס, מקבל שכרו.

המאירי פרק האומנין דף פ"ג עמ' א'

כתב ששומר שכר שנגנב או נאבד, מנכה לו שכרו מן התשלומין, כלומר מקבל שכרו.

וכתב בספר הגהות **חשק שלמה** לב"מ דף נ"ח עמ' א' שהוא הדין לפשיעה, כלומר אף אם
 פשע השומר הוא מקבל שכר.

הקצות בסימן רכ"ז ס"ק י"א

הוכיח מהגמ' ב"מ דף נ"ח עמ' א' הדנה בהקדשות במקרה שהשליחים איבדו את השקלים או שנגנבו מהם, שהשליחים מפסידים את שכרם. א"כ הוא הדין בשומר שכר שנגנב או נאבד ממנו החפץ, שחייב לשלם את החפץ, יפסיד את שכרו, כיון שלא השלים מלאכתו. כלומר אם שמרו כראוי אינו מפסיד שכרו, אבל אם לא שמרו כראוי, משלמין דמי החפץ, ומפסדין שכרן אפילו בעבדים, ושטרות.

החזו"א ב"ק סימן ז' ס"ק י"ח

חלק על דברי הקצות, וכתב שיש לחלק בין הקדשות לשומר רגיל. שהרי בהקדשות השומר לא ירד על דעת להתחייב בתשלום הגניבה, שהרי הם נתמעטו מדיני שמירה, וע"כ ירד על דעת שכר השמירה. ולכן אם לא שמר כראוי ונגנב, הפסיד שכר השמירה. משא"כ בשומר רגיל שקיבל אחריות על תשלום החפץ כשיגנב, מנכה לו הבעלים שכרו מדמי ההיזק.

כלומר לשיטת החזו"א הבעלים משלמים שכר השומר, גם אם נגנב או אבד, ודלא כהקצות.

הפתחי חושן פקדון ושאלה פ"ב ס"ק מ"ב

שומר שכר בדברים שאין בהם חיובי שומרים אם נגנבו או אבדו אע"פ שפטור מתשלומין, מפסיד עכ"פ שכרו, אבל במקום שחייב לשלם ומשלם, אינו מפסיד שכרו, ובאונסין אע"פ שפטור מלשלם אינו מפסיד שכרו, ובהמשך הביא בשם שו"ת 'יהודה יעלה', כדעת הקצות, שהפסיד שכרו.

ב. שומר שכר שהתנה להיות כדין שומר חנם ונגנב האם יש לו שכר**השו"ע בסימן ש"ה סעיף ד'**

קבל עליו שומר שכר להתחייב אף באונסים, או שהתנה ליפטר מגניבה, ואבידה, ומשבועה, הכל לפי תנאו.

רמ"א אמר סתם על מנת שלא אתחייב באחריותו, פטור אפילו מפשיעה.

הש"ך בס"ק ב' ד"ה ומשבועה

כתב בשם מהר"מ ששון שאם שומר שכר התנה ליפטר מגניבה ואבידה, ומשבועה, הדין שהפסיד שכרו המגיע לו בנגנב או נאבד והראיה מסימן ס"ו סעיף מ', ומריש סימן ש"א.

ג. שומר שכר שנאנס, האם מקבל שכרו

השו"ע בסימן ש"ג סעיף ג'

שומר שכר פטור מאונסים. אי זהו אונס, בא עליו לסטים מזויין, אפילו אם גם הרועה מזויין, לפי שהליסטים מוסר נפשו יותר. הגה ואם נפלה דליקה בעיר ונשרפו החפצים שהיה שומר שכר עליהם הוי אונס, אם לא היה יכול להציל בעצמו, ולא ע"י אחרים.

הש"ך בס"ק ה' ד"ה פטור מאונסין

הביא בשם הרב המגיד בפ"ב מה' שכירות מהשמועה האמורה בש"ס ב"מ דף נ"ז עמ' ב' גבי הקדש, יש ללמוד ששומר שאירע לו אונס, הרי זה לא הפסיד שכרו, אלא נשבע שנאנס ונוטל שכרו. וכתב עליו הש"ך שדבריו נכונים, שכן מוכח בש"ס בפרק הזהב.

לכן ראובן שקיבל לשמור חפץ ונאנס ע"י שודדים, צריך לקבל שכר, כיון שלא פשע בשמירה, והיה אנוס, אלא צריך שישבע.

סימן רסז**שו"ע סימן שה סעיף ג**

שומר שכר שפשע בשמירתו ובעליו היו עמו, האם זכאי המפקיד שלא לשלם לו שכרו, ציין המקור

תשובה**א. מקור**

הגמ' בב"מ דף צה עמ' א'

פשיעה בבעלים פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר חייב, וחד אמר פטור.

ונפסק להלכה דפשיעה בבעלים פטור, כמבואר ברמב"ם הלכות שכירות פרק א' הלכה ג', וכן בשו"ע בסימן שמ"ו סעיף א'.

אומנם כל זה ביחס לחיוב השומר מדין מזיק, אולם לגבי השכר המגיע לשומר, מצינו מחלוקת באחרונים.

הפתחי תשובה בסימן ש"ה ס"ק א'

הביא בשם חוט המשולש ח"ד מספר התשב"ץ ששומר שכר שהיו בעליו עמו ופשע, חייבים הבעלים לשלם שכרו, שהרי על השמירה הוא פטור, מדין בעליו עמו, אבל על המלאכה, חייב לשלם לו דמי פעולתו.

הקצות בסימן ש"ה ס"ק ב'

כתב ששומר שכר בבעלים שפשע, אומנם פטור מלשלם על הפשיעה, אבל ודאי שיפסיד שכרו, אבל באומן שמקבל תשלום על האומנות, ודרך אגב יש לו דין של שומר שכר, יש להסתפק בדין זה, כיון שהודיע לבעלים, כאילו גמר והחזיר לבעלים, או כיון ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, וכיון שפשע, לא נחשב כהחזיר לבעלים, ולכן אין לו לקבל שכרו, אע"פ שהיה בבעלים, ונשאר בצ"ע.

הנתיבות בביאורים בס"ק א'

הביא שהקצות הסתפק בדין זה, וכתב הנתיבות, שהאומן יפסיד שכרו, וראיתו מהגמ' ב"מ דף נ"ח עמ' א' שבני העיר ששלחו שקליהן ע"י שלוחין ופשעו השלוחין, אינם מקבלים שכר, לכן גם אומן יפסיד שכרו, אף על פי שהיה בבעלים, שהרי לא גמר מלאכתו מחמת שלא החזירו, מחמת שלא שמר מגניבה.

ובנחלת צבי

דחה את ראיית הנתיבות, מדברי הגמ' מבני העיר ששלחו שקליהן ע"י שלוחין כיון שלא השלימו את השליחות שלהן, והסיק שדין זה הוא ספיקא דדינא, אם מקבל שכרו, לכן אם האומן תפס אין מוצאין מידו.

סימן רסח

שו"ע סימן שה סעיף ו

אם ראובן ושמעון התחלפו ברכבים, ולראובן נשרף המנוע, וטוען שמעון שראובן פשע, כי הוא לא שם לב למנורת החיווי שמראה שהמנוע חם מידי, מה הדין.

תשובה

מקור

משנה ב"מ דף פ' עמ' ב'
שמור לי ואשמור לך, שומר שכר.

ובגמ' ב"מ דף פ"א עמ' א'

ואמאי, שמירה בבעלים היא, א"ר פפא דאמר ליה שמור לי היום, ואשמור לך למחר. תנו רבנן שמור לי ואשמור לך, השאילני ואשאלך, שמור לי ואשאלך, השאילני ואשמור לך, כולן נעשו שומרי שכר זה לזה. ואמאי, שמירה בבעלים היא, א"ר פפא דאמר לי שמור לך היום, ואשמור לך למחר.

רש"י ד"ה שמירה בבעלים

קושית הגמ' היא על הדין של שמור לי, ואשמור לך, ששניהם זה במלאכתו של זה, אבל השאלני כלך, ואני אשאל לך כליי, שמור לי ואשאלך, או השאילני ואשמור לך, אין כאן בעלים של חפץ במלאכתו של שומר.

הב"י בסימן ש"ה ס"ק ז'

כתב שמדברי הרמב"ם נראה שהוא מפרש קושיית הגמ', 'אמאי שמירה בבעלים היא', הולך על כל הברייתא, וגם על הדין של השאלני כלך, ואני אשאל לך כליי, וז"ל **הרמב"ם** מהלכות שכירות פרק י' הלכה ב' 'כל האומר לחבירו שמור לי, ואשמור לך, הרי זו שמירה בבעלים,

אמר ליה שמור לי היום, ואשמור לך למחר, השאילני היום, ואשמור לך למחר, כולם נעשו שומרי שכר זה לזה, והיא כשיטת הרמ"ה בטור.

מבואר מדברי הרמב"ם, שגם באומר לחבירו השאילני היום, ואני אשאילך היום, הוי שמירה בבעלים. אומנם שיטת רש"י שאינו נקרא שמירה בבעלים, בכה"ג.

השו"ע בסימן ש"ה סעיף ו'

האומר לחבירו שמור לי ואשמור לך, יש אומרים דהוא הדין השאילני ואשאילך (טור ס"ז בשם הרמ"ה ומהרי"ק שרש ע"ז), הרי זה שמירה בבעלים. אמר ליה שמור לי היום ואשמור לך למחר, השאילני היום ואני אשאילך למחר, שמור לי היום ואשאילך למחר, השאילני היום ואשמור לך למחר, כולם נעשו שומרי שכר זה לזה.

הגה וי"א דהשאלני ואשאילך ושמור לי ואשאילך או השאלני ואשמור לך אפילו בחד יומא הוי השומר שומר שכר ולא מיקרי שמירה בבעלים (טור ס"ז בשם רש"י ונ"י פרק האומנין ומרדכי פ' המפקיד).

הש"ך בס"ק ו'

פסק שהעיקר כדברי הרמב"ם, והרמ"ה.

הט"ז על סעיף ו'

כתב ונראה דמספיקא אין להוציא ממון באלו נגד הרמב"ם, והרמ"ה, אף שאחרים חולקים עליהם.

השו"ע בסעיף ז'

אמר לו השאילני גלימא שלך שהיא קלה, וטול שלי שהיא כבדה, ובאו לסטים ונטלו האחת, הנשארת היא של בעל הראשון.

הגה דהוי ליה השאלני ואשאילך, דהוי שאלה בבעלים, מיהו אם אין הדברים השאולים ביד השואלים, אלא ביד אחרים, כגון שראובן הניח משכון ביד לוי בעד שמעון, ושמעון השאיל דבר לראובן, לא מקרי שאלה בבעלים, דהא אין שמעון שומר לראובן, והוו שומרי שכר זה לזה. (מהרי"ק שורש קכ"ה)

סיכום

לדעת כל הפוסקים באומר לחבירו שמור לי בתמורה שאשמור לך, הוי שמירה בבעלים, כיון שבעליו של החפץ הנגנב עוסק במלאכת השומר. אבל אם אמר אחד לשני השאל לי חפץ, ובתמורה לזה אשאיל לך חפץ, כיון שהבעלים לא שומרים אחד לשני על החפצים, אלא כל אחד משתמש בחפץ השאול לו לצורך עצמו, יש בזה מחלוקת בין השו"ע, הרמב"ם, מחד גיסא, שהוא שמירה בבעלים, מאידך גיסא דעת רש"י, והרמ"א שסוברים שלא הוי שמירה בבעלים.

סימן רסט

שו"ע סימן שו סעיף ב

- א. האם אומן קונה בשבח כלי
- ב. האם זה קנין גמור, או משכון בעלמא
- ג. לסוברים שקונה, האם גם בהשביח קרקע שייך לומר שאומן קונה בשבח
- ד. האם יש הבדל בין קבלן, לשכיר

תשובה

א. מקור

המשנה בב"ק דף צ"ח עמ' ב'
נתן לאומנין לתקן וקלקלו חייבין לשלם, נתן לחרש שידה, תיבה, ומגדל לתקן, וקלקל, חייב לשלם.

בגמ' אמר רב אסי לא שנו אלא שנתן לחרש, שידה, תיבה, ומגדל לנעוץ בהן מסמר, ונעץ בהן מסמר ושיברן, אבל נתן לחרש עצים לעשות שידה תיבה, ומגדל, ועשה מהן שידה, תיבה ומגדל, ושיברן, פטור, מאי טעמא, אומן קונה בשבח כלי.

הרי"ף בדף ל"ה עמ' ב' פסק שאין אומן קונה בשבח כלי, ולכן האומן צריך לשלם דמי שידה, ולא דמי עצים, מפני שלא קנאו.

וכן פסק הרמב"ם הלכות שכירות פרק י' הלכה ד'. נתן לאומן לתקן וקלקלו, חייבין לשלם. כיצד, נתן לחרש שידה תיבה ומגדל לקבוע בהן מסמר, ושיברן, או שנתן לו עצים לעשות מהן שידה תיבה ועשה מהן שידה תיבה ומגדל ונשברו, אחר שנעשו, משלם לו דמי תיבה שידה ומגדל, שאין אומן קונה בשבח הכלי.

אולם דין זה הוא מחלוקת בראשונים.

הרא"ש בקידושין פרק שני סימן י"א הביא בשם ר"י ור"ת שפסקו כרב אסי, שאומן קונה בשבח כלי, משמע שפסק כמותם.

הקרבן נתנאל בס"ק

הקשה, לכאורה סתירה בדברי הרא"ש, שהרי הרא"ש בב"ק בפרק הגזול הביא דברי הרי"ף. וכן פסק בפרק המקבל בסימן מ"ב כדברי הרי"ף. וכאן משמע שפסק כר"י ור"ת שאומן קונה בשבח כלי. ותירץ שיש לחלק בין קידושין, לשאר קנינים, שבקידושין משום חומרת אשת איש יש להחמיר יותר, לכן הרא"ש הביא את דעת ר"י ור"ת שאומן קונה בשבח כלי, משא"כ בשאר קנינים.

הבה"ג דף צ', וכן **הסמ"ג** עשין פ"ט פסקו כשיטת רב אסי, דאומן קונה בשבח כלי.

השו"ע בסימן ש"ו סעיף ב'

נתן לאומנים לתקן, וקלקלו, חייבים לשלם. כיצד, נתן לחרש שידה, תיבה, ומגדל, לקבוע בהם מסמר, ושיברו, או נתן לו עצים לעשות מהם שידה תיבה ומגדל, ונשברו אחר שנעשו, משלם לו דמי שידה תיבה ומגדל, שאין האומן קונה בשבח כלי.

הש"ך ס"ק ג' ד"ה שאין אומן קונה בשבח כלי

הביא דברי הסמ"ג, ובה"ג, שפסקו דאומן קונה בשבח כלי, וכן דברי הרא"ש בקידושין שנראה שמסתפק בדין זה, ולכן כתב הש"ך דהוי ספיקא דדינא, ולכן אם האומן בנה ארון ונהרס, או

נגנב, אינו משלם אלא עצים, והביא בשם הש"ג שכל המחלוקת הראשונים היא כשלא קיבל האומן עדיין דמי שכירותו, דאילו קיבל דמי שכירותו, יתחייב להחזיר דמי השידה שקלקל.

ב. האם אומן קונה בשבח כלי הוא קנין גמור

מקור

הקצות בס"ק ד'

דן בשאלה זו, האם אומן קונה בשבח כלי הוא קנין גמור, או שאינו קנין גמור, אלא קנין קצת לקדש בו אשה, והביא ראיות לכאן, ולכאן, והכריע שהוא קנין קצת, לקידושי אשה בלבד, כמו שבע"ח קונה משכון לקדש אשה, על אף שאינו קנין גמור.

אולם הנתיבות בסימן ש"ו בס"ק ג' בביאורים

כתב שאומן קונה בשבח כלי הוא כעין שותף, שיש לו חלק בגוף הכלי, לשליש, או לרביע, ולכן יכול לאסור חלקו כמו בשותפין.

ג. האם בהשביח קרקע אומן קונה בשבח כלי

הנתיבות בביאורים ס"ק ד'

אם שכרו לבנות בית וקלקלו לאחר שהשביח, ג"כ אומרים בו אומן קונה בשבח הקרקע, שגם בקרקע יש שבח, והביא ראיה מהסמ"ע בסימן שע"ה ס"ק י"ד.

ד. האם יש הבדל בין קבלן לשכיר

ערוך השולחן בסימן שו' ס"ק ד'

כתב בשם 'המעדני מלך' מיהו יש מי שאומר דאפילו מאן דס"ל אומן קונה בשבח כלי, אינו אלא בקבלן, ולא בשכיר יום, וטעמא דמסתבר הוא, דשכיר יום אין עינו ולבו רק לשכירות יומו, ולא לעשיית הכלי בשלימות.

הפתחי חושן הלכות שכירות פרק י"ג הלכה ח'

שכיר יום או למלאכה, לכו"ע אינו קונה בשבח כלי.

כלומר הדין של אומן קונה בשבח כלי הוא דוקא בקבלן, וכן כתב הכנה"ג שאפילו שכרו בקבלנות על מלאכות כגון אגרא לביטשא, כלומר להכות בבגד כדי לרככו, שמקבל שכר על כל הכאה, בין ישביח, בין לא ישביח, אינו קונה בשבח כלי.

סימן שה**שו"ע סימן שלט סעיף ד, ט**

- א. שכר פועל לעבודה ביום שישי מתי עובר בבל תלין.
 ב. יורד לשדה חבירו שלא ברשות ועבד, האם עובר עליו המעביד בבל תלין.

תשובה**א. שכר פועל ביום שישי**

הזכרנו בסימן הקודם ששכירות פועל ביום שישי היא מחלוקת החינוך, והמאירי, מתי עובר בבל תלין.

אבל אם שכרו לשעות ביום שישי, מבואר בגמ' ב"מ דף קי"א עמ' א' אמר רב שכיר שעות דיום גובה כל היום.

השו"ע בסימן של"ט סעיף ד'

שכיר שעות, אם כלה שכירותו ביום, יש לו תשלום כל אותו יום; אם כלה בלילה, יש לו תשלום כל אותו הלילה.

הסמ"ע ס"ק ט' ד"ה יש לו תשלום כל אותו יום

פירוש, ולא יותר, כיון דכלה מלאכתו קודם שקיעת החמה חל עליו האזהרות 'דביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש', וזהו הטעם של שכיר שבת דבסעיף שאחרי זה.

ב. יורד לשדה חבירו שלא ברשות**הרמ"א בסימן של"ט סעיף ט'**

והוא הדין הני שאין דרכן לשלם עד שיחשבו עם הפועלים, אינם עוברים עד שיחשבו עמהם (נמוקי יוסף פרק המקבל).

א"כ הוא הדין כאן ביורד לשדה חבירו, כיון שצריך לחשב את מה שהוציא ואת השבח, א"כ כל עוד שלא עשו חשבון, אין עובר בבל תלין, וכן כתב בספר באר שלמה.

סימן שו"ע*

שו"ע סימן שמ סעיף א

ראובן שאל משמעון שופר לתקוע בו, האם יש לו דין שואל להתחייב באונסין.
ומה הדין אם שאל ספר ללמוד בו.

תשובה

פתיחה

שואל צריך שתהיה כל הנאה שלו, והנאה זו צריכה להיות הנאה גשמית, וכיון שמצות לאו להינות ניתנו, אין זה נחשב הנאה.

מקור

הרעק"א בסימן ש"מ ס"ק א'

כתב בשם המחנה אפרים הלכות נדרים סימן כ"ד שאם שאל שופר לתקוע בו תקיעת מצווה, אינו חייב באונסין, מפני שהנאת מצווה אינה נקראת הנאה, שמצוות לאו להינות ניתנו, ולכן אינו נקרא שואל להתחייב באונסין.

שאל ספר ללמוד בו

מצינו בזה מחלוקת באחרונים אם נחשב לשואל כדי להתחייב באונסין.

הסמ"ע בסימן ע"ב ס"ק כ"א

הביא דברי הר"ן בתשובה סימן י"ט מעשה בראובן שהשאל לשמעון ספר אחד, ושמעון הניח

בידו ספר אחר למשכון, ובאו שוללים בבית שניהן ושללו מהם אותם ספרים, לימים החזירו לראובן אותו ספר שהיה ממושכן ביד ראובן משמעון. והשיב שחייב להחזיר לשמעון, דאין שמעון חייב באונס ספר של ראובן שהיה בידו.

הש"ך בסימן ע"ב ס"ק כ"ט

הביא דברי הסמ"ע וכתב, שטעם הדברים שהשואל ספר אין השואל חייב באונסין, כיון שהמשאיל עושה מצוה, אם כן אין כל הנאה של השואל. שלמשאיל יש הנאה מצד פרוטה דרב יוסף, וכתב שכל זה לשיטת רב יוסף שהר"ן פסק כרב יוסף, אולם לפוסקים כרבה הוי שואל גמור, וחייב באונסין. א"כ לדידן הוי ספיקא דדינא, והמע"ה עליו הראיה. ואין ראובן חייב להחזיר לשמעון אחרי שהוא מוחזק. ולא היה לסמ"ע לפסוק בפשטות את דברי הר"ן.

הקצות בסימן ע"ב בס"ק ל"ד

כתב לתרץ קושיית הש"ך, שגם רבה מודה שיש למשאיל הנאה, רק שאין הנאה זו שווה פרוטה כדי להיחשב כשומר שכר עליה. אבל הנאה כל דהו יש כאן, ומכח הנאה זו אין השואל נחשב לכל הנאה שלו, א"כ בשואל ספר לכולי עלמא לא הוי שואל, וצדקו דברי הסמ"ע. וכתב שמטעם אחר שואל ספר אינו מתחייב באונסין, והוא, מטעם דמצוות לאו להינות ניתנו, שהרי הוא לומד בזה תורה. והראיה משואל פרה להיראות בה, דהוי תיקו בגמ', ופסקו דאין נחשב כשואל.

הנתיבות בסימן ע"ב בס"ק י"ז

הקשה על דברי הקצות מדברי הט"ז ביורה דעה סימן רכ"א ס"ק מ"ג שכתב דתלמוד תורה להינות ניתנה, א"כ נחשב כל הנאה שלו, ולמה לא יתחייב כשואל, ועוד שיכול ללמד לאחר בשכר בספר זה.

בספר באור פני מלך חיים

נראה לתרץ ששיטת הקצות כשיטת הרעק"א, ששואל ספר נחשב כשואל שופר לתקוע בו, שאינו נחשב לשואל, מפני שמצוות לאו להינות ניתנו, ואע"פ שיש הנאה רוחנית מלימוד תורה, כיון שהנאה רוחנית אינה נחשבת להנאה לגביה שואל, אין זה נחשב כל הנאה שלו. וראיה משואל בהמה להראות בה, דאינו נחשב עליו כשואל, ה"ה השואל ספר אע"פ שיש בו הנאה, מצות לאו להנות ניתנו.

סימן שיב**שו"ע סימן שמו סעיף יב**

- א. נוטע של העיר והשאיל או השכיר, האם נקרא שאלה בבעלים.
 ב. מה הדין האידנא בפועל של העירייה.

תשובה

מקור

הגמ' ב"מ דף צז עמ' א'

אמר רבא מקרי דרדקי, שתלא, טבחא, ואומנא, ספר מתא כולהון בעידן עבדתיהו כשאילה בבעלים דמו.

רש"י ד"ה כשאלה בבעלים דמי

אם משהיה זה במלאכתו שאל הימנה בהמה באותה שעה ומתה, פטור.

משמע מדברי רש"י שאותם ששנו בבריתא כשהם עובדים בפועל לאותו שוכר, אז נחשבים כשואלים לו.

הרמב"ם הלכות שאלה ופקדון פ"ב הלכה ג'

מלמד תינוקות. והנוטע לבני המדינה. והמקיז להם את הדם. והסופר שלהן. כל אחד מאלו וכיוצא בהן ביום שהוא יושב בו לעסק במלאכתו, אם השאיל או השכיר לאחד מאלו שהוא עוסק במלאכתם הרי זו שמירה בבעלים, ואפילו פשע בה השומר פטור. אבל הוא ששאל או ששכר מהן, חייב, שאינן שאולין לו.

מבואר מדברי הרמב"ם שסובר כרש"י, שדוקא שהם עובדים בפועל לאותו איש נקראים שאלה בבעלים.

הנתיבות בביאורים בס"ק ג'

הקשה על שיטת הרמב"ם, מבעל בנכסי אשתו שנחשב עמו במלאכתו, אע"פ שאינה עוסקת כעת במלאכתו. ותירץ, שהאשה מחוייבת רק לו תמיד נחשב עמו במלאכתו, משא"כ כאן, אם אחר יקרא לו, יתברר שהוא שכיר של האחר.

הרא"ש פרק השואל סימן ו', וכן דעת הראב"ד

פירש הגמ' 'בעידן עבדתייהו', כלומר, בזמן הראוי למלאכה, אע"פ שאין עוסק בה כעת, ולכן נחשבים לשאלה בבעלים לכל בני העיר, כיון שאם יצטרך לו, מחויב לעשות מלאכתו.

הב"י בסימן שמ"ו

הביא דברי הרא"ש והוסיף שהנימוקי יוסף כתב שכן הסכימו האחרונים. וכתב שאין נראה כן מדברי הרמב"ם שכתב דוקא כשעוסק במלאכתו נחשב לשאלה בבעלים, אבל לא בזמן שראוי למלאכה.

השו"ע בסימן שמ"ו סעיף י"ב

מלמד תינוקות, והנוטע לבני המדינה, והמקיז להם דם, והסופר שלהם, כל אלו וכיוצא בהם, ביום שהוא יושב בו לעשות במלאכתו, אם השאיל או השכיר לאחד מאלו שהוא עוסק במלאכתם הרי זו שמירה בבעלים, ואפילו פשע בה השומר פטור. אבל הוא ששאל או שכר מהם, חייב, שאינם שאולים לו. ויש אומרים שבזמן הראוי למלאכה, אף על פי שאינם עסוקים בה, לפי שאינו רשאי להשמט מהמלאכה ההיא בכל עת שצריכים לו, הוי לגביהו שאילה בבעלים; אפילו אם צריך לתת לו שכר, מכל מקום מוכרח הוא לעשות לו מלאכתו, מידי דהוה אשותפים ששכרו שכיר חדש או שנה, דבכל שעה הוי שאילה בבעלים לכל אחד מהם.

מבואר שהשו"ע הביא את שיטת הרמב"ם בדעה הראשונה, ובי"א את שיטת הרא"ש.

ב. פועל בעירייה מה דינו**הנתיבות בביאורים ס"ק ג'**

ביאר את מחלוקת בין הרמב"ם, לרא"ש בדין ברירה.

הרמב"ם סובר כשיטת הר"ן בדין ברירה בשותפין שכל זמן שאחד משתמש, מתברר שלזמן זה הוא שאול לו, לכן הנוטע של העיר שנשאל לאדם אחד, הוא אינו שאול לשני, וביחס לשני אין זה שאלה בבעלים.

הראב"ד סובר כשיטה מקובצת בב"מ דף ל"ז שאפילו שעוסק במלאכת האחד, ביחס לשני ג"כ נקרא עמו במלאכתו, משום שבשעה שעוסק במלאכת האחד, יש טובה לכולם.

נראה שבמחלוקת זאת תלוי הדין של עובד ערייה, לשיטת הרמב"ם עובד בערייה הוא שאול לאדם ספציפי, שעובד עבורו, ולא לכל העיר, משא"כ לשיטת הרא"ש, והראב"ד עובד בערייה נחשב שאול לכולם.

אולם לפי כללי פסיקת השו"ע כיון שהביא את שיטת הרמב"ם בסתם, ואת הרא"ש ב"א, משמע שהשו"ע פסק כמותו של הרמב"ם.

סימן שיג

שו"ע סימן שמו סעיף יז

מה הדין באשה ששאלה פרה ואח"כ נישאת, ופשע בה הבעל

תשובה

מקור

הגמ' ב"מ דף צ"ו עמ' ב'

כי קא מבעיא לרמי בר חמא כגון דאגרא איהי פרה מעלמא, והדר נסבה, שאול הוי, או שוכר הוי.

ובמסקנה אמר רבא בעל לא שואל הוי, ולא שוכר הוי, אלא לוקח הוי.

הרמב"ם בהלכות שאלה ופקדון פרק ב' הלכה י"א

אשה ששאלה ואחר כך נשאת הרי הבעל כלוקח ממנה, ואינו לא שומר שכר, ולא שואל, לפיכך אם היתה בהמה ומתה הבעל פטור, אע"פ שהוא משתמש בה כל ימי שאלתה, אפילו

פשע בה מפני שהוא כלוקח, והאישה חייבת לשלם כשיהיה לה לשלם, ואם הודיעה את בעלה שהיא שאולה, הרי זה נכנס תחתיה.

הראב"ד

והוא שקיבל אותה על עצמו בשאלה.

הטור בסימן שמ"ו בשם ר"י

אע"ג דבעל בנכסי אשתו הוי לוקח, יש לו דין שומר חנם, וחייב בפשיעה, כ"כ תוס' בב"מ דף צו ע"ב ד"ה בעל. אולם הרא"ש פרק שמיני סימן ג' כתב גבי בעל בנכסי אשתו לא נפקא מינה מידי, דפשיעה בבעלים פטור, וכ"כ הטור בשמו.

הב"י בסימן שמ"ו

הביא דברי הרב המגיד שכתב שדברי הרמב"ם 'אם הודיעה את בעלה שהיא שאלה הרי זה נכנס תחתיה', לא מבוארים בגמ', אולם נכונים מסברא, כיון שהודיעתו ונשתמש בה חייב, ואינו דומה ליורשים.

השו"ע בסימן שמ"ו סעיף י"ז

אשה ששאלה ואחר כך נשאת, הרי הבעל כלוקח ואין לו דין שומר; לפיכך, אם הדבר השאול בהמה ומתה, הבעל פטור אף על פי שהוא משתמש בה כל ימי שאילתה, אפילו פשע, מפני שהוא כלוקח. הגה אבל לא מפטר מטעם שמירה בבעלים, דהא אין החפץ שלה רק שאול בידה (ד"ע מדיוק הטור). וכן גזלן שהפקיד או השאיל דבר הנגזל, אף על פי שהיה במלאכת השואל, חייב שואל באונסין, דלא מקרי שאילה בבעלים אלא בבעל החפץ עצמו (מרדכי ר"פ הגוזל בתרא). והאשה חייבת לשלם כשיהיה לה ממון (וע"ל סימן תכ"ד ס"י). ואם הודיע[ה] את בעלה שהיא שאולה, הרי זה נכנס תחתיה. הגה ודוקא שנשתמש בה לאחר שהודיעתו (טור בשם הרמב"ם פ"ב דשאלה), או שקבל עליו להיות הוא השואל (שם בשם הראב"ד).

הסמ"ע בס"ק כ"ח

הקשה, הרי השו"ע פסק בסימן שמ"ו סעיף י"ח שלוקח נחשב לשומר חנם, א"כ צריך היה להיות שחייב בפשיעה.

ותירץ, שיש הבדל בין לוקח לזמן מועט שחייב בפשיעה, ללוקח לזמן ארוך, כלומר כל חיותה דפרה, או דאשה שפטור מפשיעה.

ועיין בש"ך ס"ק י"ב

בעל בנכסי אשתו הוי לוקח לכן פטור בפשיעה, אבל הלוקח בהמה לשלושים יום חייב בפשיעה, מפני שהוא שומר חנם, אבל בעל אינו שומר חנם.

הנתיבות בביאורים ס"ק ח'

הקשה, שאם לא הודיעתו לבעל, שהפרה שאולה, לא קיבל שמירה, ואם הודיעתו חייב. ותירץ שדוקא אם בשעת הנישואין הודיעה לו אז חייב, שמקבל עליו אחריות, אבל אם נשא אותה על דעת שהפרה שלה, האחריות עליה, אף על פי שאח"כ אמרה לו שפרה זו שאולה, דינו כלוקח ואין חייב באחריות.

סימן שיד

שו"ע סימן שמח סעיף א

הגוזל או גונב מחבירו רק כדי להרגיז אותו
או אפלו בכוונה לשלם לו יותר, האם מותר.

תשובה

מקור

הגמ' ב"מ דף ס"א עמ' ב'

לא תגנובו דכתב רחמנא למה לי, לכדתניא לא תגנובו על מנת למיקט, לא תגנובו על מנת לשלם תשלומי כפל.

רש"י ד"ה למיקט

לצער.

רש"י ד"ה על מנת לשלם תשלומי כפל

שרוצה לההנותו ויודע בו שלא יקבל.

הרמב"ם הלכות גניבה פ"א הלכה ב'

אסור לגנוב כל שהוא דין תורה, ואסור לגנוב דרך שחוק, או לגנוב על מנת להחזיר, או על מנת לשלם וכו', הכל אסור כדי שלא ירגיל עצמו בכך.

השו"ע בסימן שמ"ח סעיף א'

אסור לגנוב, אפילו כל שהוא, דין תורה. ואסור לגנוב אפילו דרך שחוק, ואפילו על מנת להחזיר או כדי לשלם תשלומי כפל, או כדי לצערו, הכל אסור, כדי שלא ירגיל עצמו בכך.

הקצות בס"ק א'

הביא בשם השיטה מקובצת 'ע"מ למיקט' יש מפרשים שאינו רוצה לעכב הגניבה בידו אלא גונב כדי לצער. ודחה פירוש זה, שהרי בכל יום עושים כך. אלא יש מפרשים שבודאי דעתו לעכב הגניבה בידו, אלא תכלית גניבתו היא רק כדי לצערו. אולם **הקצות** הוכיח מדברי הרמב"ם בספר המצוות מצוה רמ"ד שגם אם רוצה להשיב הגניבה, נקרא ע"מ למיקט. וכתב שמדברי השיטה מקובצת דף מ"א שגוזל על מנת לשלם אינו חייב באונסין, כ"ש בגונב ע"מ למיקט, ורוצה להשיבו שאינו חייב באונסין.

באור פני מלך חיים

דייק מלשון הרמב"ם שכתב שהכל אסור שלא ירגיל עצמו בכך, משמע שגנב על מנת להחזיר ומתכוין לצער, אסור מדרבנן. אולם מתחילת דברי הרמב"ם משמע שגונב על מנת למיקט, אם אין דעתו להחזיר עובר בלאו, שהרי כתב הכל בהלכה אחת, והתחיל בלשון דין תורה, והכל נלמד מהפסוק.

החינוך במצוה רכ"ד

כתב שהגונב על מנת למיקט הוא איסור דאוריתא.

עיין מנחת חינוך מצוה רכ"ד אות א'

שדייק בתחילה מלשון הרמב"ם שגונב ע"מ למיקט עובר על איסור דרבנן, כיון שכתב טעם לדין זה. אבל למסקנא כתב שהוא דאוריתא, שהרי לא תגנובו כולל הכל.

בשו"ע הרב חושן משפט הלכות גניבה ס"ג כתב שהוא איסור דאוריתא, שכן דרכו של הרמב"ם לתת הסבר לאיסור דאוריתא.

לסיכום

הגונב על מנת למיקט, או על מנת לשלם, כיון שנלמד מפסוק הוא איסור דאוריתא.

הש"ך בס"ק ח'

כתב שדין זה מפורש בתוס' ב"ק דף קי"ד עמ' ב' ד"ה המכיר כליו והוסיף שאם היה יכול להוציא מהגנב, אף אם לא היה זה קונה, א"צ להחזיר מעותיו.

הגר"א ס"ק ט'

טעם דין זה הוא משום שדומה לש"ח, או שאר אדם שקידם ברועים ומקלות, והציל, שנוטל שכר, כמבואר בתוס' ב"ק דף נ"ח עמ' א'.

הקצות ס"ק ג'

כתב שה"ה אם אינו מתכוין להציל נוטל לפחות מה שהנהו, כיון שלא היה יכול להציל בענין אחר.

הפתחי תשובה ס"ק ה'

הביא בשם שער המשפט שהלוקח צריך להישבע בנק"ח, שאכן התכוין לטובה כמו בגנב שאינו מפורסם בסעיף ד' שאם אין עדים בכמה קנה צריך להישבע בנק"ח, הוא הדין כאן צריך להישבע שנתכוין לטובה כיון שבא ליטול.

ד. קנה ס"ת שניצל מהשואה באירופה ונמצאו יורשיו

בפסקי הדין הרבני (פד"ר) חלק א' ע"מ 170

כתבו ע"פ דברי הרמ"א בסימן שנ"ו סעיף ז' דהכי נהיגי עכשיו להחזיר כל גניבה, אפילו לאחר יאוש, ושינוי רשות, מכח דינא דמלכותא דינא.

ובש"ך בסימן שנ"ו ס"ק י'

הקשה, אע"ג דלא אמרינן דינא דמלכותא מה שהוא נגד דין תורה, מ"מ דיינינן הכי מכח שהוא מנהג, אע"פ שהוא מנהג גרוע, יש בידי הדור לתקן תקנות. א"כ בנידון דידן אע"פ שנת"אשו הבעלים מהרכוש, כיון שיש תקנה להחזיר לנגנב מכח דינא דמלכותא, מחזירין.

הקצות בסימן רנ"ט ס"ק ג'

כתב שלא כהש"ך, וכתב שאין זה מנהג גרוע, אלא מנהג טוב וישר, כמו באבידה לאחר יאוש שמחזירין לפני משורת הדין, כמבואר בגמ' משום 'ועשית הישר והטוב', וכן ביאוש ושינוי רשות, אמרו בהגוזל בתרא שירא שמים מחזיר לבעלים הראשונים, לכן כשראו חכמי הדור לתקן שיחזיר לאחר יאוש, אין זה מנהג גרוע ח"ו.

אולם בשו"ת קול מבשר לרבי משולם ראטה זצ"ל חלק א' סימן נ"ז.
כתב שדין זה דומה לגמ' ב"מ דף כ"א עמ' א' בזוטו של, אע"ג שיש בו סימן, התורה התירה
אותו, לכן אין להחזיר את הס"ת לתובע.

בשו"ת ישכיל עבדי ח"ו סימן כ'
כתב שהנתבע יחזיר את הכתב לבעליו, וטעמו דהוי 'אוש בטעות, דלא נתייאש אלא מחמת
ספק ולא עלה על דעתו שיבוא לידי הצלח, ולא הוי 'אוש, וברשות דמרא קמא קיימו.

סימן שכד

שו"ע סימן שנח סעיף ד

- א. ראובן ושמעון מתגוררים בבית אחד. האם מותר לראובן לקחת לעצמו
חפץ או דבר מאכל משל שמעון, מבלי ששמעון יודע על כך. אע"פ שראובן
בטוח ששמעון יתרצה לכשידע. ציין את המקורות, והסבר.
ב. האם אדם רשאי לאכול במהלך עריכת קניות בחנות לפני ששילם.

תשובה

מקור

הגמ' ב"מ דף כ"ב עמ' א'

אמימר מר זוטא רב אשי איקלעו לבוסתנא דמרי בר איסר אייתי אריסיה תמרי ורימוני ושדא
קמייהו, אמימר ורב אשי אכלי, מר זוטא לא אכיל. אדהכי אתא מרי בר איסק אשכחינהו
וא"ל לאריסיה אמאי לא אייתית להו לרבנן מהנך שפירתא, אמרו ליה אמימר ורב אשי למר
זוטא השתא אמאי לא אכיל מר, והתניא אם נמצאו יפות מהן תרומתו תרומה אמר להו הכי
אמר רבא לא אמרו כלך אצל יפות אלא לענין תרומה בלבד משום דמצוה הוא וניחא ליה,
אבל הכא משום כיסופתא הוא דאמר הכי.

הגהות אשר"י בב"מ פרק ב' סימן ג'. **מרדכי** סימן תר"ה.
אם אדם נותן לחבירו לאכול מדבר שאינו שלו, אלא של אחר, אף על פי שהוא יודע שחבירו יתרצה לכשיודע לו אסור לאוכלו, משום שהלכה כאב"י שאמר יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש.

הטור בסימן שנ"ח סעיף ג'
מותר לקחת מן האריס לפי שיש לו חלק בפירות במה דברים אמורים בסתם, שתלין לומר שכבר חלקו, ומחלקו מוכר אבל אם ידוע לו שלא חלק אסור ליקח ממנו ואין אנו תולין לומר ודאי שיתן לבע"ה כנגדן.

הב"י בסימן שנ"ח
כתב שמדברי הטור משמע שפסק כמר זוטר אסור לאכול מן האריס, ותמה עליו הרי כיון שאמימר ורב אשי מרי דתלמודא הם נקטינן כמותם, וכתב, שאפילו ידוע שהאריס לא חלק מותר ליקח ממנו, וכן נראה דעת הרמב"ם בפרק ו' מהלכות גניבה הלכה ג'.

השו"ע בסימן שנ"ח סעיף ד'
מותר ליקח מהאריס, שהרי יש לו חלק בפירות ובעצים.
הרמ"א וי"א דוקא לאחר שחלקו, דסתמא שלו הוא מוכר, אבל קודם חלוקה אסור, דחיישינן שלא יתן לב"ה נגד מה שנטל.

הש"ך בס"ק א' ד"ה מותר ליקח מן האריס
הביא דברי התוס', והגהות אושרי, והגהות מרדכי שמבואר מדבריהם שהנותן לחבירו לאכול מדבר שאינו שלו, אע"פ שיודע שחבירו יתרצה, אסור לאוכלו, דהלכה כאב"י דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש, דאע"ג דהשתא ניחא ליה, מעיקרא לא ניחא ליה, וכתב דאילולי דמסתפינא היה מותר, שהרי יאוש שלא מדעת הוא דוקא דאתי לידי באיסורא, ובע"כ הוא מתייאש, שאינו יודע היכן הדבר, משא"כ כאן שיודע שיתרצה, א"כ השתא נמי בהיתרא אתי לידיה.

הקצות בסימן שנ"ח בס"ק א'
חולק על דברי הש"ך, שהרי מדברי הראשונים לא משמע כמותו, אולם הקשה מהגמ' בכתובות דף מ"ח עמ' א' מי שנשטתה ב"ד יורדים לנכסיו, וזנין ומפרנסין אשתו ובניו ובנותיו וכו', רש"י ד"ה נשטתה כתב, דשלא לדעת יצא מן העולם מסתמא ניחא ליה שזיונו בניו ובנותיו משלו, ולכאורה אע"פ שידוע לנו בודאי שיתרצה, הו"ל יאוש שלא מדעת, וא"כ היכי זנין בניו ובנותיו. ותירץ שלזון בניו ובנותיו הוי מצוה, ובניחותא של מצוה שאני, דאע"ג דהשתא לא ידע מהני.

ערוך השולחן בסימן שנ"ח סעיף ה'
אם ראובן בא לבית שמעון, ולקח לוי איזה מאכל של שמעון, וכיבד את ראובן, אין לו לראובן לאכול אע"פ שיודע שיתרצה שמעון כשידע מ"מ לעת עתה אינו יודע והוא ליה יאוש שלא מדעת, וכל זה כשלו אינו מקורב לבית שמעון אבל כשהוא בביתו או בא לפרקים לביתו ויש לו רשות משמעון לדברים כאלה מותר להינות דא"כ כשאין בהע"ב בביתו לא יהיה ביכולת אשתו ובניו להכניס אורחים או לתת להם, אלא ודאי שהם שלוחים של בעה"ב.

סיכום

לשיטת הש"ך מותר לאכול במהלך קניות אם ישלם בסוף, אולם לשיטת הקצות אין היתר רק בדבר מצווה, אבל שלא בדבר מצווה אסור.

סימן שכה

שו"ע סימן שס סעיף א

ראובן בנה בניין רובו על מגרש השייך לו ומיעוטו על מגרש השייך לשמעון כשתבע שמעון את ראובן לדין, הסכים ראובן לפצותו בערך המלא של הקרקע ואף למעלה מזה, שמעון התנגד ודרש שראובן יחתוך את חלק הבנין במגרש השייך לשמעון, כיצד נפסוק.

תשובה

מקור

הב"י בסימן שע"א

רבנו ירוחם במישרים נתיב ל"א חלק ו'

אדם המשיג גבול חבירו ובונה הכותל בשל חבירו, חייב לסתור הכל, שלא עשו תקנת השבים בקרקע, וכן כתבו הגאונים בתשובה.

וכן פסק הרמ"א בסימן ש"ס סעיף א גזל קרקע ובנה עליה בניינים גדולים, צריך לסתור הכל ולהשיב קרקע לבעלים, דלא עשו תקנת השבים בקרקע (ר' ירוחם נל"א ח"ו).

בשו"ת הרשב"א חלק ג' סימן קפ"ח כתב שאין תקנת השבים בקרקע, משום שלא אמרו שאדם ימכור את שלו וישחית את נחלתו.

הסמ"ע בס"ק ו' ד"ה דלא עשו תקנת השבים בקרקע הסיבה שאין תקנת השבים בקרקע היא, משום שקרקע הוא דבר קבוע ועומד, והו"ל למידע דשל הנגזל הוא, ולא היה לו לבנותו.

ועיין בט"ז בס"ק א' מה שכתב על דברי הסמ"ע.

פתחי תשובה ס"ק א'

הביא בשם ה**לבוש** דטעמא מאי עשו תקנת השבים, כדי שלא יעלים הגזלן את החפץ שגזל, ולא יעשה תשובה, ובקרקע לא שייך טעם זה, שהרי אי אפשר להעלימה. ובשם המב"ט כתב שאם השגת הגבול לא נעשה מדעתו אלא בשוגג, אפשר שגם הגאונים יודו שעשו בו תקנת השבים ויפרע לבעל הקרקע מה שפלש לתחומו, שהרי לא החמירו חכמים אלא מפני שעבר על לאו 'דלא תשיג גבול רעך', וכאן הרי עשו הבנאים שלא מדעתו, ובכה"ג תיקנו תקנת השבים.

ובמשנה למלך פרק ו' מהלכות גניבה הלכה י"א כתב שאין לחלק בין שוגג למזיד, שגם בשוגג צריך להחזיר הגזילה, ולא תיקנו תקנת השבים בקרקע כלל כשיטת הרשב"א, שלא אמרו שאדם ימכור את שלו וישחית נחלתו.

ערוך השולחן בסימן ש"ס סעיף ד'.

לשיטת המב"ט שבשוגג לא אמרו שיש תקנת השבים, ה"ה אם הגזלן מכר את הקרקע, והלוקח לא ידע שהיא גזולה, ובנה עליה בנין, מחזיר את הדמים, כיון שלא ידע שהיא גזולה.

סיכום

המשיג גבול חבירו ובנה שם בניין במזיד, צריך להורסו, שלא עשו תקנת השבים בקרקע, אבל בשוגג, דין זה תלוי במחלוקת המב"ט, והמשנה למלך, לשיטת המב"ט בשוגג עשו תקנת השבים, ולמשנה למלך לא עשו תקנת השבים בקרקע כלל.

סימן שלו**שו"ע סימן שפב סעיף א**

א. אילן שהוא מזיק לרבים שדינו לקוץ, ובא אדם זר וקצצו, האם חייב לשלם לבעלים

ב. ראובן קנה עליה לתורה, וקדמו אחר ועלה במקומו לתורה, האם חייב ליתן לו י' זהובים.

תשובה

מקור

המשנה ב"ק דף צ' עמ' ב'

והקוצץ נטיעותיו אע"פ שאינו רשאי פטור, אחרים חייבין.

הגמ' בדף צא עמ' ב'

תתרגם מתניתך בשור העומד להריגה, ובאילן העומד לקציצה. אי הכי מאי קא טעין ליה. דא"ל אנא בעינא למיעבד הא מצוה, דתניא 'ושפך וכסה מי ששפך יכסה', ומעשה באחד ששחט וקדם חבירו וכסה, וחייבו ר"ג ליתן לו עשרה זהובים.

ישנה מחלוקת ראשונים האם דין זה הוא מדינא או מקנס.

הרמב"ם הלכות חובל ומזיק פ"ז הלכה י"ג

שור העומד להריגה או אילן העומד לקציצה, ובא אחר ושחט את השור, או קצץ את האילן, חייב לשלם לבעלים כמו שיראו הדיונים.

משמע שהרמב"ם לומד שהוא מדין קנס, שהרי כתב שחייב לשלם לפי ראות הדיונים.

הרי"ף בב"ק דף לב עמ' ב'

הביא בשם יש אומרים, שמה שחייבו ר"ג לאותו אדם י' זהובים קנסא הוא, ולא גמרינן לדינא

אחרינא, והקשה עליו, הרי הגמ' למדה מכיסוי הדם לשור הנסקל, והרי לא ילפינן מקנסא. בהכרח שהוא מדינא.

וכן פסק השו"ע בסימן שפ"ב סעיף א'

שור שהיה עומד להריגה, מפני שהוא מזיק את הבריות, ואילן העומד לקציצה, מפני שהוא מזיק את הרבים, וקדם אחד ושחט שור זה, וקצץ אילן זה, שלא מדעת הבעלים, חייב לשלם לבעלים כמו שיראו הדיינים, שהרי הפקיעם מלעשות מצוה. ואם טען ואמר אתה אמרת לי להרגו ולקצצו, הואיל והוא עומד לכך, הרי זה פטור. אבל שאר מזיק אינו נאמן לומר שהוא נתן לו רשות (טור ס"ג), אפילו יש לו מגו לומר לא הזקתי, כגון דליכא עדים שהזיקו, דהוי כמיגו במקום חזקה דלא הוי מיגו (מרדכי ונ"י פרק החובל). אבל נאמן לומר לא הזקתי (נ"א אתה אמרת לי וכו') במיגו דלא היה שלך מה שהזקתי אלא שלי היה (מרדכי שם). וכן מי ששחט חיה ועוף, ובא אחר וכסה הדם שלא מדעת השוחט, חייב ליתן כמו שיראו הדינים. ויש מי שהורה, שהוא נותן קנס קצוב, והוא י' זהובים. וכן הורו, שכל המונע הבעלים מלעשות מצות עשה שהם ראויים לעשותה, וקדם אחר ועשה, משלם לבעלים י' זהובים. היה לו בן למול, ובא אחר ומלו, חייב ליתן לו י' זהובים. אבל נתנו לאחר למול, ובא אחר ומלו פטור (רבינו ירוחם נל"א ח"ד). ובזמן הזה אין מגבין אותו, אבל אם תפס לא מפקינן מיניה.

הסמ"ע ס"ק א' ד"ה כמו שיראו הדיינים

כתב שישערו הדיינים כל אחד לפי דרגתו, אם אדם זה מדקדק בקיום מצוות, אז יקנסו למבטל ממנו הרבה, ואם אינו מדקדק בשאר מצוות, יגבו מעט.

בש"ך בס"ק א' ד"ה חייב לשלם לדיינים

הביא את דברי הש"ג בב"מ דף לד עמ' א' שדייק מלשון הרמב"ם שהחוב כאן הוא מדינא, ולא מקנס, מאחר שכתב שהורו כן בכל המצוות.

והש"ך כתב שלא משמע כן, ושדין זה הוא מטעם קנס, ולא מדינא. ותירץ בשם חתנו את קושית הר"ף כנגד הרמב"ם שהרי לא ילפינן מקנס, ואיך למדה הגמ' שור הנסקל, מכסוי הדם, דשאני התם שרב לטעמיה דיליף מקנס. וברמב"ם כתב שהוא מדינא, כמו כל הקנסות הכתובים בתורה שקצובים הם.

השו"ע בסוף דבריו בסעיף א'

'ובזמן הזה אין מגבין אותו, אבל אם תפס לא מפקינן מיניה'.

ומקור דברי השו"ע, הוא בתוס' בב"מ דף צא' עמ' ב' ד"ה וחייבו ר"ג ליתן י' זהובים ועוד אומר ר"ת שבבב"ל אין דנין מילתא דלית בה חסרון כיס.

הט"ז בסימן שפ"ב סעיף א'
כתב אע"פ שאין גובין, צריך לפייס למי שלקח לו המצוה.

ערוך השולחן בסימן שפ"ב
מכח הלכה זאת כתב שאין לעשות מזוזה, או ציצית, לחבירו בלי רשותו, כיון שלוקח לו את המצוה.

ב. ראובן קנה עליה לתורה וקידמו אחר ועלה במקומו לתורה, האם חייב ליתן לו י' זהובים.

מקור
הגמ' בחולין דף פז ע"א
מעשה באחד ששחט וקדם חבירו וכסה, וחייבו רבן גמליאל ליתן לו י' זהובים.

התוס' ד"ה וחייבו
כתבו שאם אחד עמד במקום חבירו לקרוא בתורה, פטור מלשלם לו עשרה זהובים, משום שכולם חייבים בקריאת התורה, וכן פירש ריב"א ואפילו עמד במקום כהן, דהא דרשינן וקדשתו, לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון, ולברך ראשון אסמכתא היא.

הש"ך בסימן שפ"ב ס"ק א'
הביא את דברי המהרש"ל פ' החובל סימן ס' שכתב שהאידינא שקונים המצות בדמים, אם קנה אחד שלישי, או שביעי, וקדמו אחר, חייב ליתן לו י' זהובים אי תפס, וכתב עליו הש"ך 'ואין דבריו מוכרחים'.

בספר זכור לאברהם חלק ח' סימן שפ"ב
כתב שטעמו של המהרש"ל מבואר שם שהוא משום סיטומתא, 'דאזלינן בתר המנהג אפילו במידי דלית ביה זכייה וקניין ממש'. מבואר מדברי המהרש"ל שסיטומתא מועיל גם בדבר שלא מועיל בו קניין, שהרי עליה הוא דבר שאין בו ממש, והש"ך שכתב שאין דבריו מוכרחים, נראה דס"ל שלא מהני סיטומתא לזכות בדבר שאין בו ממש.

וכדברי המהרש"ל, כתב המרדכי בשבת סימן תע"ב בשם מהרש"ם שהנודר לחבירו שימול את בנו, או נתן לו סנדקאות, זוכה מדין סיטומתא, משמע שסיטומתא מועיל על דבר שאין בו ממש.

בספר רץ כצבי עניני כהונה חלק א' סימן ג'

השו"ע או"ח סימן קלה סעיף ו'

אם נכנס הכהן לבית הכנסת אחר שהתחיל הישראל לברך ברכת התורה אינו פוסק, אבל 'ברכו' לא הוי התחלה, ועומד הישראל בתיבה עד שישלימו כהן, ולוי, ואז יקרא. ע"פ דברי השו"ע פסק בשו"ת **שבט הלוי** חלק ח' סימן כ"ה אשר שאלת בענין אם מכרו את העליות לתורה כשלא היה כהן, וקנה אחד ישראל על דעת שלא יהיה כהן, ונכנס בינתיים כהן, והכהן לא רצה לוותר, הנה פשוט דאין לישראל שום זכות, והוא מפורש בשו"ע סי' קל"ה ס"ו דאם נכנס כהן לבית הכנסת אחר שהתחיל הישראל לברך ברכת התורה אינו פוסק, אבל 'ברכו' לא הוי התחלה. אבל כהאי גוונא פשיטא מאוד דאין לישראל הקונה זכות, ויתנו לישראל זה עליה אחרת אם אפשר, ואם כבר קנה גם עליה אחרת אדם אחר, בפרט בימות החול, הקונה הראשון הפסיד עלייתו, וכן הכריע בספר ילקוט יוסף.

הרב רייזמן שליט"א בספרו 'רץ כצבי' כתב על דברי השבט הלוי אולם דבריהם צ"ע, הרי נדונים אלו אינם דומים זה לזה, שהרי בשו"ע לא מדובר שמכרו את העליה הראשונה, אלא כיבדו את הישראל לעלות לתורה, בגלל שלא היה כהן בבית הכנסת, ובזה מובן שכל עוד לא בירך הישראל, הוא נדחה מפני החיוב להעלות את הכהן ראשון לתורה מדין 'וקדשתו', אולם כאשר הישראל קנה את העליה לתורה במיטב כספו, יתכן שזכותו מחמת הקנין דוחה את החיוב להעלות את הכהן שנכנס עתה לבית הכנסת לתורה לעליית ראשון. וכתב עוד בעמוד ס"ז שמכירת העליות חלה מדין סיטומתא.

ומורנו ראש הכולל הרב אפרים הכהן עמאש שליט"א חידש, שאם מכרו את העליה שלא היה כהן, ולאחר מכן הגיע הכהן, המכירה נקראת מכירה בטעות ובטלה, שהרי הכהן היה בדרך בשעת המכירה, ואילו ידע הגבאי דבר זה, שהכהן בדרך, הוא לא היה מוכר את העלייה הזאת לישראל, לכן הוי כמכירה בטעות ובטלה. ודומה למה שאמרו בשו"ע חושן משפט בסימן ר"ז סעיף ג' "שמי שמכר שדהו, ופירש בשעת המכירה שמוכר כדי לילך למקום פלוני, או מפני המטר שנמנע כדי לקנות חטים, הרי זה כמוכר על תנאי, לפיכך אם באו חטים והוזלו, או שנולדה סיבה שמחמתה לא יוכל לילך למקום שחשב, המקח בטל", והוא הדין כאן. וחברי הרב מנשה שליט"א אמר לי, ואולי אפשר לדחות, שבנידון דידן הגבאי כן רוצה למכור את העליה, ולא ליתנה בחינם לכהן, משא"כ בעובדא דחטים שהמוכר לא היה חפץ למכור ביתו בשביל החטים.

ומקורו של השו"ע דהוי מכירה בטעות, הוא בגמ' כתובות דף צ"ז ע"א ת"ש דההוא בצורתא דההוה בנהרדעא זבנינהו כולי עלמא לאפנייהו לסוף אתו חטי, אמר להו רב נחמן דינא הוא דהדרי אפנדא למרייהו, התם נמי **זבני בטעות** הוו דאגלי מילתא דארבא בעיקולי הוה קיימא.

רש"י ד"ה 'דארבי בעקולי' כתב שעל ידי שגדל הנהר הוצרכו הספינות ללכת עקלקלות ואילו ידעו המוכרים כן לא היו מוכרים בתיהם ומשעת מכירה הוה ליה טעות.

ובעיקר הדין שקונים עליה מדין סיטומתא, מצינו מחלוקת באחרונים, בספר הישר והטוב חי"ד עמ' ע"ח כתב הגאון רבי נפתלי נוסבוי שליט"א שלא מועיל סיטומתא כדי לקנות העליה, מפני שהוא דבר שאין בו ממש, שלא נחלקו הראשונים המרדכי, הרא"ש, ומהר"ם אלא בקנין על דבר שלא בא לעולם, ומשום שחסרון הקנין בזה הוא שאין גמירות דעת, ולכן ע"י סיטומתא כשנהגו בכך שוב אין חסרון בגמירות דעת, משא"כ קנין על דבר שאין בו ממש, שאין לו על מה להיתפס, ואין לו על מה לחול, גם סיטומתא לא יועיל, ולכן חקר באיזה קנין זוכה הקונה עליה לתורה ומצא שלש אפשרויות.

א. בשו"ת **ארץ צבי** סימן טל, ובשו"ת **דברי חיים** חו"מ סימן כ"ו כתבו שאדם הקונה עליה קונה את ה**ס"ת** עצמו שיהיה לו בו זכות של עליה אחת, וכדאיתא בגמ' שיכול אדם לקנות דקל לפירותיו, דאע"פ שלא קונה את הדקל עצמו לעשות בו כרצונו, זוכה בו בשביל הפירות שבו, וכן הדבר בס"ת, לפ"ז הקונה עליה יש לו זכייה גמורה ויכול להעבירה לאחרים.

ב. דעת ה**מהרש"ל** שהובא במ"א שאף שלא מועיל קנין, מ"מ מתחייב לשלם כפי המחיר שקנה מדין נדר, וכאילו נודר סכום מסוים לביהכנ"ס, רק שתולה הנדר בתנאי שיכבדהו בעליה פלונית. לפ"ז אין הזוכה בעליה יכול להעביר זכות זו לאחר, שהרי לא זכה עדיין בכלום.

ג. הגר"נ **נוסבויים** שליט"א חידש שזוכה מדין שכירות פועלים, דהיינו שיש לראות את הציבור, והלקוח שרכש את הכיבוד, נידון כבעה"ב ששכר פועלים לעשות עבורו מלאכה, **שהקונה** שרכש את הכיבוד נידון **כבעה"ב** ששכר את הציבור לשרתו בכיבוד מסוים, והציבור נידונים **כפועלים** העושים עבורו מלאכה ע"י שלוחם, הגבאי, ובעל הקורא.

בספר **זכור לאברהם** סימן שפ"ב כתב על דברי הגר"נ נוסבויים 'אולם באמת אין זו דעת המ"א', וגם מה שכתב שלכו"ע לא מהני סיטומתא לדבר שאין בו ממש אין הדבר כן, שהרי במהרש"ל בב"ק פרק החובל סימן ס' כתב להדיא שחלות הקנין בעליה לתורה היא מדין סיטומתא, וכ"כ המרדכי שבת סימן תע"ב בשם המהרש"ם שהנודר לחבירו שימול בנו או נותן לו סנדקאות זוכה מדין סיטומתא, הרי שסברי שמהני קנין סיטומתא על דבר שאין בו ממש.

סימן שלז

שו"ע סימן שפו סעיף א

- מצאנו שלושה מושגים קרובים גרמא, גרמי, וגורם לממון.
 א. מהו גרמא, ומהו גרמי, ומה דינם.
 ב. מהו גורם לממון והאם מי שסובר שגרמי חייב סובר
 שדבר הגורם לממון כממון דמי.
 ג. בהמה שהזיקה רק בדינא דגרמי האם חייב בעל הבהמה.
 ד. האם גרמי חייב מהתורה או מדרבנן, והאם צריך כוונה כדי לחייב.

תשובה

א. מקור א'

הגמ' בב"ק דף צח עמ' א'
 אמר רבה הזורק מטבע של חבריו לים הגדול פטור. מאי טעמא, אמר הא מנך קמך, אי בעית שקליה. והני מילי בצלולין, דקא חזי ליה, אבל עכורין, דלא קחזי ליה, לא.
 ואמר רבה השף מטבע של חבריו פטור, מאי טעמא, דהא לא עבד ולא מידי, וה"מ דמחייא בקורנסא וטרשיה, אבל שייפא בשופינא, חסורי חסריה.
 אמר רבה השורף שטרו של חבריו פטור, דאמר נ"ירא קלאי מינך.

בגמ' בב"ק דף צח עמ' ב'

אמר אמימר מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעליא, ומאן דלא דאין דינא דגרמי, מגבי ביה דמי נ"ירא בעלמא, הוה עובדא וכפ"יה רפרם לרב אשי, ואגבי ביה כי כשורא לצלמא.

הרי"ף בב"ק דף יא עמ' ב', והרמב"ם הלכות חובל פ"ז הלכה יא

סוברים שכל דינו של רבה הוא שלא כהלכה, שהרי הגמ' הסיקה שלמי שדן דינא דגרמי כל המקרים של רבה דינם שחייב, לכן זורק מטבע, והשורף שטרו של חבריו, וכדומה, נחשב לגרמי וחייב.

מקור ב'

הגמ' ב"ב דף כב עמ' ב' והא גרמא הוא, א"ר רב טובי בר מתנה זאת אומרת גרמא בנזיקין אסור.

התוס' ב"ב דף כב עמ' ב' ד"ה זאת אומרת גרמא בנזיקין אסור. כתב שגרמא בנזיקין פטור, גרמי חייב בג' תנאים: א. עושה בעצמו נזק לממון חברו. ב. ברי היזיקא. ג. נזק מידי.

וכן כתב **הרא"ש** בב"ק פרק תשיעי סימן יג ולכן דוקא בשורף שטרו שיש בו ג' תנאים חייב, אבל בזורק מטבע, ושף מטבע פטור, שלא עשה נזק למטבע, וכן במסלק כרים וכסתות, פטור.

שיטת **ריצב"א** בתוס' ב"ב דף כב עמ' ב' גרמי הוא קנס חכמים, והיכא דשכיח קנסו, היכא דלא שכיח לא קנסו, וטעם הקנס הוא, כדי שלא יהיה כל אחד מזיק את חברו בגרמא.

מקור ג'

הגמ' ב"ק דף צ"ט עמ' א' המראה דינר לשולחני ונמצא רע וכו', ובגמ' דף ק' עמ' א' א"ל רבי אליעזר לריש לקיש והא את הוא דאמרת ר"מ הוא דדאין דינא דגרמי.

מקור ד'

הגמ' בב"ק דף נה עמ' ב' אמר ר' יהושע ארבעה דברים העושה אותן פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים, ואלו הן הפורץ גדר בפני בהמת חברו, והכופף קמתו של חברו בפני הדליקה, והשוכר עדי שקר להעיד, והיודע עדות לחברו, ואינו מעיד לו.

מבואר שגרמא פטור, וכן פסק הרמב"ם דינים אלו.

השו"ע בסימן שפ"ו סעיף א' קיימא לן כרבי מאיר דדאין דינא דגרמי. ודוקא באדם חייב דינא דגרמי, אבל בבהמה, לכולי עלמא פטור (נמוקי יוסף פרק הפרה) לפיכך, הדוחף מטבע של חברו עד שירד לים, חייב, אף

על פי שלא הגביהו. וכן הפוחת מטבע של חבריו והעביר צורתו, חייב, אף על פי שלא חסרו. והמוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו, דקיימא לן שהוא מחול, צריך לשלם ללוקח, כמו שנתבאר בסימן ס"ו.

השו"ע בסעיף ב'

השורף שטר חוב של חבריו חייב לשלם כל החוב שהיה בשטר, שאע"פ שאין גוף השטר ממון הרי גרם לאבד ממון, ובלבד שיודה לו המזיק ששטר מקויים היה, וכך וכך היה כתוב בו, ומחמת ששרפו הוא אינו יכול לגבות החוב, אבל אם לא האמינו אינו משלם לו אלא דמי הנייר בלבד.

השו"ע בסעיף ג'

וכן הזורק כלי שלו מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות, שאם יפול עליהם לא ישבר, וקדם אחר וסלקם, ונחבט הכלי בארץ ונשבר, חייב המסלק, וכן כל כיוצא בזה. הגה וי"א דזה מקרי גרמא בנזיקין ופטור, וכן בדוחף מטבע של חבריו, או פחת צורתה פטור, דהוי גרמא בנזיקין.

הסמ"ע בס"ק א'

חילק בין גרמא שפטור, כגון דוחף מטבע חבריו, זורק כלי מראש הגג, לבין גרמי, כגון שורף שטרות חבריו דחייב. וכל זה לשיטת הרא"ש, והרמ"א, שפסק כמותו. אבל לשיטת הרמב"ם והשו"ע, שמחייב בזורק מטבע לים, משמע שאין חילוק בין גרמי, לגרמא, ובשניהם חייב.

הש"ך בס"ק ד'

חלק על הסמ"ע וכתב, שלדעת הרמב"ם, והשו"ע, יש חילוק בין גרמא שפטור, לבין גרמי שחייב.

הקצות ס"ק ב'

הסכים עם הש"ך, שלשיטת הרמב"ם יש חילוק בין גרמי, לגרמא. והראיה שהרמב"ם פסק את דברי הגמ' בב"ק בנותן סם המוות לפני בהמת חבריו דפטור, משמע שגרמא פטור, ודלא כהסמ"ע, אלא דסבירא ליה לרמב"ם דדוחף, ופוחת, וזורק, בכלל גרמי הוא, וחייב.

הרמ"א בסעיף ג'

בכל גרמא בנזיקין, אם הוא דבר שכיח ורגיל, חייב לשלם משום קנס.

הש"ך בס"ק כד'

כתב לחלוק על הרמ"א וכתב, שדוקא דבר שמצינו בש"ס שקנסו הוא גרמי שהוא אסור.

ב. מהו גורם לממון, והאם מי שסובר שגרמי חייב, סובר שדבר הגורם לממון כממון דמי.

מקור

הגמ' בב"ק דף צ"ח עמ' א'

אמר רבה השורף שטרו של חברו פטור, דאמר ליה ניירא קלאי מינך.

ובגמ' בעמ' ב'

אמר רב דימי בר חנינא הא דרבה, מחלוקת ר"ש, ורבנן היא. לר"ש דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי, מחייב. לרבנן דאמר דבר הגורם לממון לאו כממון דמי, לא מחייב.

הרמב"ן

גזל חמץ ועבר עליו הפסח, ובא אחר ושרפו, חייב מדינא דגרמי.

המהרש"ל

בכה"ג סובר שפטור, שהרי הגמ' כתבה באנו למחלוקת ר"ש ורבנן, וקיימא לן כרבנן דדבר הגורם לממון פטור.

הש"ך בסימן שפו ס"ק יא'

כתב לפי מה שהעלתי שדינא דגרמי אינו אלא קנס דרבנן, הכא פטור.

הש"ך בסימן שפו ס"ק ט'

הביא דברי הבעה"ת בשער כ"ט בשורף שטר חברו ובעל השטר טוען מנה היה בו, והשורף אומר לא כי אם נ', ישבע כדין מודה במקצת, ואם הודה במקצת, ועל השאר טען איני יודע מתוך שאינו יכול להישבע משלם.

והקשה הש"ך הרי קיימא לן בסימן ס"ו סעיף ל"ט דאין נשבעין על השטרות, לא שבועת השומרין, ולא שבועת מודה במקצת.

ותירץ שבעה"ת סובר שנשבעין על שטר, משום שס"ל דדינא דגרמי, ודבר הגורם לממון כממון דמי, הכל אחד, וס"ל הלכה כר"ש, ור"ש סבירא ליה שנשבעין על השטר, טעמו משום דבר הגורם לממון, א"כ כששרף השטר כאילו גרם לאבד ממון, שהרי מחשבין השטר לממון, אבל לדידן שפוסקין כרבנן, כדברי הרמב"ם, כיון שאין גופן של שטרות ממון, אין נשבעין עליהם, מכ"ש למה שהעלינו שדינא דגרמי הוא קנסא דרבנן, אין לחייבו שבועה בכך.

ג. בהמה שהזיקה בדינא דגרמי, האם חייב בעל הבהמה

מקור

הנימוקי יוסף בב"ק דף כא עמ' א'
ואנן קיימא לן כמאן דדאין דינא דגרמי, וכתב הרא"ה בשם רבו, שזה דוקא על האדם, ולא
בבהמה, שדברי הכל פטור, שלא חייבה תורה על הכשר נזקי בהמה דכתיב, 'איש בור ולא שור
בור', וה"ה לשאר נזיקין.

וכן פסק הרמ"א בסימן שפו סעיף א'
דדוקא אדם חייב בדינא דגרמי, אבל בבהמה לכולי עלמא פטור.

הש"ך ס"ק ה'

כ"כ הנ"י בשם הרא"ה, וצ"ע הרי רבו של הרא"ה הוא הרמב"ן, והוא פסק שחייב. מ"מ לפי מה
שהעליתי דדינא דגרמי הוא קנסא, בדבר שלא שכיח לא קנסו, א"כ בבהמה פטור.

ועיין בקצות בס"ק ח' מה שכתב בזה, האם גרמי חייב מהתורה או מדרבנן, והאם צריך כוונה
כדי לחייב.

דעת הרמב"ן בקונטרס דינא דגרמי, שחייב גרמי הוא מדינא דאוריתא.

הש"ך בסימן שפ"ו ס"ק א'

הוכיח מדברי הטור והמחבר כהרמב"ן, שהרי כתב השו"ע בסימן ס"ו סעיף ל"ב כשמוחל
שטרות ישלמו יורשיו, והיינו משום דדינא דגרמי חייב מדינא ולא משום קנסא, שהרי כתב
שישלמו יורשיו, אלא שתוס' ב"ב דף כ"א עמ' ב' בשם ריצב"א כתב שדינא דגרמי חייב משום
קנסא, כדמוכח מהירושלמי.

הש"ך מביא ממספר ראיות שגרמי הוא מטעם קנס, ולא מדינא דאוריתא.

א. ממה שפטרין למוסר שהוא אנוס, ואי דינא דגרמי דאוריתא, הרי בכל מילי דאוריתא
מחייבים אונס כרצון. אף שהרמב"ן דחה ראיה זאת, וכתב כיון שמוסר הוא בדיבור לא עשו בו
אונס כרצון.
אולם אם עשה מעשה, גם באונס מוסר חייב.

ב. הגמ' בב"ק בסוף הכונס בדף סב עמ' א' אמרה שעשו תקנת נגזל באשון, ואח"כ הסתפקה
אם עשו תקנת נגזל במסור, ואם איתא שגרמי הוי דאוריתא מאי מבעיא טפי מאשון, אלא

בהכרח שגרמי הוא מדרבנן, ולכן זה שונה מאשו שהוא מדאורייתא, והשאלה אם עשו תקנת נגזל בתקנת חכמים.

האם צריך כוונה כדי לחייב

הש"ך בס"ק ו'

המהרש"ל כתב שכל גרמי פטרינן באונס, וה"ה שורף שטרות באונס פטור, אבל הרמב"ן לא כתב כן, ומחייב בשורף באונס, כיון שגרמי דאורייתא, רק במוסר ומוחל הקילו באונס. אולם הש"ך כתב לפי מה שהעלתי שגרמי הוא קנס, יהיה פטור באונס.

סימן שלח

שו"ע סימן שפו הלכה ג

הזורק כלי שלו מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות, שאם יפול עליהם לא ישברו, וקדם אחר וסילקן, ונחבט הכלי בארץ ונשבר, מה דינו והאם יחשב מאבד ממונו לדעת.

תשובה

מקור

הגמ' בב"ק דף כו עמ' ב'

אמר רבה זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים או כסתות, בא אחד וסלקן, או קדם וסלקן פטור, מאי טעמא, בעידנא דשדייה, פסוקי מפסקי גיריה.

רש"י ד"ה פטור

שהרי מזריקתו אין סופו לישבר עד שינטלו הכרים, וזה שנטל הכרים, ואפילו הזורק עצמו נטלן, פטור, דגרמא בנזקין הוי.

תוס' ד"ה קדם וסילקן

כתב בשם רב אלפס דרבה לטעמיה, שאינו סובר שגרמי חייב, לכן פטור המסלק את הכרים, ולר"י נראה שהוא גרמא בנזיקין, ופטור לכולי עלמא.

הרמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ז' הלכה ח'

הזורק כלי של חבירו מראש הגג על גבי כרים וכסתות של בעל הכלי, וקדם בעל הכלי והסיר הכרים, הזורק חייב וכו', ואם קדם אחר וסילקן, שניהן חייבים, הזורק, והמסלק, ששניהם גרמו לאבד ממונו של זה.

הרא"ש בב"ק פרק תשיעי סימן י"ג

המסלק כרים, ונשבר הכלי, ההיזק לא נעשה מיד, לכן הוי גרמא.

השו"ע בסימן שפו סעיף ג'

וכן הזורק כלי שלו מראש הגג, והיו תחתיו כרים וכסתות, שאם יפול עליהם לא ישבר, וקדם אחר וסלקם, ונחבט הכלי בארץ ונשבר, חייב המסלק; וכן כל כיוצא בזה. הגה וי"א דזה גרמא בנזיקין, ופטור.

השו"ע פסק, שהמסלק הכרים חייב, דהוי גרמי, כשיטת הרמב"ם, ולרמ"א המסלק פטור, דהוי גרמא, מפני שהכריע כהרא"ש.

הש"ך בס"ק יח'

הביא שזה דעת המהרש"ל, וכן עיקר לפסוק כהרמ"א.

במאבד ממונו לדעת

מצינו בזה מחלוקת הרמב"ם, והטור, מובא בטור בסימן רס"א סעיף ד' במשליך כיסו לרשות הרבים.

לדעת הרמב"ם הוי אבידה מדעת, ואע"פ שאסור לרואה זה ליטול לעצמו, אינו זקוק להחזיר. אולם דעת הטור אבידה מדעת הוי הפקר, וכל הקודם זוכה בה.

השו"ע בסימן רס"א סעיף ד'

השליך כיסו ברשות הרבים והלך לו, ה"ז איבד ממונו לדעתו, ואע"פ שאסור לרואה דבר זה ליטול לעצמו, אינו זקוק להחזיר, שנאמר 'אשר תאבד', פרט למאבד לדעתו. הרמ"א וי"א דאבידה מדעת הוי הפקר, וכל הקודם זכה.

הש"ך בס"ק ג'

כתב להכריע כשיטת הטור, כדמוכח מכמה מקומות, וכן משמע מדברי ההגהות אשר"י, וכן משמע מהתוס' פ"ק דשבת דף י"ח ע"ב, ובאלו מציאות דף ל' ע"ב.

השו"ע פסק כהרמב"ם, והרמ"א פסק כהטור והרא"ש.

הרא"ש בב"ק פרק ב' סימן טז

הביא דברי הגמ' בזורק כלי מראש הגג, ובא אחר ושברו במקל, פטור.

וברש"י ד"ה הזורק. פירוש בעל הכלי.

והקשה הרא"ש, אם הבעלים זרקו פשיטא שהשובר פטור, ומכאן מוכיח המחנה אפרים הלכות זכיה והפקר פרק ו' שרש"י סובר שאבידה מדעת לא נחשבת הפקר, והרא"ש סובר שהיא הפקר. א"כ הדבר תלוי במחלוקת הרמב"ם והרא"ש, לרא"ש הוי הפקר, ולרמב"ם אינו הפקר.

והיא מחלוקת השו"ע והרמ"א בסימן רסא סעיף ד'.

סימן שלט

שו"ע סימן שפ"ז סעיף א'

א. ראובן הזיק את רכבו של שמעון תוך כדי נהיגה, שמעון דורש ממנו תשלום על ההיזק. ראובן טוען שהוא עובד במוסך, ומוכן לתקן את ההיזק אולם שמעון דורש את דמי הנזק דוקא, לבסוף ראובן שילם, אלא ששמעון השאיר את הנזק כמו שהוא, ראובן ביקש את הכסף בחזרה, עם מי הדין. ב. מה הדין אם שמעון קיבל את הכסף מהביטוח לפני שתבע את ראובן, האם ראובן צריך לשלם לו את הנזק עדיין

תשובה

מקור

הגמ' בב"ק דף יא עמ' א'

אמר שמואל אין שמין לא לגנב, ולא לגזלן, אלא לנזיקין.

רש"י ד"ה אלא לנזיקין

שמין, כדכתיב 'והמת יהיה לו'.

השו"ע בסימן שפ"ז סעיף א'

שמין למזיק בידו כדרך ששמין לו אם הזיק ממנו, כיצד, הרי שהרג בהמת חבירו, או שבר כליו, שמין כמה היתה הבהמה שוה, וכמה הנבילה שוה, וכמה היה הכלי שוה, והוא שלם, וכמה שוה עתה, ומשלם הפחת לניזק עם הנבילה או הכלי השבור, כדרך שנתבאר בשורו שהזיק בסימן ת"ג.

הש"ך בס"ק א' ד"ה שמין למזיק

כלומר אע"ג שאין שמין לגנב, ולגזלן, למזיק שמין, עיין לעיל סימן צ"ה ס"ק י"ח כתבתי דנראה דהיינו כשאין אפשרות לתקן את הכלי, אבל אם אפשר לתקנו, מחויב המזיק לתקנו.

הש"ך בסימן צ"ה ס"ק יח

הסתפק האם מזיק חייב לשלם דמי הנזק, או מחוייב לתקן את הנזק.

התומים בסימן צ"ה על סעיף ו'

כתב שאם המזיק מבקש לתקן את הנזק בעצמו, אין הניזק יכול להכריחו לשלם. וכן כתב ה**נתיבות** בסימן צ"ה בס"ק ו' כדברי התומים. מבואר מדבריהם שחייב המזיק הוא לתקן את הנזק.

החזו"א בב"ק בסימן ו' ס"ק ג'

חלק על דברי התומים, והנתיבות, וכתב שיכול הניזק לבקש דוקא כסף על הנזק, אף אם המזיק רוצה לתקן בעצמו. וכן הוכיח מדברי הרמ"א בסימן ת"י סעיף ג' ומכמה ראשונים. ועיין בספר **זכור לאברהם** סימן שפ"ז סימן ג'.

בספר באור פני מלך חיים

הוכיח מדברי הרמב"ם כשיטת החזו"א, שחייב המזיק, הוא חייב תשלומין, הרמב"ם בהלכות טוען ונטען פ"ג הלכה י"ד 'מנה לי אצלך הלואה, לא היו דברים מעולם, ולא לויתי ממך מעולם אבל חמישים דינר יש לך בידי פקדון, או משום נזק, וכיוצא בו הורו רבותי שזה מודה במקצת וישבע, שהרי טוענו שהוא חייב לו מאה, והודה שהוא חייב לו חמשים, ומה לו נתחייב לו משום פקדון, או משום נזק, ולזה דעתי נוטה'. מבואר מדברי הרמב"ם, שהחייב של הניזק הוא חייב ממוני, דאם איתא שהחייב של הניזק הוא לתקן את הנזק, א"כ אין כאן הודאה במקצת, שאין ההודאה ממין הטענה.

לכן **בנידון** דידן הדין עם שמעון הניזק שתובע דוקא שישלם לו דמים, מפני שזה חיובו של המזיק, ואינו יכול ראובן לטעון שיתקן את המכונת שהלכה כהחזו"א שהוכיח מדברי הראשונים, והרמ"א את דינו. ולאחר שקיבל שמעון את הכסף, יכול לקחת את הכסף ולא לתקן את המכונת, שראובן מחייב בתשלומים בלבד, וכן כתב בספר **שמרו משפט** בחלק א' סימן צ"ז ס"ק ב' שלשיטת החזו"א מחייב המזיק בדמי התיקון, ולכן יכול לחייב את המזיק לשלם, למרות שאין בתוכנית הניזק לתקן בפועל.

ב. מה הדין אם שמעון קיבל כסף מהביטוח, לפני שתבע את ראובן, האם ראובן עדיין חייב לשלם לו על הנזק.

באור שמח הלכות שכירות פרק ז' הלכה א'

נשאל באחד ששכר בית מחבירו, וקיבל השוכר אחריות אם יקרה שריפה, ואח"כ הלך המשכיר וביטח ביתו בחברת ביטוח, ונשרף הבית, וכעת אחר שקיבל המשכיר כסף מחברת הביטוח תבע את השוכר לשלם כיון שהתחייב לשלם על השריפה. האם השוכר יכול לטעון כיון שכבר קיבלת כסף מהביטוח, אדעתא דהכי לא קיבלתי אחריות.

וכתב שהשוכר חייב לשלם את הנזק של השריפה, כמו שמבואר בב"ק דף קט"ז עמ' א' בראה את חמור חבירו שטובע, ואמר לו אני אציל את שלך, ואתה משלם לי את שלי, וירד והציל, ועלה שלו מאליו, ואמרו בגמ' משמאי ריחמו עליו, ומשלם לו מה שהבטיח.

רואים שאדם המתחייב לשלם, אינו יכול לטעון אדעתא שתקבל את חמורך בחזרה לא התחייבתי, אלא התחייב לשני בכל מקרה, כ"ש כאן שע"י שנתן שכר קצבתו לחברת הביטוח, הרויח תשלומי ביתו, בודאי שלא נפטר השוכר מתשלומי הנזק שקיבל עליו בתחילה.

לכן בנידון דידן, אע"פ ששמעון קיבל כסף מהביטוח, ראובן חייב לשלם את הנזק, מדין מזיק חבירו כדברי האור שמח, וכן פסק בפתחי חושן הלכות פקדון ושאלה בפרק ח' הלכה י"ח.

סימן ש"ח**שו"ע סימן שפ"ח סעיף א**

נהג לקח מזוודה של לוקח, הנהג לא קשר את המזוודה היטב, הנהג נסע במהירות ולפתע בלם, ובעכבות כך המזוודה נפלה ונעלמה, בעל המזוודה טוען כי במזוודה היו בגדים רבים וספר עתיק בן חמש מאות שנה יקר ערך, מה הדין כאשר הנהג טוען

א. איני יודע

ב. אני יודע שלא היה שם ספר עתיק

ג. יש עדים שהיה שם ספר עתיק

תשובה**א. טוען הנהג איני יודע**

מקור

הגמ' בב"ק דף סב עמ' א'

ההוא גברא דבטש בכספתא דחבריה, שדייה בנהרא, אתא מריה ואמר הכי והכי הוה בגוה, יתיב רב אשי וקא מעיין בה כי האי גוונא מאי, א"ל רבינא לרב אחא בריה דרבא, ואמרי לה רב אחא בריה דרבא לרב אשי לאו היינו מתנייתין דתנן, ומוזדים חכמים לר' יהודה במדליק את הבירה שמשלם כל מה שבתוכו, שכן דרך בני אדם להניח בבתים. אמר ליה אי דקא טעין זוזי הכא נמי, הכא דקא טעין מרגניתא מאי, מי מנחי אינשי מרגניתא בכספתא או לא, תיקו. א"ל רב יימר לרב אשי טעין כסא בכספתא בבירה מאי, א"ל חזינא אי אינש אמיד הוא דאית ליה כסא דכספתא, אי נמי אינש מהימנא הוא דמפקדי אינשי גביה, משתבע ושקיל, ואי לא, לאו כל כמניה.

השו"ע בסימן שפ"ח סעיף א'

המזיק ממון חבירו ואינו יודע מה הזיק, נשבע הניזק ונוטל. כיצד, לקח כיס חבירו והשליכו למים או לאש או שמסרו ליד אנס, ואבד, בעל הכיס אומר זהובים היה מלא, והמזיק אומר איני יודע מה היה בו, שמא עפר או תבן היה מלא, הרי הניזק נשבע בנקיטת חפץ ונוטל. והוא

שיטעון דברים שהוא אמוד בהם או אמוד להפקיד אצלו ודרכן להניחם בכיס וכיוצא בו. **ארנקי בשק, אם הוא שבת ויו"ט, מקרי דרכו בכך, וכל כיוצא בזה** (מרדכי פרק הכונס) אבל אם אין דרכם להניחם בכלי זה, הוא פשע בעצמו ופטור המזיק. כיצד, הרי שחטף חמת או סל מלאים ומחפים והשליכם לים או שרפם, וטען הניזק שמרגליות היו בתוכה, אינו נאמן. **ויש אומרים דאפילו היו עדים שהיו שם, פטור, הואיל ופשע, כמו שנתבאר** (המגיד פ"ז דחובל בשם תוס' וע"ל ס"ק ו'). ואם תפס, אין מוציאין מידו. ויש חולקין (טור בשם הרא"ש). וישבע שמרגליות היה בתוכו, ונוטל מה שיש אצלו, וכן כל כיוצא בזה. ואם ידע המזיק שהכיס היה בו זהובים, אבל אינו יודע כמה היו, אם הניזק אומר אלף, נוטל אלף בלא שבועה, והוא שיהיה אמוד, שהרי המזיק מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע. **ויש אומרים דנשבע הניזק ונוטל, וכן עיקר** (טור סימן צ' בשם הראב"ד והמגיד פרק הנ"ל והרא"ש).

הרב המגיד על הרמב"ם חובל ומזיק פ"ז הלכה יח
כתב שמדברי הרמב"ם משמע שהוא מפרש את ספק הגמ' בחפץ שאין דרכו להניח שם, וכן כתב הסמ"ע בס"ק ג' שזהו דעת הרמב"ם, ואפ"ה הוי ספק בגמ', אם הולכים אחר דרך בני אדם, או שהמזיק הוא פושע, שהזיק את השק, ולכן הניזק נשבע ונוטל.

ולכן בטוען הנוסע שהיה ספר עתיק, אם הנוסע אמוד בחפץ זה, כגון שאנו יודעים שאדם זה אמיד, נשבע הניזק ונוטל, ואם לאו, אינו נאמן.

ב. בטוען הנהג אני יודע שלא היה שם חפץ עתיק

הש"ך בס"ק א'
מלשון השו"ע שכתב 'המזיק ממון חבירו ואינו יודע מה הזיק, נשבע הניזק ונוטל כיצד' וכו', **משמע** שאם המזיק ידע מה הזיק, ומכחישו, אין הניזק נשבע ונוטל.

ג. יש עדים שיש שם ספר עתיק

תוס' דף סב עמ' א' ד"ה מי מנחי
אפילו היו עדים שהיו שם פטור, כיון שפשע הניזק שהניחם שם.
הב"י בסימן שפח
כתב בשם הרשב"א שאם יש עדים שאותו דבר שהוא טוען שהיה שם, אע"פ שאין דרך להניחו שם, גובין מן המזיק, ונותנין לניזק בלא שבועה, שלא כדעת בעל ההלכות.

הש"ך ס"ק ו'
כתב לדייק מלשון השו"ע, שאם יש עדים על מה שהיה בתוכו, חייב, והרמ"א חולק, אלא

שהרב המגיד כתב שהרמב"ם סובר כשיטת הרשב"א, וכן כתב הרא"ש שאם יש עדים על מה שהוא טוען, אע"פ שאין דרך להניח גובין מן המזיק, וכן פסק להלכה כהרשב"א.

השו"ע בסימן שפ"ח סעיף א'
ואם תפס אין מוצאין מידו, **והרמ"א** כתב ויש חולקין (טור בשם הרא"ש)

הש"ך ס"ק ח' ד"ה ויש חולקין
דתפיסה בעדים ל"מ בספיקא דדינא, אבל בלא עדים, פשיטא דנאמן.

בפתחי תשובה ס"ק א'
כתב בשם הדגול מרבבה וצ"ע שכאן אין ספק מצד נאמנות, שיועיל לנו עדים, אלא הספק אם חייב, כיון שאין דרך להכניס מרגליות בתוכו, ונ"ל דהש"ך כתב לשיטתו בס"ק ו' שהכריע דלא כר"י.

סימן שמא **שו"ע סימן שפ"ח סעיף ב**

קיימא לן שאסור להציל עצמו בממון חבירו, ואם עשה כן חייב לשלם.
מתי הוא פטור, מה הדין אם אם הציל עצמו בממון של פדיון שבויים ידועים
שהיה מופקד אצלו.

תשובה

מקור
הגמ' בב"ק דף ק"ז עמ' א'
דתניא ישראל שאנסהו עובדי כוכבים, והראה ממון חבירו, פטור, ואם נטל ונתן ביד, חייב,
אמר רבה אם הראה מעצמו, כנשא ונתן ביד.

רש"י ד"ה נשא ונתן ביד חייב
דהציל עצמו בממון חברו.

השו"ע בסימן שפ"ח סעיף ב'

המוסר ממון בידי אנוס, בין אנוס גוי בין אנוס ישראל, חייב לשלם מהיפה שבנכסיו כל מה שלקח האנוס, אף על פי שלא נשא המוסר, ולא נתן בידו אלא הרגיל בלבד. ואם מת, גובים מיורשיו כשאר כל המזיקים. **ויש אומרים** דדוקא שעמד בדין; אבל אם לא עמד בדין, אין היורשין חייבין לשלם. ואשה שמסרה, משמתין לה. ואם יש לה ממון שאין לבעל רשות בו, משלמת. ואם יש לה נכסי מלוג, הבעל אוכל פירות כל ימי חייה, ואם מתה חייב לשלם לנמסר, וכן לשאר נזיק, ואין הבעל לענין זה רק כמורש שחייב לשלם (מרדכי פרק החובל). במה דברים אמורים, כשהראה המוסר מעצמו. אבל אם אנסוהו גויים או ישראל אנוס להראות, והראה, הרי זה פטור מתשלומין. ואם אנסו להראות שלו והראה שלו ושל חברו, חייב (טור ס"א). ואם נשא ונתן ביד, אף על פי שהוא אנוס, חייב לשלם, שהמציל עצמו בממון חברו חייב. כיצד, הרי שגזר המלך להביא לו יין או תבן וכיוצא בדברים אלו, ועמד מוסר ואמר הרי יש לפלוני אוצר יין או תבן במקום פלוני, והלכו ולקחוהו, חייב לשלם.

השו"ע בסעיף ג'

אנסוהו המלך למוסר זה עד שיראה לו ממון חברו שהוא בורח מלפניו, והראה לו מפני האנוס, ה"ז פטור, שאם לא יראה לו יכהו או ימיתוהו.

בסמ"ע ס"ק יב' ד"ה והראה לו מפני האנוס ה"ז פטור

יש לדקדק מלשון השו"ע, והרמב"ם, שכתבו פטור, ולא מותר, משום שלכתחילה לא יראהו, אלא שאם הראהו פטור.

הסמ"ע ס"ק יג' ד"ה אע"ג שהמלך אנסו להביא

הביא בשם הראב"ד שאף שנשא ונתן ביד, מ"מ כיון שאנסוהו על ההבאה, אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש, ואינו מחויב למות בשביל ממון חברו, ולכן פטור מהתשלומים.

הש"ך ס"ק כ"ד ד"ה נשא

כתב להוכיח כדעת הראב"ד, שדוקא באנסוהו להביא ממון סתם, ונשא ונתן, חייב, אבל באנסוהו להביא ממון פלוני, פטור, שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש.

להציל עצמו בממון פדיון שבויים

מקור

הגמ' בב"ק דף ק"ז עמ' ב'

ההוא גברא דהוה מפקיד גביה ארנקא דפדיון שבויים, סליקו גנבי עילויה, שקלה יהבה ניהליהו, אתא לקמיה דרבא, פטריה, א"ל אב"י והא מציל עצמו בממון חבירו הוא, א"ל אין לך פדיון שבויים גדול מזה.

השו"ע בסימן רצ"ב סעיף ט'

הופקד אצלו ממון של פדיון שבויים, ובאו עליו אנסים ונתנו להם להציל עצמו, אם לא היה מצוי אצלו שם ממון אחר לפדות עצמו בו, פטור, שאין לך פדיון שבויים גדול מזה. ודוקא שהיה ממון של פדיון שבויים סתם, אבל אם היה של פדיון שבויים ידועים, חייב.

הסמ"ע ס"ק כו' ד"ה מצויי אצלו ממון

דקדק וכתב אצלו 'שם', אע"ג שיש לו ממון בביתו, ובמקומות אחרים, מ"מ כיון שאין לו שם במקום שבאו עליו האנסים, מותר לפדות נפשו, וא"צ לשלם וליתן במקומו מעות משלו כשיחזור לביתו, וגם לא אמרין בשביל שהיה עליו שם עושר אמוד בממון באו עליו כ"כ הטור בשם הרמ"ה בסימן זה.

סיכום

אדם יכול להציל עצמו בממון של פדיון שבויים, בתנאי שהוא ממון פדיון שבויים סתם, אבל בממון שבויים מסוים, אינו יכול להציל עצמו.

סימן שמב**שו"ע סימן שפח סעיף ד**

ראובן בעל מוסך שהופיע אצלו שודד ואיים שאם לא יראהו מכונית פיג'ו וירשהו לקחתה יכהו, והראהו מכוניתו, וגם את מכונית שמעון שהיתה אצלו לשם תיקון. לאחר שהשודד בחר במכונית, שמעון פקד עליו להסיע את המכונית לחוץ לעיר וימסרנה לו שם וכך עשה, ורק לאחר מכן הודיע למשטרה. חברת הביטוח שילמה את הנזק לשמעון, ואחר כך תבעה את בעל המוסך לדין תורה בטענה שהציל את עצמו בממון אחרים, האם חייב לשלם.

תשובה

מקור

הגמ' בב"ק דף קיז עמ' א'

ישראל שאנסהו עובדי כוכבים, והראה ממון חברו, פטור, ואם נטל ונתן ביד, חייב. אמר רבה אם הראה מעצמו, כנשא ונתן ביד דמי.

הטור בסימן שפ"ח

המוסר ממון חברו ביד אנס, בין אנס גוי, בין אנס ישראל, חייב, מפני שגרם להפסיד ממון ודינו כשאר מזיק לכל דבר, אע"פ שלא נשא ונתן ביד, בד"א כשהראהו מעצמו בלי אונס, או שאנסהו להראות שלו, והראה שלו, ושל חברו, חייב.

מבואר שאם הראה שלו, ושל חברו, חייב. וכן פסק הרמ"א בסימן שפ"ח סעיף ב' ואם אנסו להראות שלו, והראה שלו, ושל חברו חייב.

אולם מטעם אחר נראה לפטור את בעל המוסך, והוא מטעם שנעשה כברשות האנס, ואז המראה פטור. כמבואר בהרב המגיד פרק ח' מהלכות חובל.

וכן מבואר בגמ' ב"ק דף קי"ז עמ' א' שהוא גברא דאנסהו עובדי כוכבים, ואחוי אחמרא דרב מרי בריה דרב פנחס וכו'. והתניא אם נשא ונתן ביד חייב, א"ל הני מילי היכא דלא אוקמיה עילויה מעיקרא, אבל היכא דאוקמיה עילויה מעיקרא, מיקלי קלייה.

וכן פסק השו"ע בסימן שפ"ח סעיף ד' נשא ממון חבירו בידו ונתנו לאנס, חייב לשלם מכל מקום, אף על פי שהמלך אנסו להביא. ב' שותפים שהיה להן חוב ביחד, ואנס שר לאחד לפטור החוב, פטור, דזה לא מקרי נתן ביד (מרדכי פרק הגוזל בתרא). במה דברים אמורים שאם אנסו להביא והביא חייב, כשלא הגיע הממון לרשות האנס אבל אנס שאנס את ישראל עד שהראהו, ועמד האנס על הממון ונעשה ברשותו דהיינו שיוכל לשלוט עליו וליטלו (המגיד פ"ח דחובל), ואנס את ישראל עד שהוליכו למקום אחר, ואפילו הוליכו זה המוסר שהראהו, הרי זה פטור, שכיון שעמד האנס בצד האוצר כבר אבד כל מה שיש בו, וכאילו נשרף.

סימן שמוג

שו"ע סימן שפ"ח סעיף ה

שנים שהיתה ביניהם מריבה על קרקע ומטלטלין שכל אחד טוען שהיא שלו, ועמד אחד מהם ומסרה ביד אנס, מה דינו, והאם נקרא מוסר וחייב לשלם לחבירו כל נזק שיגרם או לא, נמק.

תשובה

מקור

הגמ' בב"ק דף קי"ז עמ' א'

ההוא שותא דהוון מנצו עלה בי תרי, האי אמר דידי הוא, והאי אמר דידי הוא, אזל חד מנייהו ומסרה לפרהגנא דמלכא. אמר אביי יכול לומר אנא כי מסרי דידי מסרי, א"ל רבא וכל כמיניה, אלא אמר רבא משמתינן ליה עד דמייתי ליה וקאי בדינא.

נחלקו הראשונים

המרדכי בב"ק בסימן קצג בשם רבי אליעזר מטולא כתב שרבא סובר שבכה"ג אינו נקרא מוסר, כיון שלא התכוין להזיק לחבירו, אלא כדי ליטול את שלו. מכל מקום קנס אותו רבא כדי שלא יהיה רגיל בכך.

אולם הרא"ש בשו"ת כלל י"ז, והמרדכי שם בשם מהר"ם, וכן המרדכי בסימן ל"ז כתבו שלדעת רבא הוא נחשב למוסר, לכן קנסהו רבא בנדוי.

השו"ע בסימן שפח סעיף ה' בעלי דין שהיתה ביניהם מריבה על הקרקע או על מטלטלין, זה אומר שלי, וזה אומר שלי, עמד אחד מהם ומסרה ביד גויים, מנדין אותו עד שיחזיר הדבר לכמות שהיה, ויסלק יד אנס מביניהם ויעשו דין בישראל. הגה מ"מ אין לו דין מוסר, אע"פ שהפסיד חבירו עי"ז הרבה, דלא מקרי מוסר אלא במתכוין להזיק, אבל לא במתכוין להוציא את שלו. ויש חולקין וס"ל דמקרי מוסר, וחייב לשלם לו כל היזקו, אם לא היה חבירו סרבן, וכ"ש אם התרו בו תחילה שלא ידונו בפני עכו"ם ועבר, שיש לו דין מוסר.

הש"ך בס"ק כו' ד"ה אין לו דין מוסר הביא שדעת מהר"ם מלובלין לפסוק כר' אליעזר מטולא, שבכה"ג אינו מוסר, אבל דעת הש"ך להכריע כדעת מהר"ם בן ברוך שנחשב למוסר, שהרי אין לחלוק על מוהר"ם. ועוד שדעת ר' אליעזר מטולא היא דעת יחיד, ואף ר' אליעזר מטולא לא אמר אלא כשלא היה אפשר להציל ע"י אחר, ומסקנתו היא שנקרא מוסר.

סיכום

המוסר קרקע בגלל מריבה, מנדין אותו להחזיר הדבר לכמות שהוא לענין תשלומים לדעת הרמ"א בדעה השניה, לדעת הש"ך חייב בתשלומים. הים של שלמה כתב שאינו חייב לשלם, מפני שהוא ממון המוטל בספק.

סימן שמד**שו"ע סימן שפ"ח סעיף יג**

האם מותר ליטול או לאבד ממונו של מוסר

תשובה

מקור

הגמ' בב"ק דף קיט עמ' א'

ממון מוסר, רב הונא ורב יהודה חד אמר מותר לאבדו ביד, וחד אמר אסור לאבדו ביד. מ"ד מותר לאבדו ביד, לא יהא ממונו חמור מגופו. ומ"ד אסור לאבדו, דלמא הוה ליה זרעא מעליא וכתב 'יכין רשע וצדיק ילבש'.

הרי"ף בב"ק בדף מו' עמ' א'

כתב ואסיקנא תיקו, ושמעת מינה דכל שכן שאסור לאבדו ביד. והטעם לדין שאסור לאבד ממון המוסר הוא, שמא יצא ממנו זרע כשר.

וכן פסק הטור בסימן שפ"ח

ולאבד ממונו של מוסר אסור, אע"פ שמותר לאבד גופו, שממונו ראוי לירש.

המרדכי בב"ק סימן קצד

וממורי הכהן קיבלתי דלא פליגי אלא בלאבדו ביד דוקא, אבל לעכב לעצמו לא, דהיינו צדיק ילבש וצ"ע.

משמע מדברי המרדכי בב"ק שלקחת ממנו של מוסר מותר, שרק לאבד אסור.

אולם במרדכי בקידושין סימן תצ"ב

כתב שאסור ליטול ממנו של מוסר.

השו"ע בסימן שפ"ח סעיף י"ג
 אסור לאבד ממונו של מוסר אף על פי שמותר לאבד גופו, שהרי ממונו ראוי ליורשיו. (וע"ל
 סי' ק"ח ס"ב) ויש אומרים דמותר ליטול ממונו לעצמו, דאינו אסור אלא לאבדו (מרדכי פרק
 הגזול בתרא).

הסמ"ע בס"ק לג ד"ה מותר ליטול.
 שלא עדיף ממונו מגופו, דהוא הפקר, והרי עדיין לא זכו בניו בחייו בממונו.

הש"ך בס"ק סג ד"ה שמותר
 פסק כהמהרש"ל, המרדכי בקידושין סימן תצ"ב, והרי"ף שאסור ליטול ממונו של מוסר.

הש"ך בס"ק סב ד"ה אסור לאבד ממונו
 כתב שאסור לאבד ממון מוסר ביד, אבל ע"י גרמא, או גרמי, מותר, אבל מי שמוחזק למסור
 ואין דבריו נשמעין רק מחמת עושרו, וכשיעני לא יהיו דבריו נשמעים, מותר לאבד ממונו, או
 למוסרו לעכו"ם, שהרי במה שמאבד ממונו של מוסר, מצילים אחרים.

הפת"ש בס"ק ו'
 כתב בשם החתם סופר סימן קנ"ד שדברי המרדכי נכונים בטעמם, שאם גופו מותר לאבד,
 כ"ש ממונו, ולכן פסק כהרמ"א שמותר לקחת ממונו לעצמו.

בשו"ת **התשב"ץ** ח"ב סימן כו
 כתב שמה שאסור לאבד ממונו של מוסר ביד הוא דוקא לכל אדם, אבל הנמסר רשאי להציל
 עצמו באיבוד ממונו של רודף ביד, מקל וחומר, שלא יהיה ממונו חמור מגופו.

סימן שמה**שו"ע סימן שצד סעיף ו**

אדם קצץ אילנו של חבירו, כיצד שמין את הנזק

תשובה

מקור

הגמ' בב"ק דף נח עמ' ב'

ההוא גברא דקץ קשבא מחבריה, אתא לקמיה דר"ג א"ל לדידי חזי ותלתא תלתא בקינא הוו קיימי והוו שוו מאה זוזי, זיל הב ליה תלתין ותלתא ותלתא, אמר גבי ריש גלותא דדאין דינא דפרסאה למה לי, אתא לקמיה דרב נחמן א"ל בשישים. אמר ליה רבא אם אמרו בנזקי ממונו יאמרו בנזקי גופו וכו'.

רש"י ד"ה בנזקי ממונו

במה שאכלה בהמתו הזיקה.

הגמ' בדף נט עמ' א'

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדו עובדא כותיה דרב נחמן בשישים וכו', והלכתא כוותיה דרב פפא, ורב הונא בריה דרב יהושע בדקלא דארמא, והלכתא כוותיה דריש גלותא בדקלא פרסאה.

רש"י ד"ה קשבא

פירוש דקל.

הרא"ש בפרק שישי סימן ח'

דיקלא ארמא הוא דקל שלא נגמר גידולו, ולא הגיע לכך שיהא ראוי לעקרו, ולשותלו במקום אחר, לכן הוי כפירות שאינם גמורים, ונישום בשישים. ודיקלא פרסא הוא דקל שנגמר גידולו ואפשר להזיזו למקום אחר, ונחשב לפירות גמורים, ולכן נישום בפני עצמו.

הרמב"ם נזקי ממון פרק ד' הלכה יד
דקל רומי נישום בשישים, מפני שהוא פרי שאינו יפה, ודיקלא פרסאה נישום בפני עצמו, מפני
שהם פירות יפים.

וכן פירש **רש"י** דף נט עמ' א' ד"ה דקלא פרסאה
חשוב הוא מאוד ונישום בפני עצמו.

השו"ע בסימן שצד הלכה ו'
הרי שאכלה פירות דקל אחד, וכן הקוצץ פירות דקל חבירו ואכל, אם היה דקל רומי וכיוצא בו
שאינ התמרים שלו יפות, משערים אותו בשישים על גבי הקרקע; ואם דקל פרסי וכיוצא בו הוא,
שהתמרים שלו יפות ביותר, משערים הדקל בפני עצמו, כמה היה שוה, וכמה הוא שוה עתה.
הגה וי"א דאם לא נגמר גדולו משערין בשישים, ואם נגמר גדולו, משערין כמו שהוא (טור ס"י)

סיכום

השו"ע פסק כהרמב"ם, והרמ"א פסק כהרא"ש.

סימן שמו

שו"ע סימן שצה סעיף א

ראובן שיחרר את כלבו ברחוב, שמעון שיסה את הכלב של ראובן בלוי והכלב
נשך את לוי, כמה נחייב, ואת מי, את ראובן, את שמעון, או את שניהם.
ציין מקור, והסבר.

תשובה

מקור

הגמ' בב"ק דף כד עמ' ב'

אמר רבא אם תמצא לומר המשסה כלבו של חבירו בחבירו חייב, שיסהו הוא בעצמו פטור,
מאי טעמא, כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור.

רש"י ד"ה כלבו של חבריו בחבירו
לוי המשסה כלב ראובן בשמעון.

רש"י ד"ה פטור
דגרמא בנוזקין הוא.

הרמב"ם הלכות נזקי ממון פ"ב הלכה יט
המשסה כלבו של חבריו באחר פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, ובעל הכלב חייב חצי נזק,
שכיון שהוא יודע שאם שסה את כלבו להזיק נושך, לא היה לו להניחו.

הראב"ד
כתב שאם הוא מועד משלם נזק שלם.

הרב המגיד
חלק על הראב"ד וסובר, שגם במועד ישלם חצי נזק, כיון שלא עשה מעצמו אלא ע"י שיסוי.

השו"ע בסימן שצה סעיף א'
המשסה (פירוש, משלח ומקניט) כלבו של חבריו בחבירו, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים;
ובעל הכלב חייב חצי נזק, שכיון שהוא יודע שאם שסה את כלבו להזיק נושך, לא היה לו
להניחו. ואם שסהו בעצמו, בעל הכלב פטור, שכל המשנה ובא אחר ושינה בו, פטור.

הסמ"ע ס"ק א' ד"ה פטור מדיני אדם
הטעם דפטור מדיני אדם, דלא הוה אלא גרמא בנוזקין.

הסמ"ע בס"ק ב' ד"ה חייב חצי נזק
כתב דבעל הכלב חייב בחצי נזק, כיון שלא נשך מעצמו אלא ע"י שיסוי, ה"ל שינוי.

סיכום

שמעון המשסה את כלב ראובן בלוי, חייב ראובן בעל הכלב בחצי נזק,
כיון שהוא ע"י שסוי משונה, אבל המשסה עצמו פטור, מפני שהוא
גרמא, אבל חייב בדיני שמים.

סימן שמז**שו"ע סימן שצה סעיף א**

שור או כלב שלמדום לנגוח או שיסו אותם, האם בעליהם או המלמדים אותם חייבים לשלם הנזקים או במיתה אם המיתו.

תשובה

מקור

המשנה בב"ק דף לט עמ' א'

שור האצטדין אינו חייב מיתה, שנאמר 'כי יגח ולא שיגחוהו אחרים'.

רש"י ד"ה שור האצטדין

שמיוחד לנגיחות ומלמדין אותו לכך.

הרמב"ם הלכות נזקי ממון פ"ו הלכה ה'

שוורים שמשחקין בהן, ומלמדין אותן ליגח זה את זה, אינם מועדים זה לזה, ואפילו המיתו את האדם אינן חייבים מיתה, שנאמר 'כי יגח ולא שיגחוהו אחרים'.

הראב"ד

הקשה, למה אינו דומה למועד לשופרות כמבואר בגמ' בב"ק דף לז' עמ' ב' שהוי מועד, ועוד שפסק למעלה משסה כלבו של חבירו בחבירו חייב בעל הכלב.

הרי"ף בב"ק בדף יא עמ' א'

פסק שהמשסה כלבו של חבירו בחבירו חייב בעל הכלב.

הנמוקי יוסף בדף יא' עמ' א' ד"ה ואסקא רבא

הקשה, מ"ש משור האצטדין שפטור דכתיב 'כי יגח ולא שיגחוהו אחרים', ותירץ, ששור האצטדין רגיל הרבה בכך, ואין בו דעת כלל, אלא שנוגח דרך תרבותו כל זמן שמשסים בו כפי מה שהרגליהו, אבל כלב שיש בו דעת, וכמה פעמים שמשסין אותו ואינו נושך, לא אמרינן

ש'יגח ולא שיגיחיהו אחרים'. ובהמשך הביא דברי הריטב"א שכתב שור האצטדין פטור ממיתה, אבל לשלם חייב, ודחה דבריו מכח החילוק שכתב.

השו"ע בסימן שצה סעיף א'

המשסה (פירוש, משלח ומקניט) כלבו של חברו בחבירו, פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים; ובעל הכלב חייב חצי נזק, שכיון שהוא יודע שאם שסה את כלבו להזיק נושך, לא היה לו להניחו. ואם שסהו בעצמו, בעל הכלב פטור, שכל המשנה ובא אחר ושינה בו, פטור.

סיכום

שור האצטדין שנגח מכח ששיסו אותו הבעלים פטור בין ממיתה בין מנזק. אולם, המשסה כלבו של חברו בחבירו הבעלים חייב בחצי נזק, והמשסה פטור מדין גרמא, וחייב בדיני שמים.

סימן שמח

שו"ע סימן שצו סעיף ט

שומר שנתן בהמתו לשומר אחר לשמור, והזיקה אחרים, מי חייב הבעלים, השומר הראשון, או השני.

תשובה

מקור

הגמ' ב"מ דף לו עמ' א'

איתמר שומר שמסר לשומר, רב אמר פטור, ר' יוחנן אמר חייב.

בגמ' בדף לו עמ' ב'

אמר רבא הלכתא שומר שמסר לשומר חייב וכו', מאי טעמא, דאמר ליה את מהימנת לי בשבועה, האיך לא מהימן לי בשבועה.

בנידון דידן

שהשומר נתן לשומר אחר והבהמה הזיקה, האם חייב השומר הראשון או השני.

הרמב"ם הלכות נזקי ממון פ"ד הלכה יא

מסר השומר לשומר אחר, השומר הראשון חייב לשלם לניזק, שהשומר שמסר לשומר חייב והרי הניזק אומר לו למה לא שמרת אתה בעצמך ומסרת לאחר, שלם לי אתה, ולך עשה דין עם השומר שמסרת לו אתה.

הראב"ד

הקשה, אינו מחזור, אלא הניזק גובה מן השני או מאיזה שירצה. ועד שאומר לשומר 'אמר לבעלים למה לא שמרת אתה את שורך, שאין לומר כאן 'אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר' שהרי הבעלים אינם מפסידים כלום.

הב"י בסימן שצו

תירץ קושית הראב"ד ששיטת הרמב"ם שיכול לגבות לכתחילה מן השני, אלא שאם אין לשומר השני לשלם, או שאינו נח לידון עמו, ידון עם הראשון. אבל אין לפרש את הרמב"ם שגובה רק מן הראשון דוקא.

עיין באבן האזל נזקי ממון פרק ד' הלכה י"א.

השו"ע בסימן שצו סעיף ט'

מסרו השומר לשומר אחר והזיק, חייב, ששומר שמסר לשומר חייב, אפילו שומר חנם שמסר לשומר שכר. ואם הזיק, חייב השומר הראשון לשלם לניזק, וילך לעשות דין עם השומר השני. ואם מסרה שומר ראשון לבנו, או לבן ביתו או למסעדו, נכנסו תחת השומר, וחייבים.

הסמ"ע ס"ק כא ד"ה חייב השומר הראשון

כתב שאם ירצה הניזק יעשה דין עם השני, אלא שכתב שיכול לעשות דין עם הראשון, כיון שהוא פושע שמסרו לשני, שיכולים הבעלים לומר אתה נאמן עלי בשבועה, ולא אחר.

סיכום

שומר שמסר לשומר והבהמה הזיקה, גובין מהשומר השני, ואם אין לו לשלם גובין מהראשון, זהו דעת הב"י.
וכן פירש הים של שלמה פ"ו סימן ח' שכוונת הרמב"ם שגובה משניהם.

סימן שמט
שו"ע סימן תג סעיף ב

האם יש למזיק חלק בשבת, ומתי לא.

תשובה

מקור

הגמ' בב"ק דף לד עמ' ב'

שבח נבילה איכא ביניהם, דמ"ס דניזק הוי, ומ"ס פלגא.

כלומר דין של שבח נבילה, הוא מחלוקת בין ר"מ, לר' יהודה. ר"מ סובר שאם השביחה הנבילה הכל הולך לניזק, ור' יהודה סובר שחולקין הניזק, והמזיק בשבח זה.

הרא"ש בפרק ג' סימן יד

פסק שהלכה כר' יהודה שהמזיק והניזק חולקין בשבח.

הרמב"ם פרק ז' הלכה ח'

פחת נבילה על הניזק, ושבח הנבלה חולקין אותו הניזק, והמזיק.

הטור בסימן ת"ג פסק

אם השביח כל כך שאם יטול חלק בשבח יעלה יותר מהניזקו, כגון שור שוה ה' סלעים, והנבילה שוה שלושים זוז, בהא ודאי לא שקיל בשבחה, שאין לו להרויח.

השו"ע בסימן תג סעיף ב'

פחת הנבילה לניזק, ושבח הנבילה חולקים אותו המזיק והניזק. כיצד, שור שוה מאתיים שנגחחו ומת, והרי הנבילה שוה בשעת מיתה מאה, ובשעת העמדה בדין פחתה והרי שוה פ', אין המזיק משלם אלא ק'. ואם היה תם, משלם לו נ' מגופו. (נ"י) ודוקא שנודע לניזק בשעת

מיתה, אבל אם לא נודע לו, הפחת על המזיק עד שיוודע לניזק. ויש אומרים דהוא הדין אם הוזלה (טור ס"ח). ויש חולקין דבזולא אף על גב דלא נודע לה הוי של ניזק (נמוקי יוסף פרק הנ"ל). השביחה הנבלה והרי היא שוה בשעת העמדה בדין ק"כ, הרי המזיק משלם תשעים. ואם היה תם, משלם מ"ה מגופו, וזהו וגם את המת יחצון. הגה מיהו, אם השביחה כל כך עד שחצי שבח הוא יותר מדמי ההיזק, לא אמרינן דהמזיק יטול חצי השבח וירויח (טור).

סיכום

שבח נבילה נפסק שהמזיק, והניזק חולקין בו. אבל אם השביח כל כך ואם יטול חלק בשבח יעלה יותר מהיזקו, לא שקיל בשבחה.

סימן שנ

שו"ע סימן תז סעיף א

- א. שור תם שהזיק ומיהר המזיק למכרו או נתנו במתנה, בין לפני שעמד בדין בין לאחר שעמד בדין, האם חלה המכירה, ואם יכול הקונה להשתמש בו.
ב. אם בעלי חובות של המזיק תפסו את השור, מה יהיה הדין.

תשובה

א. מקור

הגמ' בב"ק דף לג עמ' א' בעא מיניה רבא מרב נחמן מכרו מזיק לר' ישמעאל מהו, כיון דאמר ר' ישמעאל בעל חוב הוא וזוזי הוא דמסיק ליה מכור, או דלמא כיון דמשעבד ליה לניזק לאו כל כמיניה, א"ל אינו מכור, והתניא מכרו מכור חוזר וגובהו, וכי מאחר שחוזר וגובהו, למה מכור, לרידיא.

רש"י ד"ה לרידיא

שאם חרש בו לוקח אינו נותן דמי החרישה לניזק.

ובגמ' דף לג' עמ' ב'

תני רב תחליפא בר מערבא קמיה רב אבהו מכרו אין מכור, הקדישו מוקדש, מכרו מאן, אילמא מזיק, מכרו אין מכור, מני ר"ע היא, דאמר הוחלט השור.

הב"י בסימן תז

כתב שהלכה כר"ע מחבירו, ונתבאר בברייתא קמייתא דמכרו ניזק לר"ע מכור, דמשמע אפילו קודם שעמד בדין.

הרמב"ם הלכות נזקי ממון פ"ח הלכה ו'

שור תם שהזיק אם מכרו המזיק עד שלא עמד בדין אע"פ שהוא מכור, הרי הניזק גובה ממנו וחוזר הלוקח וגובה מן המזיק שמכר לו, שכיון שנגח קול יש לו ולא היה לו ליקח עד שיגבה הניזק.

בטור בסימן תז

כתב בלשון אחר ושונה מדעת הרמב"ם שכתב 'אע"פ שהוא מכור', אלא כתב 'ואם מכרו מזיק אינו מכור, והניזק נוטלו מן הלוקח' ואפילו אם נשתמש בו הלוקח קודם שנוטלו צריך לשלם לו. משמע שלא חלה המכירה כלל, אפילו לרדיא.

השו"ע בסימן תז הלכה א'

שור תם שהזיק, אם מכרו המזיק עד שלא עמד בדין, אף על פי שהוא מכור, הרי הניזק גובה הימנו, וחוזר הלוקח וגובה מהמזיק שמכר לו; שכיון שנגח, קול יש לו ולא היה לו ללוקח ליקח אותו עד שיגבה הניזק. הגה מכרו ניזק מכור, וכשיתפסנו יקחנו הלוקח (טור ס"א)

הסמ"ע ס"ק א' ד"ה אע"פ שהוא מכור

פירוש שיכול הלוקח לחרוש, ולעבוד בו, וגם שאין אחד יכול לחזור בו כל זמן שלא גבה ממנו הניזק.

הש"ך בס"ק א' ד"ה אע"פ שהוא מכור

הביא דברי המהרש"ל שהקשה על דין זה, שהרי לר"ע אפילו לרדיא אינו מכור, וכן כתב הרמ"א בסעיף ב' 'וכן אם נשתמש בו חייב ליתן לניזק שכירות'.

ב. אם בעלי חובות של המזיק תפסו את השור, מה יהיה הדין.

מקור

הגמ' בב"ק דף לג' עמ' ב'

קדמו בע"ח והגביהו בין חב עד שלא הזיק, בין הזיק עד שלא חב, לא עשה ולא כלום, לפי שאין משלם אלא מגופו. בשלמא הזיק עד שלא חב, ניזיקין קדמו, אבל חב עד שלא הזיק,

ב"ח קדים ואפילו הזיק עד שלא חב בעל חוב קדים, שמע מינה בעל חוב שקדם וגבה מה שגבה לא גבה. לא, לעולם אימא לך מה שגבה גבה, ושאיני התם דא"ל אילו גבך הוה לא מינך הוה גבי ליה דהאי תורא דאזקן מיניה משתלמנא.

תוס' בדף לד עמ' א' ד"ה אילו גבך הוה
כתב שאין גוף השור משועבד לבע"ח, כמו שהוא משועבד לניזק, שמשתלם מגופו.

הטור בסימן תז'
היה המזיק חייב לבעל חוב אפילו חל שיעבודו קודם, וקדם ותפש קודם לניזק אינו כלום, ויכול הניזק ליקחנו מידו, כיון שהבעל חוב יכול לגבות ממקום אחר, וניזק אינו נפרע אלא מגוף השור.

הב"י בסימן תז
כתב שמפרש רבנו דהיינו לומר דטעמא משום דבע"ח יכול לגבות ממקום אחר, וניזק אינו נפרע אלא מגוף השור.

השו"ע בסימן תז סעיף ד'
קדמו בעל חוב של מזיק ותפסוהו, בין שחב עד שלא הזיק, בין הזיק עד שלא חב, לא זכה, אלא הניזק גובה ממנו, שאפילו היה אצל בעל חוב מתחלה והזיק, היה גובה מגופו. הגה וי"א דוקא דיוכל הבעל חוב לגבות חוב ממקום אחר אבל אם היה השור אפותקי מפורש לבעל חוב וקדם בע"ח לניזקין בע"ח קודם. טור (ל' רמב"ם שם והרא"ש)

הסמ"ע ס"ק ה' ד"ה בע"ח קודם
כתב על דברי הרמ"א שמ"מ אם קדם הניזק ותפס השור, שאין מוצאין מידו, דלא עדיף לגבי בע"ח משאר מטלטלים שעשאו אפותקי מפורש, דאם קדם ומכרו או שקדם בע"ח מאוחר וגבהו גבייתו גבייה, ומכירתו מכירה.

סימן שנא**שו"ע סימן תח סעיף א**

שור של עכו"ם שהיה ברפת עם שוורים אחרים, ובאו הרועים והמשרתים שהיו נוכחים והעידו בבית דין שהשור של העכו"ם הוא שנגח, האם בית הדין יחייב את העכו"ם לשלם, או לא.

תשובה

מקור

המשנה בב"ק דף יד עמ' ב' שום כסף שוה כסף בפני ב"ד, ועל פי עדים בני חורין בני ברית.

ובגמ' דף טו עמ' א' בני חורין ובני ברית. בני חורין למעוטי עבדים, בני ברית למעוטי עובדי כוכבים.

רש"י ד"ה בני חורין שיהו העדים בני חורין ובני ברית.

הרמב"ם הלכות נזקי ממון פ"ח הלכה י"ג אין הנזקין משתלמין, ואין חייבין בכופר, ואין הבהמה נהרגת אלא בראיה ברורה, ובעדים הכשרים להעיד. שלא תאמר הואיל ואין מצוין בארוות הסוסים, וברפת הבקר, וגדרות צאן אלא העבדים, והרועים וכיוצא בהן, אם העידו שבהמה זו הזיקה את זו שומעין להם, ואם העידו קטנים, או נשים, שאדם זה חבל את זה או העידו בשאר נזקין סומכין עליהן. אין הדבר כן. אלא לעולם אין מחייבין לעולם על פי עדים, עד שיהיו עדים הכשרים להעיד שאר עדיות, ויעידו בבית דין, ויחייבו בית דין המזיק לשלם.

הטור בסימן ת"ח

כתב בשם ר"י אפילו שור של נוכרי שנגח לשור ישראל, דאין מוצאין מן הנוכרי אלא בעדים כשרים.

וכן כתב הרא"ש בב"ק פרק א' סימן יט, כדברי ר"י.

השו"ע בסימן ת"ח סעיף א'

אין הנזיקים משתלמים אלא בראיה ברורה, ובעדים כשרים. ואין מקבלין העדות אלא בפני בעל דין, אפילו היה הוא ועדיו חולים (נמוקי יוסף פרק כיצד).

הסמ"ע בס"ק א' אלא בראיה ברורה

כתב שאפילו שור של עכו"ם, שנגח שור של ישראל, אין דנין אותו אלא בעדים כשרים, והוסיף שמהרמ"א בסימן ל"ה משמע שבמקום שאין אנשים רגילים להיות, כגון בבית הכנסת של נשים, נשים נאמנות, והיא תקנה שיכולים להעיד.

בפת"ש ס"ק א'

הביא שהרא"ה בחינוך מצוה קצ"ב חולק על דברי ר"י, וסובר, שאין צריך עדים כשרים בעדות על גוי.

ובשער המשפט בסימן תח ס"ק א'

כתב להוכיח מהגמ' בסנהדרין דף נ"ז עמ' ב' שבן נח נהרג בדיין אחד, ובעד אחד, ובעד מפי איש, וכתב שאולי דעת הרא"ה שע"פ עד אחד כשר נהרג, אבל ע"פ עכו"ם, ושאר פסולים צריך דוקא שניים.

סימן שנב**שו"ע סימן תי סעיף טו**

חפר בור ששה טפחים, והשני השלים לעשרה טפחים, או שחפר בור עשרה טפחים, ובא חבירו והרחיב את הבור, מי חייב לשלם, וכמה.

תשובה

מקור

הגמ' בב"ק דף נא עמ' א'

דתניא אחד החופר בור תשעה, ובא אחר והשלימה לעשרה, האחרון חייב, רבי אומר אחר אחרון למיתה, ואחר שניהם לנזיקין.

תוס' ד"ה האחרון חייב

דוקא הוא בשביל שחידש מיתה שלא היה מתחילה, אבל חפר הראשון ח', והשני ט', כולם חייבים בנזיקין, כמו זה י', וזה עשרים.

הב"י בסימן תי

כתב וידוע שהלכה כת"ק, שהאחרון חייב.

הרמב"ם הלכות נזקי ממון פרק יב הלכה יב

חפר הראשון פחות מעשרה אפילו טפח, ובא אחרון והשלימו לעשרה, בין שחפר בו טפח או שהגביה בנין על שפתו טפח, זה האחרון חייב.

השו"ע בסימן תי הלכה טו'

חפר הראשון פחות מ', אפילו טפח, ובא אחרון והשלימו לעשרה, בין שחפר בו טפח, או שהגביה בנין על שפתו, זה האחרון חייב, אפילו בנזיקין (טור ס"ח). סתם טפח שהוסיף, או שסתר טפח שבנה, הרי זה ספק אם כבר נסתלק מעשה ראשון, או אם עדיין לא נסתלק.

הרחיב את הבור

מקור

הגמ' בב"ק דף נא עמ' ב

בעא מיניה רב שיזבי מרבה, הרחיבה מהו. א"ל הרי מיעט הבלא, א"ל אדרבה הרי קירב היזקא, אלא אמר רב אשי ניחזי אנן, אי בהבלא מיית, הרי מיעט הבלא, אי בחבטה מיית, הרי קירב היזקא. איכא דאמרי אמר רב אשי ניחזי אנן אי מההיא גיסא נפל, הרי קירב היזקא, ואי מאידך גיסא נפל, הרי מיעט הבלא.

הרמב"ם ניזקי ממון פרק יב הלכה יג

פסק כשני הלשונות יחד, שאם מחמת חבטה מת, האחרון חייב, שהרי קירב היזקו, וכן אם נפל מאותו צד שהרחיבו חייב, ואם נפל מצד שחפר הראשון, הראשון חייב.

הטור בסימן תי סעיף ט"ז

הקשה על דברי הרמב"ם איך פסק כשני הלשונות, הרי הם חולקים, ללישנא קמא אין חילוק מאיזה צד נפל, וללישנא בתרא אין חילוק בין מת מחמת חבטה, או מחמת הבל.

הב"י בסימן ת"י

כתב שאין שתי הלשונות חלוקים, אלא אחד משלים את השני.

השו"ע בסימן ת"י סעיף ט"ז

חפר הראשון בור עמוק, ובא האחרון והרחיבו, ונפל לתוכו שור ומת, אם מחמת הבלו מת, האחרון פטור, שהרי מיעט הבלו; ואם מחמת חבטו מת, האחרון חייב, שהרי הקריב היזק בור זה. וכן אם נפל השור מאותו הצד שהרחיב האחרון, חייב, שהרי הקריב היזק בור זה אף על פי שמת מן ההבל. ואם מהצד שחפר הראשון נפל, הראשון חייב, שזה האחרון מיעט הבלו. הגה וי"א דאין חילוק בין מת בהבלא או בחבטה רק אם נפל מצד שהרחיב חייב בכל ענין ואם נפל מצד השני האחרון פטור בכל ענין (טור ס"ח בשם הרא"ש)

סיכום

השו"ע פסק בהרמב"ם, והרמ"א פסק כהטור.

ביום של שלמה פ"ה סימן ל' פסק כהטור, ותמה על הרמב"ם. ובהלכה למשה כתב דאין לפסוק כמרן והרמב"ם שהם דעת יחיד, אך המוחזק יכול לומר קים לי כמרן.

סימן שנג**שו"ע סימן תי סעיף לד**

שני בני אדם דחפו אדם שלישי לבור, האדם הוזק, ונשתברו כליו.

א. מה הדין במזיד.

ב. מה הדין בשוגג.

ג. האם דנים היום דיני בור.

ד. מה הדין כאשר לאחד מן המזיקין אין כסף לשלם עבור הנזק.

ה. מה הדין כאשר שור תם ושור מועד דחפו לבור, והשור התם ברח.

תשובה**א. מה הדין במזיד**

מקור

הגמ' ב"ק דף נג' עמ' ב'

אמר רבא שור ואדם שדחפו לבור, לענין נזיקין כולן חייבים.

תוס' שור ואדם שדחפו לבור

לא מדובר שדחף אדם בכוונה, דא"כ בעל הבור אמאי חייב, דאטו אם ישים אדם טליתו של חברו, באש של חברו, וכי יתחייב בעל האש.

השו"ע בסימן תי' סעיף לד'

אם אדם ושור דחפו שור אחד לבור, והיה אדם שלא בכוונה, שאם היה בכוונה, היה בעל הבור פטור, שלשתן חייבים, אם השור מועד משלשים ביניהם, ואם הוא תם משלם השתות, והמותר ישלמו ביניהם, האדם, ובעל הבור.

השו"ע בסעיף ל"ו

אם דחפו בו אדם והוזק שלשתם חייבים בנזק, ואדם לבדו חייב בשאר ד' דברים, ואם דחפו בו כלים ונשברו, אדם ובעל השור חייבים, ובעל הבור פטור.

ב. בשוגג

מדברי התוס' שהבאנו לעי"ל שמה שאמרו בגמ' כולם חייבים, מדובר באדם שלא בכונה, א"כ בשוגג משלשין הנזק בין שלושתם, וכן פסק השו"ע בסעיף ל"ד 'והיה האדם שלא בכוונה'.

על הכלים בעל הבור פטור, ובני אדם ובעל השור חייבים. כמבואר בשו"ע בסעיף לו' ואם דחפו בו כלים ונשברו אדם ובעל השור חייבים, ובעל הבור פטור. הסמ"ע בס"ק נו' ביאר הטעם משום שחמור כתיב, ולא כלים.

ג. האם דנין דיני בור בזמן הזה

הגהות **אושרי** בב"ק פרק שמיני סימן ב' כתב שהיום גובין אבות נזיקין כגון שור, וסן, ורגל, ובור, אולם מהרי"ח הסתפק באש, ובור, אם גובין בבבל.

המרדכי בב"ק סימן פ' כתב שדנין דיני בור בזמן הזה.

השו"ע בסימן תי סעיף לז

יש מי שאומר, הוא הדין לשנים שהזיקו ושניהם בני חיובא, אלא שהאחד ברח או שאין לו במה לשלם, משתלם מהאחר עד שיעור מה שהיה הוא חייב על נזק זה אלו עשאו לבדו. ויש חולקין דכיון דחבירו מדינא בר תשלומין אלא שאין לו מה לשלם, למה יפרע זה בשבילו. ולפי זה, שור שדחף בהמה לבור, האידנא אינו משלם אלא ג' חלקים; אף על פי שהשור פטור אף מהרביע, שהרי אין דנין דיני קנסות, אין בעל הבור משלם אותו בשבילו.

המהרש"ל פרק החובל סימן ה' מכח ספיקו של מהר"ח כתב שאין דנין דיני בור בבבל, דלא שכיח, כיון שמהרי"ח מסתפק באש ובור, ולכן נראה דאין דנין בבבל.

א"כ הולכים בתר קולא לנתבע, ויכול לומר קים לי כהמהרש"ל ור"ח.

ד. מה הדין כאשר לאחד מן המזיקין אין כסף לשלם עבור הנזק

הטור בסימן תי כתב בשם הרמ"ה שנים שמזיקין, ושניהם בני חיובא, אלא שהאחד ברח, או שהוא כאן ואין לו לשלם, משתלם מן האחר.

אולם הטור חולק על הרמ"ה וסובר שכל דינו של רבי נתן הוא דוקא כשהוא פטור מדינא, כיון שהתורה פטרה אותו שעמו והוא עשה כל הנזק צריך לשלם, אבל אם שותפו בר תשלומין, אלא שאין לו לשלם, למה יפרע הוא בשבילו.

השו"ע בסימן תי סעיף ל"ז מבואר ששתי השיטות בשו"ע הם הטור, והרמ"ה.

ה. מה הדין כאשר שור תם ושור מועד דחפו לבור והשור התם ברח

בפשטות דין זה תלוי במחלוקת הטור, והרמ"ה.

הש"ך ס"ק ד' ד"ה וי"ח הגהות מיימוניות כתב בשם מהר"ם וכך פסק המהרש"ל כדעת הטור, שהחייב בתשלומים אין השני משלם עבורו, ולכן בעל הבור ובעל השור המועד לא ישלמו מה שבעל השור התם חייב, שהרי חיובא רמי עליה, אפילו אי אפשר לניזק לגבותו.

סימן שנד

שו"ע סימן תיא סעיף א

מי שהניח על אדן החלון סיר עם שמן, לאחר כמה שעות ירדו גשמים
והסיר התמלא וגלש ונשפך על בגדי האנשים ברחוב וניזוקו בגופם
האם חייב השכן בנזיקין

תשובה

מקור

הגמ' בב"ק דף ו' עמ' א'

לאתוויי אבנו וסכיננו ומשאו שהניח בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו, היכי דמי, או בהדי
דקא אזלי קא מזקי, היינו אש מאי שנא אש דכח אחר מעורב בו, וממונך ושמירתו עליך וכו',
אלא בתר דנייח, אי דאפקרינו, בין לרב בין לשמואל היינו בור וכו'.
למסקנא הגמ' לומדת מבור, ואש דין זה.

הרא"ש בפרק א' סימן א'

הביא מחלוקת ראשונים בין היש אומרים לשיטתו, האם אבנו סכיננו ומשאו לאחר שנחו יש
דין בור גמור, או דין אחר.
לשיטת היש אומרים יש פה את החיובים של בור ואש, והפטורים של בור ואש.
הרא"ש חלק עליו וסובר שאם הזיקו תוך כדי נפילה הוי אש, ואם הזיקו בתר דנייחי, יש להם
דין בור.

השו"ע בסימן תיא סעיף א'

תולדות הבור, אבנו, סכיננו ומשאו וכיוצא בהן, שהניחם ברשות הרבים והזיקו במקומם, בין
הפקירן או לא הפקירן, או שהניחם בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו במקומם אחר שנחו,
שדומה לבור ממונו שמזיק במקום שמונח שם, לפיכך, יש לו כל דיני בור לחייב נזק שלם
מתחלתו על מיתת בהמה או הזיקה ועל נזקי אדם, בין נתקל באבן והוזק באבן בין נתקל

בקרקע והוזק באבן. אבל אם נתקל באבן והוזק בקרקע, פטור. ופטור בו ממיתת אדם ונזקי כלים. וכן אם הניחם ברשותו והפקיר רשותו ולא הפקירם, ונתקל בקרקע וניזק בתקלה זו והוזק, חייב בעל התקלה.

הסמ"ע ס"ק א' ד"ה והזיקו במקומם

דאז הוה דומיא דבור, דהוא מונח במקומו, והניזק עובר עליו, משא"כ אם הזיקו דרך הליכתו או נפילתו מהגג, דהוי תולדה דאש, דמזיק דרך הילוכו לניזק העומד במקומו.

א"כ מי שהניח על עדן החלון סיר של שמן, וירדו גשמים, נחשב כמניח אבן, וסכין, בראש הגג וירדת הגשמים נחשבת כרוח מצויה, וחייב המניח לאחר שנח בארץ, והוזק בו אדם מדין בור, אולם אם הזיק השמן בדרך ירידה, המניח על עדן החלון חייב מדין אש, ופטור על הטמון, וכל זה ברוח מצויה.

אולם ברוח שאינה מצויה הוא פטור, כדברי הגמ' בב"ק דף כ"ט עמ' א' ומודה ר"מ לרבנן במעלה קנקנים על הגג ע"מ לנגבן, ונפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו, שהוא פטור. והטעם מבואר ברש"י ד"ה ברוח שאינה מצויה **דאנוס הוא**.

וכן פסק השו"ע בסימן תי"א סעיף ב'

ואם נפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו בשעת נפילה, או אפילו אחר נפילה כל זמן שלא היה לו פנאי לסלקם, פטור; אבל לאחר מכאן חייב. ואי אפקרינהו, פטור אפילו לאחר מכאן.

ולכן ברוח שאינה מצויה כגון גשם חזק פתאומי, שמילא את הסיר ונשפך ממנו השמן, והזיק, אזי בין בהזיק דרך נפילה, או לאחר שנח פטור, כל עוד לא היה זמן לנקות את השמן שנשפך, ולאחר מכן חייב. ואם הפקיר את השמן הדין שפטור.

סימן שנה*

שו"ע סימן תיא סעיף ג

א. אשה שקנתה בערב שבת אצל חנוני כמות גדולה של סוכר, וכאשר באה הביתה ואפתה העוגות והגישה לבני ביתה התברר שהחנוני מכר לה מלח במקום סוכר, האם החנוני חייב לשלם הנזק הנגרם.
ב. ראובן הניח את רכבו עם בנו הקטן בצד הדרך והלך לקניות, הילד בשלב מסוים הוריד את בלם היד, והרכב הדרדר ופגע בחלון החנות ושברו, האם ראובן חייב לשלם.

תשובה

א. אשה קנתה בערב שבת אצל חנוני כמות גדולה של סוכר וכו'

מקור

הגמ' בב"ק דף ו' עמ' א'

רבא אומר לאתויי בור המתגלגל ברגלי אדם, וברגלי בהמה, ה"ד, אי דאפקירנהו בין לרב ובין לשמואל, היינו בור, מאי שנא בור שכן תחילת עשייתו לנזק ושמירתו עליך, הני נמי תחילת עשייתן לנזק ושמירתן עליך וכו', ולמסקנא נלמד משור ובור.

תוס' ד"ה לאתויי

כתב שאין לחייב את בעל התקלה מטעם אדם המזיק, אלא משום דחשיב כרוח מצויה והוי כאשו.

משמע מדברי התוס' שבעל התקלה שהניח אבן ברה"ר, נחשב לאש, ויהיה חייב בכלים.

הרא"ש בפרק א' בסימן א'

כתב שבור המתגלגל חייב מדין בור, והוא בור גמור שפטור מכלים, וחייב בנזק אדם.

בנידון דידן כתב בספר 'והערב נא' בשם הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך זצ"ל שהחנוני שנתן לאשה את המלח במקום הסוכר, נחשב לבור המתגלגל, שהמניח את האבן חייב מדין אש כמבואר בתוס' ולכן החנוני שנתן את המלח גרם את הנזק וחייב.

אולם מדברי השו"ע בסימן תיא סעיף ג' אם הניחם ברשות הרבים, ולא הזיקו במקומם, אלא נתגלגלו למקום אחר על ידי רגלי אדם או רגלי בהמה, אם הזיקו דרך הלוכן על ידי רגלי אדם חייב המגלגל הכל, שהוא פושע בהזיק זה, ובעל התקלה פטור.

בסעיף ו'

אם לאחר שנחו מגלגולם הזיקו, הוה לה בור וחייב בעל התקלה הכל.

מדברי השו"ע משמע שפסק שבור המתגלגל חייב מדין בור, וא"כ מי שהכין את המזיק חייב, אע"פ שאח"כ הזיז אדם אחר את האבן והזיקה במקום אחר, המניח את האבן חייב.

ועיין עוד בערוך השולחן סימן תי"א סעיף ד'.

א"כ בנידון דידן כיון שהחנוני נתן לאשה מלח במקום סוכר, לא עשה מזיק, ורק אח"כ שהאשה הניחה את זה בתוך העוגה נגרם נזק, ואינו דומה לבור המתגלגל שהניח מזיק, ועל אף שהרמב"ם לא הזכיר בדיני בור, דין בור המתגלגל כדברי ערוך השולחן בסימן תי"א סעיף ה', השו"ע פסק בסחמן תי"א סעיף ו', כדברי הרא"ש שהוא מדין בור, ולא מדין אש.

ועי' עוד לעיל סימן קל מה שכתבנו על שו"ע סימן רלד סעיפים א', ב', ג', דגרמי בשוגג פטור.

ב. ראובן הניח את רכבו עם בנו הקטן בצד הדרך והלך לקנות וכו'

מקור

המשנה ב"ק דף י"ז ע"ב

היה דליל קשור ברגליו או שהיה מהדס ומשבר את הכלים משלם חצי נזק.

ובגמ' בדף י"ט ע"ב

מבואר שמדובר באדם שזרק חוט לרשות הרבים, והגיע תרנגול ובעט בחוט, ושיבר בו כלים, ועל זה חייבה המשנה את בעל התרנגול לשלם חצי נזק צרורות.

נחלקו הראשונים מה הדין של בעל הדליל

רש"י ד"ה אלא

כתב שבעל הדליל פטור, מפני שלא נתקל אדם בבורו, היות והתרנגול הוליכו למקום אחר והזיק שם, פטור.

התוס' ד"ה וכי

כתבו שבעל הדליל חייב מדין אש, כפי שמצינו במניח אבנו סכיננו ומשאו בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו, שחייב מדין אש, ולכן המניח חוט ברשות הרבים, היות שישנה סבירות שיגרם נזק חייב.

בספר חושן למעשה תשובה ק"א

כתב שבנידון דידן בשכח בנו ברכב וגרם לנזק, נחשב כהנחת דליל ברה"ר, לדעת רש"י האב פטור, אולם לדעת תוספות שבעל הדליל חייב מדין אש, א"כ האב שהניח בנו ברכב, ונגרם לנזק חייב מדין מניח דליל. ובהמשך הוכיח שבנידון דידן גם רש"י יודה לתוס'.

וכתב שכך מבואר בשו"ע ובטור בסימן ש"צ סעיף י' שחייב בעל הדליל, וכן נקט להלכה בספר משפטי התורה בב"ק סימן כ"ב שהמניח רכב פתוח וילד בתוכו, והזיק הילד ע"י הרכב, חייב לשלם, כדין מניח דליל ברשות הרבים, שהילד נידון כתרנגול שנטל את הדליל והזיק בו, וחייב בעל הדליל כדין אש.

באור פני מלך חיים

הרמב"ם הלכות נזקי ממון פ"ב הלכה י'

'ואם היו לחוט בעלים, ולא היה החוט הפקר, בעל החוט חייב חצי נזק, שהרי הוא כבור המתגלגל'. **מבואר** ברמב"ם שאין לחייב את בעל הדליל מדין אש, וכן כתב רש"י שבעל הדליל פטור, שלא כדברי התוס' שכתבו שחייב מדין אש.

ובב"י בסימן ש"צ הביא דברי הרב המגיד שהקשה על הרמב"ם שחייב את בעל הדליל חצי נזק הרי לא מצינו בבור חצי נזק, וכתב הב"י שהרי"ף השמיט מימרא דרב הונא לפי שהוא דבר שאינו מצוי כל כך. השו"ע לא הביא דין זה בהלכותיו, משום שאינו מצוי, מי שהביא דין זה הוא הרמ"א בסימן ש"צ סעיף י' 'אבל אם החוט של בעל התרנגול ולא הצניעו, אפילו נקשר מאליו ושבר ע"י זריקה, חייב נזק שלם' (טור ס"ק ג').

צריך ביאור, מדוע הרמב"ם לא כתב שבעל הדליל חייב מדין אש כדברי התוס', או שנסביר שהוא סובר שתרגול אינו נחשב כרוח מצויה, שהרי זה הסתברות רחוקה שיתפס ברגלו ויזיק

ע"י כך, וא"כ הוא הדין כאן, ההסתברות היא רחוקה מאוד שהילד ישחרר את האמברקס, ולכן אין זה אש. וגם לשיטת תוס' יש לחלק בין ילד, שאין זה רוח מצויה שיוריד את הבלם, לבין תרנגול שהוא רוח מצויה שיזיק עם דליל, וגם לרמ"א אין זה אש.

מה שנראה לדמות דין זה, הוא, לדברי הגמ' בב"ק דף נט ע"א 'השלוח את בעירה ביד חרש שוטה וקטן, שאם מסר לו גחלת, פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים, וכן מבואר בשו"ע בסימן תי"ח סעיף ז' שאם מסר גחלת לקטן וליבה הגחלת ושרף, חייב בדיני אדם. וכאשר האב השאיר את האוטו לבד עם בנו הקטן, דבר זה נחשב כהניח גחלת לפני הקטן, והקטן ליבה הגחלת והזיק, שחייב בדיני שמים, ופטור מדיני אדם. ואם נאמר שהורדת הבלם נחשבת לרוח מצויה, ויתחייב בעל הרכב מדין אש, א"כ מדוע במוסר גחלת לקטן, בעל הגחלת אינו חייב מדין אש, אלא בהכרח שמעשה הקטן בגחלת, וגם בהורדת הבלם, אינו רוח מצויה, ואינו חייב מדין אש.

סימן שנו

שו"ע סימן תיט סעיף ב

- א. יש ללוח או למזיק שתי קרקעות, האם יוכל התובע לדרוש אחת מהם.
 ב. אם מרצונו נותן לו איזה קרקע שבקש האם יכול להחשיב לו כשער שעתיד להיות.

תשובה

א. מקור

הגמ' בב"ק דף ו' עמ' ב' ת"ר מיטב שדהו ומיטב כרמו שלם, מיטב שדהו של ניזק, ומיטב כרמו של ניזק דברי ר' ישמעאל, ר' עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לגבות לנזיקין מן העדית, וקיימא לן הלכה כר"ע מחבירו.

הרא"ש בסימן ב'

אם יש למזיק ב' קרקעות שהם עדית, יכול המזיק ליתן איזה עדית שחפץ לניזק.

השו"ע בסימן תיט סעיף ב'

אם יש למזיק שני עידית, אין הניזק יכול לומר לו תן לי מעידית פלוני, אלא תלוי ברצון המזיק לתת לו איזה שירצה. אבל אם המזיק חפץ לתת לו העידית שביקש, אלא שהיא עתה בזול וממתין עד שתתייקר, ואומר אם תרצה אותה קח אותה כפי מה שהיא עתידה להתייקר, אין שומעין לו, אלא צריך ליתנה לו כפי מה ששוה עתה.

הש"ך בס"ק ד' ד"ה צריך ליתנה לו כפי מה

הביא דברי המהרש"ל שחולק על דין השו"ע וכתב, שהניזק יכול לגבות מאיזה עידית שרוצה, ואפילו מעדי עידית, מאחר שדינו ממיטב, מ"מ לפי ראות עיני הדיינים שאם יראו שזאת טובה לניזק, וזאת טובה למזיק, זהו בכלל הישר והטוב.

ב. מקור

הטור בסימן תיט סעיף ה'

אבל כשהמזיק חפץ ליתן לו העדית שביקש, אלא שהיא עתה בזול וממתין עד שתתייקר, ואומר אם תרצה אותה קחנה כפי מה שעתידה להתייקר, אין שומעין לו, וצריך ליתנם כפי מה שהיא שוה עתה, וכן **פסק השו"ע** בסימן תיט סעיף ב'.

הסמ"ע ס"ק ד' ד"ה כפי ששוה עתה

כתב שדין זה שונה מלוח שנתרצה לשלם למלוח מהעדית, שיכול להתנות ליתן לו כיוקרא דלקמיה, מפני שאין דינו של המלוח לגבות רק מבנונית, ולא מעדית כלל, לכן יכול הלוח להתנות עמו כך, משא"כ במזיק שדינו לכתחילה רק מעידית, אינו יכול לגבות כיוקרא דלקמיה, העמידו על דינו לשלם ממיטב ממש.

כתב **העיר שושן** לחלק בין אם היה למזיק ב' קרקעות, עידית, ובנונית, שהדין כנזכר, אולם כשיש לו ב' קרקעות עידית, אינו חייב ליתן לניזק כזולא דהשתא, אלא יכול להתנות עמו כיוקרא דלקמיה, כמו ביש לו כסף, וסובין, שיכול לפורעו בסובין, משום דמטלטלין כל מילי מיטב הוא, וגם כאן יכול ליתן לו איזה קרקע שירצה, וליתן לו כיוקרא דלקמיה, ועיין בסמ"ע מה שהקשה על הע"ש.

הש"ך בס"ק ד'

פסק כדברי הע"ש, וכתב עליהם, שדבריו יותר נכונים.

סימן שנז

שו"ע סימן תכא סעיף א

מה הדין באדם שהוציא קול על חבירו או תבעו לדין שהוא גנב ממנו דבר מה
אך אינו יכול להוכיח זאת, ובנתיים לחבירו נגרמה בושה,
האם חייב לו דמי בושת, או לא.

תשובה

מקור

המשנה בב"ק דף פו עמ' ב'

וישן שבייש פטור, נפל מן הגג והזיק ובייש חייב על הנזק, ופטור על הבושת, עד שיהא מתכוין.

השו"ע בסימן תכא סעיף א'

אינו חייב על הבושת עד שיתכוין לביישו; והמבייש את חבירו שלא בכוונה, פטור. לפיכך,
ישן שבייש, פטור. הגה וכן מי שקובל על חבירו שמסרו או גנב לו וכיוצא בזה, אף על פי
שלא יכול לברר עליו, מכל מקום פטור, דהרי לא כיוון לביישו.

הסמ"ע בס"ק א' ד"ה עד שיכוון לבייש

דין זה נלמד מדכתיב 'והחזיקה במבושיו', שדוקא בנתכוין לבייש חייב, אבל אם לא נתכוין,
פטור.

הרמ"א בסימן תכ"א סעיף א' וכן מי שקובל על חברו שמסרו, או גנב לו, וכיוצא בזה, אע"פ שלא יכול לברר עליו מ"מ פטור, דהרי לא כיון לביישו.

הסמ"ע ס"ק ג' ד"ה דהרי לא כיון לבייש כלומר במעשה זה שקובל עליו, לא כיון לביישו, אלא לגבות ממנו היזיקו. ועיין ערוך השולחן בסימן תכ"א סעיף ה', מה שחידש בדין זה.

סיכום

אדם שהוציא קול על חברו שהוא גנב ממנו דבר מסויים, אינו חייב בבושת, כיון שלא התכוין לבייש אלא לגבות ממנו הזיקו, ולכן פטור.

סימן שנח

שו"ע סימן תכא סעיף י

מי שנכנס לרשות חברו שלא ברשות, האם רשאי להוציאו בעל כורחו, ומה הדין באם חבל בו, האם רשאי לגרש בכח עובד שחושש שגונב ממנו.

תשובה

מקור

הגמ' בב"ק דף מח עמ' א'

ואמר רבא נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות והזיק את בעל הבית, או בעל הבית הוזק בו, חייב, הזיקו בעל הבית פטור. אמר רב פפא לא אמרן אלא דלא הוה ידעי ביה, אבל הוה ידע ביה, הזיקו בעל הבית חייב, מ"ט, משום דאמר ליה נהי דאית לך רשותא לאפוקי, לאזוקי, לית לך רשותא.

באופן שהוא מסרב לצאת מה הדין.

מבואר בגמ' בב"ק דף כח עמ' א' מניין לנרצע שכלו לו ימיו, ורבו מסרהב בו לצאת, וחבל ועשה בו חבורה, שהוא פטור, ת"ל 'לא תקחו כופר לשוב', לא תקחו כופר לשב. והעמידה הגמ' שמדובר בעבד גנב.

הב"י בסימן תכא

היינו אליבא דמאן דאמר לא עביד אינש דינא לנפשיה היכא דליכא פסידא, ואנן קיימא לן כמאן דאמר עביד אינש דינא לנפשיה, לכן מותר לחבול בו, ולהוציאו, אפילו אם אינו גנב רק שמסרב לצאת.

השו"ע בסימן תכא סעיף ו'

בכל מקום שחובל בחברו בכוונה חייב בה' דברים, אפילו נכנס חבירו לרשותו שלא ברשות, וחבל בו והוציאו, חייב; דנהי שיש לו רשות להוציאו, אין לו רשות לחבול בו. אבל אם הוא מסרב בו ואינו רוצה לצאת, יש אומרים שיש לו רשות אפילו לחבול בו כדי להוציאו. הגה וכן מי שיש לו משרת, וחושש שיגנוב לו, יוכל להוציאו קודם זמן השכירות; ואם מסרב, יוכל להכותו עד שיצא (מרדכי פרק המניח)

הפתחי תשובה ס"ק ב'

כתב בשם חוט השני שאם המשרת בוחר להישבע, אין בעל הבית יכול להוציאו, אולם מסתימת לשון הרמ"א לא משמע כך, ונשאר בצ"ע.

סימן שנט**שו"ע סימן תכא סעיף יג**

אדם שהתגונן מפני המכה אותו, וחבל בו, האם חייב בתשלומין.

תשובה

מקור

המשנה בב"ק דף לג עמ' א'

וכן שני אנשים שחבלו זה בזה, משלמין במותר נזק שלם.

הרא"ש פרק ג' סימן יג'

וכן שני אנשים נמי מיירי שהתחילו כאחת, או אחר זמן, אבל אם התחיל האחד, השני פטור. מיהו אם היה יכול להציל עצמו בחבלה מועטת, וחבל בו הרבה, חייב.

השו"ע בסימן תכא סעיף יג'

שנים שחבלו זה בזה, אם חבל האחד בחבירו יותר ממה שחבל בו הוא, משלם לו במותר נזק שלם, ודוקא שהתחילו שניהם כאחד, או לאחר שחבל בחבירו חזר גם הוא מיד וחבל בו, אבל אם התחיל האחד, השני פטור, שיש לו רשות לשני לחבול בו כדי להציל עצמו. ומיהו צריך אומדן אם היה יכול להציל עצמו בחבלה מועטת, וחבל בו הרבה חייב.

הסמ"ע בס"ק כד

כתב שלשון השו"ע 'מיד' הוא טעות סופר, משום שכשהשני חוזר וחבל בחבירו מיד בעודו בחימום הוא פטור.

הט"ז ס"ק יג

כתב שאין כאן טעות סופר, ואפשר לגרוס 'מיד', ופירושו שאם הראשון עדיין חובל בשני, לשני מותר להחזיר, ופטור, אבל אם גמר הראשון לחבוט בשני, השני חייב אם חבל בו בחזרה.

סימן שס**שו"ע סימן תכא סעיף יג**

- א. אדם שראה אחד מישראל מכה חברו
האם יכול להציל המוכה על ידי שיכה את המכה.
מה הדין באדם הרואה את חברו מכה את בנו או בן משפחתו.
ב. מה הדין באדם הרואה את חברו שעושה עבירה האם רשאי להכותו כדי
להפרישו מאיסור והאם הלכה זאת נאמרה בכל אדם.

תשובה**א. מקור**

הרא"ש בב"ק פרק ג' הלכה יג'
וכן אם רואה אדם מישראל מכה את חברו, ואין יכול להצילו, אם לא שיכה את המכה, אע"פ
שאינ מכהו מכת נפש, מותר להכות המכה, לאפרושי מאיסורא.

בתחילת דבריו של הרא"ש כתב לשון אחרת ביחס לקרובו וז"ל 'וכן הדין אם אדם רואה שמכין
את אביו או אחיו, והכה את המכה כדי להציל קרובו, פטור, כמו אישה המצלת את בעלה אם
אינה יכולה להציל על ידי דבר אחר', וכן כתב הטור.

השו"ע בסימן תכ"א סעיף יג'
וכן הדין באדם הרואה אחד מישראל מכה חברו, וא"י להצילו אם לא שיכה המכה, יכול
להכותו, כדי לאפרושי מאיסורא.

הסמ"ע בס"ק כח ד"ה כדי לאפרושי מאיסורא
כתב **שהטור** הביא דין נוסף שלא הזכיר השו"ע והוא, 'וכן הדין באדם הרואה את חברו שמכה
לאביו, או בנו, או אחיו, והרואה הכה המכה כדי להציל את קרובו, שפטור'

ובפרישה דייק שהרא"ש כתב טעם שונה בדין הרואה אחד מכה את חברו, שהוא מטעם לאפרושי מאיסורא, ואילו ברואה אחד המכה קרובו כתב לשון פטור, וא"כ יהיה נפקא מינה לדינא, שאם אותו אחד שבא להציל ולהכות המכה אינו בר הכי, שרגיל להפריש מאיסורא, שכמה פעמים רואה שמכה אחד את חברו ואינו חושש, לאפרושי המכה מאיסורא, אזי אסור לו להכות המכה, שהרי ודאי בא מכה שנאה להכותו, ולא בא להפרישו מאיסור.

ב. בים של שלמה פ"ג סימן כ"ג

כתב נפקא מינה נוספת בין קרוב שהכה, לאדם רגיל שהכה, כדי להציל, שבקרוב שהכה השני ולא ידע שמכה השני על פי הדין, יהיה פטור הקרוב, משא"כ שאר אדם שטעה, חייב לשלם, שאינו לאפרושי מאיסורא, ואדם מועד לעולם.

הט"ז ס"ק יג'

הקשה על חילוקו של הסמ"ע שכתב, שאם למציל יש שנאה כלפי המכה, חייב, לכאורה הוא עושה מצוה, שמציל המוכה, ולמה יתחייב, שהרי אין הדבר תלוי בכוונת הלב, ומה שלא הציל פעמים מספר, אינו ראייה, שכעת עושה מצוה. אלא כתב חילוק אחר, שמציל אחד מישראל שהכה את חברו, מבררים אם יכול להציל בלי הכאה, משא"כ במציל קרובו, אין מדקדקים כ"כ.

ב. אדם הרואה את חברו עושה עבירה אם מותר להכותו

מקור

הרמ"א בסימן תכא סעיף יג'

וכן מי שהוא תחת רשותו ורואה בו שהוא עושה עבירה, רשאי להכותו, ול"יירו, כדי להפרישו מאיסור, ואין צריך להביאו לב"ד.

אולם מקור דין זה הוא בגמ' בב"ק דף כח עמ' א' 'מניין לנרצע שכלו לו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת, וחבל ועשה בו חבורה שהוא פטור, ת"ל לא תקחו כופר לשוב וכו', ר"נ בר יצחק אמר בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית, עד האידנא היתרא, והשתא איסורא'.

רש"י ד"ה איסורא

ורשאי להלקותו ולהפרישו, דהאי דינא לאו לנפשיה הוא.

נחלקו האחרונים בכפיה על המצוות, האם הוא דין בב"ד, או על כל אדם.

שיטת ה**נתיבות** בסימן ג' ס"ק א'

שכל אדם מצווה להפריש חבירו מאיסור, אפילו מי שהוא אינו בכלל בית דין, כמו שמוכח מהגמ' בב"ק דף כח' עמ' א' מנרצע שכלו לו ימיו, שיכול רבו להכותו, אע"פ שאינו בית דין.

הקצות בסימן ג' ס"ק א'

כתב שלכפות על המצוות צריך בית דין, ואנן לאו בני כפיה, כיון שאנו הדיוטות, וכמו בכפיה בגט שצריך מומחין, כך בכפיה למצוות.

במשובב נתיבות לבעל הקצות

דחה ראית הנתיבות מנרצע שכלו לו ימיו, שהוא מטעם לאפרושי מאיסורא, שאז אינו צריך בית דין, שכל אחד יכול להפרישו, משא"כ בכפיה על המצוות, שצריך בית דין.

מבואר שלגבי אפרושי מאיסורא, כל אדם מחויב, וכל המחלוקת בין הקצות, לנתיבות היא, לגבי כפייה על המצוות. אלא שמלשון הרמ"א בסימן תכ"א סעיף יא משמע, שרק מי שנמצא ברשותו הוא מצווה לפרישו ויכול להכותו.

המשנה ברורה בסימן שמ"ג ס"ק ז'

כתב שקטן שהגיע לחינוך [לפי שיטה אחת] כל אדם מצווה להפרישו מאיסור.

סימן שסא

שו"ע סימן תכד סעיף ז

ראובן שכעס על בנו הכהו וחבל בו, ונתבע לדין תורה ע"י האגודה למען הילד (פרט לחקירת המשטרה על התעללות בבנו) בטענה שישלם לבן כל חמשת הדברים, והאב משיב שמאחר והוא המפרנס, פטור כל נזק שגרם לבן, מה הדין.

תשובה

מקור

הגמ' בב"ק דף פז עמ' ב'

תניא החובל בבנו גדול, יתן לו מיד, בבנו קטן, יעשה לו סגולה. ורמינהו החובל בבניו ובבנותיו של אחרים גדולים יתן להם מיד, קטנים יעשה להם סגולה, בבניו ובבנותיו שלו, פטור. לא קשיא, כאן בסמוכים על שולחנו, כאן בשאין סמוכין על שולחנו. מאי סגולה, רב חסדא אומר ס"ת. רבה בר רב הונא אמר דיקלא דאכיל מיניה תמרי.

הרמב"ם הלכות חובל ומזיק פ"ד הלכה יט

החובל בבניו הגדולים, אם אין סמוכין על שולחנו, נותן להם מיד, והקטנים ילקח בהן קרקע בנזקן, והן אוכלין פרותיו. וכן הדין באחרים שחבלו בהן. ואם היו סמוכין על שולחנו וחבל בהן פטור, בין שהיו גדולים, בין שהיו קטנים. ואם חבלו בהן אחרים, בגדולים יתן להם מיד, ובקטנים ילקח בהן קרקע, והן אוכלין פירותיה עד שיגדילו.

הרא"ש פרק החובל סימן ח'

החובל בבנו גדול יתן לו מיד, ואפילו השבת, בבנו קטן יעשה לו סגולה. ובאין סמוכין על שולחנו. ואם הן סמוכים על שולחנו פטור משבת, אבל נזק, צער, ריפוי, ובושת, בין סמוכין, בין אינן סמוכין, חייב.

וכן כתב תוס' בב"ק בדף פז עמ' ב' ד"ה וקתני
מה שפטור בבניו ובנותיו היינו דוקא משבת, וסברא הוא דלית לן למפטריה משום דסמוכים
על שולחנו, אלא משבת ולא משאר דברים.

השו"ע בסימן תכ"ד סעיף ז'
החובל בבניו הגדולים אם אינם סמוכים על שולחנו נותן להם מיד, והקטנים ילקח קרקע בנזקן
וי"א **ספר תורה** (טור סי"א בשם הרא"ש) והם אוכלים פירותיו, וכן באחרים שחבלו בהם ואם
היו סמוכין על שולחנו חבל בהם פטור, בין שהיו גדולים בין שהיו קטנים, ואם אחרים חבלו
בהם בגדולים יתן להם מיד, בקטנים ילקח בהם קרקע והוא אוכל פירותיו עד שיגדלו. הגה
וי"א דאינו פטור בסמוכים על שולחנו אלא משבת, אבל חייב בשאר ד' דברים, ודינו בהם
כאילו חבלו בהן אחרים (טור בשם הרא"ש).

סיכום

חובל בבנו אם הוא סמוך על שולחנו לדעת הרמב"ם פטור, בין קטנים בין
גדולים, חבלו בהם אחרים לגדולים יתנו מיד, קטנים יקח בהם קרקע,
והאב אוכל פירות עד שיגדל.

באינו סמוך על שולחנו

אם הם גדולים נותן להם מייד והקטנים ילקח בהן קרקע לשיטת הרמב"ם
שפסק כרבה יקנה קרקע או דקל. והרא"ש שפסק כרב חסדא יקנה בהם
ס"ת.

השו"ע בסימן תכד סעיף ז'

השו"ע פסק כהרמב"ם, והרמ"א פסק כהרא"ש.

הפת"ש בס"ק בס"ק ד'

הביא בשם שוב"י רב המכה את תלמידו בשביל לימודו פטור כמבואר
בגמ' מכות דף ח' עמ' א' יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו.
אולם בספר קרית חנה כתב שפטור רק מגלות אבל חייב בנזק.

סימן שסב

שו"ע סימן תכו סעיף א

א. במלחמת חרבות ברזל עלתה שאלה הלכתית האם מותר לחיילי ישראל לסכן עצמם כדי לשחרר את השבויים שנשבו ע"י החמאס, והאם מחללים עליהם את השבת, והאם מותר להודיע למשפחות בשבת על חללים, מהי דעת מרן הרב עובדיה זצ"ל.

ב. האם צריך להעתר לבקשת החמאס להפסיק את המלחמה בתנאי לשחרור מחבלים מהכלא, או צריך להמשיך את המלחמה כדי לשחרר את החטופים תוך סיכון חיילים.

ג. האם חייב אדם להכניס את עצמו בספק סכנה כדי להציל את חבריו.
ד. האם האיסור של לא תעמוד על דם רעך מטיל חיוב ממוני להצילו, והאם אדם חייב או מותר לו להכנס לספק סכנה, כדי להציל את חבריו. והאם יש הבדל בין חיים אזרחים, או בזמן מלחמה, הסיפא ענה מסברא.

תשובה

מקור א'

הגמ' סנהדרין דף עג עמ' א'

גופא מניין לרואה את חבריו שהוא טובע בנהר, או חיה גוררתו או ליסטין באין עליו שהוא חייב להצילו ת"ל 'לא תעמוד על דם רעך'. והא מהכא נפקא, מהתם נפקא, אבדת גופו מניין ת"ל 'והשביתו לו', אי מהתם הוה אמינא ה"מ בנפשיה, אבל מיטרח ומיגר אגורי אימא לא, קמ"ל.

מקור ב'

הירושלמי מסכת תרומות ספ"ח

ר' אמי איתצד בסיפסיפה (נתפס במקום סכנה) אמר ר' יוחנן יכרך המת בסדינו (שאם ימות יכרך בסדין ואין הוא יכול להציל) א"ר שמעון בן לקיש עד דאנא קטיל אנא מתקטיל, אנא

איזיל ומשזיב ליה בחילא (או שאני הורג או שאני נהרג אלך ואצילנו בכח) אזיל ופיסון ויהבון ליה.

הב"י בסימן תכ"ו

הביא דברי הגהות מיימוניות שכתב בשם הירושלמי שאפילו להכניס עצמו בספק סכנה חייב. שהרי ר"ל נכנס לספק סכנה להציל את רבי אמי. ונראה שהטעם מפני שהלה ודאי, והוא ספק, וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ומשמע שפסק כמותו שחייב להכניס עצמו לספק סכנה להציל את השני, אלא שלא הביא פסק זה בשולחנו הטהור.

'לא תעמוד על דם רעך' מטיל על המציל חיוב לשכור בדמים להצילו

הרא"ש בסנהדרין פ"ח סימן ב'

כתב שהניצול חייב לפרוע למציל מה שהוציא, שאין אדם מחוייב להציל נפש חברו בממונו היכא דאית ליה ממונא לניצול.

הריטב"א קידושין דף ח'

חילק בין אם הציל מדעת עצמו שפטור, כדין מבריא ארי, לבין אם חברו ביקש ממנו, שחייב לשלם.

השו"ע בסימן תכו סעיף א'

הרואה את חברו טובע בים, או ליסטים באים עליו, או חיה רעה באה עליו ויכול להצילו הוא בעצמו, או שישכור אחרים להצילו ולא הציל, או ששמע עכו"ם או מוסרים מחשבים עליו רעה, או טומנים לו פח ולא גילה אוזן חברו והודיעו, או שידע בעכו"ם או באנס שהוא בא על חברו ויכול לפייסו בגלל חברו ולהסיר מה שבלבו ולא פייסו וכיוצא בדברים אלו עובר על 'לא תעמוד על דם רעך'.

מבואר בשו"ע שהמציל מחיוב להציל את השני בממונו, כמבואר בלשונו 'או שישכור אחרים להצילו', וזה התחדש מהפסוק 'לא תעמוד על דם רעך' כמבואר בגמ' בסנהדרין דף עג' ע"א אלא ששיטת הרא"ש היא שאם אין לניצול כסף אינו חייב לשלם.

הסמ"ע ס"ק א' ד"ה שישכור אחרים

הקשה, מדוע השו"ע והרמ"א לא הביאו דין זה של הרא"ש שיש לחלק בין אם יש לו ממון להציל עצמו, שאז חייב לשלם לחברו, לבין אם אין לו לשלם, דאז פטור.

הש"ך בס"ק א' או שישכור אחרים

כתב שהביאו הרמ"א ביורה דעה בסימן רנ"ב סעיף יב' הפודה חברו מן השביה חייב לשלם לו אם אית ליה לשלם, ולא אמרין דהוא מבריה ארי מנכסי חברו.

אולם נראה שהשו"ע פסק כהרמב"ם הלכות רוצח פ"א הלכה יד' שאין לחלק אם יש לניצול או אין לניצול ממון, ונראה מסברא שחייב לשלם למציל מדין נהנה, ודלא כהרא"ש. אלא שהב"י הביא רק את שיטת הרא"ש ולכן עדיין צ"ע.

הסמ"ע ס"ק ב' ד"ה עובר על לא תעמוד

הביא דברי ההגהות מיימניות בשם הירושלמי שכתב שצריך להכניס את עצמו בספק סכנה עבור זה, כלומר שאדם מחויב להכניס עצמו לספק סכנה להציל חברו, אלא דהקשה עליו שהשו"ע והרמ"א השמיטו דין זה, ותירץ שהסיבה היא משום שהרי"ף, והרמב"ם, והרא"ש והטור לא הביאו בפסקיהן דין זה, לכן השמיטוהו השו"ע והרמ"א, מבואר שלא פוסקים כשיטת הירושלמי.

הפת"ש ס"ק ב'

כתב בשם **אגודת אזור** מה שהרי"ף, והרמב"ם, והרא"ש לא הביאו את דברי הירושלמי, הוא משום שהבבלי חולק על הירושלמי בדין זה, וסובר שאין להכניס עצמו בספק סכנה להציל את חברו. **ושם בסוף הספר הביא בשם הרדב"ז** חלק ג' סימן תרכ"ז שכתב שאין להיכנס לספק סכנה בשביל להציל את חברו, ואם הפסיד אבר כדי להציל חברו נחשב לחסיד, אבל הנכנס לספק סכנה להציל חברו הוא חסיד שוטה, דספיקא דידיה עדיף מודאי דחבריה. **וסיים** דהוא ז"ל כתב עליו אולם צריך לשקול הענין היטב אם יש בו ספק סכנה, ולא לדקדק ביותר כמו שאמרו באלו מציאות שכל המדקדק בעצמו כך, סוף בא לידי כך.

מקור ד'

המשנה במכות דף י"א עמ' ב'

ואינו יוצא (מעיר המקלט) לא לעדות מצוה, ולא לעדות ממון, ולא לעדות נפשות, ואפילו ישראל צריכים לו, ואפילו שר צבא ישראל כיזאב בן צוריה אינו יוצא משם לעולם שנאמר 'אשר נס שמה' שם תהיה דירתו, שם תהיה מיתתו, שם תהיה קבורתו.

הרמב"ם הלכות רוצח פרק ז' הלכה ח'

הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו לעולם, ואפילו לדבר מצוה או לעדות, בין עדות ממון, בין עדות נפשות, ואפילו להציל נפש בעדותו או להציל מיד העובד כוכבים מיד הנהר או מיד הדליקה

ומן המפולת, ואפילו כל ישראל צריכין לתשועתו כיואב בן צוריה, אינו יוצא משם לעולם עד מות הכהן הגדול, ואם יצא, התיר עצמו למיתה, כמו שביארנו.

באור שמח הלכות רוצח פרק ז' הלכה ח'

הקשה, מדוע היושב בעיר מקלט וכולם צריכים לו כיואב בין צוריה אינו יוצא להציל את ישראל, הרי פיקוח נפש דוחה את כל התורה, ומדוע לא ידחה איסור יצאה מעיר מקלט מפני פיקוח נפש. ותירץ כיון שגואל הדם יכול להורגו ואין לו משפט מוות אם הורגו, לכן אין להוציא אדם זה מעיר מקלט להציל את ישראל, שאין לאדם להכניס עצמו לספק סכנה להציל את חברו, וזה שכתב הרמב"ם שאם יצא התיר עצמו למיתה. ודלא כהגמ"י בשם הירושלמי דחייב להכניס עצמו בספק סכנה, ומהירושלמי גופיה אינו מוכרח.

וכן כתב **המשך חכמה** בשמות פרק ד' פסוק י"ט

על הפסוק 'לך שוב מצרים כי מתו האנשים המבקשים את נפשך', מוכח שאם המבקשים נפשו של משה רבנו היו בחיים, לא היה צריך ללכת להציל את כלל ישראל, שאין לאדם להכניס עצמו בספק סכנה להציל את השני.

הפת"ש ב"ורה דעה סימן קנ"ז ס"ק ט'

הביא שנשאל **הרדב"ז** חלק ג' סימן תרכ"ה בשר אחד שאמר לישראל הנח לי לקצוץ אבר אחד שאינך מת ממנו, ובאם לא, אמית את ישראל חברך. והשיב שאינו מחויב זולת ממדת חסידות אולם אם יש ספק נפשות הרי זה חסיד שוטה.

המשנה ברורה הלכות שבת סימן שכ"ט ס"ק יט

כתב שאין להכניס עצמו לסכנה כדי להציל את חברו, דחיי קודמים לחיי חברו, ואפילו ספק נמי עדיף ספיקו דידה מודאי דחברו, אולם יש לשקול הדברים היטב אם יש ספק סכנה ולא לדקדק ביותר.

מקור ה'

הגמ' **בנדה** דף ס"א ע"א

הנו בני גלילא דנפק עלייהו קלא דקטול נפשא, אתו לקמיה דרב טרפון, אמרו ליה ליטמרון מר. אמר להו היכי נעבידי, אי לא אטמרינכו חזו יתייכו, אטמרינכו, הא אמרו רבנן האי לישנא בישא אע"ג דלקבולי לא מיבעי, למיחש ליה מיבעי, זילו אתון טמרו נפשייכו.

רש"י ד"ה למיחש ליה מיבעי

ושמא הרגתם ואסור להציל אתכם.

תוס' ד"ה אטמרינכו

פירש בשם שאלתות דרב האי גאון פירש שמא הרגתם, ואם אטמין אתכם, חייבתם ראשי למלך.

ולמד מתוס' זה האגודת אזור, שאין להכניס עצמו לספק סכנה, כדי להציל את חבריו מודאי סכנה.

בשו"ת יביע אומר בחלק י' חושן משפט סימן ו' אות ז' למרן הרב עובדיה זצ"ל
כתב שיש לדחות ראייה זו מהבבלי, דהתם אין סכנה ודאית ליהודים אלו, שכן יכולים להתחבא במקום אחר, כפי שאמר להם ר"ט. ולכן אין ראייה ודאית מהבבלי שאסור להכניס עצמו לספק סכנה להציל חבריו, אלא דהביא פוסקים רבים שאסור להכניס עצמו לספק סכנה להציל את השני, וכן כתב הערוך השולחן חו"מ סימן תכ"ו ס"ד שמהש"ס דילן מוכח דלא כדברי הירושלמי, וכתב בדברי הרדב"ז דכל זה בספק שקול שאין להכניס עצמו לספק סכנה, אבל בקצת ספק סכנה, מחיוב להכניס עצמו ולהציל את השני.

בספר זכור לאברהם סימן תכו

כתב כיון שאין הכרח שהבבלי חולק על הירושלמי, א"כ יש לפסוק כהגהות מיימוניות כפי שהביא הב"י שחייב אדם להציל יהודי אחר אפילו כשצריך להיכנס לספק סכנה, ומה שלא הזכיר בשו"ע דין זה, כתב בספר 'חכמה ומוסר' שכבר מצינו כמה חידושי דינים שהביא בב"י והשמיטם בשו"ע, כי על הרוב אין דרכו להעתיק אלא מה שמפורש ברמב"ם, ובטור, וכ"כ להדיא הכנה"ג, הובא באור לציון ח"ב עמ' קכ"ג.

בספר יביע אומר חלק ט' חושן משפט סימן יב

נשאל הרב האם רשאי אדם לתרום כליה לחבר או לקרוב שהרי יש בדבר סכנה. ובתחילה הביא דברי המנחת יצחק, והציץ אליעזר שפסקו שאין לאדם לתרום כליה שהרי אסור לאדם להכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל את השני כדברי הסמ"ע בסימן תכו ס"ק ב'. אולם הרב דחה דבריהם בטענה שיש לחלק בין ספק סכנה, לבין קצת ספק סכנה, שהרי למעלה מתשעים וחמש אחוז יוצאים מהניתוח בריאים ושלמים, ולכן פסק הרב שרשאי אדם לתרום כליה.

באור פני מלך חיים

מבואר מדברי 'היביע אומר' שלא פסק את דברי הירושלמי, שאם פסק כמותו היה דוחה את דברי המנחת יצחק בטענה שאפילו שיש בזה ספק סכנה הדבר מותר כדברי הירושלמי. אלא בהכרח שהלכה כהרדב"ז שאסור להכניס עצמו לספק סכנה, ובתרומת כליה אינו ספק סכנה, אלא קצת סכנה, ולכן מותר. ומה שהתיר הרב לצאת למבצע אנטבה הוא מטעמים אחרים

כל שאין ספק שבאו על עסקי נפשות ודאי שיוצאים עליהם בכלי זיין, ומחללים עליו את השבת, ומלחמת מצוה הוא, ומצווה לצאת למלחמה אע"פ שיש סכנת נפשות וכאן נחשב מלחמת מצוה, ואין איסור בזה אם נהרגים בשעת מלחמה להציל את החטופים, עיין ביביע אומר חלק י' סימן ו' אות כב'.

בזמן מלחמה

נראה מסברא שכל הדין של הבבלי שאין להכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל חבריו הוא אינו בשעת מלחמה, משום שכל עניינה של מלחמה היא להיכנס לספק כדי להציל את העם, או אפילו במלחמת רשות, לא שייך מציאות של מלחמה בלי להכניס את עצמו בספק כדי להציל את חבריו וגם במלחמת רשות הדין, ורק שצריך החלטת ממשלה לצאת למלחמה כזאת, והוכחה לכך שהחלטת ממשלה מספיק לכך, הם דברי מרן ביביע אומר חלק י' סימן ז' אות כ"ג וז"ל 'ולפי מה שכתב בשו"ת משפט כהן סימן קמ"ג נראה שהסכמת הצבור לבחירת ממשלה יש לה דין מלכות, דבלאו הכי אין מוצאין למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של ע"א.

בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ב סימן נז הביא ראיה מהגמ' בשבועות דף לה עמ' ב' מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא לא מעינשא. ובתוס' ד"ה דקטלא חד משיתא בעלמא פירוש בהוצאת למלחמת רשות קאמר.

כלומר שאם שישית מהלוחמים מתו מחמת ההחלטה של המלכות לצאת למלחמת רשות, אין עונש מהשמים על המלכות.

מוכח שבמלחמה ובשדה הקרב אין את הדין של חי"ך קודמים, אלא כל אחד מחויב לחרף נפשו להציל את חבריו מסכנה, אפילו כשמכניס עצמו לודאי סכנה. וכן התיר לרופא להכניס עצמו בספק סכנה כדי לטפל בחולה במחלה מדבקת מהנימוק שזהו גדרו של עולם.

אולם יש לברר האם בכל מלחמה אומרים סברא זאת, או דווקא במלחמת מצוה, **החינוך** במצווה תכ"ה כתב שמצוה להרוג את ז' עממין אם יכול להרוג בלי להסתכן, **ובמנחת חינוך** שם כתב שכיון שיש דין מלחמה, הוא מחויב להסתכן עבור זה.

ועכ"פ רואים שדווקא במלחמת מצוה התיר **המנחת חינוך** להיכנס לספק סכנה, אבל במלחמת רשות, לא התיר, ולשיטת **החינוך** גם במלחמת מצוה אין להכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל את השני.

האם מותר לחיילי ישראל להכניס עצמם לספק סכנה כדי להציל את השבויים

שאלה דומה לזאת נשאלה למרן היביע אומר זצ"ל, האם הלכתית מותר לצאת למבצע יהונתן, שהרי אסור לאדם להיכנס לספק סכנה כדי להציל את השני, כמבואר בפוסקים רבים,

ומרן זצ"ל ביביע אומר חלק י' סימן ו' ס"ק כ"ב

הביא את הגמ' בעירובין דף מה ע"א תניא נכרים שצרו על עיירות ישראל, אין יוצאין עליהן בכלי זיין ואין מחללין עליהן את השבת, בד"א כשבאו על עסקי ממון, אבל באו על עסקי נפשות יוצאין עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת וכו', וכן פסק הרמב"ם הלכות שבת פ"ב הלכה כ"ג עכו"ם שצרו על עיירות ישראל וכו'. אם באו על עסקי נפשות או שערכו מלחמה או שצרו סתם יוצאין עליהם בכלי זיין ומחללים עליהם את השבת.

עכ"פ בנ"ד שאין ספק שבאו על עסקי נפשות ודאי שיוצאין עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת להצילם, אם המבצע מתוכנן היטב ע"י מומחים צבאיים, באופן שקרוב לודאי שיצליח ה' בידם להציל את החטופים באוגדה, אע"פ שיכולות להיות הפתעות שאינן צפויות מראש וכו'. מכל מקום הרי בכל מלחמה יש סכנות האורבות, וכזה וכזה תאכל החרב, ואפילו הכי אמרו חז"ל שצריך לצאת בכלי זיין ולחלל שבת להצלתם, ואסור להתמהמה עד מוצ"ש, כנ"ל, והתורה אמרה לא תסמוך על הנס וכמ"ש הרמב"ן, וכ"כ המנחת חינוך מצוה תכ"ה, שמצות הריגת שבעה עממים היא אפילו במקום סכנה, דנהי דכל המצוות נדחות מפני פיקוח נפש, מ"מ מצוה זאת שציוותה תורה להלחם עמהם, ודרך העולם שנהרגים משני הצדדים במלחמה, וידוע שהתורה לא תסמוך על הנס כמבואר ברמב"ן, על כרחך שדחיה פיקוח נפש במקום הזה, ומצוה להרוג בהם אף כשיש סכנה בדבר.

וכתב הרב ועיין בשבועות לה ע"ב האי מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא לא מענשא שנאמר האלף לך שלמה, למלכותא דרקיעא, ומאתים לנוטרים את פריו למלכותא דארעא. וכתב התוס' דמירי בהוצאה למלחמת הרשות.

ולפי מה שכתב בשו"ת משפט הכהן סימן קמ"ג נראה דהסכמת הצבור לבחירת ממשלה יש לה דין מלכות. וע"ע בשו"ת חתם סופר או"ח סימן רח, ומכל שכן שאין איסור בזה אם נהרגים בשעת מלחמה להציל החטופים, דהוי **מלחמת מצוה** וכו'. מ"מ במלחמת מצוה לכ"ע מצוה להציל אף כשיש סכנת נפשות, וכאן נחשב למלחמת מצוה. ויש להוסיף מ"ש עוד הרמב"ם בפרק ב' הלכות שבת הלכה כ"ג 'ואפילו יחיד הנרדף מפני עכו"ם הרודפים אחריו להורגו מצוה להצילו ולחלל עליו את השבת ואפילו לתקן כלי זיין להצילו מותר', ולכן גם כאן בהיות שהיה הדבר דחוף להצילם שעה אחת קודם היה מותר להטיס את כל המטוסים עם החיילים והרופאים וכל הכרוך בזה.

מבואר מדברי הרב יביע אומר זצ"ל שבמלחמת מצוה כמו שחווינו כעת בשמחת תורה שבאו עלינו להורגנו, אין את הכלל של 'אין נכנסים לספק נפשות כדי להציל את השני', כיון דהוי פיקוח נפש ומלחמת מצוה ונכנסים לספק סכנה כדי להציל את החטופים, דמצווה להרוג בהם אף שיש סכנה בדבר, ודרך העולם שנהרגים משני הצדדים, אולם במלחמת רשות נראה מדברי הרב שהדין שונה.

התעוררה שאלה נוספת אם נפלו חיילים במלחמה בשבת או לפני שבת, האם מותר לחלל שבת כדי להודיע למשפחות, שאם הם ידעו ממקורות אחרים אולי הם יבאו לידי סכנה, כתב הרב ביביע אומר חלק י' אורח חיים סימן כ"ט שאין זה פיקוח נפש, ואסור לחלל שבת כדי להודיע למשפחות אלא במוצאי שבת.

ב. האם צריך להעתר לבקשת החאמס להפסיק את מלחמה בתנאי שנשחרר את המחבלים מהכלא או שצריך להמשיך את המלחמה כדי לשחרר את החטופים תוך סיכון חיילים.

נראה שהמציאות שאנו נמצאים בה כיום, היא אותה מציאות שהיתה אחרי חטיפת המטוס ע"י מחבלים באוגנדה, ונוכל ללמוד משם לעניננו, נקדים ונצטט את דברי **מרן הרב עובדיה זצ"ל**

ביביע אומר חלק י' סימן ו' אות כ"ג

'ואין לומר הרי בידנו להיעתר לדרישת הטירוריסטים החטופים לשחרר את ארבעים המחבלים מכלאם, מבלי להצטרך לחלל שבת, ומבלי לסכן חיי מאות היהודים החטופים, שעכ"פ הרי יש גם בזה חשש סכנה לעתיד, הן ע"י המחבלים המשתחררים, והן ע"י ששיגו את מבוקשם, יש לחוש פן יאמרו ידינו רמה, וימסרו עצמם לחטוף מטוסים נוספים על נוסעיהם היהודים ויבאו בדרישות מופרזות כהנה וכהנה, עד שיגיע הדבר לסכנת נפשות ממש, וכעין מה שאמרו בעירובין דף מה ע"א שבעיר הסמוכה לספר, אפילו באו על עסקי תבן וקש, יוצאים עליהם בכלי זין, ומחללים עליהם את השבת.

מבואר שכמו בימים ההם, בזמן הזה, קמים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם, על אף שטענת החמאס להפסיק את המלחמה בתמורה לשחרור מחבלים, מבלי לסכן חיילים נשמעת הגיונית, אולם הרי יש בזה חשש סכנה לעתיד שימשכו לחטוף חטופים בעתיד, ויבואו בדרישות מופרזות, עד שיגיע הדבר לסכנת נפשות.

קונטרס אחרון

בענין מציאה בבית כנסת

שאלה

ראובן מצא מציאה ללא סימן בבית הכנסת, ניגש אליו שמעון גבאי בית הכנסת וביקש ממנו את המציאה בטענה שבית הכנסת זכה במציאה מדין חצר, עם מי הדין.

האם יהיה הבדל בדין אם ראובן מצא מציאה בשיטבלך או בבית הכנסת רגיל. האם הדין יהיה שונה אם ראובן מצא בבית כנסת פרטי השייך לאדם פרטי, או הדין שווה.

סידורים שנשכחו בבית הכנסת והגבאים הכריזו עליהם, והבעלים לא באו לקחתם, האם בית הכנסת רשאי לעשות בהם כחפצם.

תשובה

פתיחה

חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, כמבואר בגמ' ב"מ דף י"א ע"מ א' האם דין זה נאמר גם בבית כנסת. או כיון שבית כנסת דינו כהקדש, אין דין חצר בהקדש, מטעם שחצר קונה מדין יד, ואין יד להקדש.

א. מצא מציאה בבית הכנסת, למי המציאה שייכת. נידון דידן כעת הוא במציאה שאין בה סימן, אבל במציאה שיש בה סימן חייב להכריז.

לכאורה דין זה מפורש בגמ' בב"מ דף כ"א עמ' ב' 'המוצא מעות בבתי כנסיות, ובתי מדרשות הרי אלו שלו. משמע שבית הכנסת לא קנה מדין חצר, והמציאה שייכת למוצא. אלא שהגמ' בדף כ"ד עמ' א' העמידה דין זה בבתי כנסיות של גוים, ולכן אינו ראיה לנידון דידן, אמנם בסוף מסיקה הגמרא שם דמיירי בבתי כנסיות של ישראל שיושבים בהם גוים.

הקצות בסימן ר' ס"ק א' כתב שמדברי הס"ד של הגמ', שהבריייתא מדברת בבתי כנסת של ישראל, מוכח שהמוצא מציאה בבית כנסת, הרי אלו שלו.

האם חצר בית הכנסת זוכה במציאה, או מי שהגביה המציאה זכה בה, מצינו נידון זה באחרונים.

המגן אברהם אורח חיים סימן קנ"ד ס"ק כ"ג

כתב בשם האגודה בריש מסכת מעילה, שהמוצא חפץ בבית הכנסת, הדין שהמוצא זוכה בה, ולא אמרינן שחצר בית הכנסת זוכה להקדש, היות שאין יד להקדש. האגודה הביא ראיה לדבריו מהגמ' בבא בתרא דף ע"ט עמ' א' שאומרת, שהמקדיש בור והתמלא מים מועלים בו ולא במה שבתוכו. **התוס'** ד"ה ואין מועלין, במה שבתוכו, הטעם, שאין מועלין במה שבתוכו דלא אמרינן שיקנה חצר הקדש כמו שקונה חצר הדיוט, דחצר משום יד איתרבא, ולא מצינו יד להקדש. מבואר שהקדש אינו קונה מטעם חצר, כיון שחצר קונה משום יד, ואין יד להקדש ולכן לא מועלין במה שבתוכו.

התו"ס יו"ט מעילה פרק ג' משנה ו'

תמה על דברי התוס' וכתב, שלמסקנת הגמ' חצר אומנם נלמדת מדין יד, אבל לא גרע משליחות, א"כ למרות שיד אין להקדש, אבל שליחות יש להקדש. ואם הגזבר עומד בצד החצר והיא משתמרת, למה לא תקנה להקדש.

בספר **צאן קדשים** מסכת מגילה דף י"ג ע"מ א' כתב לתרץ שתוס' לשיטתו בקידושין דף נ"ג ע"מ ב' ד"ה דאמר רב הונא, ששאלת הגמ' האם הכהנים שלוחי דידן, או שלוחי רחמנא לא נפשטה. וא"כ יש צד לומר שהכהנים שלוחי דידן, נמצא שמה שהגזבר עומד בצד החצר לא יועיל שהוא תקנה להקדש, היות שהוא שליח שלנו ואינו יכול להקדיש שלא מדעת הבעלים.

הקצות בסימן ר' ס"ק א'

הביא את דברי הצאן קדושים ותמה עליו, אומנם הגמ' הסתפקה לגבי הכהנים. אבל לכל הדעות הגזבר ודאי הוא שלוחא דרחמנא ולא שלוחא דידן. אומנם תוס' יו"ט הביא את דין הכהנים ולמד מהם אבל כוונתו לא היתה שדין גזבר כדין הכהנים אלא לומר שיש מושג של שלוחא דרחמנא. ועוד הוסיף להקשות שגם אם כדבריו שהגזברים שלוחי דידן ואינם יכולים להקדיש שלא מדעת הבעלים, מכל מקום בהפקר שאין לו בעלים ודאי שיכולים להקדיש, וא"כ מים מעלמא אתו ואין להם בעלים בכל גווני לא צריך דעת בעלים.

הקצות תירץ את שיטת תוס' ע"פ דבריהם בגיטין דף כ"א עמ' א' ד"ה אטו שליחות. שלמרות שחצר לא גרעה משליחות, אין הכוונה שבכל עניין היא תקנה מדין שליחות, אלא עדיין היא צריכה להיות דומה לפחות קצת ליד, ובמקרה שאינה דומה כלל ליד, אינה קונה, ולכן בהקדש שאין לו בכלל תורת יד, חצר לא תיקנה. ולא נאמר שקונה מדין שליחות, כדאמרינן שבמקום שאינו דומה כלל ליד, אין דין חצר גם מדין שליחות.

אבל הרמב"ן כתב שהבור של הקדש קונה את המים שבתוכו, ועם כל זאת אין בהם מעילה, כיון שאין מעילה אלא במה שהוקדש ע"י אדם, אבל במה שלא הוקדש ע"י אדם, אין בו מעילה, מבואר מדבריו שהקדש קונה מדין חצר.

אולם בעיקר דין האגודה שכתב שאין יד להקדש ולכן המוצא מציאה בבית הכנסת הרי היא שלו, כתב **הקצות** שאין לבית הכנסת דין הקדש, אלא דין חצר השותפין, ומהי טעמא כתב הריב"ש שארבע אמות קונות בבית הכנסת, מהסיבה דהוי כמו גל וכותל, שאין בית הכנסת זוכה, כיון שבאיסורא אתא לחצר, שהרי הבעלים התייאשו רק אח"כ, או משום דאינו רגיל לבא, אינו זוכה שלא מדעת.

ראיתי במאמר שפורסם בעלון 'אוצר השבת' פרשת דברים במדור 'אור המשפט' היוצא לאור בירושלים. ובעל הטור הוא ידידי היקר הדיין הרב אלעד עלי שליט"א חבר בית הדין בחיפה. שכתב שהמוצא מציאה בבית הכנסת, צריך לחוש לדברי הרמב"ן שסובר שיש חצר להקדש, ולא יקח את המציאה לעצמו, שמא המציאה שייכת לבית הכנסת. ע"כ דבריו.

אולם הנהיבות בפתיחה לסימן ר' כתב, שלגבי מציאה, מודה הרמב"ן שאין חצר הקדש קונה, כיון שחצר הקדש הוא מטעם שליחות, שהרי אין יד להקדש. ודעת כמה ראשונים שאין שליחות לזכות במציאה, משום שצריך שליחות של בעל הממון, וגם הוי כחב לאחרים. וגם לדעת הר"ן שמדרבנן יש שליחות במציאה, אפשר שלא תיקנו רק בהדיוט, ולא בהקדש. **א"כ** אין צד להחמיר במציאה בהקדש או בבית הכנסת, כהרמב"ן, מפני שהרמב"ן לא דיבר במציאה, ולכן המציאה שייכת למוצא, גם בהקדש, ובבית הכנסת.

בשו"ת עונג יו"ט סימן ט"ז

כתב בטעם שאין בית הכנסת קונה להקדש, משום שיש חלק גם לקטנים, וחרשים, והו"ל כחרש, ופיקח שהגביהו שניהם, וממילא זוכה המוצא.

הכרעת הדין באחרונים

המשנה ברורה בהלכות בית כנסת סימן קנ"ד ס"ק נ"ט פסק שאם מצא מציאה בבית הכנסת, או בחצר בית הכנסת, זכה בו המוצא, ואין חצר בית הכנסת קונה, מפני שדינה כהקדש, ואין יד להקדש.

וכן פסק **האיגרות משה** ביו"ד חלק ה' סימן כ"ג אות י"ג שדן באדם שמצא אסימון בבית הכנסת, והסיק שהרי הוא של מוצא, מפני שאין בו סימן, ודינו ככסף, וחצר בית הכנסת לא קונה, שאין יד להקדש, או כדברי הקצות.

בספר פתחי חושן הלכות אבידה פרק ט' הלכה י"ג
פסק שחצר של הקדש אינו קונה להקדש, ולכן המוצא מציאה בבית הכנסת, זוכה לעצמו.

בדין חצר אם היא קונה במציאה או דוקא בהפקר

מצינו את דעת הסמ"ע בסימן ר"ס ס"ק ב'
אין חצר קונה במציאה כלל, רק דבר הפקר, לכן מצא בבית הכנסת הרי אלו שלו.

אולם הרעק"א בריש סימן ר"ס כתב שהסמ"ע הוא דעת יחיד, וכל הפוסקים חולקין עליו.
א"כ אין לצרף את שיטת הסמ"ע לנידון דידן, כיון שהוא דעת יחיד.

אולם מדברי הש"ך בסימן ר"ס ס"ק י"ח שכתב שבתים שלנו שהרבים דורסים שם הרי הוא
של מוצאו, דדומה לחנות. א"כ לפי דבריו גם בית כנסת, נחשב לרבים דורסים שם, כ"ש מבית.
ולכן הרי הוא שלו.

ואח"כ מצאתי סברא זאת כתובה בהדיא בספר משנה הלכות חלק י"ז סימן קמ"א, וז"ל לפ"ז
בבתי כנסיות לא מיבעיא של כרכים, אלא אפילו של כפרים, מ"מ כיון שרבים מצויים שם,
ודאי עדיפי מבתי דין, שנקרא רבים דורסים שם, ולכן שפיר לא אמרינן חצר ביהכ"נ קונה
אפילו היה לה יד, וכנ"ל, וצ"ע.

ב. האם יהיה הבדל בדין אם ראובן מצא אבידה בשטיבלך, או בבית כנסת.

מקור

הגמ' ב"מ דף כ"ו ע"מ ב'
מצא בחנות הרי אלו שלו.

הרא"ש ב"מ פרק ב' סימן י'

מדובר במשנה אפילו בדבר שיש בו סימן, דומיא דגל, וכותל ישן, וחצרו של אדם לא קנתה,
כיון שלא סמכא דעתיה, מפני שרבים נכנסים ויוצאים שם.

הרשב"א

כתב שהמוצא מציאה בחנות הרי אלו שלו, מפני שהוא מקום שאינו משתמר, וכתב עוד
שאפילו אם נאמר שבחצר שאינה משתמרת, כשעומד בעל החצר בצידה זכתה לו חצרו, גם
בלא שיאמר תזכה לי שדי, אכתי בחנות לא יקנה, כי בעל החנות רוצה שייכנסו לה העוברים
ושבים, והו"ל רשות הרבים, ואין לה דין חצר כלל.

השו"ע בסימן ר"ס סעיף ה'

המוצא מעות בחנות אם היו בין התיבה לחנוני, הרי אלו של בעל החנות. ואם מצאם על התיבה, ואצ"ל מתיבה ולחון, הרי הם של מוצאם.

הש"ך בס"ק י"ח

המוצא בחנות הרי הם של מוצאם, ואין חצרו של אדם קונה לו, משום שלא סמכא דעתו, כיון שרבים נכנסים ויוצאים, ואפילו נמצא בחנות אינו זוכה, כיון שלא ידע שהוא שם, ורבים מצוים שם.

א"כ מוצא בשטיבלך, כיון שרבים מצויים, אינו משתמר, ולכן לא קנה המקום את המציאה, ובפרט לפי הרשב"א שרוצים הגבאים שייכנסו אנשים להתפלל, והו"ל רשות הרבים.

ג. האם יהיה הבדל בדין בין בית כנסת פרטי, או לא

הפתחי חושן דיני אבידה פרק ט' הערה ל"ד

יש להסתפק בבית הכנסת שנבנה ע"י יחיד, אם גם בזה אמרינן אין יד להקדש. ולכאורה היה נראה שדוקא כשנבנה ממעות הקדש ביהכנ"ס, מיהו לסברת הנתיבות, משמע שכל בית כנסת מעות שותפין הם. ומ"מ כיון שהושכר או נמסר לצורך בית הכנסת, ה"ז בגדר חצר הקדש, וא"כ אפשר שגם בשל יחיד, הדין כן, ע"כ.

מבואר שאין הבדל בין בית כנסת שנבנה ע"י יחיד, או ע"י רבים.

באור פני מלך חיים

ולי נראה דבפרט לשיטת הקצות שהמוצא בבית כנסת, הרי אלו שלו, כיון שבאיסורא אתא לידיה, טעם זה שייך גם אם אין לבית הכנסת דין של הקדש. כיון שהיאוש הגיע רק לאחר שהגיע לחצר. א"כ אין הבדל בין בית כנסת שנבנה ע"י יחיד, לבין בית כנסת שנבנה ע"י רבים.

ד. סידורים שאנשים שכחו בבית הכנסת והכריזו ואין עונה האם מותר לגבאים לקחתם.

בשו"ת שבט הלוי חלק ט' סימן ש"ח

דן בשאלה זו בענין הספרים והסידורים שנשארים בבית הכנסת מעוברי דרכים, וכבר הכריזו עליהם ואין עונה, האם מותר לתתם דרך מצוה למקום שחסרים להם ספרי קודש.

הביא בתחילה מחלוקת הש"ך, והמהרש"ל, מובא בש"ך בסימן רס"ח ס"ק ב' בשאלה האם בחצר שייך הדין באיסורא אתי לידיה. שלשיטת המהרש"ל לא אומרים בחצר באיסורא אתא לידיה, אלא רק באדם. ולשיטת הש"ך גם בחצר אומרים באיסורא אתא לידיה. אלא שכל

דברי הש"ך הם דוקא בחצר פרטית, אבל בחצר בית כנסת, או בחצר הקדש, שאין להם דין חצר, ולא הגביהו אדם לעצמו, ובמשך הזמן נודע לבעלים והתייאשו מהם, יכולים הגזברים לזכות בו.

והוסיף שדרכו להורות **שיפרסמו** בבתי מדרשים ומקוה כה"ג, דלא יחזיקו בחפצם רק עד חצי שנה או שנה, ואח"כ מותר לקחת אותם כפי התקנה. מבואר בדברי השבט הלוי שאם נשכחו ספרים ולא הגיע אדם לקחתם, זכו הגבאים אפילו בדבר שיש בו סימן. ובתנאי שהגבאים יכריזו עליהם. אולם לשיטת הקצות שבית כנסת אין לו דין הקדש, אלא חצר השותפין, לכאורה אמור להיות הדין של באיסורא אתא לידיה, כמו בכל חצר של יחיד. ולכן זכה בהם מי שהגביהם.

בנתה"מ סי' רס"ב סק"א בביאורים

כתב שאף אם הגיע דבר לחצרו של אדם קודם יאוש, אם רוצה בעל החצר לזכות בו בקנין הגבהה, אחר יאוש יכול, ולא אמרינן בזה באיסורא אתא לידיה, אולם כל זה בתנאי שיאמר לא ניהא לי בשליחות החצר.

א"כ קשה לשיטת השבט הלוי איך הגבאים יזכו בלי לומר דבר זה, אלא צריך לומר כיון שהגבאים אינם בעלי החצר, אין דבר זה מעכב, שדין זה דוקא בבעלים.

באיגרות משה ח"ד חו"מ סימן מ"ה ענף ב'

כתב שטוב לתקן לגבי אבידה שנמצא בישיבה, שאם לא בא בעל האבידה בזמן מסויים, שאז האבידה תהיה לישיבה, או למוצאה.

כלומר אם מפרסמים שכל אבידה הנמצאת בבית הכנסת אפילו שיש בה סימן, אם לא יבא בעליה תוך זמן מסויים, תהיה לבית הכנסת, כיון שהאדם נכנס ע"ד כן.

וכן כתב השבט הלוי כמו שכתבנו לעי"ל בתשובה כרך ט' סימן ש"ח

סיכום

המוצא מציאה בבית הכנסת, לשיטת האגודה כיון שאין יד להקדש, המציאה שייכת למוצא. לשיטת הקצות אין לבית כנסת דין של הקדש, אלא כחצר של שותפין, אבל כיון שבאיסורא אתא לידיה לא זכה בית הכנסת באבידה. ולכן היא שייכת למוצא אותה. וכן פסק המשנה ברורה כשיטת האגודה, האיגרות משה והפתחי חושן.

בבית כנסת שהוא שטיבלך יש היתר נוסף למוצא והוא מדין רשות הרבים
כהרשב"א וכן מטעם מקום שאינו משתמר.
אין הבדל בין בית כנסת פרטי של אדם אחד או של רבים לשיטת הקצות,
ולהרבה פוסקים, וכן פסק הפתחי חושן.
ספרים שנשכחו בבית הכנסת ויש בהם סימן ולא הגיעו הבעלים לקחתם
זכו בהם הגבאים שהגביהו אותם. ובתנאי שתלו שלט שאם לא יבאו
לקחתם עד זמן מסוים יהיו כהפקר זכו בהם הגבאים, שעל דעת כן נכנס
האדם למקום.

תוכן ענינים

83.....	שו"ע סימן קצח	1.....	שו"ע סימן קפט סעיף א
85.....	שו"ע סימן קצח סעיף טו	5.....	שו"ע סימן קצ סעיף א
87.....	שו"ע סימן קצט	7.....	שו"ע סימן קצ סעיף א
92.....	שו"ע סימן קצט סעיף ב	9.....	שו"ע סימן קצ סעיף א
95.....	שו"ע סימן ר סעיף א	11.....	שו"ע סימן קצ סעיף א
96.....	שו"ע סימן ר סעיף א	15.....	שו"ע סימן קצ סעיף ז
98.....	שו"ע סימן ר סעיף א	19.....	שו"ע סימן קצ סעיף י
101.....	שו"ע סימן ר סעיף ג	22.....	שו"ע סימן קצ סעיף יח
103.....	שו"ע סימן ר סעיף ח	24.....	שו"ע סימן קצב סעיף א
106.....	שו"ע סימן רא סעיף א	25.....	שו"ע סימן קצב סעיף ב
108.....	שו"ע סימן רא סעיף ב	27.....	שו"ע סימן קצב סעיף יא
109.....	שו"ע סימן רב סעיף א	31.....	שו"ע סימן קצב סעיף יב
113.....	שו"ע סימן רב סעיף ב	32.....	שו"ע סימן קצב הלכה יד
116.....	שו"ע סימן רב סעיף ב	33.....	שו"ע סימן קצג
118.....	שו"ע סימן רב סעיף ב	35.....	שו"ע סימן קצד סעיף א
120.....	שו"ע סימן רב סעיף יד	37.....	שו"ע סימן קצד
122.....	שו"ע סימן רג סעיף א	39.....	שו"ע סימן קצה סעיף א
125.....	שו"ע סימן רג סעיף א	40.....	שו"ע סימן קצה סעיף ב
127.....	שו"ע סימן רג סעיף ט	44.....	שו"ע סימן קצה סעיף ב
129.....	שו"ע סימן רג סעיף י	46.....	שו"ע סימן קצה סעיף ב
130.....	שו"ע סימן רד סעיף א	49.....	שו"ע סימן קצה סעיף ג
132.....	שו"ע סימן רד סעיף ז	52.....	שו"ע סימן קצה סעיף ג
133.....	שו"ע סימן רד סעיף ח	53.....	שו"ע סימן קצה סעיף ד
135.....	שו"ע סימן רד סעיף יא	55.....	שו"ע סימן קצה סעיף ד
138.....	שו"ע סימן רה סעיף א	56.....	שו"ע סימן קצה סעיף ד
141.....	שו"ע סימן רה סעיף א	59.....	שו"ע סימן קצה סעיף ד
143.....	שו"ע סימן רה סעיף ב	61.....	שו"ע סימן קצה סעיף ו
145.....	שו"ע סימן רה סעיף ג	63.....	שו"ע סימן קצה
149.....	שו"ע סימן רה סעיף יב	65.....	שו"ע סימן קצה סעיף י
151.....	שו"ע סימן רו סעיף א	66.....	שו"ע סימן קצה סעיף יא
153.....	שו"ע סימן רו סעיף ב	68.....	שו"ע סימן קצו סעיף א
157.....	שו"ע סימן רו	69.....	שו"ע סימן קצח סעיף א
159.....	שו"ע סימן רו סעיף ג	71.....	שו"ע סימן קצח סעיף א
161.....	שו"ע סימן רו סעיף יא	74.....	שו"ע סימן קצח סעיף א
163.....	שו"ע סימן רו סעיף יג	77.....	שו"ע סימן קצח סעיף ג
165.....	שו"ע סימן רו סעיף יג	79.....	שו"ע סימן קצח סעיף ה
168.....	שו"ע סימן רו סעיף טו	81.....	שו"ע סימן קצח סעיף ה

253.....	שו"ע סימן רכו סעיף ז	170.....	שו"ע סימן רז סעיף טז
256.....	שו"ע סימן רכו סעיף ז	173.....	שו"ע סימן רז סעיף טז
258.....	שו"ע סימן רכו סעיף יד	175.....	שו"ע סימן רז סעיף יח
259.....	שו"ע סימן רכו סעיף טו	176.....	שו"ע סימן רז סעיף יט
260.....	שו"ע סימן רכו סעיף טז	178.....	שו"ע סימן רז סעיף יט
262.....	שו"ע סימן רכו סימנים כ, כא, כג	180.....	שו"ע סימן רז סעיף כ
266.....	שו"ע סימן רכו סעיפים כט, לב	181.....	שו"ע סימן רז סעיף כא
269.....	שו"ע סימן רכו סעיף לג	184.....	שו"ע סימן רח סעיף א
271.....	שו"ע סימן רכו סעיף לו	186.....	שו"ע סימן רח סעיף א
273.....	שו"ע סימן רכח סעיף ט	187.....	שו"ע סימן רח סעיף א
274.....	שו"ע סימן רלא סעיף כח	189.....	שו"ע סימן רט סעיף ד
276.....	שו"ע סימן רלב סעיף ג	192.....	שו"ע סימן רט סעיף ד
279.....	שו"ע סימן רלב סעיפים א, ו, טו	194.....	שו"ע סימן רט סעיף ד
283.....	שו"ע סימן רלב סעיף ד	197.....	שו"ע סימן רט סעיף ד
285.....	שו"ע סימן רלב סעיף יא	200.....	בשו"ע סימן רט סעיף ה
288.....	שו"ע סימן רלב סעיף טו	201.....	שו"ע סימן רט סעיף ו
290.....	שו"ע סימן רלב סעיף יח	204.....	שו"ע סימן רט סעיף ז
292.....	שו"ע סימן רלב סעיף יט	207.....	שו"ע סימן רי סעיף א
294.....	שו"ע סימן רלד סעיף א, ב, ג	211.....	שו"ע סימן רי סעיף א
296.....	שו"ע סימן רלד סעיף ד	213.....	שו"ע סימן רי סעיף ג
297.....	שו"ע סימן רלה סעיף א	215.....	שו"ע סימן ריא סעיף א
300.....	שו"ע סימן רלה סעיף ב	217.....	שו"ע סימן ריא סעיף ז
301.....	שו"ע סימן רלה סעיף ו	220.....	שו"ע סימן ריב סעיף א
302.....	שו"ע סימן רלה סעיף טו	222.....	שו"ע סימן ריב סעיף ד
307.....	שו"ע סימן רלה סעיף טז	225.....	שו"ע סימן ריב סעיף ז
308.....	שו"ע סימן רלו סעיף א	227.....	שו"ע סימן ריד סעיף יא
311.....	שו"ע סימן רלז סעיף ב	232.....	שו"ע סימן ריד סעיף יא
312.....	שו"ע סימן רלח סעיף א	234.....	שו"ע סימן רטז סעיף ה
314.....	שו"ע סימן רלח סעיף ב	236.....	שו"ע סימן רכב סעיף א
316.....	שו"ע סימן רמא סעיף ב	241.....	שו"ע סימן רכד סעיף ב
318.....	שו"ע סימן רמא סעיף ב	243.....	שו"ע סימן רכה סעיף ג, ד
320.....	שו"ע סימן רמא סעיף ג	245.....	שו"ע סימן רכו סעיף א
323.....	שו"ע סימן רמא סעיף ה	246.....	שו"ע סימן רכו סעיף א
325.....	שו"ע סימן רמא סעיף ו	248.....	שו"ע סימן רכו סעיף ד
326.....	שו"ע סימן רמא סעיף ז	249.....	שו"ע סימן רכו סעיף ד
327.....	שו"ע סימן רמא סעיף ז	250.....	שו"ע סימן רכו סעיף ה
329.....	שו"ע סימן רמא סעיף ח	251.....	שו"ע סימן רכו סעיף ו

406.....	שו"ע סימן רנו סעיף א	331.....	שו"ע סימן רמב סעיף ג
408.....	שו"ע סימן רנט סעיף ה	333.....	שו"ע סימן רמב סעיף ו
410.....	שו"ע סימן רס, רסב	334.....	שו"ע סימן רמג סעיף טו
415.....	שו"ע סימן רס סעיף ה	336.....	שו"ע סימן רמג סעיף טז
417.....	שו"ע סימן רס סעיף ט	339.....	שו"ע סימן רמג סעיף כד
419.....	שו"ע סימן רסא סעיף ד	340.....	שו"ע סימן רמה סעיף א
421.....	שו"ע סימן רסב סעיף ב	343.....	שו"ע סימן רמה סעיף ט
423.....	שו"ע סימן רסב סעיף ו	344.....	שו"ע סימן רמה סעיף י
425.....	שו"ע סימן רסד סעיף ג	346.....	שו"ע סימן רמה סעיף יא
427.....	שו"ע סימן רסד סעיף ד	349.....	שו"ע סימן רמו סעיף יז
430.....	שו"ע סימן רסד סעיף ד	351.....	שו"ע סימן רמו סעיף א
432.....	שו"ע סימן רסד סעיף ה	352.....	שו"ע סימן רמו סעיף ב
435.....	שו"ע סימן רסד סעיף ז	354.....	שו"ע סימן רמו סעיף ה
438.....	שו"ע סימן רסד סעיף ז	355.....	שו"ע סימן רמו סעיף ד
441.....	שו"ע סימן רסח סעיף ג	356.....	שו"ע סימן רמה סעיף א
444.....	שו"ע סימן עד סעיף ב	359.....	שו"ע סימן רמח סעיף יב
451.....	שו"ע סימן ערב סעיף ו-ט	361.....	שו"ע סימן רנ סעיף ה
453.....	שו"ע סימן ערב סעיף יז	363.....	שו"ע סימן רנ סעיף ו
455.....	שו"ע סימן רעג סעיף ט	365.....	שו"ע סימן רנ סעיף ו
457.....	שו"ע סימן רעג סעיף ט	366.....	שו"ע סימן רנ
459.....	שו"ע סימן ערה סעיף א	369.....	שו"ע סימן רנ
460.....	שו"ע סימן ערה סעיף ט	374.....	שו"ע סימן רנ סעיף טז
461.....	שו"ע סימן ערה סעיף יא	376.....	שו"ע סימן רנ סעיף כה
463.....	שו"ע סימן ערה סעיף יא ואילך	377.....	בשו"ע סימן רנ סעיף כו
466.....	שו"ע סימן ערה סעיף יג	379.....	שו"ע סימן רנב סעיף א
469.....	שו"ע סימן ערה סעיף כא	381.....	שו"ע סימן רנב סעיף ב
471.....	שו"ע סימן ערה סעיף כד	383.....	שו"ע סימן רנב סעיף ב
473.....	שו"ע סימן ערה סעיף כה	385.....	שו"ע סימן רנב סעיף ב
474.....	שו"ע סימן ערה סעיף ל	389.....	שו"ע סימן רנב סעיף ב
476.....	שו"ע סימן רעז סעיף ה	390.....	שו"ע סימן רג סעיף ב
479.....	שו"ע סימן רעז סעיף י	392.....	שו"ע סימן רג סעיף טז
481.....	שו"ע סימן רעז סעיף יב	394.....	שו"ע סימן רג סעיף כא
483.....	שו"ע סימן רעה סעיף ז	396.....	שו"ע סימן רג סעיף כט
486.....	שו"ע סימן רעח סעיף י	397.....	שו"ע סימן רג סעיף ל
487.....	שו"ע סימן רעח סעיף י	399.....	שו"ע סימן רג סעיף לב
489.....	שו"ע סימן רעח סעיף י	400.....	שו"ע סימן רג סעיף לג
491.....	שו"ע סימן רעט סעיף א	402.....	שו"ע סימן רנה סעיף ב
492.....	שו"ע סימן רעט סעיף ב	404.....	שו"ע סימן רנו סעיף א

564.....	שו"ע סימן שא סעיף ה	494.....	שו"ע סימן רעט סעיף ו
565.....	שו"ע סימן שא סעיף ו	496.....	שו"ע סימן רפ סעיף יב
567.....	שו"ע סימן שא סעיף ט	497.....	שו"ע סימן רפא סעיף א
568.....	שו"ע סימן שג סעיף ג	499.....	שו"ע סימן רפא סעיף ז
570.....	שו"ע סימן שג סעיף ג	501.....	שו"ע סימן רפא סעיף י
573.....	שו"ע סימן שה סעיף ג	503.....	שו"ע סימן רפב סעיף א
574.....	שו"ע סימן שה סעיף ו	507.....	שו"ע סימן רפב סעיף א
577.....	שו"ע סימן שו סעיף ב	508.....	שו"ע סימן רפד סעיף א
579.....	שו"ע סימן שו סעיף ב	510.....	שו"ע סימן רפד סעיף א
580.....	שו"ע סימן שו סעיף ב	511.....	שו"ע סימן רפח סעיף ב
582.....	שו"ע סימן שו סעיף ג	512.....	שו"ע סימן רצ סעיף ב
585.....	שו"ע סימן שו סעיף ד	515.....	שו"ע סימן רצ סעיף ח
588.....	שו"ע סימן שו סעיף ד	516.....	שו"ע סימן רצ סעיף יב
591.....	שו"ע סימן שו סעיף ה	518.....	שו"ע סימן רצ סעיף טז
592.....	שו"ע סימן שו סעיף ו	521.....	שו"ע סימן רצ סעיף כו
595.....	שו"ע סימן שי סעיף א	522.....	שו"ע סימן רצ סעיף כח
598.....	שו"ע סימן שי סעיף ב	524.....	שו"ע סימן רצא סעיף ב
600.....	שו"ע סימן שי סעיף ג	527.....	שו"ע סימן רצא סעיף ג
603.....	שו"ע סימן שז סעיף י	530.....	שו"ע סימן רצא סעיף ד
604.....	שו"ע סימן שז סעיף י, יא	532.....	שו"ע סימן רצא סעיף כא
608.....	שו"ע סימן שז סעיף יז	533.....	שו"ע סימן רצא סעיף כח
610.....	שו"ע סימן שז סעיף ג	535.....	שו"ע סימן רצב סעיף א
613.....	שו"ע סימן שטו סעיף א	537.....	שו"ע סימן רצב סעיף ב
614.....	שו"ע סימן שטז סעיף א	538.....	שו"ע סימן רצב סעיף ה
617.....	שו"ע סימן שטז סעיף א	540.....	שו"ע סימן רצב סעיף ז
619.....	שו"ע סימן שטז סעיף א	542.....	שו"ע סימן רצב סעיף ז
620.....	שו"ע סימן שטז סעיף ב	545.....	שו"ע סימן רצב סעיף ח
621.....	שו"ע סימן שיז סעיף א	547.....	שו"ע סימן רצב סעיף י
624.....	שו"ע סימן שיט סעיף א	548.....	שו"ע סימן רצב סעיף יז
626.....	שו"ע סימן שכא סעיף א	551.....	שו"ע סימן רצג סעיף ג
631.....	שו"ע סימן שלג סעיף א	553.....	שו"ע סימן רצד סעיף ב
635.....	שו"ע סימן שלג סעיף ג	554.....	שו"ע סימן רצה סעיף ב
639.....	שו"ע סימן שלג סעיף ג	556.....	שו"ע סימן רצה סעיף ג
644.....	שו"ע סימן שלג סעיף ג	557.....	שו"ע סימן רצח סעיף א
645.....	שו"ע סימן שלג סעיף ד	558.....	שו"ע סימן שא סעיף א
646.....	שו"ע סימן שלג סעיף ה	561.....	שו"ע סימן שא סעיף ג
648.....	שו"ע סימן שלג סעיף ח	563.....	שו"ע סימן שא סעיף ד

719.....	שו"ע סימן שעד סעיף א	650.....	שו"ע סימן שלג סעיף ח, סימן שלד א'
720.....	שו"ע סימן שעה סעיף ו	653.....	שו"ע סימן שלה סעיף א
723.....	שו"ע סימן שעח סעיף ח	654.....	שו"ע סימן שלה סעיף ב
727.....	שו"ע סימן שפ סעיף ד	656.....	שו"ע סימן שלט סעיף א
729.....	שו"ע סימן שפב סעיף א	658.....	שו"ע סימן שלט
734.....	שו"ע סימן שפו סעיף א	659.....	שו"ע סימן שלט סעיף ז
739.....	שו"ע סימן שפו הלכה ג	661.....	שו"ע סימן שלט סעיף ד, ט
742.....	שו"ע סימן שפ"ז סעיף א'	662.....	שו"ע סימן שמ סעיף א
745.....	שו"ע סימן שפח סעיף א	664.....	שו"ע סימן שמ סעיף ג
747.....	שו"ע סימן שפח סעיף ב	667.....	שו"ע סימן שמא סעיף ג
750.....	שו"ע סימן שפח סעיף ד	669.....	שו"ע סימן שמא סעיף ד
751.....	שו"ע סימן שפח סעיף ה	671.....	שו"ע סימן שמג סעיף א
753.....	שו"ע סימן שפח סעיף יג	673.....	שו"ע סימן שדמ סעיף ב
755.....	שו"ע סימן שצד סעיף ו	675.....	שו"ע סימן שמו סעיף יב
756.....	שו"ע סימן שצה סעיף א	677.....	שו"ע סימן שמו סעיף יז
758.....	שו"ע סימן שצה סעיף א	679.....	שו"ע סימן שמח סעיף א
759.....	שו"ע סימן שצו סעיף ט	680.....	שו"ע סימן שמח סעיף א
761.....	שו"ע סימן תג סעיף ב	684.....	שו"ע סימן שמח סעיף א, ב
762.....	שו"ע סימן תז סעיף א	688.....	שו"ע סימן שמח סעיף ב
765.....	שו"ע סימן תח סעיף א	689.....	שו"ע סימן שמח סעיף ח
767.....	שו"ע סימן תי סעיף טו	691.....	שו"ע סימן שטמ סעיף ב
769.....	שו"ע סימן תי סעיף לד	693.....	שו"ע סימן שנג סעיף ג
772.....	שו"ע סימן תיא סעיף א	694.....	שו"ע סימן שנד סעיף ה
774.....	שו"ע סימן תיא סעיף ג	697.....	שו"ע סימן שנו סעיף ב
777.....	שו"ע סימן תיט סעיף ב	701.....	שו"ע סימן שנו
779.....	שו"ע סימן תכא סעיף א	704.....	שו"ע סימן שנח סעיף ד
780.....	שו"ע סימן תכא סעיף י	706.....	שו"ע סימן שס סעיף א
782.....	שו"ע סימן תכא סעיף יג	708.....	שו"ע סימן שסא סעיף ה
783.....	שו"ע סימן תכא סעיף יג	710.....	שו"ע סימן שסג סעיף א
786.....	שו"ע סימן תכד סעיף ז	712.....	שו"ע סימן שסג סעיף י
788.....	שו"ע סימן תכו סעיף א	713.....	שו"ע סימן שסד סעיף ז
795.....	קונטרס אחרון	714.....	שו"ע סימן שסה סעיף א
		716.....	שו"ע סימן שסח סעיף א

לזכרון עולם בהיכל ה'

לעילוי נשמת

אבי יהודה בן אסתר ז"ל
חמי רזיאל פייביש בן הדסה ז"ל
סבתא אסתר בת חנה ע"ה
סבתא אסתר בת מסעודה ע"ה
סבא ר' יוסף בן יהודה ז"ל
יצחק בן חנה ז"ל
אסתר בת שמחה ע"ה
שמחה בת עישה ע"ה
רחמה בת חנה ע"ה
דודי ר' אהרן בן הראש ז"ל
דודי אבנר בלחסון ז"ל
דודי יצחק בן עישה ז"ל
דודה רבקה בת אסתר ע"ה
דודה זוהרה בת אסתר ע"ה
יעקב בן סולטנה ז"ל

אהרן בן שמחה ז"ל
אהרן בן גילה ז"ל
מרי מרים בת אסתר ע"ה
ר' דוד בן אסתר ז"ל
מסעודה פורטון בת שמחה ע"ה
ג'ולייט שמחה בת מסעודה ע"ה
יצחק בן מרים ז"ל
מוריס בן אסתר ז"ל
יוסף בן אהרון ז"ל

ת.ג.צ.ב.ה

לזכרון עולם בהיכל ה'

לעילוי נשמת

מו"ר הגאונים ראשי הישיבה

רבי דב שוורצמן זצ"ל

רבי שלמה הופמן זצ"ל

רבי יששכר מאיר זצ"ל

רבי ראובן יוסף גרשונוביץ זצ"ל

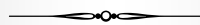
רבי אליעזר פלצ'נסקי זצ"ל

לרפואת הילדים

תמר רבקה בת סימה שתחי'

יונתן שמעון בן סימה שיחי'

לעילוי נשמת

שמעון בן מרים ז"ל

רונן בן שולה סלימה עמדי ז"ל

יוסף בן מזל טוב ז"ל

נלב"ע כ"ח אלול תשפ"ב

רחל בת מזל ע"ה

נלב"ע י"א אייר תשס"ט

